

พระราชพิธี และ พระราชกิจ
ในการทรงผนวช

ตุลาคม - พฤศจิกายน ๒๕๑๙

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชาบัญชา

ให้พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระปรีชาเชลิม (หม่อมจลวงย์ม ปาลกะวงศ์)

ณ เมรุวัดเชลิมพระเกียรติ นนทบุรี

วันอาทิตย์ ที่ ๓๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๕

หนังสือเรื่องพระราชพิธีและพระราชกิจในการทรงผนวชนั้น
ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายขวัญแก้ว วัชโรทัย
บันทึกและรวบรวมไว้

นายอาณัติ บุนนาค บันทึกภาพ

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระ-
ปรีชาเฉลิม (ม.ล. ยิ้ม ปาลกะวงศ์) อดีตเจ้าคณะอำเภอเมืองนนทบุรี
และเจ้าอาวาสวัดเฉลิมพระเกียรติ ในวันที่ ๒๘, ๒๙, ๓๐ เมษายน ๒๕๑๕
ที่ประชุมคณะกรรมการเตรียมงานพระราชทานเพลิงศพ ได้ปรึกษาหารือ
และเห็นสมควรจัดทำหนังสือ “พระราชพิธีและพระราชกิจ ใน
การทรงผนวช” แจกแก่ผู้มาในงาน ได้ดำเนินการขอพระราชทาน
พระบรมราชานุญาต ก็ได้รับพระบรมราชานุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตาม
ประสงค์ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างสุดซึ้ง

พระราชกุศลใด ๆ ที่จะพึงเกิดจากการจัดพิมพ์หนังสือนี้ ขอถวาย
พระราชกุศลนั้น ๆ แด่สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ให้ทรง
พระเกษมสำราญ สถิตอยู่ในสิริราชสมบัติตลอดกาลนาน
งานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้เป็นงานใหญ่ ต้องอาศัยทั้ง
กำลังกายกำลังความคิดตลอดจนวัตถุปัจจัยเป็นจำนวนมาก แต่ก็ได้
รับความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือจากท่านที่เคารพนับถือ ญาติมิตร ศิษยานุศิษย์
ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นอย่างดี จึงทำให้งานได้ดำเนินไปด้วยความ
เรียบร้อยและสำเร็จลงด้วยดี ขอขอบคุณทุกท่านผู้มีส่วนร่วมช่วยเหลือ
ในงานนี้ มา ณ โอกาสนี้ด้วย หากจะมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดขาดตกบกพร่องไป
บ้างก็หวังว่าจะได้รับความเห็นใจและให้อภัยจากท่านด้วย

ขอผลบุญที่ได้ร่วมกันบำเพ็ญในครั้งนี้ จงสำเร็จประโยชน์แก่ท่าน
เจ้าคุณพระปรีชาเฉลิม ตามสมควรแก่ฐานนิยมในสัมปรายภพนั้น ๆ
ตลอดกาลนาน.

พระราชปรีชามุนี

วัดประหารรังสรรค์ นนทบุรี

๓๐ มีนาคม ๒๕๓๕

ที่ ๑/๒๕๑๕

วัดเจ็มพระเกี้ยว นนทบุรี

๒ มีนาคม ๒๕๑๕

เรื่อง ขอพระราชทานพระบรมราชาอนุญาตจักพิมพ์หนังสือ

เจริญพร ราชเลขานุการ

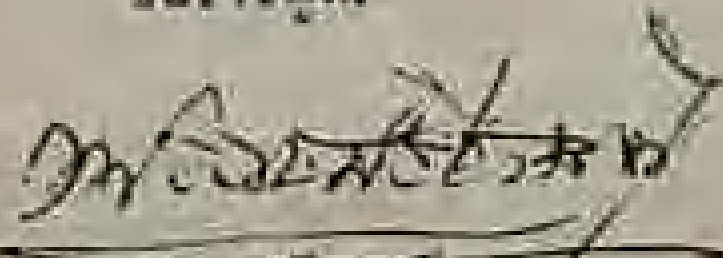
ด้วยพระปรีชาเฉลิม (ม.ล.บีรม ป่าอะวงค์) เจ้าอาวาสวัดเจ็มพระเกี้ยว และเจ้าคณะอำเภอเมืองนนทบุรี ได้มรณภาพลงด้วยโรคชรา ณ โรงพยาบาลสงฆ์ อำเภอห้วยท้อ นครหลวงกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๑๕ เวลา ๐๑.๕๐ น.

ทางคณะสงฆ์วัดเจ็มพระเกี้ยว พร้อมด้วยคณะศิษยานุศิษย์ ได้กำหนดงานพระราชทานเพลิงศพ ในวันอาทิตย์ที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๑๕ ณ วัดเจ็มพระเกี้ยว ในกรณี ทางคณะสงฆ์ มีความเห็นชอบพร้อมกันว่า ว่าจะได้จักพิมพ์หนังสือ "พระราชพิธีและพระราชกิจ ในการทรงผนวช" ตุลาคม - พฤศจิกายน ๒๕๑๔ ซึ่งได้เคยพระราชทานเป็นสาธารณกุศลในวันวิสาขบูชาเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๐๐ มาครั้งหนึ่งแล้วนั้น เพื่อแจกในงานนี้ จะเป็นที่พอใจแก่ผู้ได้รับแจกเป็นอย่างมาก ทั้งจะเป็นการเพิ่มพระบารมีสมเด็จพะบรมพิตรพระราชาคณะเจ้าอัครทางหนึ่งด้วย

หากพิจารณาเห็นเป็นการสมควร ไม่ขัดข้องด้วยประการใดแล้ว ขอได้กรุณานำความขึ้นกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชาอนุญาตให้ทางวัดได้จักพิมพ์หนังสือดังกล่าว พร้อมทั้งขอพระราชทานขี้ผึ้งพิมพ์ทุกพิมพ์วงซึ่งต้องใช้ในการพิมพ์หนังสือเล่มนี้ด้วย ได้ทราบจากโรงพิมพ์พระจันทร์ว่า แม่พิมพ์เหล่านั้น นายชัญแก้ว จักรวิทย์ ได้รับจากโรงพิมพ์มาแล้ว

ฉะนั้น จึงเจริญพรมาเพื่อทราบ ถ้าจะกรุณาแจ้งให้ทางวัดทราบเรื่องเป็นการทวนพอที่จะจัดการพิมพ์ได้โดยไม่เร่งรีบจนเกินไป ก็จะเป็นการดียิ่ง จึงขออนุโมทนาส่วนกุศลอันมีมาของท่าน ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอเจริญพร

(พระราชปรีชาเฉลิม)

ผู้ตรวจการแทนเจ้าอาวาส

ที่ รธ ๐๐๐๒/๒๖๕๔

สำนักพระราชวัง

๑๐ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พิมพ์หนังสือ "พระราชพิธีและพระราชกิจ ในการทรงผนวช"

นมัสการ พระราชพิธีราชนิก

อ้างถึง ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑/๒๕๖๕ ลงวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๖๕

ตามที่พระคุณท่านขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตพิมพ์หนังสือ "พระราชพิธีและพระราชกิจ ในการทรงผนวช" เดือนตุลาคม - พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ซึ่งเคยพิมพ์พระราชทานเป็นสารการพิเศษในงาน วิสาขบูชา ปี ๒๕๐๐ เพื่อเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพพระปรีชาเฉลิม (หม่อมหลวงยิ้ม ปาณกะวงศ์) อดีตเจ้าอาวาสวัดเฉลิมพระเกียรติ และเจ้าคณะอำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี ใน วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๕ ณ วัดเฉลิมพระเกียรติ กับขอพระราชทานยืมแม่พิมพ์ภาพทั้งปวงซึ่งต้องใช้ ในการพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ซึ่งมีอยู่ที่นายชวัญแก้ว วัชรโรทัย กว๊าย นั้น

ไต่ถามความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระราชทานพระบรม ราชานุญาต

ขอให้ไปรื้อแม่พิมพ์ภาพที่ไปติดต่อก่อนในเรื่องแม่พิมพ์ภาพ กับ นายชวัญแก้ว วัชรโรทัย ที่สวนจิตร ลดา ทอไป

ขอพระราชทานด้วยความเคารพอย่างสูง

(หม่อมหลวงทวีสันต์ ลกาวัลย์)

ราชเลขาธิการ

กองการในพระองค์

พระปรีชาเฉลิม (ติลโก ม.ล. ยัม ปาลกะวงศ์)

อดีตเจ้าคณะอำเภอเมืองนนทบุรี

ชาติ ๑๖ มีนาคม ๒๔๓๔

มรณะ ๒๐ มกราคม ๒๕๑๕

ประวัติ

พระปรีชาเฉลิม (ม.ล. ยิ้ม ปาลกะวงศ์) ฉายา ทิลโก เป็นบุตร
หม่อมราชวงศ์มงคล ปาลกะวงศ์ มารดาชื่อ แจ่ม ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา
บ้านตำบลวัดชลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เกิดวันพุธ แรม
๔ ค่ำ เดือน ๔ ปีเถาะ ตรงกับวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๔๓๔

อุปสมบทเมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ ณ วัดเกศ อำเภอ
บางกรวย จังหวัดนนทบุรี พระนันทวิริยะ (โพธิ์) ครุฑยังเป็นพระครู
นนทบุรีชา วัดชัยพฤกษ์มาลา จังหวัดนนทบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์
พ.ศ. ๒๔๕๗ สอบนักธรรมชั้นตรีได้ในสนามหลวงมณฑลกรุงเทพ ฯ ณ
วัดราชบพิธ จังหวัดพระนคร พ.ศ. ๒๔๖๑ สอบนักธรรมชั้นโทได้ใน
สนามหลวง ณ วัดบวรนิเวศวิหาร จังหวัดพระนคร

ตำแหน่งหน้าที่การงาน

งานปกครอง

พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นผู้ช่วยผู้รักษากิจเจ้าอาวาสวัดเกศ

พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นผู้รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเกศ

พ.ศ. ๒๔๖๒ (๑๖ พฤศจิกายน) ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส
วัดเกศ

พ.ศ. ๒๔๖๘ (๕ พฤศจิกายน) ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์
เป็นพระครูศีลาภิธานมุนี (ราชทินนามนี้ เป็นพระ
ราชสมมติในรัชกาลที่ ๖) ได้รับพระราชทานพัดยศ

- พุดताल^๕พันแพรแดงล้วน^๖บักคั้น^๕ เจ้าอาวาสวัดเกต
 พ.ศ. ๒๔๖๙ (๒ กรกฎาคม) ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะตำบล
 บางขุนน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
- พ.ศ. ๒๔๗๑ (๑๕ กรกฎาคม) ย้ายจากวัดเกตมาเป็นผู้รั้ง^๕
 ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเฉลิมพระเกียรติ และเมื่อ
 วันที่ ๕ มีนาคม ๒๔๗๑ เป็นผู้รั้งตำแหน่งเจ้า
 คณะอำเภอมืองนนทบุรี อีกตำแหน่งหนึ่ง
- พ.ศ. ๒๔๗๒ (๖ พฤศจิกายน) ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์^๕
 เป็นพระครูปริชาเฉลิม เจ้าอาวาสชั้นตรีและเป็น
 เจ้าคณะอำเภอมืองนนทบุรี อีกตำแหน่งหนึ่ง
- พ.ศ. ๒๔๗๗ (๑๒ เมษายน) เป็นผู้รั้งตำแหน่งรองเจ้าคณะ^๕
 จังหวัดนนทบุรี
- พ.ศ. ๒๔๘๑ (๒๓ กรกฎาคม) ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็น
 รองเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี (๑ มีนาคม) รับ
 พระราชทานพัดยศพุดताल^๕พันก้ามะ^๖หยสลบ^๕สบักคั้น^๕
 ใบใหญ่ เลื่อนตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสชั้นเอก
- พ.ศ. ๒๔๘๕ (๑๑ กันยายน) ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นเจ้า^๕
 คณะจังหวัดนนทบุรี เปลี่ยนพัดยศเป็นพัดยศ
 รูปพุ่มข้าวบิณฑ์สลบ^๕สีใจกลาง เจ้าคณะจังหวัด
 ชั้นเอก
- พ.ศ. ๒๔๘๔ (๕ ธันวาคม) ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร

สมณศักดิ์เป็นพระราชอาคันตุกะที่ พระปรีชาเฉลิม
รับพระราชทานพดด้วงศักดิ์แห่งราชทูตเล็กบักคั้น
ค้ำ และดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเฉลิมพระ
เกียรติตลอดมาจนบัดนี้

งานศึกษา

- พ.ศ. ๒๔๕๙-๒๔๗๔ เป็นครูสอนนักธรรม
- พ.ศ. ๒๔๖๘-๒๔๗๖ เป็นกรรมการตรวจประโยค น.ธ. ตรี
และ น.ธ. โท ในสนามหลวงและ
สนามสาขา
- พ.ศ. ๒๔๗๑ จัดตั้งโรงเรียนธรรมและบาลีขึ้นในพระ-
อารามนี้ และได้ทำการสอนตลอดมา
- พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นผู้อำนวยการศึกษาประจำจังหวัด
นนทบุรีของมหามกุฏราชวิทยาลัย และ
เป็นผู้อำนวยการสอบธรรมสนามหลวง
ในคณะอำเภอเมืองนนทบุรี อนึ่งเมื่อ
ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ได้เป็น
ผู้อำนวยการสอบธรรมของสนามหลวงทุก
ชั้นทั่วจังหวัดนนทบุรี และอำนวยการ
ตรวจประโยค น.ธ. ตรี และ ธ.ศ. ตรี
ของจังหวัดที่พระอารามนี้

งานสาธารณูปการ

- พ.ศ. ๒๔๘๙ (๑๖ กันยายน) เป็นกรรมการสงฆ์องค์การ
สาธารณูปการ จังหวัดนนทบุรี และคง
ดำรงตำแหน่งนี้ตลอดมา
- พ.ศ. ๒๔๙๕ (๑๖ พฤษภาคม) งานนี้ได้ทำเป็นพิเศษ
คือรับเป็นสมาชิกสภาการศึกษาไทย ตำแหน่ง
กิตติมศักดิ์โดยได้บริจาคทุน ๕,๐๐๐ บาท
ตั้งเป็นทุนบำรุงเตียงคนไข้อนาถาในโรง
พยาบาลจุฬาลงกรณ์ ๑ เตียง
ได้จัดตั้งโรงเรียนภาษาไทยชั้น ๑ หลัง
ได้เปิดทำการสอนชั้น ป. ๑ ถึง ป. ๔
บัดนี้ได้เปิดสอนถึง ป. ๗ แล้ว
- พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้จัดตั้งทุนสะสมเพื่อใช้ผลประโยชน์ใน
การศึกษาสอบธรรมสนามหลวง บริจาค
จตุปัจจัย ๓,๐๙๕.๒๖ บาท ร่วมกับ
ประชาชนผู้มีจิตศรัทธาบริจาค (พ.ศ.
๒๕๑๕) มีทุนสะสมเป็นเงินต้น ๑๓๕,
๙๐๓.๗๘ บาท เงินทุนนี้ฝากไว้ที่มหา
มกุฏราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๐๐ บริจาคจตุปัจจัยร่วมสร้างตึกสงฆ์อาพาธ
นนทบุรี ๑,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๐๓

บริจาคจตุปัจจัย ๑,๕๐๐ บาท บริจาค
ร่วมกับประชาชนซื้อหินใหญ่ทำเขื่อน
หน้าวัด

พ.ศ. ๒๕๑๐

บริจาคจตุปัจจัยสมทบทุนมูลนิธิทุนพระ
พุทธยอดฟ้า ในพระบรมราชูปถัมภ์
วัดพระเชตุพน ๑,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๒

บริจาคจตุปัจจัยเนื่องในงานทำบุญอายุ
ครบ ๗๕ ปี ซึ่งมีประชาชนบริจาค
ร่วมในงานเป็นสมบัติของวัดเฉลิมพระ
เกียรติ เป็นเงิน ๓๕,๕๒๕.๘๕ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๔

บริจาคปัจจัยเนื่องในงานทำบุญอายุครบ
๘๐ ปี ชื่อเตียงผู้ป่วย ๑ เตียง สำหรับ
หอผู้ป่วยมะเร็ง ชั้น ๖ ตึก ๗๒ ปี
ที่คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล
มหาวิทยาลัยมหิดลเป็นเงิน ๗,๕๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๗๑

ได้ย้ายมาจากวัดเกิดเป็นผู้รั้งตำแหน่ง
เจ้าอาวาสวัดเฉลิมพระเกียรติจนถึงปัจจุ
บัน ได้อุทิศทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์
ควบคุมการก่อสร้าง ซ่อมแซม ปฏิ
สังขรณ์ให้เกิดมีขึ้นภายในวัดตั้งปรากฏ
อยู่ในขณะนี้ คือเขื่อนคอนกรีตเสริม

เหล็ก เชื้อนทองหินใหญ่คานแม่น้ำเจ้า
 พระยา ถนนลูกรังสำหรับรถเข้ามา
 ภายในวัด ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก
 ศาลาจตุรมุข ศาลาทรงไทย ๓ หลัง
 ตึกโรงเรียนพระปริยัติธรรมทรงไทย ๒
 ชั้น ๑ หลัง กุฏิทรงไทยไม้สัก ๑๓ หลัง
 กุฏิบนหยา ๒ ชั้น ๑ หลัง โรงครัว ๑
 หลัง หอนอน ๑ หลัง พ.ศ. ๒๕๑๔
 ได้จัดตั้งไฟฟ้าสำหรับใช้ภายในวัด
 กำนรรักษาและจัดหาที่ดินเพื่อเป็นที่ธรณ
 สงฆ์ของวัด คือ

๑.	ที่ดินตั้งวัด	๒๗	ไร่ ๑ งาน ๒๘ วา	โฉนดเลขที่ -
๒.	ที่นา	๑๖๘	ไร่ ๓ งาน ๔๘ วา	.. ๕๖๕๑
๓.	ที่สวน	๗	ไร่ ๑ งาน ๔๘ วา	.. ๕๖๐๗
๔.	ที่สวน	๕	ไร่ - งาน ๘๐ วา	.. ๕๖๐๕
๕.	ที่สวน	๑๑	ไร่ ๓ งาน ๖๐ วา	.. ๕๖๐๘
๖.	ที่สวน	๕	ไร่ ๑ งาน ๔๐ วา	.. ๕๕๔๔
๗.	ที่นา	๑๕	ไร่ ๒ งาน ๒๐ วา	.. -
		๕	ทั้ง ๗ แปลงนี้เป็นของมีมาแต่เดิม	
๑.	ที่สวน	๒	ไร่ ๑ งาน ๘๘ วา	โฉนดเลขที่ ๕๕๑๔
๒.	ที่สวน	๒	ไร่ ๓ งาน ๓๗ วา	.. ๑๑๒๒๖

๓. ที่นา	๑๑	ไร่ ๑ งาน ๑๖ วา	โฉนดเลขที่ ๑๕๓๖
๔. ที่นา	๑๕	ไร่ ๒ งาน ๗๒ วา	„ ๑๕๓๐
๕. ที่นา	๒	ไร่ ๑ งาน ๘ วา	„ ๑๐๐๕๓
๖. ที่นา	๓	ไร่ ๓ งาน ๗๐ วา	„ ๕๖๓๘
๗. ที่นา	๓	ไร่ - งาน ๓๙ วา	„ ๑๐๐๖๒
๘. ที่นา	๒	ไร่ - งาน ๑๒ วา	„ ๑๐๐๖๓
๙. ที่นา	๒	ไร่ ๑ งาน ๕๔ วา	„ ๑๒๒๑๒
๑๐. ที่สวน	๑	ไร่ ๑ งาน - วา	„ ๑๒๗๓๗
๑๑. ที่นา	-	ไร่ - งาน ๑๒ วา	„ ๑๕๒๙
๑๒. ที่สวน	๒	ไร่ - งาน ๗๒ วา	„ ๕๖๑๑
๑๓. ที่สวน	๒	ไร่ - งาน ๖ วา	„ ๕๖๑๒

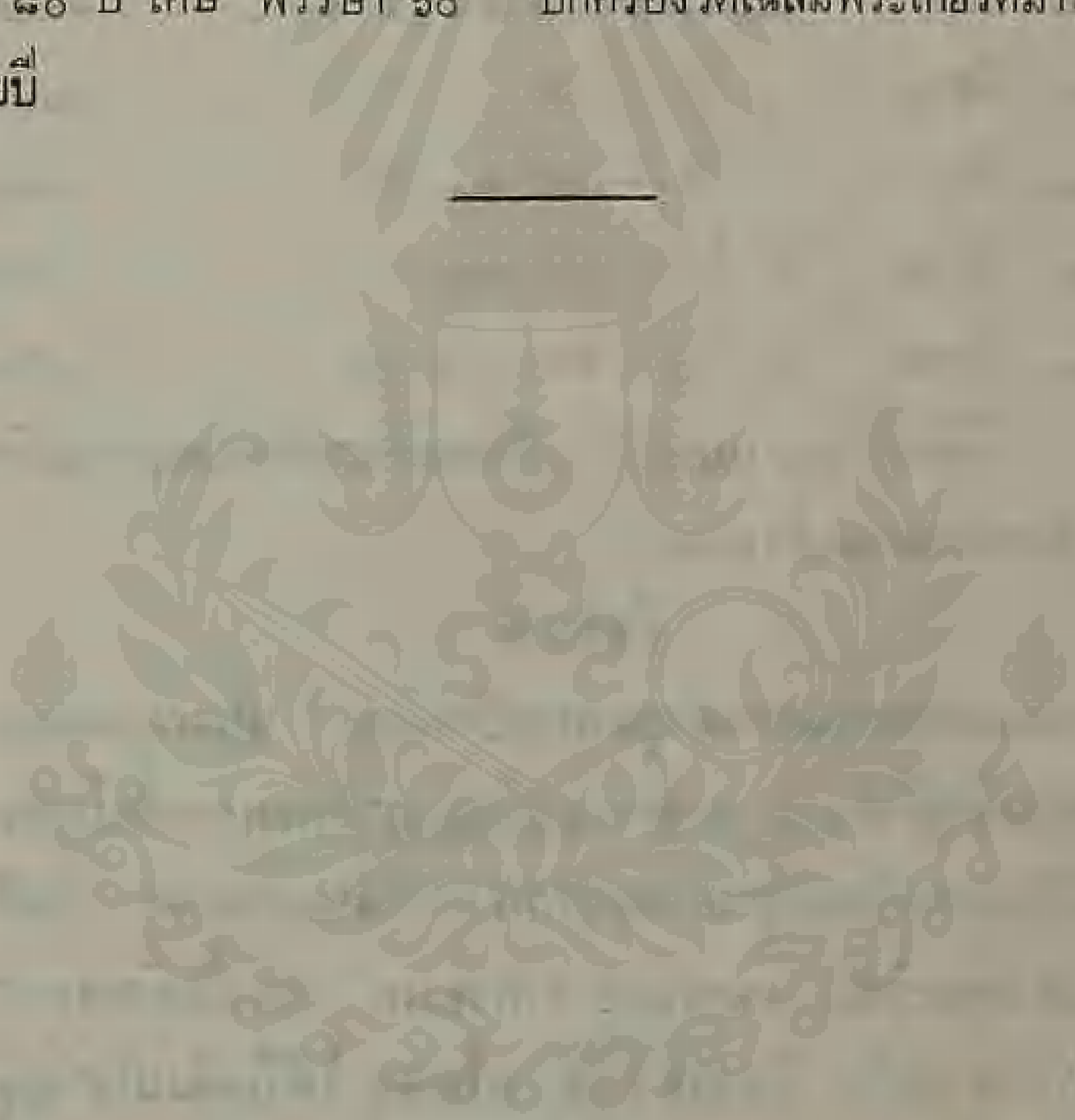
ที่ดินทั้ง ๑๓ แปลงนี้ เป็นสมบัติของวัดในสมัยพระปรีชา-

เฉลิม ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส

ปัจจุบัน

พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระปรีชาเฉลิม นับแต่อุปสมบทมาจนอายุล่วงเข้าสู่อุปสมถวิสัย ทางค่านพระวินัยแล้วท่านเคร่งครัดเป็นพิเศษจะเห็นได้ในระยะที่ท่านถูกขราพยาธิครอบงำใกล้จะมรณภาพ ท่านก็ไม่ยอมที่จะล่วงพระวินัย เช่นจะฉันอาหารเวลาใด ท่านเป็นต้องสอบถามทุกครั้งว่าเวลาเท่าไร ก็โมงแล้ว เช้า หรือเพล ให้เป็นที่แน่ใจว่าอยู่ในกาลเสียก่อนจึงจะยอมฉัน แสดงให้เห็นว่าถ้าผิดพุทธบัญญัติแล้วท่านจะไม่ยอมทำเป็นอันขาด ถึงแม้จะถูกอาพาธเบียดเบียนเพียงใดก็ตาม นับเป็น

เพียงเรื่องเดียวที่ยกขึ้นมากล่าวอ้างเพื่อชี้ให้เห็นว่าท่านเป็นพระเถระผู้
 เปรียบพร้อมด้วยศีลาจารวัตรเป็นอย่างดี เมื่อท่านได้มรณภาพลง จึง
 ได้สร้างความวิปโยคให้เกิดขึ้นแก่บรรตาศิษยานุศิษย์และท่านที่เคารพนับ
 ถือเป็นอย่างมาก ยากที่จะลืมเลือนได้ ท่านได้จากไปแล้วตามธรรมดา
 ของสังขารด้วยอาการอันสงบ ณ โรงพยาบาลสงฆ์ นครหลวงกรุงเทพ
 ธนบุรี เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๑๕ เวลา ๐๑.๕๐ น. รวมชนมายุ
 ได้ ๘๐ ปี เกษ พรรยา ๖๐ ปกครองวัดเฉลิมพระเกียรติมาได้ ๔๔
 โดยปี

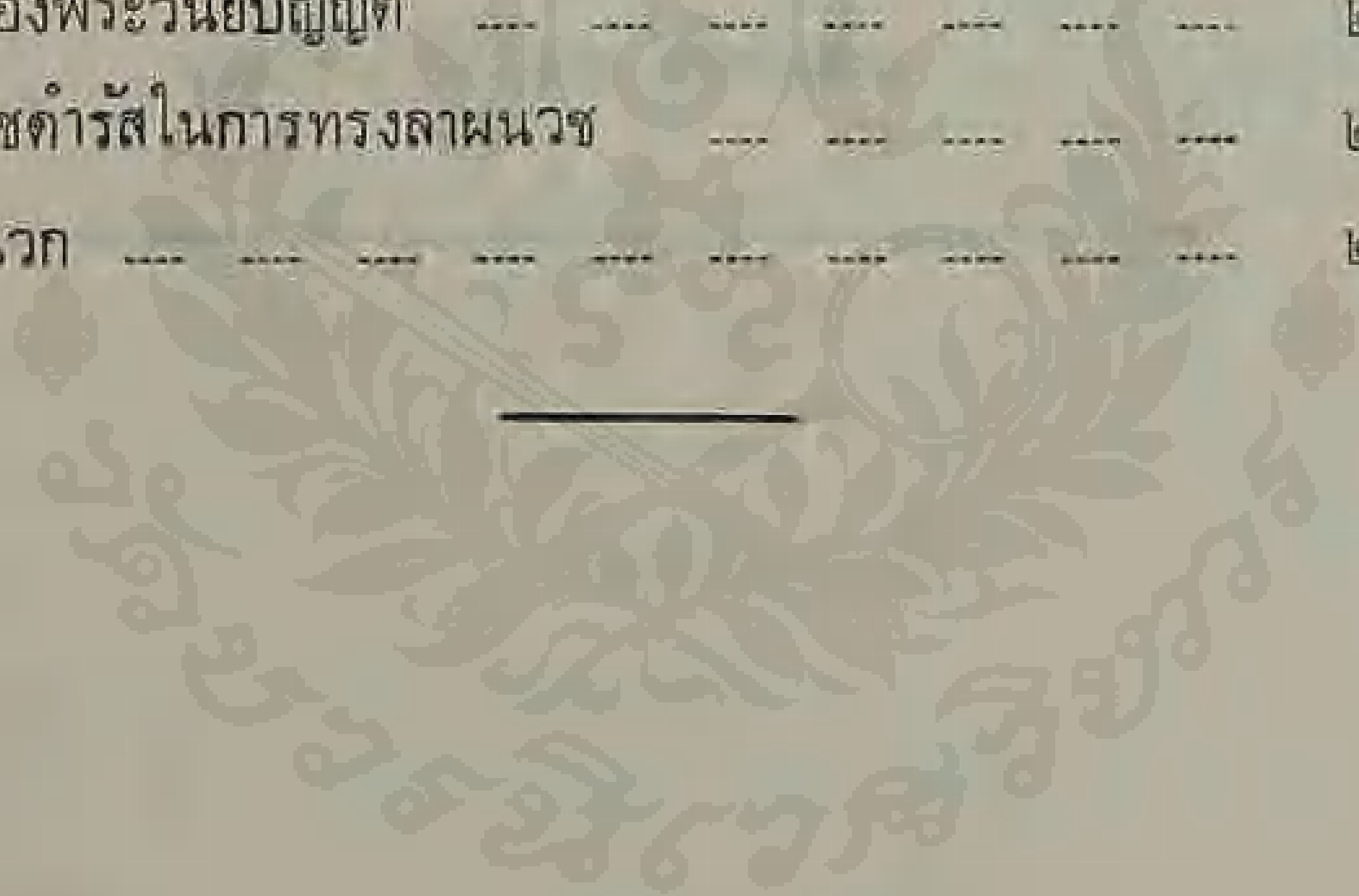

สารบัญ

	หน้า
พระราชพิธีและพระราชกิจในการทรงผนวช	๑
พระราชกรณียกิจในวันที่ ๒ แห่งการทรงผนวช	๑๘
อุปสัมปทา	๒๑
หิตจรรยา	๒๘
พระราชกรณียกิจในวันที่ ๓ แห่งการทรงผนวช	๓๕
พระวินัย	๓๗
พระราชกรณียกิจในวันที่ ๔ แห่งการทรงผนวช	๔๒
สิกขาบท	๔๔
กรรม	๕๕
พระราชกรณียกิจในวันที่ ๕ แห่งการทรงผนวช	๖๑
สังฆาทิเสส	๖๓
บทความธรรมะ เรื่อง “ว่าด้วยความเป็นภิกษุ”	๗๔
ความบริสุทธิ์	๗๘
ภาวนา	๘๑
พระราชกรณียกิจในวันที่ ๖ แห่งการทรงผนวช	๘๔
พระธรรมเทศนาอัครกถา	๘๖
พระราชกรณียกิจในวันที่ ๗ แห่งการทรงผนวช	๙๓

บุพพสิกขาวัณณา	๙๗
บทความธรรมะ เรื่อง “ พละ ๕ ”	๑๐๖
พระราชกรณียกิจในวันที่ ๘ แห่งการทรงผนวช	๑๑๓
คำถวายพระพร	๑๒๑
พระราชดำรัสตอบคณะสงฆ์	๑๒๓
ศาสนากับคน	๑๒๔
บทความธรรมะ เรื่อง “ การใช้ปัญญา ”	๑๓๐
พระราชกรณียกิจในวันที่ ๙ แห่งการทรงผนวช	๑๓๔
อภิสมาจาร	๑๓๗
คนกับธรรม	๑๔๐
บทความธรรมะ เรื่อง “ สังฆาร ”	๑๔๘
พระราชกรณียกิจในวันที่ ๑๐ แห่งการทรงผนวช	๑๕๑
คำสอนของพระพุทธเจ้าและการปฏิบัติธรรม	๑๕๒
บทความธรรมะ เรื่อง “ ขันธ์ ๕ ”	๑๕๗
พระราชกรณียกิจในวันที่ ๑๑ แห่งการทรงผนวช	๑๖๐
การวะ	๑๖๓
พระราชกรณียกิจในวันที่ ๑๒ แห่งการทรงผนวช	๑๖๙
อุโบสถ	๑๗๑
สัปปริสบัญญัติ คือข้อที่ท่านสัทบุรุษทั้งไว้ ๓ อย่าง	๑๗๕

พระราชกรณียกิจในวันที่ ๑๓ แห่งการทรงผนวช	— —	๑๗๘
พระธรรมเทศนา	— — — — —	๑๘๐
ปกิณฑกเทศนา	— — — — —	๑๘๐
พระโอวาทของสมเด็จพระสังฆราช	— — — — —	๑๘๗
พระราชกรณียกิจในวันที่ ๑๔ แห่งการทรงผนวช	— —	๑๘๘
กาลิก ๕	— — — — —	๒๐๒
บุญญกิริยาวัตร ๓ บุญญกิริยาวัตร ๑๐	— — — — —	๒๐๕
ปัญหาเกี่ยวกับธรรมะ	— — — — —	๒๑๐
พระราชกรณียกิจในวันที่ ๑๕ แห่งการทรงผนวช	— —	๒๑๒
สรุปเรื่องพระวินัยบัญญัติ	— — — — —	๒๑๕
พระราชดำรัสในการทรงลาผนวช	— — — — —	๒๒๐
ภาคผนวก	— — — — —	๒๒๑

ประทับหน้าพระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร
วันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๕

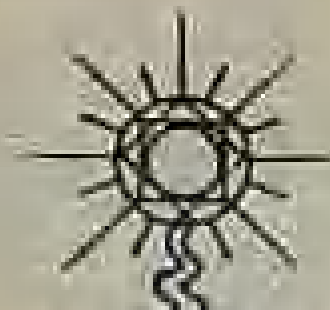
บานแพนง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิต-
ลาธิเบศรามาชิตี จักรีนฤพคินทร สยามินทราธิราช บรมนาถ-
บพิตร พระเจ้าอยู่หัว ทรงพระอนุสรณ์ค้ำนึ่งถึงกาลที่ได้ทรง
พระราชศรัทธาทรงผนวชในพระพุทธศาสนา เมื่อวันที่ ๒๒
ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ ที่แล้วมานี้ อันเป็นโอกาสที่ได้ทรง
สดับรับฟังโอวาทของพระเถรานุเถร และทรงปฏิบัติธรรมวินัย
ในสำนักสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เป็น
ปัจจัยให้เพิ่มพูนพระราชศรัทธาในพระบรมพุทโธวาทและวัตร
ปฏิบัติแห่งสังฆมณฑลในประเทศไทย

จึงทรงพระราชดำริใคร่จะแผ่เผื่อเจือจานพระราชกุศลหาก
จะเกิดมีจากการทรงผนวชครั้งนี้ ให้ได้รับกันแพร่หลายทั่วไปใน
หมู่เสนามาตย์ราชบริพารและอาณาประชาราษฎรมิได้เลือกหน้า
ประกอบด้วยบัดนี้ถึงเวลาวิสาขนักขัตฤกษ์ครบกำหนดสองพัน
ห้าร้อยแปดแห่งพระพุทธศาสนา เป็นโอกาสอันควรเพิ่มพูน
บัตินดีแก่บรรดาพุทธบริษัท จึงได้มีพระราชดำรัสสั่งให้จัดการ
รวบรวมพิมพ์หนังสือบันทึกเหตุการณ์และโอวาทต่าง ๆ ในวาระที่
ทรงผนวชนั้น ทรงอุทิศพระราชทานให้เป็นวิทยาทานแก่
องค์การศึกษาทั้งทางโลกทางธรรมตลอดจนบรรดาสาธุชนที่ใฝ่ใจ
ในธรรมและสัมมาชีพ เป็นส่วนหนึ่งแห่งพระราชกุศลทรงร่วม
ฉลองพระพุทธศาสนาในวาระอันเป็นมงคลนี้.

พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต

วันที่ ๑๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐

၃၀၆၁

ကံပျံ့ စော ဟေ ဘေ ဘကဝါဏော အာဟာဏော
 နှဉ်းပျံ့ပျံ့ပျံ့ ပဒါဒိဏ္ဍာဏော ဗဒ္ဒကံပျံ့ဏာသိကာင်
 ဝိဇ္ဇာ ဝိဇ္ဇာသိကာင်ပျံ့ပျံ့ ပဒါဒိဏ္ဍာဏော ဝိဇ္ဇာသိကာင်
 အဓိကံပျံ့ပျံ့ပျံ့ ပဒါဒိဏ္ဍာဏော ဝိဇ္ဇာသိကာင်
 ကံပျံ့ပျံ့ပျံ့ပျံ့ ပဒါဒိဏ္ဍာဏော ဝိဇ္ဇာသိကာင်
 ပဒါဒိဏ္ဍာဏော ဝိဇ္ဇာသိကာင်
 ဝိဇ္ဇာသိကာင် အဓိကံပျံ့ပျံ့ပျံ့
 ကံပျံ့ပျံ့ပျံ့ပျံ့ ပဒါဒိဏ္ဍာဏော ဝိဇ္ဇာသိကာင်
 ကံပျံ့ပျံ့ပျံ့ပျံ့ ပဒါဒိဏ္ဍာဏော ဝိဇ္ဇာသိကာင်
 ကံပျံ့ပျံ့ပျံ့ပျံ့ ပဒါဒိဏ္ဍာဏော ဝိဇ္ဇာသိကာင်
 ကံပျံ့ပျံ့ပျံ့ပျံ့ ပဒါဒိဏ္ဍာဏော ဝိဇ္ဇာသိကာင်
 ကံပျံ့ပျံ့ပျံ့ပျံ့ ပဒါဒိဏ္ဍာဏော ဝိဇ္ဇာသိကာင်
 ကံပျံ့ပျံ့ပျံ့ပျံ့ ပဒါဒိဏ္ဍာဏော ဝိဇ္ဇာသိကာင်
 ကံပျံ့ပျံ့ပျံ့ပျံ့ ပဒါဒိဏ္ဍာဏော ဝိဇ္ဇာသိကာင်

ဟေ ဝိဇ္ဇာသိကာင် ကံပျံ့ပျံ့ပျံ့ပျံ့
 ဝိဇ္ဇာသိကာင် ကံပျံ့ပျံ့ပျံ့ပျံ့
 အဓိကံပျံ့ပျံ့ပျံ့ပျံ့ ပဒါဒိဏ္ဍာဏော
 ဝိဇ္ဇာသိကာင် ကံပျံ့ပျံ့ပျံ့ပျံ့
 ဝိဇ္ဇာသိကာင် ကံပျံ့ပျံ့ပျံ့ပျံ့

พระราชอาณาเขต

ที่ ๑๕๘๒

เมื่อปี ๒๔๙๙ แต่บริณพพานแห่งพระผู้มีพระภาค
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ล่วงไปแล้ว ในปีปัจจุบันที่ ๒๕๐๐
เมื่อ ณ วันจันทร์ สัปดาห์ที่ ๒๒ ตุลาคมมาล วัลลีวันฤตุ ล่วง
เวลา ๕ นาฬิกา ๒๓ นาที แต่เที่ยง ภิกษุ พระนามว่า กุมิพละ
อุปสัมบทแล้ว ในพัทธสีมาแห่งวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตรัน
ล่วงเวลา ๕ นาฬิกา ๔๓ นาที แต่เที่ยง ทำที่พิธีกรรมณพัทธสีมา
แห่งพระพุทธรรัตนสถาน มีท่านสังฆตตะ เป็นพระอุปัชฌายะ ท่าน
อุฎฺฐายี เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ๆ

ขอภูมิพลภิกษุ นั้น จงทรงถึงความเจริญงอกงาม
ไพบุลย์ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตเจ้าทรงประกาศแล้ว

อนึ่ง ขอภูมิพลภิกษุ นั้น ทรงดำรงอยู่ในความเป็นอัคร
พุทธศาสนูปถัมภก จงทรงอุปถัมภกจัดแจงทะนุบำรุงเพื่อความ
เจริญงอกงามไพบุลย์แห่งพระพุทธศาสนา เทอญ ๆ

พระราชพิธี และ พระราชกิจในการทรงผนวช

จำเดิมแต่กาลนานมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชประสงค์จะได้ทรงผนวชในพระพุทธศาสนา เพราะทรงพระราชดำริว่าเป็นศาสนาประจำชาติอันประชาชนของพระองค์เลื่อมใสกันอยู่เป็นส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อได้มีโอกาสทรงคุ้นเคยกับหลักการและทางปฏิบัติของพุทธศาสนิกในระหว่างที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนี้ ก็ทรงพระศรัทธายิ่งขึ้น เพราะความประจักษ์แก่พระราชหฤทัยว่า ธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกอบด้วยเหตุผลและสัจจธรรม แม้ผู้ใดจะวิจารณ์ด้วยหลักวิทยาศาสตร์ก็จะไม่เสื่อมถอยในความนิยมเชื่อถือ ดังเช่นที่อาจเป็นได้แก่ศาสนาที่ยึดมั่นในหลักศรัทธาเป็นข้อใหญ่ ต่อมาในระหว่างศก ๒๔๙๙ นี้ สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ พระสังฆราชผู้ทรงนิมนต์อธิโกโดยวิสาสะอันสนิท และทรงถือว่ามีคุณูปการส่วนพระองค์มาากนั้นได้ประชวรลง พระอาการเป็นทวีตกกันทั่วไปจนแทบไม่มีหวัง แต่เดชบุญได้หายประชวรมาได้อย่างน่าประหลาด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงพระราชดำริว่า ถ้าได้ทรงผนวชโดยที่สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นพระอุปัชฌาย์แล้ว จะเป็นที่สุดสมพระราชประสงค์ ในอันที่จะได้ทรงแสดงพระราชภาระและศรัทธาในพระองค์ท่านเป็นอย่างดี จึงได้ตกลงพระราชหฤทัยที่จะทรงผนวชเพื่อทรงพระราชอุทิศพระกุศลสนองพระเดชพระคุณภายในศกนี้

เมื่อได้ยุดในพระราชหฤทัยดังนั้นแล้ว จึงมีพระราชดำรัสให้นายกรัฐมนตรีเข้ามาเฝ้าฯ ทรงแจ้งพระราชประสงค์ให้ทราบเพื่อเป็น

๕. นายพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และ
อธิบดีกรมตำรวจ	กรรมการ
๖. ม. จ. ศิลปฤทธิ กฤดากร
ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ	”
๗. พระยารามราชภักดี
ปลัดกระทรวงมหาดไทย	”
๘. หลวงวิเชียรแพทยาคม
ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	”
๙. หลวงชำนาญอักษร
เลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายบริหาร	”
๑๐. หม่อมท้าววงศ์วลัยศักดิ์
เลขาธิการพระราชวัง	”
๑๑. พลโท ม. ล. ชาบ กุญชร
อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	”
๑๒. นายฟุ้ง ศรีวิจารณ์
อธิบดีกรมการศาสนา	”
๑๓. หลวงสัมฤทธิ์วิศวกรรม
อธิบดีกรมโยธาเทศบาล	”
๑๔. ม. ร. ว. เทวธิดา ป. มาลากุล
สมุหพระราชพิธี	”

๑๕. พันเอก หลวงบุรกรรมโกวิท
ผู้จัดการทั่วไปการไฟฟ้ากรุงเทพ กรรมการ
๑๖. นายสุชีพ ปุญญานุภาพ
เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
วัฒนธรรม กรรมการและเลขานุการ

ให้มีหน้าที่เตรียมการทุกอย่าง กรรมการได้ประชุมกันเตรียมการ
และประสานงานระหว่างหน้าที่ต่าง ๆ รวม ๓ ครั้ง

ภาระใหญ่ที่สุดของการเตรียมได้แก่ปัญหาสถานที่ในวัดบวรนิเวศ
วิหาร ซึ่งตกอยู่ในฐานะเก่าแก่ ต้องมีการตกแต่งซ่อมแปลงเป็น
อันมาก ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จ่ายทรัพย์สิ้นส่วนพระ-
มหากษัตริย์ซ่อมแปลงบริเวณซึ่งจะเป็นที่ประทับ คือตำหนักทรงพรต
หอสหจร และตำหนักซ้าย สมเด็จพระราชชนนีทรงพระศรัทธาซ่อม
ตำหนักเพชรและตำหนักจันทน์ หน้าที่ประทับ ฝ่ายรัฐบาลซ่อม
พระตำหนักปั้นหย่า ตลอดจนพระอุโบสถและบริเวณของพระอุโบสถ
ทั้งการไฟฟ้าและสุขาภิบาลทั่วพระอาราม มหามกุฏราชวิทยาลัยและ
วัดบวรนิเวศวิหารก็ได้ซ่อมบริเวณสงฆ์वास และอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก
ทั้งนี้ได้ทำกันเป็นการด่วน แต่ก็เสร็จลงทันเวลาทรงผนวช

ในวัน ณ วันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๔๘๕ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้เชิญเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทและคณะ
ทูตานุทูตเข้ามาเฝ้าฯ ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยเป็นมหาสมากม เพื่อ

ทรงแถลงพระราชดำริในการที่จะเสด็จออกทรงผนวช ในบ่ายวันนั้น
เวลา ๑๖.๐๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไป
ยังพระมหามณเฑียร ในพระบรมมหาราชวัง ทรงจุดธูปเทียนบูชา
พระสยามเทวาริราช แล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่หอพระธาตุมณเฑียร
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะกราบถวายบังคมลาพระบรมอัฐิและ
พระอัฐิสมเด็จพระบรมราชบุรพการีในการที่จะทรงผนวช แล้วเสด็จ
ออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มีพระราชดำรัสต่อพระบรมวงศานุวงศ์
ข้าทูลละอองธุลีพระบาท และคณะทูตานุทูตซึ่งรวมเฝ้าอยู่ ณ ที่นั้น
ดังต่อไปนี้

“ข้าพเจ้ามีความยินดีที่พระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี
คณะรัฐมนตรี ตลอดจนคณะทูตานุทูตต่างประเทศ สมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎร และบรรดาข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ได้มา
ร่วมชุมนุมกันในมหาสมาคมนี้ จึงขอแถลงดำริที่จะบรรพชาอุปสมบท
ในพระศาสนาให้ทราบ

โดยที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของเรา ทั้งตาม
ความศรัทธาเชื่อมั่นของข้าพเจ้าเอง ก็เห็นเป็นศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่ง
เนื่องในบรรดาสัจธรรมคำสั่งสอนอันชอบด้วยเหตุผล จึงเคยคิด
อยู่ว่าถ้าโอกาสอำนวย ข้าพเจ้าควรจักได้บวชสักเวลาหนึ่งตามราช
ประเพณี ซึ่งจักเป็นทางสนองพระเดชพระคุณพระราชบุรพการีตาม
กตัญญูด้วย และนับตั้งแต่ข้าพเจ้าได้ครองราชย์สืบสันตติวงศ์ ต่อ
จากสมเด็จพระเชษฐาธิราช ก็ล่วงมากกว่าสิบปีแล้ว เห็นว่าน่าจะ

ถึงเวลาที่ควรจะทำตามความตั้งใจไว้แล้วประการหนึ่ง อื่นๆ การ
 ที่องค์สมเด็จพระสังฆราชหายประชวรมาได้ ในคราวประชวรครั้ง
 หลังนี้ ปล่อยให้เกิดความบดขยี้แก่ข้าพเจ้ายิ่งนัก ได้มาคำนึงว่า ถ้าใน
 การอุปสมบทของข้าพเจ้า ได้มีองค์สมเด็จพระสังฆราชเป็นพระอุปัชฌาย์
 แล้ว ก็จักเป็นการแสดงออกซึ่งความศรัทธาเคารพในพระองค์ท่านของ
 ข้าพเจ้าได้อย่างเหมาะสมอีกประการหนึ่ง จึงได้ตกลงใจที่จะบรรพชา
 อุปสมบทในวันที่ ๒๒ เดือนนี้

ในส่วนกิจการของบ้านเมืองนั้น ด้วยความเห็นชอบของสภา
 ผู้แทนราษฎร ข้าพเจ้าก็ได้แต่งตั้งสมเด็จพระบรมราชาธิบดีเป็นผู้สำเร็จ
 ราชการแทนพระองค์ในระยะเวลาที่ข้าพเจ้าบวชอยู่นั้นไว้แล้ว ขอให้
 ทุก ๆ ฝ่ายจงสมัครสมานกัน ช่วยกันรักษาราชการให้ดำเนินไปด้วยดี
 เด็ด

ข้าพเจ้าขอขอบใจรัฐบาล ที่ได้รับภาระจัดเตรียมการบรรพชา
 อุปสมบทของข้าพเจ้าด้วยความตั้งใจดี ขอบใจทุกท่านที่มีส่วนช่วย
 ให้การนี้ดำเนินไปสมตามประสงค์ ทั้งขอขอบใจทุก ๆ ท่านที่แสดง
 ความปรารถนาดีมาร่วมประชุมกันในที่นี้ ขอจงได้รับส่วนกุศลอัน
 จักพึงมีจากการที่ข้าพเจ้าเข้าบรรพชาอุปสมบทครั้งนี้โดยทั่วกัน

ขอคุณพระศรีรัตนตรัย จงดุ้มครองท่านทั้งปวง ให้มีความสุข
 ความเจริญรุ่งเรืองด้วยเทอญ

แล้วเสด็จขึ้นทางในสู่พระที่นั่งสุทไธสวรรยปราสาท ไปรดเกล้า ๆ
 ให้ราษฎรเฝ้า ๆ ที่หน้าพระที่นั่ง โดยมีพระยารามราชภักดี ปลัด

กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้เบิก ได้มีพระราชดำรัสแก่พระราชาราชวงศ์
ต่อไปนี้

“ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ท่านทั้งปวงได้มาร่วมประชุมกัน ณ ที่นี้ ขอ
ถือโอกาสแจ้งดำริที่จะบรรพชาอุปสมบทให้บรรดาอาณาประชาราษฎร์
ทราบทั่วกัน

อันพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของเรานี้ ตามความ
อบรมที่ได้รับมา ก็ตามความศรัทธาเชื่อถือนั่นตัวข้าพเจ้าก็ เห็น
เป็นศาสนาที่ศาสนาหนึ่ง มีคำสั่งสอนให้คนประพฤติตนเป็นคนดี
ทั้งเพียบพร้อมด้วยบรรดาสัจธรรมอันชอบด้วยเหตุผลน่าเลื่อมใสยิ่งนัก
ข้าพเจ้าจึงเคยคิดอยู่ว่า ถ้าโอกาสอำนวยก็น่าจะได้อุปสมบทในพระ-
ศาสนาตามพระราชประเพณีสักเวลาหนึ่ง ซึ่งก็เป็นทางสนองพระ-เดช
พระคุณพระราชบูรพการitamคตินิยมอีกสักหนึ่งด้วย และนับตั้งแต่
ข้าพเจ้าได้ขึ้นครองราชย์สืบสันตติวงศ์มากเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว
น่าจะเป็นโอกาสที่จะทำตามความตั้งใจไว้นี้ได้แล้วประการหนึ่ง อนึ่ง
การที่สมเด็จพระสังฆราช ซึ่งทรงมีพระคุณูปการในส่วนตัวข้าพเจ้า
ได้หายประชวร ในครั้งหลังนี้ ก่อให้เกิดความปีติยินดีแก่ข้าพเจ้า
เป็นอันมาก มาค่านึงดูเห็นว่า ถ้าในการที่ข้าพเจ้าจะอุปสมบท
ได้พระองค์ท่านเป็นพระอุปัชฌาย์ด้วยแล้ว ก็จะเป็นการแสดงออก
ซึ่งความศรัทธาเคารพของข้าพเจ้าที่มีอยู่ในพระองค์ท่าน ได้อย่างเหมาะ-
สมด้วยอีกประการหนึ่ง อาศัยเหตุเหล่านี้จึงได้ตกลงใจที่จะอุปสมบท
ในวันที่ ๒๒ เดือนนี้

ส่วนกิจการบ้านเมืองนั้น ก็หวังว่าในระยะเวลาที่ข้าพเจ้าจะบวชน
คงไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดขัดข้อง โดยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร
ข้าพเจ้าก็ได้แต่งตั้งสมเด็จพระบรมราชินีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระ-
องค์ไว้แล้ว ขอท่านทั้งหลายจงช่วยกันรักษาความสงบสุขให้กิจการ
บ้านเมืองของเราดำเนินไปด้วยดีเถิด

ขอคุณพระศรีรัตนตรัย ไต่อภิบาลคุ้มครองท่านทั้งปวงให้
ความสุขสวัสดิ์ ขอทุก ๆ ท่านจงมีส่วนได้รับกุศลความดีงามอันจัก
พึงมาจากการที่ข้าพเจ้าเข้าอุปสมบทในพระศาสนาครั้งนี้โดยทั่วกันด้วย
เทอญ”

เมื่อถึงที่สุดแห่งพระราชดำรัสแล้ว แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญ
พระบารมี ราษฎรได้เปล่งเสียงแสดงความยินดีในพระราชพิธีธา-
ระหว่างนี้เจ้าหน้าที่ได้ถ่ายทอดเสียงไปทั่วพระราชอาณาจักร
ครั้น ณ วันที่ ๒๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ เวลา ๑๕.๐๐ น.
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ ฯ มายังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
เสด็จ ฯ สู่ที่เปลื้องเครื่องหลังพระอุโบสถ สมเด็จพระราชชนนีทรง
จรดพระกรรับถวายเจริญพระเกศา แล้วภูษามาลาถวายต่อจนเสร็จ
ครั้นเวลา ๑๕.๐๐ น. ล่วงแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงเครื่องตามแบบผู้แสวงอุปสมบท เสด็จ ฯ ขึ้นสู่พระอุโบสถทาง
พระทวารหลัง เสด็จ ฯ ออกหน้าพระฉาก ทรงนมัสการพระพุทธ-
มหามณีรัตนปฏิมากร พระสัมพุทธพรพณี และพระพุทธรูปสนอง
พระองค์ทั้งสองพระองค์เป็นการส่วนพระองค์ตามราชประเพณี แล้ว

สมเด็จพระราชชนนีถวายไตรและบาตรสำหรับทรงอุปสมบท ในพระ
อุโบสถมีพระสงฆ์ผู้จะนั่งหัตถบาตร รวม ๓๐ รูป อยู่ท่านเหนือ คือ

๑. สมเด็จพระสังฆราช (หม่อมราชวงศ์ชื่น นพวงศ์ ฉายาสัจจโต
ป. ๗) วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงเป็นพระอุปัชฌายะและถวายศีล
๒. สมเด็จพระวันรัต (ปลก กิตฺติโสภโณ ป. ๕) วัดเบญจมบพิตร
พระอนุสาวนาจารย์
๓. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดสระเกศ
(อยู่ ณาโณเทโย ป. ๕)
๔. พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ วัดสุทัศน์เทพวราราม
(โสม ฉนฺโน ป. ๕)
๕. พระศาสนโศภน วัดมกุฏกษัตริยาราม
(จวน อุฏฺฐายี ป. ๕) พระกรรมวาจาจารย์
๖. พระพิมลธรรม วัดมหาธาตุ
(อาจ อาสโภ ป. ๘)
๗. พระพรหมมุนี วัดบวรนิเวศวิหาร
(ผิน สุวโจ ป. ๖)
๘. พระธรรมโกศาจารย์ วัดราชาธิวาสวิหาร
(ปลอด อตุฎฺถการี ป. ๕)
๙. พระธรรมดิลก วัดพระเชตุพน
(บัน ปุณฺณสิริ ป. ๖)
๑๐. พระธรรมปาโมกข์ วัดราชบพิธ
(วาสน์ วาสโน ป. ๔)

๑๑. พระธรรมไตรโลกาจารย์
(วน จิตฺตญาโณ ป. ๖)	วัดอรุณราชวราราม
๑๒. พระธรรมธีรราชมหามุนี
(ธีร ปุณฺณโก ป. ๙)	วัดจักรวรรดิราชาวาส
๑๓. พระธรรมปิฎก
(พิมพ์ ฐมฺมธโร ป. ๖)	วัดพระศรีมหาธาตุ
๑๔. พระมงคลเทพมุนี
(สาลี อินฺทโชโต)	วัดอนงคาราม
๑๕. พระมงคลทิพยมุนี
(เช็ก พรหมสโร)	วัดทองธรรมชาติ
๑๖. พระราชชมงคลมุนี
(เทศ นิตฺเทศโก)	วัดสัมพันธวงค์
๑๗. พระเทพเวที
(พน ชุตินฺธโร ป. ๙)	วัดสามพระยา
๑๘. พระเทพเมธี
(ชอบ อนุจารี ป. ๖)	วัดราชบูรพ์บำรุง จังหวัดชลบุรี
๑๙. พระเทพมุนี
(ทรัพย์ โฆสโก ป. ๖)	วัดสังเวชวิศยาราม
๒๐. พระเทพโมลี
(วิน ฐมฺมสาโร ป. ๙)	วัดราชาธิวาสวิหาร
๒๑. พระอมราภิกษิต
(ทองคำ จนฺตูปโม ป. ๗)	วัดบรมนิวาส

๒๒. พระอมรมุนี
(จับ จิตรมโฆ ป. ๙)	วัดโสมนัสวิหาร
๒๓. พระโศภนคณาภรณ์
(เจริญ สุวฑฺฒโน ป. ๙)	วัดบวรนิเวศวิหาร
๒๔. พระกิตติวงศเวที
(สุวรรณ สุวณฺณโชโต ป. ๗)	วัดเบญจมบพิตร
๒๕. พระมหานายก
(เต็ม โกลโล ป. ๖)	วัดบวรนิเวศวิหาร
๒๖. พระจุลนายก
(แก้ว อคฺคตคฺคฺโต)	วัดบวรนิเวศวิหาร
๒๗. พระไตรสรณธัช
(แสน ป. ๒ รามัญ)	วัดปรมย์ยิกาवास
๒๘. พระปัญญาภิมณฑมุนี
(วิชัย ปุณฺณาราโม ป. ๖)	วัดบวรนิเวศวิหาร
๒๙. พระสาธุศีลสังวร
(สนธิ กิจฺจกาโร ป. ๕)	วัดบวรนิเวศวิหาร
๓๐. พระอุดมญาณมุนี
(ยศ โกลีโต ป. ๕)	วัดชินวราราม จ. ว. ปทุมธานี

ทางด้านใต้มี พระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร และข้าราชการผู้ใหญ่ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการ นอกนั้นเผ่าที่ชานพระอุโบสถทั้งหน้าหลัง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ ฯ เข้าไปขอบรรพชาในท่ามกลางสงฆ์
 ต่อสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระสังฆราชถวายโอวาทสำหรับบรรพชา
 ว่า “ บัดนี้ สมเด็จพระบรมบพิตรทรงมีพระราชศรัทธาความเชื่อ
 พระราชปสาทะความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้ทรงขอบรรพชา
 อุปสมบท รวมความว่าบวชในพระพุทธศาสนา ตามพระราชประเพณี
 ของพระเจ้าแผ่นดินที่เป็นบรมราชจักรวงศ์ และตามแบบของกษัตริย์
 ก่อน ๆ เพราะฉะนั้น จึงควรร่วมพระราชหฤทัยระลึกถึงพระพุทธเจ้า
 ซึ่งเป็นพระบรมศาสดา ประกาศพระศาสนา และทรงระลึกถึงพระธรรม
 คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งประกาศสัจจะ ความจริงอันไม่
 แปรปรวน และระลึกถึงพระสงฆ์ สาวกของพระพุทธเจ้า ผู้ปฏิบัติตาม
 คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วได้ความเชื่อความเลื่อมใส ปฏิบัติตาม
 คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจนได้บรรลุถึงคุณพิเศษในพระพุทธศาสนา
 คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เพราะฉะนั้น ในบัดนี้จึงตั้งพระราช
 หฤทัยระลึกถึงพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นพระบรมศาสดา ผู้ประกาศพระศาสนา
 และระลึกถึงคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเรียกว่าศาสนธรรม
 อันประกาศสัจจธรรม ธรรมะที่เป็นจริง และระลึกถึงพระสงฆ์สาวก
 ของพระพุทธเจ้า เช่นนี้จึงควรบวชในพระพุทธศาสนา การบวชใน
 พระพุทธศาสนา ท่านสอนให้เรียน ตบบัญญัติกัมมัฏฐาน กัมมัฏฐาน
 ๘๘ ๖๗ ๖๖ ๖๕ เพราะฉะนั้น จึงตั้งพระทัยทรงว่าตามไปโดยบทพระ
 บาลีก่อน เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ ตโจ ทันตา นขา โลมา
 เกสา จึงศึกษาให้รู้เนื้อความ เกสา ได้แก่ผมที่งอกอยู่บนศีรษะ

โลมา ไต่แก่ขนที่งอกอยู่ทั่วตัว เว้นฝ่ามือฝ่าเท้า นขา ไต่แก่เล็บ
 ที่งอกอยู่ตามปลายมือปลายเท้า ทันทา ไต่แก่ฟันที่งอกอยู่ในกระดูก
 กางเบื้องล่างเบื้องบน สำหรับบดเคี้ยวอาหาร ตโจ ไต่แก่หนังที่หุ้ม
 อยู่ทั่ว ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เหล่านี้ ถ้าตั้งอยู่ตามที่ของมันก็
 จะปฏิภูลโสโครก เพราะธาตุละเอียดของที่มาจับบ้าง ออกมาจากร่างกายเดิม
 บ้าง เพราะฉะนั้น บุคคลจึงต้องชำระล้างขจัดสกปรกแต่งเอาของหอม
 เข้าอบกลิ่นเพื่อแก้กันปฏิภูลโสโครก ถึงเช่นนั้นก็ไม่สามารถจะแก้กัน
 ให้เด็ดขาดไปได้ เพียงแต่ปะทะปะทังไว้เพียงชั่วคราวชั่วคราวเท่านั้น
 ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ที่เป็นของปฏิภูลโสโครกอย่างไรก็คงแสดง
 ปฏิภูลโสโครกน่าเกลียดออกมาอย่างนั้น ให้เห็นอยู่เป็นธรรมดา แต่
 คนไม่พิจารณาให้เห็นตามเป็นจริง จึงหลงรักหลงเกลียด แล้วก็
 ประทุษร้ายกัน เมื่อใช้พระปัญญาพิจารณา ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง
 ทั้ง ๕ เห็นเป็นของปฏิภูลโสโครกน่าเกลียด ก็พึงยตรักษาอารมณ์อัน
 นั้นไว้ เพื่อเป็นที่ตั้งแห่งสมาธิและเป็นที่ตั้งแห่งปัญญาต่อไป ในบัดนี้
 จะถวายผ้ากาสายะ เพื่อไต่ทรงครองอุปสมบท” แล้วพระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ กลับเข้าในพระฉาก ทรงกาสาวพัสตร์ เสด็จเข้าไป
 รับสรณะและศีลต่อสมเด็จพระสังฆราช สำเร็จบรรพชาภิเษกเป็นสามเณร
 แล้วทรงขอนิสัย สมเด็จพระสังฆราชเป็นพระราชาอุปัชฌายารย์ ถวาย
 พระสมณนามว่า “ภูมิตถ์” ทรงขออุปสมบท พระสงฆ์ ถวายการ
 อุปสมบท โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นพระราชาอุปัชฌายารย์ และ
 พระศาสนโศภน วัคคภูกุญชรียาวามเป็นพระราชากรรมวาจาจารย์ เมื่อ

ทรงรับอุปสมบทเสร็จเป็นอันทรงดำรงภิกขุภาวะโดยสมบูรณ์แล้ว
สมเด็จพระวันรัต สังฆนายกถวายอนุศาสน์ แล้วพระภิกษุพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับไทยธรรมของหลวงจากสมเด็จพระนางเจ้า ฯ
พระบรมราชินี ในหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ทรงรับไทยธรรม
ของสมเด็จพระราชชนนี ทรงรับดอกไม้ธูปเทียนจากสมเด็จพระนางเจ้า
รำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ ในพระนามของพระบรม
วงศานุวงศ์ จากประธานองคมนตรี ในนามของคณะองคมนตรี จาก
นายกรัฐมนตรี ในนามของคณะรัฐมนตรีและข้าราชการทุกฝ่าย และ
จากประธานสภาผู้แทนราษฎร ในนามของสภาและปวงชน คณะสงฆ์
จึงออกไปจากพระอุโบสถ เป็นเสร็จงานในที่นี้

ลำดับนี้พระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยพระ
โศภนคณาภรณ์ วัดบวรนิเวศวิหาร เสด็จทางหลังวัดพระศรีรัตน-
ศาสดาราม ทรงรถยนต์พระที่นั่งเข้าไปสู่พระพุทธรัตนสถาน ทรงประกอบ
พิธีตามราชประเพณี มีพระเถระฝ่ายธรรมยุตนั่งหัตถบาต ๑๕ รูป
เมื่อเสร็จอุปสมบทกรรมเวลา ๑๗.๕๓ น. แล้ว เสด็จทรงรถยนต์พระ
ที่นั่งพร้อมด้วยสมเด็จพระสังฆราช พระราชอุปัชฌายจารย์ ผู้วัดบวร-
นิเวศวิหาร เสด็จนมัสการพระพุทธชินสีห์และพระรูปสมเด็จพระมหา
สมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ และกรมพระยาวชิรญาณ-
วโรรส มีพระเถรานุเถระทั้งในวัดกันทงวัดก่อนรับเสด็จ มีสมเด็จพระ
วันรัตวัดเบญจมบพิตร เป็นต้น แล้วเสด็จขึ้นพระตำหนักปั้นหย่า เสด็จ
ประทับบนพระตำหนักทรงพรต ทรงทำพินทุแล้ว เสด็จออกให้สมเด็จพระ

พระบรมราชินีถวายดอกไม้ธูปเทียนส่วนพระองค์ แล้วจึงเสด็จพระราช-
 ดำเนินไปถวายดอกไม้ธูปเทียนสมเด็จพระสังฆราช แล้วสมเด็จพระ-
 สังฆราชประทานพระโอวาท ดังต่อไปนี้

“การทรงผนวชวันนี้ เป็นประโยชน์มากสำหรับคนผู้นับถือพระ-
 พุทธศาสนา เพราะเขานึกกันมาก แต่ว่าจะได้เป็นประโยชน์สำหรับ
 พระองค์เองนั้น ต้องประพฤติปฏิบัติธรรมวินัย คือบวชด้วยกายอย่าง
 หนึ่ง บวชด้วยใจอย่างหนึ่ง ถ้าทั้ง ๒ อย่างผสมกันเข้าแล้ว จะเป็น
 กุศล

การบวชด้วยกายนั้น ต้องทำพิธีในที่ประชุมสงฆ์
 แต่การบวชด้วยใจ ต้องตั้งพระราชหฤทัยเรียนพระพุทธศาสนา
 ในพระวินัย ทรงอ่านคัมภีร์ในข้อบังคับที่จะไม่ประพฤติล่วง และในธรรมะ
 ทรงศึกษาเพื่อประพฤติตาม ผิดหัดพระราชหฤทัยให้สงบระงับ
 อีกอย่างหนึ่ง เมื่อทรงผนวชเสร็จแล้ว มีพระออกไปบอก
 อนุศาสน์

อนุศาสน์ แปลว่า คำสอนในลำดับถึง เมื่อบวชเสร็จก็ต้องสอน
 แม่เป็นภาษาบาลีก็ต้องสอนกัน พระพุทธบัญญัติ พระพุทธภาษิต
 ก็สอนอย่างนั้น แต่การสอนอนุศาสน์ในครั้งพุทธกาล เมื่อพูดภาษา
 บาลี เขาก็รู้กัน แต่มาสมัยนี้ พระพุทธศาสนาแพร่หลายมาถึงประเทศ
 เราซึ่งไม่ใช่ภาษามคธ ผู้ไม่ได้เรียนภาษามคธก็ฟังไม่รู้เรื่อง เพราะ
 ฉะนั้น ควรทรงศึกษาเสียให้เข้าพระทัย

ข้อที่ ๑ ท่านสอนว่า ผู้บวชต้องอาศัยบิณฑบาตเขาเลี้ยงชีวิต แต่
ว่าไม่บังคับ ถ้าจะมีมือที่เรากลากอื่น ๆ ที่เขาถวายก็ใช้ได้

ข้อที่ ๒ ท่านสอนให้ใช้ผ้าบังสกุล คือผ้าที่เขาทึงเบอนมันแล้ว
เก็บมาซัก มาย้อม มาเย็บ คือทำเป็นกระทง ๆ อย่างที่ไซกันนี้ แต่
ว่าไม่บังคับ ถ้าจะมีมือที่เรากวีร ที่ได้มาโดยชอบธรรม ก็ใช้ได้

ข้อที่ ๓ ท่านสอนให้อาศัยยาของควายนามูตรเน่า เพราะคนเรา
ต้องเจ็บ เมื่อเจ็บแล้วก็ต้องกินยา ยาของควายนามูตรเน่า เป็นยาถ่าย
ควาย และเป็นยาแก้ไข้ควาย แต่ไม่บังคับโดยเด็ดขาด เป็นแต่ว่า
ถ้าไม่ได้อื่นที่เรากลาก คือ ยาอื่น ก็ให้ใช้ยาของควายนามูตรเน่า

ข้อที่ ๔ ท่านสอนให้อาศัยเรือนว่างเปล่า ให้อาศัยโคนไม้เป็น
ที่อยู่ แต่ไม่ห้ามเด็ดขาด ถ้ามีมือที่เรากลาก คือ กฎที่อยู่อย่างใดอย่างหนึ่ง
ก็ใช้ได้ คือต้องรู้ว่า พระแท่นก่อนนั้นผูกเคืองมาก ต้องอาศัยปัจจัยทั้ง
๔ นี้ เป็นอยู่

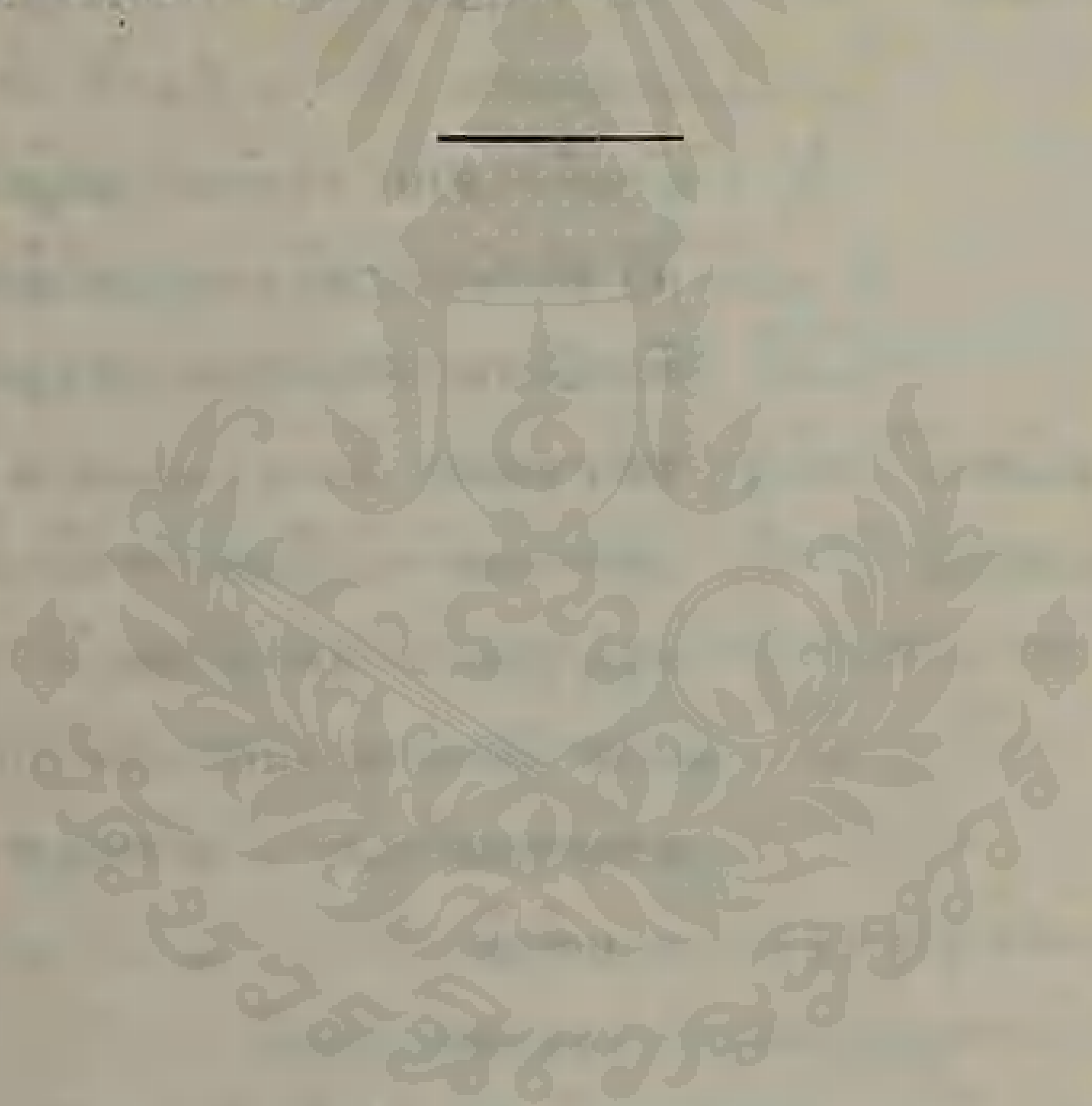
แลจงเว้นข้อห้ามทุกอย่างสำคัญ ล่วงเข้าแล้ว ทำให้ขาดจากความ
เป็นภิกษุ เรียกว่า ต้องปาราชิก

วันนี้ สอนแต่เพียงเท่านี้ก่อน ถวายหนังสือไป หนังสือ
นวโกวาท ถ้ามีเวลา ควรทรงอ่าน ทรงอ่านวินัยให้จบเสียก่อน และ
อ่านให้เข้าพระทัย เพื่อจะได้ประพฤติตาม ถ้าไม่เข้าพระทัย ก็รีบส่ง
ตามพระพี่เลี้ยง

ส่วนธรรมะ อธิบายไว้ในโอวาทแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้ามีเวลา
ควรทรงอ่านเพื่อผูกหัดพระราชหฤทัยให้สงบระงับ ให้เป็นการบวชด้วย
พระราชหฤทัยด้วย บวชพระกายด้วย

วันนี้ พอกันที ทรงเห็นดีเห็นน้อยมามากแล้ว "

ครั้นแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับพระตำหนักปั้นหย่า ในการ
 พระราชกุศลขึ้นพระตำหนักนั้น ม. ร. ว. ถิกฤทธิ ปราโมช อารามาศील
 พระราชาคณะวัดนี้ คือ พระพรหมมุนี พระรัตนธัมมุนี พระโศภน-
 ญาณภรณ์ พระมหานายก พระจุลนายก พระสาธุศีลสังวร พระ
 ญาณภูมิธัมมุนี เจริญพระพุทธมนต์ เสร็จแล้วเสด็จสู่ที่ประทับ
 และเข้าทพระบรรทมเวลา ๒๕.๓๐ น.

พระราชกรณียกิจ ในวันที่ ๒ แห่งการทรงผนวช

วันอังคาร ที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๕

เวลา ๖.๐๐ น.

บรรทมตื่น

เวลา ๗.๐๐ น.

เสวยพระกระยาหารเช้า

เวลา ๘.๐๕ น.

ลงพระอุโบสถ ทำวัตรเช้า ทรงสัคบวณิยมุข
เรื่อง "อุปสัมปทา" ซึ่งพระสารทศิสสังวร
อ่านถวาย ม. ร. ว. กิจกฤทธิ ปราโมช
นำเสด็จ ๖ ลงมา ทรงมีพระราชปฏิสันถาร
กับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทร-
ทิพยนิภา (ทรงจัดพระกระยาหารเพลถวาย)

เวลา ๙.๓๕ น.

ทรงพระอักษร ถึงเวลา ๑๐.๔๕ น

เวลา ๑๐.๔๕ น.

เสด็จ ๖ พระตำหนักบนหยา ทรงฟังพระสวด
ทรงถวายภัตตาหารพระพรหมมุนี แล้ว
เสด็จ ๖ ออกมาเสวยพระกระยาหารเพล ณ
พระตำหนักข้างนอก (เลี้ยงพระราชาคณะ
๗ องค์ มี

๑. พระพรหมมุนี
๒. พระรัตนธัชมุนี
๓. พระโศภนคณาภรณ์
๔. พระมหานายก
๕. พระจูลนายก

๖. พระสาธุศีลสังวร

๗. พระบัญญัติภิมณฑ์มุนี

(ม.จ. ประเสริฐศรี ๖ อารามาศีล)

เสวยเพลเสร็จแล้วเสด็จ ๖ ไปถวายของพระ
พระสงฆ์ถวายอดิเรก เสร็จพิธี ๑๒.๒๕ น.

เวลา ๑๐.๓๐ น.

สมเด็จพระบรมราชินี เสด็จมาเฝ้าเยี่ยม

เสด็จกลับ ๑๑.๓๐ น.

เวลา ๑๓.๓๐ น.

นายจ่านงราชกิจ เฝ้า ๖

เวลา ๑๓.๕๐ น.

ทรงพัก ถึง ๑๖.๒๐ น.

เวลา ๑๖.๒๕ - ๑๖.๕๐ น.

พระพรหมมุนี ขึ้นเฝ้า ๖

เวลา ๑๗.๐๕ น.

เสด็จ ๖ ลงพระอุโบสถทำวัตรเย็น ทรงสดับ
อรรถศาสน์ เรื่อง "หิตจรรยา" ซึ่ง
พระครูวิสุทธธรรมภาณอ่านถวาย เสด็จ
กลับเวลา ๑๘.๐๐ น.

เวลา ๑๘.๐๐ น.

ทรงพระอักษร

เวลา ๒๐.๐๐ น.

ทอดพระเนตรโทรภาพข่าวทรงผนวช และ
งานถวายบังคมพระบรมรูปทรงม้า ทรง
นิมนต์พระราชาคณะมาคู่ด้วย มี

๑. พระพรหมมุนี

๒. พระโศภนคณาภรณ์

๓. พระมหานายก

๔. พระจุลนายก

๕. พระสารีลีลสังวร

ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับพระราชาคณะ

จนถึง ๒๐.๕๐ น. พระราชาคณะทูลลากลับ

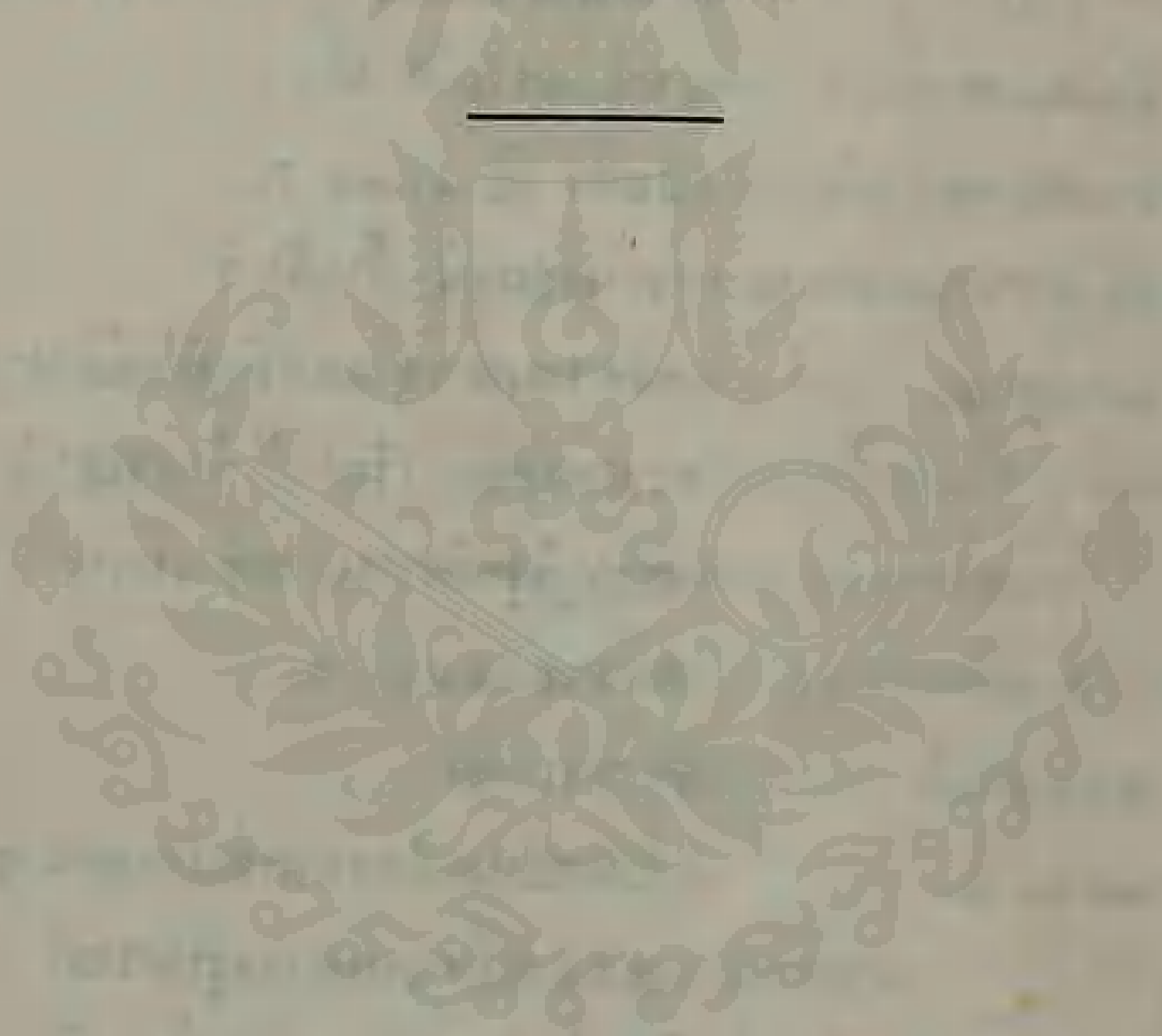
เสด็จพระราชดำเนินขึ้นทรงนมัสการพระบน

พระตำหนักบนหย้า

เข้าที่พระบรรทม

เวลา ๒๐.๕๕ น.

เวลา ๒๒.๐๕ น.

อุปสัมปทา

ตั้งแต่ครั้งโบราณกาลมาจนบัดนี้ มีคนจำพวกหนึ่งพอใจจะชัก
จูงคนให้ประพฤติธรรม ด้วยเข้าใจว่าไต่ยังประโยชน์ใหญ่ให้สำเร็จ
แก่มหาชน ทำความเกิดของตนไม่ให้ไร้ผลเปล่า ๆ คนจำพวกนี้
อุกฤษฏ์ ไต่ยอมสละโภคสมบัติยศศักดิ์และความสุขส่วนตัวเสีย ประ
พฤติตนเป็นเนกบวชเที่ยวสั่งสอนมหาชน ชักจูงให้ประพฤติธรรมที่ตน
นับถือว่าเป็นดี มีคนนับถือมากไต่รับความยกย่องเป็นคาสตา ๆ คำสอน
ที่พวกคนเป็นอนมมากนยมนับถือสบบมา จิตวาเป็นลัทธหรือศาสนา
อย่างหนึ่ง

พระคาสตาของพวกเรา ก็เป็นพระองค์หนึ่งแห่งคนจำพวกนั้น
พระองค์มีพระกรุณาใหญ่ในหมู่ชนฝังอยู่ในพระสันดาน แม่พระองค์
ประสทิในสกุลกษัตริย์และเป็นรัชทายาท ผู้จะไต่รับราชสมบัติสืบพระวงศ์
มีทางที่ไต่ไต่ทรงทำประโยชน์ให้แก่มหาชนผู้อยู่ไต่ปกครอง ถึงอย่างนั้น
ก็ยังไม่พอพระหฤทัยในทางเป็นผู้สั่งสอนมหาชนมากกว่าครองแผ่นดิน
ขึ้นเป็นเหตุให้พระองค์ทรงผนวช เป็นธรรมดาของท่านผู้บวชด้วย
ความประสงคเช่นนั้นจะลงสันนิษฐานว่า จะเข้าพวกเป็นผู้ช่วยท่านผู้อื่น
หรือจะทำเองตามลำพัง ในชั้นแรกพระองค์น้อมพระหฤทัยไปเข้า
เป็นพวกช่วยท่านผู้อื่น และได้เสด็จเข้าไปอยู่ในสองสำนัก แต่ไม่พอ
พระหฤทัยในลัทธของสองคณาจารย์นั้น ภายหลังจึงทรงพระดำริจะทำ

ตามลำพัง เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะต้องทรงเลือกทาง และสันนิษฐานลงไปว่า จะสอนเขาในทางไหน ทรงค้นคว้าหาไปจึง ได้พบความบริสุทธิ์ว่าเป็นมูลแห่งความดีทั้งปวง พระองค์ทรงตั้ง อุทิศหาพระพรหมเพื่อทำพระองค์ให้บรรลุความบริสุทธิ์นั้นได้ก่อนแล้ว จึง เทศนาสั่งสอนผู้อื่นในทางนั้นต่อไป ฯ

ในชั้นต้น ทรงแสดงแก่พวกนักบวชด้วยกันก่อน เมื่อมีผู้เชื่อถือ และทูลขอเข้าพวกด้วย ก็ทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุเหมือนกัน ด้วย พระราชาเป็นภิกษุมาแต่ดึก เพียงเท่านั้นเป็นอันทรงรับเข้าหมู่ การ บวชอย่างนี้ เรียกเอทธิกขอุปสัมปทา แปลว่าอุปสมบทด้วยทรงอนุญาต ให้เป็นภิกษุมา เมื่อมีสาวกหลายรูป พระองค์ทรงส่งให้แยกกันไป ประกาศพระศาสนาในถิ่นฐานบ้านเมืองนั้น ๆ ครั้นมีผู้เลื่อมใสสมัคร จะบวช สาวกเหล่านั้นก็พากันเหล่านั้นมาเฝ้าพระศาสดา เพื่อได้รับ พระอนุญาตเป็นภิกษุ ตามธรรมเนียมที่เคยทรงมา พระศาสดาทรง พระดำริเห็นความลำบากของท่านผู้พาและคนผู้ตามมานั้น เพราะทาง กันดาร ไปมาไม่สะดวก จึงทรงพระอนุญาตให้สาวกรับเข้าหมู่ได้เอง แต่เปลี่ยนวิธีรับเป็นอย่างอื่น ไม่ใช่พยักพยึดตั้งที่ทรงมา ให้ผู้จะบวช เข้าหมู่นั้นปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะถือเพศก่อนแล้ว เปล่ง วาจาแสดงตนถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะด้วยอาการเคารพจริง ๆ เพียง เท่านั้นชื่อว่าเป็นอันรับเข้าหมู่หรือบวชเป็นภิกษุได้เหมือนกัน การบวช อย่างนี้เรียกว่าติสรณคมนุปสัมปทา แปลว่าอุปสมบทด้วยถึงสามสรณะ ในยุคต้นแห่งตรัสรู้ การรับเข้าหมู่หรือรับบวชให้เป็นภิกษุสำเร็จด้วย

อานาจบุคคล คือพระศาสนาทรงเองบ้าง สาวกทำบ้าง ด้วยประการฉะนี้
 จำเนียรกาลล่วงมา พระศาสนาเจริญแพร่หลายขึ้น โดยลำดับ
 มกน่นับถอมมาก พุทธบริษัทมีทั้งบรรพชิตทั้งคฤหัสถ์ทั้งชายทั้งหญิง
 พระศาสดามีพระประสงค์จะทรงประดิษฐานให้เป็นหลักมั่นคง พระองค์
 ทรงมุ่งประโยชน์ของมหาชนยิ่งกว่าผลส่วนพระองค์เอง จึงได้ทรง
 อนุญาตมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารคณะ สงฆ์นั้นไม่ใช่ภิกษุ
 เฉพาะรูปตั้งคนสามัญุเข้าใจกันอยู่ ภิกษุหลายรูปเข้าประชุมกันเป็น
 หมู่เพื่อทำกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง เหมือนประชุมแห่งพวกสมาชิกของ
 สมาคมนั้น ๆ ซึ่งมีอานาจให้สำเร็จกิจธุระของเขา นั้นเรียกว่าสงฆ์
 สงฆ์นั้น ย่อมมีองค์เป็นกำหนดสำหรับกิจนั้น ๆ กิจโดยมากต้องการ
 สงฆ์มีภิกษุ ๔ รูป สงฆ์ผู้ทำกิจเช่นนั้น เรียกว่าจตุวรรค แปลว่ามี
 พวก ๔ ๆ แต่กิจบางอย่างต้องการสงฆ์มีภิกษุ ๕ รูปบ้าง ๑๐ รูปบ้าง
 ๒๐ รูปบ้าง สงฆ์ผู้ทำกิจเหล่านั้น เรียกว่าปัญจวรรค มีพวก ๕
 ทสวรรค มีพวก ๑๐ วิสทวรรค มีพวก ๒๐ เป็นลำดับกัน ตกมาถึง
 ชั้นนี้ อุปสัมปทา คือรับบวชคนให้เป็นภิกษุเข้าหมู่ จึงเป็นหน้าที่ของ
 สงฆ์จะพึงทำด้วยอย่างหนึ่ง พระศาสดาจึงทรงงดการประทานอุปสมบท
 ด้วยพระองค์เองเสีย และทรงเลิกการให้อุปสมบทของสาวกเสียด้วย
 ทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำด้วยวิธีซึ่งเรียกว่าญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา คือ
 ภิกษุประชุมครบองค์กำหนดในเขตแห่งชุมชนซึ่งเรียกว่าสีมา กล่าว
 วาจาประกาศเรื่องความที่จะรับคนนั้นเข้าหมู่ และได้ความยินยอมของ
 ภิกษุทั้งปวงผู้เข้าประชุมเป็นสงฆ์นั้น องค์กำหนดของสงฆ์ให้อุปสมบท

ไถ่นั้น ในประเทศที่มีพระดิน ซึ่งในครั้งนั้นชเอามัธยมประเทศ ๑๐ รูป
 ในประเทศที่หาพระยากซึ่งชเอาบัจฉนตชนบทเพียง ๕ รูปก็ได้ อุปสมบท
 สำเร็จด้วยอำนาจสงฆ์อย่างนั้นเป็นมาจนถึงกาลทุกวันนี้ ฯ

ภิกษุผู้ใดอุปสมบทด้วยวิธีซึ่งทรงเอง ที่เรียกว่าเอหิกขุอุป-
 สมบทกต ด้วยวิธีซึ่งสาวกทำ ที่เรียกว่าติสรณคมนุปสัมปทา กต
 ด้วยวิธีซึ่งสงฆ์ทำที่เรียกว่า ญัตติจตุตถกมมอุปสัมปทา กต ทั้ง ๓
 เหล่านี้ มีสังวาส คือธรรมเป็นเครื่องอยู่รวมเป็นอันเดียวกันเขาเป็น
 พวกเดียวกันได้

ครั้นทรงเลิกติสรณคมนุปสัมปทาเสียแล้ว ได้ทรงพระอนุญาต
 ให้เอาวิธีนั้นมาใช้บวชกุลบุตร ผู้มีอายุยังหย่อน ไม่ครบกำหนดเป็น
 ภิกษุ ให้เป็นสามเณร ยังเสร็จด้วยอำนาจบุคคล คือสาวกหรือภิกษุ
 ผู้เฒ่าหนึ่งเอง เมื่อเกิดมีสามเณรนั้น การบวชจึงเป็น ๒ คือ บวช
 เป็นภิกษุเรียกว่าอุปสัมปทาหรืออุปสมบท บวชเป็นสามเณร เรียก
 ว่าบรรพชา และวิธีที่สงฆ์จะให้อุปสมบท ก็ให้แก่ผู้ได้รับบรรพชา
 เป็นสามเณรมาแล้ว ไม่ใช่เป็นธรรมเนียมมาจนบัดนี้

คราวนี้จะอธิบายถึงธรรมเนียมให้อุปสมบทของสงฆ์ ผู้จะ
 อุปสมบทนั้น ต้องเป็นชายมีอายุครบกำหนดเป็นบุรุษ คือไม่ต่ำกว่า
 ๒๐ ปี นับแต่ปฏิสนธิมา หากเฒ่าเป็นมนุษย์วิบัติ คือถูกต้อนเป็นต้น
 ไม่ใช่คนทำความผิดอย่างร้ายแรง เช่นฆ่าบิดามารดา และไม่ใช้คนเคย
 ทำความเสียหายในพระพุทธศาสนาอย่างร้ายแรง ก็ต้องปาราชิก
 เมื่อบวชเป็นภิกษุคราวก่อน หรือไปเขารตเตยรตยทั้งเป็นภิกษุ ถ้า

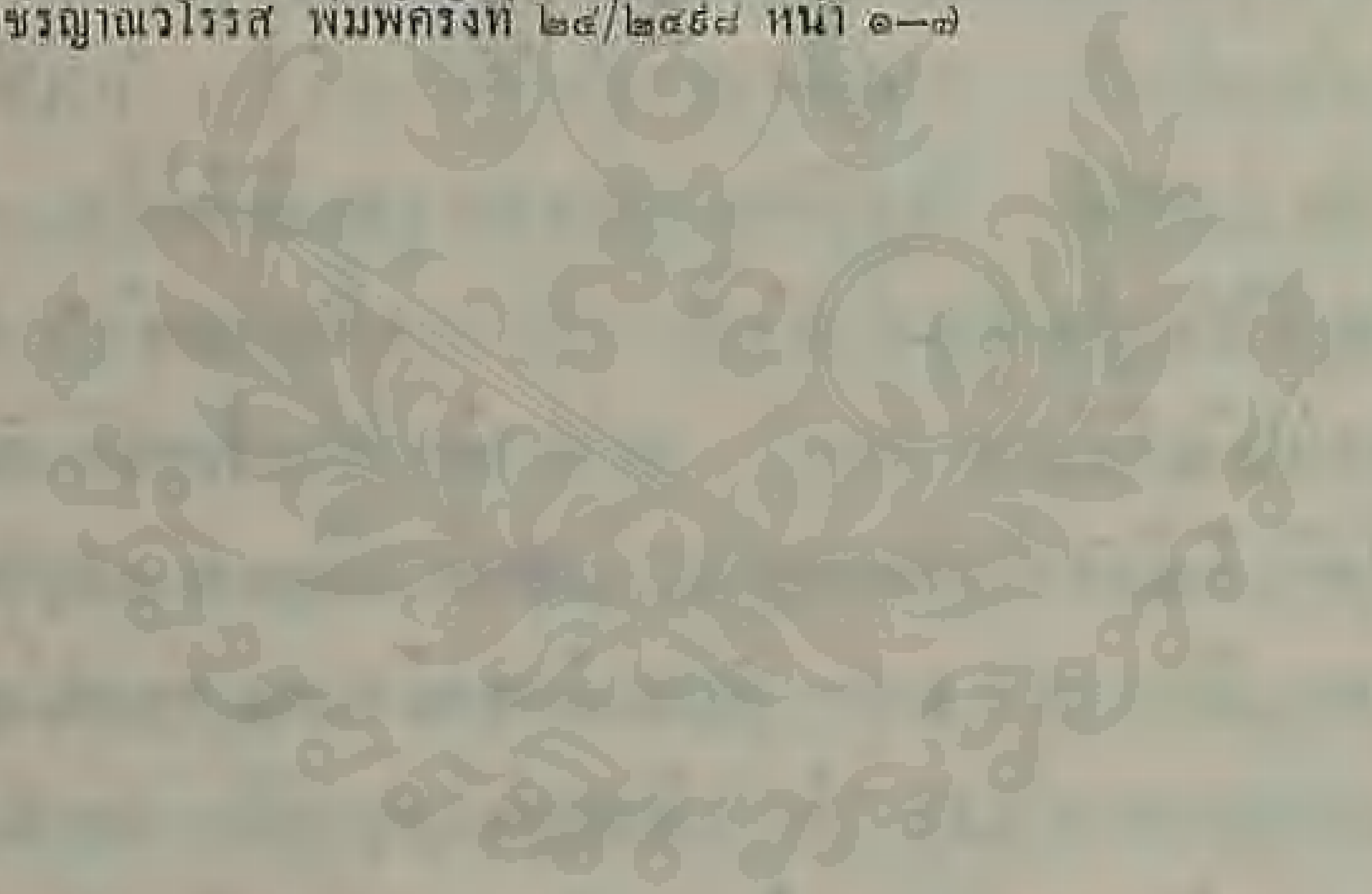
เป็นผู้มีโทษเห็นปานนั้นหรือเป็นสตรี อุปสมบทไม่ได้ เรียกว่าวัตถุวิบัติ
 หากสงฆ์จะขึ้นให้อุปสมบทหรือทำให้โดยไม่รู้ ก็ไม่เป็นภิกษุโดยถูกต้อง
 แก่พระบัญญัติ รู้เขาเมื่อใด จำจะต้องให้ออกเสียจากหมู่เมื่อนั้น
 คนพ้นจากโทษคงว่าแล้ว เรียกว่าวัตตุสมบัตติ ควรจะรับอุปสมบทได้
 แม้นผู้ไม่ต้องห้ามเป็นเด็ดขาดเช่นนั้นแล้ว ก็ยังควรจะเลือกสรรอีก
 ควรจะเว้นคนเสียชื่อเสียง เช่นคนเป็นโจรหรือหัวไม่ขึ้นชื่อโด่งดัง
 คนทำความผิดถูกรับอาชญาแผ่นดิน มีเครื่องหมายติดตัวเช่นถูกเขียน
 หลังลาย ถูกสักหมายความผิด คนมีอวัยวะพิการต่าง ๆ คนมีโรค
 ไม่รู้จักหาย ซึ่งไม่สามารถจะทำหน้าที่ของภิกษุได้ คนมีโรคที่จะติดกัน
 มีโรคเรื้อรัง คนอยู่ในหวงห้ามของผู้อื่น คือคนอยู่ในปกครองของ
 มารดาบิดา คนอยู่ในราชการ คนเป็นทาสเป็นหนี้ของผู้อื่น แต่คน
 จำพวกหลังนี้พ้นจากความหวงห้ามแล้ว เช่นบุตรได้อนุญาตของมารดา
 บิดา ข้าราชการได้อนุญาตของเจ้าหน้าที คนพ้นจากทาสจากหนี้แล้ว
 ให้อุปสมบทได้ ดั่งมีห้ามไว้ก็จริง แต่ไม่ได้ห้ามเป็นเด็ดขาดเหมือน
 คนจำพวกก่อน ถ้าจับพลตจับผลูเข้ามาบวช จิตว่าบวชแล้วก็แล้วไป
 ไม่จำต้องให้ออกเสียจากหมู่ เมื่อสงฆ์จะให้อุปสมบท ต้องชุมนุม
 ภิกษุให้ได้องค์กำหนด นี้เรียกว่าปริสสมบัตติ ถ้าหย่อนไปกว่ากำหนด
 เรียกว่าปริสวบีตติ ให้อุปสมบทไม่สำเร็จ การนี้ต้องพร้อมเพรียงกันทำ
 ต่างว่าในตำบลหนึ่งมีภิกษุมากกว่าองค์กำหนด แต่ชุมนุมไม่พร้อมกัน
 ไม่ได้รับฉันทะของผู้ไม่ได้เข้าชุมนุม สงฆ์ที่ชุมนุมนั้น แม้ครบองค์
 กำหนดก็ยังให้อุปสมบทไม่สำเร็จ นี้เรียกว่าสมาวบีตติ คือเสียเพราะ

เขตชุมนุม เพราะเหตุนี้ สงฆ์แม่ศรีของคักกำหนดแล้วต้องสนับบาท
 ในเขตชุมนุมซึ่งเรียกว่าสีมา จึงจะให้อุปสมบทสำเร็จ นี้เรียกว่าสีมา-
 สมบัต คือความพร้อมมูลแห่งสีมา อนึ่ง สงฆ์ผู้จะให้อุปสมบท
 นั้น ต้องตรวจตราผู้จะอุปสมบทให้เห็นว่าเป็นผู้สมควรก่อน แต่ข้อที่
 ยกขณไล่เลยงนนั้น เป็นแต่บางข้อจะเป็นเพราะเลือกแต่ข้อที่ล่อแหลม
 หรือในชั้นตนเพียงเท่านั้น ข้ออื่นยังมีในชั้นหลัง ต้องให้ผู้หนักษ
 วรรองหรือชกนาเข้าห่มรูปหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าอุปัชฌายะ ต้องเป็น
 ผู้ใหญ่ สามารถจะฝึกสอนเมื่อบวชแล้ว และต้องตรวจตราเครื่อง
 บริกขารที่จำเป็นของภิกษุ คือไตรจีวรกับบาตรใหม่พร้อม ถ้าบกพร่อง
 เป็นหน้าที่ของอุปัชฌายะจะหาให้ การชักใช้ด้วยเรื่องเหล่านี้ สงฆ์
 สมมติให้ภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้ทำ และการอุปสมบทนี้ ต้องให้แก่ผู้สมัคร
 เท่านั้น เขาไม่สมัคร จะให้ขึ้นใจเขาไม่ได้ จึงมีธรรมเนียมที่ผู้จะ
 อุปสมบทต้องเปล่งคำขอ กรณียะเหล่านี้ เรียกว่าบุพพกิจ ควรจะ
 ทำให้เสร็จก่อนสวดประกาศ หากทำขาดไปบ้าง ถ้าไม่เขนขอวบัต
 อย่างเด็ดขาด ก็ไม่ถึงกับเสียหาย แต่จัดว่าไม่ถูกธรรมเนียม เมื่อ
 พร้อมด้วยสมบัตดังกล่าวมาแล้ว จึงเป็นวาระที่สวดประกาศรับผู้
 เป็นภิกษุเข้าห่ม เป็นหน้าที่ของภิกษุรูปหนึ่งผู้มีความรู้ความสามารถ
 จะประกาศให้สงฆ์ฟัง วาจาประกาศนั้น ๔ เทียว ๆ แรกเป็นคำเพดียงสงฆ์
 ขอให้อุปสมบทคนชื่อนั้นเรียกว่าญัตติ อีก ๓ เทียวเป็นคำหารอกัน
 และกันของสงฆ์ ที่ตกลงวารับผู้เป็นภิกษุเข้าห่มเรียกว่าอนุสาวนา
 ในระหว่างนี้ถ้ามีภิกษุแม่รูปหนึ่งคัดค้านขึ้น การนั้นเขนเสียใช้ไม่ได้

๒๘ | ๑ | ๒ | ๓ | ๔ | ๕ | ๖ | ๗ | ๘ | ๙ | ๑๐ | ๑๑ | ๑๒ | ๑๓ | ๑๔ | ๑๕ | ๑๖ | ๑๗ | ๑๘ | ๑๙ | ๒๐ | ๒๑ | ๒๒ | ๒๓ | ๒๔ | ๒๕ | ๒๖ | ๒๗ | ๒๘ | ๒๙ | ๓๐ | ๓๑ | ๓๒ | ๓๓ | ๓๔ | ๓๕ | ๓๖ | ๓๗ | ๓๘ | ๓๙ | ๔๐ | ๔๑ | ๔๒ | ๔๓ | ๔๔ | ๔๕ | ๔๖ | ๔๗ | ๔๘ | ๔๙ | ๕๐ |

ถ้านั่งอยู่ทุกรูป ถือเอาเป็นยอม ต่อนนมคำประกาศซาท่ายว่า สงฆ์
 ๒๒ ๒๕ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
 ๒๒ ๒๕ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
 คำประกาศนั้น จำจะต้องออกชื่อผู้ขออุปสมบท ออกชื่ออุปชฌายะ
 ผู้รับรอง หรือผู้นำเข้าห่ม ออกชื่อสงฆ์ผู้เป็นเจ้าการ ขาดไม่ได้
 และจะต้องประกาศให้ครบกำหนดและให้ถูกระเบียบ ไม่สับหน้าสับหลัง
 ดั่งนเรยกกรรมวาจาสมบัติ ตรงกันข้ามเรยกกรรมวาจาวิบัติ ใช้ไม่ได้
 สงฆ์จะให้อุปสมบท ต้องทำให้ได้พร้อมด้วยสมบัติ ๕ ประการดังนี้ จึง
 จะเป็นอันทำด้วยดี ถูกระเบียบตามพระพุทธานุญาตไว้

วินัยมุข เล่ม ๑ กัณฑ์ที่ ๑ “อุปสัมปทา” ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม
 พระยาวชิรญาณวโรรส พิมพ์ครั้งที่ ๒๔/๒๕๕๘ หน้า ๑-๗

หัตถรยา

มตฺตาสุขปริจฺจาคา ปสฺส เจ วิปฺลํ สุํ

จเช มตฺตาสุํ ธีโร สมฺปสฺสํ วิปฺลํ สุํ

ถ้าเห็นสุขไฟบุลย์ เพราะสละสุขพอประมาณ ปราชญ์เห็นสุข
ไฟบุลย์ดีกว่า ฟังสละสุขพอประมาณเห็นเสีย

ความสบายใจอันเกิดเพราะมีทรัพย์มียศและมิตรกับคนทั้งหลาย
ตั้งกล่าวแล้วในกถาทัน อันเอกชนจะฟังได้ฟังถึง ชื่อว่าสุขพอ
ประมาณ คือสุขอย่างน้อย สุขนิตเดียว เมื่อเปรียบกับสุขที่คนทั้งหลาย
จะฟังได้มากด้วยกัน คนผู้เดียวจะอยู่ไปได้สักเท่าไร ไม่ช้าก็จักตาย
ทรัพย์กดี ยศกดี มิตรกดี อันชวนชวายหาไว้ได้นั้น ย่อมยัง
ประโยชน์ให้สำเร็จได้ในชั่วชีวิตนเท่านั้น ครนตายแล้ว ก็ไม่ให้
ประโยชน์ใดต่อไป เพราะฉะนั้น สุขกดี วัตถุที่คงแห่งสุขกดี ที่เอกชน
จะฟังได้ จึงชื่อว่า เป็นสุขอย่างน้อย สุขที่คนทั้งหลายในสกุลของเขา
คือมารดา บิดา บุตร ภรรยา หรือแม่ตลอดถึงวงศ์ญาติจะฟังได้ทั่วกัน
เปรียบกับสุขเฉพาะตัวเขา ชื่อว่าเป็นสุขอันไฟบุลย์กว่า เพราะเป็นสุข
ที่ได้มากคนด้วยกัน แม่เช่นนั้น สุขเฉพาะสกุลเปรียบกับสุขของคน
ร่วมชาติ ก็ยังชื่อว่า เป็นสุขอันน้อยเหมือนกัน สุขอันคนทั้งหลายผู้ร่วม
ชาติโดยมากด้วยกันจะฟังได้นั้นแลเป็นสุขอันไฟบุลย์กว่า เพราะเป็น
สาธารณสุขทั่วกันไป สุขของคนทั่วโลก เป็นสุขไฟบุลย์กว่าสุขของคน

เฉพาะชาติ แต่กว้างขวางเกินวิสัยของสามัญมนุษย์ผู้ยังถือเราถือเขา
 จักไม่ปรารถนาถึงในทันที พระศาสดาประทานพระบรมพุทโธวาทไว้ดังนี้
 เพื่อให้คำนึงถึงสุขอันคนมากด้วยกันจะพึงได้ว่าเป็นสุขที่สำคัญกว่า
 แล้วละความเห็นแก่ตัวเสีย พวกเพียรทำให้สำเร็จประโยชน์แก่คนมาก
 ถ้าพึงชวตเฉพาะของบุคคล ก็เป็นของสั้นของน้อยไม่ไปถึงไหน พึง
 ความตั้งอยู่แห่งสกุล ย่อมเป็นนานกว่า ความตั้งอยู่แห่งชาติ อาจ
 ยั่งยืนกว่าความตั้งอยู่แห่งสกุล เมื่อสกุลกต ชาติกต ตั้งอยู่ใดเพียงใด
 ตนก็ชื่อว่าตั้งอยู่ใดเพียงนั้น เพราะยังมีเชื้อสายเหลืออยู่ เพราะเหตุนี้
 จึงควรเห็นประโยชน์ส่วนคนมากเป็นใหญ่กว่าประโยชน์ส่วนตัวฝ่าย
 เดียว หากจะต้องพร่ำประโยชน์ส่วนตัว เพื่อให้สำเร็จประโยชน์แก่
 คนมากก็ควร

ทางที่สละสุขอย่างน้อยด้วยมุ่งสุขใหญ่ คือทางที่ยอมสละสุข
 ส่วนตนเพื่อสุขแห่งคนมากนั้น คือสละทรัพย์ของตนเกือกกุลแก่คน
 ทงหลาย ด้วยอริยาศัยเมตตาเผื่อแผ่ แมคนเหล่านั้นไม่ได้เนื่องกับตน
 ก็เป็นผู้จะอนุเคราะห์ ขอนพึงเห็นในการบริจาคทกษณาแก่บรรพชิต
 ให้ทานแก่คนเอนาถา คนชรา คนพิการ ดังกล่าวไว้ในฐานะแห่ง
 กฤทบทในกถบทที่ ๑ พระโหราจารย์เล่าถึงเรื่องเศรษฐีมีใจบุญ มี
 อนาคตบิณฑทกะเป็นต้น ตั้งโรงงานแจกอาหารแก่คนขัดสนก็เพื่อจะ
 แสดงความเรื่องนี้ แต่ผู้บริจาคผู้ให้นั้น ควรจะหวังให้เป็นผลได้จริง
 แก่ปฏิภาณผู้ได้รับ จึงจะจัดว่าเป็นสัพปุริสถาน คือการให้ของ
 สัตบุรุษ เป็นแต่ให้ ๆ ไปเช่นนั้น จะเป็นประโยชน์หรือให้โทษแก่

ผู้ใคร่บ่ไม่รู้ด้วย ไม่จัดเป็นสัปบุรุษสถาน ฯ พระอาจารย์แสดงการ
 ให้บ้างอย่าง เช่นให้น้ำเมา มีการเล่นอันย้วยวนกิลีสให้ดู เป็นต้น
 ว่าไม่ให้จัดเป็นทานก็เพื่อจะแสดงความช้อนเอง วัตถุประสงค์เหล่านี้
 แลเห็นง่ายว่าเป็นของให้โทษแก่ผู้ใคร่บ่ วัตถุประสงค์ลบลบแลเห็นยาก
 กวามนงมอยุ่ นกของทเป็นทานวัตถุโดยปกคั้นนเอง ให้แล้วยอม
 เป็นประโยชน์กม ย่อมให้โทษกม แก่ผู้ใคร่บ่ ฟังเห็นดั่งนี้ คนชรา
 พิกการไม่สามารถประกอบกรงานด้วยคน ใคร่บ่ทานทคนอื่นให้แล้ว
 ย่อมยังชีวิตให้เป็นไปไต่ด้วยไม่อดอยาก ฝ่ายคนมีกำลังยังจะทำงาน
 ไต่ แต่เป็นคนไม่มีอายุใคร่บ่ทานของคนอื่นแล้ว กลับย่นคิดเห็นว่าไต่
 โดยง่ายไม่พกต้องเห็นคเห็น้อย ให้แก่คนเช่นนั้น ไม่อาจช่วยเขา
 ให้พ้นจากความตกยาก กลับจะทำให้จมลึกกลงไปในหล่มนั้น จงค
 พราหมณชุกเป็นตัวอย่างเด็ด แดขอทานเขามาไต่ ทำตัวให้คชนไต่
 อย่างไรบ้าง ไม่มีเลย กลับโลกจคชน ฝ่ายผู้ให้ไม่ไต่มุ่งผลแก่ผู้ใคร่บ่
 จงคพระเวสสันดรเป็นตัวอย่าง ประทานของเป็นศรพระนครแก่
 พราหมณผู้ไม่สมควรจะเป็นเจ้าของ และประทานสองกุมารแก่ชุก
 ผู้เหยมโหดเห็นปานนั้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ท่านผู้แต่งคองการจะแสดง
 วัตถุประสงค์มาทานในการให้ของพระเวสสันดรว่า ไต่ตรงสมาทานวัตถุไต่
 ไต่ใครมาขอจกให้ ทงไต่ทำตามนจริง และทำให้เกิดผลเป็นอย่างไร
 ไม่ตั้งใจสรรเสริญโดยส่วนเดียว หากจะว่าชม ก็เป็นไปในทางมันใน
 วัตถุประสงค์มาทาน ก็มีพระหฤทัยเด็ดเดี่ยวตัดความเสียดายไต่ ภายหลัง
 อย่างไร พระชนกจึงรับกลับเข้านครอยู่ไต่ไต่โดยเรียบร้อย ข้าพเจ้า

เข้าใจว่าถึงกำหนดเล็กวัดตสมาทานนั้นแล้ว ทานที่พระเวสสันดรทรง
 บำเพ็ญไม่มีผลดีเพียงไร เพราะไม่ได้เพ็งถึงประโยชน์แห่งปฏิภาห
 ฉะนี้ ในพระสูตรเล่าถึงเรื่องเวลามพราหมณ์บำเพ็ญทานเป็นการให้
 ยากที่ผู้ใดผู้หนึ่งจะทำได้ แต่ทว่าห้ามผลไพบูลย์ไม่ ก็ด้วยเหตุมิได้เพ็ง
 ผลอันจะพึงมีแก่ปฏิภาหตนเอง

ให้แก่บุคคลมตมเสีย ดังกล่าวมา พระศาสดาจึงทรงสรรเสริญ
 การให้แก่ผู้มุงจะทำดีเพื่อตนเพื่อผู้อื่น และการให้เป็นสาธารณะ ให้แก่
 หมู่มุงกันนั้น ทรงแสดงการสร้างปฏิสังขรณ์อารามและกุฎีเป็นสังฆทาน
 การให้แก่สงฆ์ประกอบกิจพระศาสนาเป็นตัวอย่าง ให้เป็นสาธารณะ
 นั้น ทรงแสดงการปลูกต้นไม้ไว้เป็นที่พักอาศัยร่มเงา สร้างถนน
 หนทาง สะพาน ศาลาทพัก ชุบ่อน้ำ ตงรานน้ำเป็นทาน ในบ้น
 สร้างโรงเรียนและอุดหนุนการเล่าเรียน สร้างโรงพยาบาลและอุดหนุน
 การพยาบาลก็จัดว่าเป็นสัปปริสทาน เพราะเด็กทั้งหลายได้เล่าเรียน
 ารู้แล้ว โตใหญ่ขึ้น ย่อมตงตนได้ ไม่ตกทุกข์ได้ยาก และคนเจ็บไข้
 ได้รบรักษาพยาบาลหายแล้ว ย่อมกลับทำการงานเลี้ยงตนได้ตาม
 ลำพังอีก

การสละทรัพย์ของตนเกือกกุลแก่กันทั้งหลาย ด้วยอหยาศัยเมตตา
 เพื่อแผ่ เป็นการสละสุขอย่างน้อยด้วยมุงสุขไพบูลย์ ประการหนึ่ง
 อีกทางหนึ่ง การพร่าประโยชน์ส่วนตน เพื่อป้องกันภัยอันตราย
 แห่งคนมาก หรือเพื่อช่วยทุกข์ของเขา ก็จัดว่าเป็นการสละสุขอย่าง
 น้อย ด้วยมุงสุขไพบูลย์เหมือนกัน พระโบราณจารย์เล่าเรื่องพระ

โพลีสตัวบ้าเพญ่พระทานบารมี ย่อมสละบุตรภรรยา อวัยวะในร่างกาย
 และชีวิตของพระองค์ ก็เพื่อจะแสดงอชยาศัยใหญ่แห่งพระองค์ มีเรื่อง
 ในอรรถกถาชาดกที่หน้าฟัง ดังจะนำมาสาธกความนี้ เรื่องหนึ่ง มีบุรุษ
 ชาวคงผู้หนึ่ง ททานกล่าวว่าเป็นพระโพลีสตัว เป็นผู้รับจ้างนำทาง
 ส่งหมู่เกวียนของพวกพ่อค้าให้พนจากคง คงบ้านอยู่ปากคง วันหนึ่ง
 รับจ้างพวกพ่อค้าหมู่หนึ่ง นำทางไปถึงกลางคงพบพวกโจรจะเข้าปล้น
 พวกพองของบุรุษนั้นพากันย่อท้อ แต่บุรุษนั้นกล้าหาญไม่ครันคร้าม
 ต่อสู้พวกโจรจนชนะ พาพวกพ่อค้าเหล่านั้นพนจากคงโดยปลอดภัย
 แล้ว พวกพ่อค้าเหล่านั้นถามถึงเหตุที่ไม่หวาดหวั่น บุรุษนั้นตอบว่า
 เขาได้ปลงใจยอมเสียชีวิตไว้ก่อนแล้ว เพื่อจะทำหน้าที่ของเขา ใจ
 เขาจึงเบิกบานไม่หวาดหวั่น ได้สู้พวกโจรชนะด้วยเหตุนี้ อันคนกล้า
 ย่อมไม่อาลัยในชีวิต จึงอาจทำกิจของคนกล้าให้สำเร็จ. อีกเรื่องหนึ่ง
 มีพระยากบตวหนึ่ง ซึ่งทานกล่าวว่าเป็นพระโพลีสตัวเหมือนกัน กิน
 วันหนึ่งพาหมู่บริวารไปกินผลมะม่วงต้นหนึ่งในป่าริมแม่น้ำ ห่างจาก
 ต้นไม้อื่น ใกล้ที่ประทับแห่งพระเจ้ากรุงพาราณสีผู้เสด็จประพาสป่า
 ถูกล่อมจับ พระยากบตวเป็นสัตว์ใหญ่โต มีกำลังมากกว่าวานรอื่น
 จึงกระโจนข้ามแม่น้ำไปหากอไผ่แห่งหนึ่ง เค็ดเถาวัลย์ ประมาณพอ
 จะโยงจากกอไผ่ถึงต้นมะม่วงนั้น เอาจปลายเถาข้างหนึ่งผูกกับลำไม้ไผ่
 เอาจปลายอีกข้างหนึ่งผูกเข้ากับบนเอาจของตน กระโจนจากกอไผ่กลับ
 มาต้นมะม่วง แต่เผอิญเถาวัลย์นั้นสนไปหน่อยหนึ่ง ไม่ทันถึงต้น
 มะม่วง พระยากบตวจเอาจมือทั้งสองเหินยวกับมะม่วงทอดตัวลงเป็น

สะพานบอกให้พวกบริวารไต่คนไปทางแถวลยหนรอกสนตวักน เว้น
 แต่ตนผู้ไม่สามารถจะกระโจนถอยหลังไปสู่กอไม้ ถูกจับลงมา พระเจ้า
 พาราณสีตรัสถามถึงเหตุทอถนลงเป็นสะพาน พระยากบิฑูลว่า ตน
 เป็นเจ้าของเขา เมื่อเขาใดทกชกตองช่วย แม้จะถูกประทัดประหาร
 หรือถูกฆ่าก็ไม่กรนกราม อิมใจอยู่ว่าใดทำความสุขให้แก่เขาผู้ฟัง
 ฟ่านักคน พระเจ้าพาราณสีพอพระราชหฤทัยในถ้อยคำ ไม่ทำร้าย
 แต่เพราะบอบช้ำลำบาก พระยากบิฑูลชีวิตในที่นั้น ไม่ทันใดก็กลับไป
 เห็นหน้าบริวาร เรื่องนี้สนนษฐานว่าแต่งเปรียบเทียบเป็นไปของ
 มนุษย์ผู้เป็นเจ้าของแห่งห่มุรจกรภรชทของตน เป็นคติใดอยู่ จึงชักมา
 เล่าในทน กิจเช่นนเป็นส่วนคติโลก ในทางศาสนา พระศาสดา
 ตรัสให้ต่างคนต่างเว้นจากการประทุษร้ายและเบียดเบียนกัน เมื่อได้
 ทำอย่างนี้ ชื่อว่าทำความไม่มกยไม่มีเวรให้แก่ผู้อื่นทั่วไป เป็นอัน
 บ้องกันรักษาเขาอยู่เอง จากภยอันตรายอันจะพึงมีจากตน นี้เรียกว่า
 อภยทาน แปลว่า ให้ความไม่ตองกลัว จัดเป็นทานอย่างสูง โดย
 ความกคือเป็นศลนนเอง

การพร้าประโยชน์ส่วนตัว เพื่อบ้องกันอันตรายแห่งคนมาก
 หรือเพื่อช่วยทุกข์ของเขา จัดว่าเป็นการสละสุขอย่างน้อย ด้วยมุ่งสุข
 ไพบูลย์ อีกประการหนึ่ง

อีกทางหนึ่ง การน้อมชีวิตของตนไปในทางเกือกูลแก่คนทั้ง
 หลาย ไม่เพียงความสบายแห่งตนเป็นเบื้องหน้า กิจถือว่าเป็นการสละสุข
 อย่างน้อย ด้วยความมุ่งสุขไพบูลย์ ท่านกล่าวไว้ในบาลีว่า พระ

อรหันตสมมาสัมพุทธเจ้า และพระเจ้าจักรพรรดิราชาเกิดมาเพื่อสุข-
 ประโยชน์แห่งคนเป็นอื่นมาก ก็หมายความว่าตนเอง ไม่ต้องถึงหน
 เพียงคนมีใจเพื่อแพร่บารุระปกครองผู้อื่น ด้วยมิได้เห็นแก่ลาภผล
 ในเรื่องเก่า เช่นอาจารย์ที่สาปไมกษผู้ทำธุระในการฝึกสอนศิษย์ให้
 เรียนศิลปวิทยา และบรรพชิตผู้เป็นคณาจารย์สอนธรรมแก่หมู่ศิษย์
 ในบัดนี้ เช่นครูสามัญ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมภารเจ้าวัด ผู้ทำหน้าที่
 ของตนจริง ๆ ก็จักว่าได้ปราศุขของตน เพื่อสุขแห่งคนอื่น

การน้อมชีวิตของตนในทางเกือกกุลแก่คนทั้งหลายนับว่าเป็นการ
 สละสุขอย่างน้อย ด้วยมุ่งสุขไพบูลย์ อีกประการหนึ่ง

บุคคลผู้ถึงตนได้ในปัจจุบัน ได้อาศัยกำลังทรัพย์ ยศ และไมตรี
 มาประพุกให้เป็นประโยชน์สุขแก่คนทั้งหลายทั่วไปอย่างนั้นแล้ว ชื่อว่า
 ปฏิบัติตามสมควรแก่ความเป็นผู้มีอนจะตายเป็นสภาวะ และจะต้องละสิ่ง
 ทงปวงเสียสิ้น เป็นอันได้จัดการตระเตรียมไวข้างนเพื่อไปสู่ปรโลกแล

อรรถศาสน์ กถาเจก ๒ “มหัจจรรยา” ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
 วชิรญาณวโรรส พิมพ์ครั้งที่ ๖/๒๔๕๗ หน้า ๔๒-๕๓

พระราชกรณียกิจ ในวันที่ ๓ แห่งการทรงผนวช

วันพุธที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๔๙๙

เวลา ๖.๐๕ น.

ตื่นพระบรรทม

เวลา ๖.๕๕ น.

เสวยพระกระยาหารเช้า

เวลา ๘.๐๕ น.

เสด็จ ฯ ลงพระอุโบสถ ทำวัตรเช้า
ทรงสทบบัณเฑาะว์เรื่อง "พระวินัย" ซึ่ง
พระสารีบุตรสังวรอ่านถวายถึง ๙.๐๐ น.

เวลา ๙.๓๐ น.

เสด็จ ฯ ไปเฝ้าสมเด็จพระสังฆราช
เสด็จ ฯ กลับ ๙.๔๕ น.

เวลา ๑๐.๕๕ น.

สมเด็จพระราชชนนี เสด็จมาเฝ้า
เสด็จกลับ ๑๒.๒๕ น.

เวลา ๑๑.๐๐-๑๑.๕๕ น.

เสวยพระกระยาหารเพล วัชระพระเจ้า
วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศิริรัตนบุษบง
น้ามะม่วง ๖ ผลมาทูลเกล้า ฯ ถวาย
นางวรพรตบำรุง (ชื่น พูนสุข) ถนน
บ้านแขกหลังวัดบวร ฯ ที่เคยทูลเกล้า ฯ
ถวาย พระพุทธรูปหินสีที่ แทน หน้า พระ-
อุโบสถ ทูลเกล้า ฯ ถวายมะม่วง ๔
ผล ทัพพี ๑ ผล

เวลา ๑๒.๓๐-๑๔.๔๕ น.

ทรงพัก

เวลา ๑๔.๒๘ น.

เสด็จ ฯ วัตถุประสงค์พระรัตนคัสคาราม ประ
ทับร่วมสังฆกรรมการผนวชและอุปสม
บทนากในพระบรมราชินูปถัมภ์ เสด็จ ฯ

กลับเวลา ๑๘.๓๐ น.

เวลา ๑๙.๕๐ น.

พระภิกษุ พระราชาปฏิบัติรักษา ขึ้นเฝ้า ฯ

กลับ ๒๐.๐๕ น.

เวลา ๒๐.๒๐ น.

เสด็จ ฯ พระราชทานเยี่ยมพระภิกษุบวช
ใหม่ เสด็จ ฯ กลับเวลา ๒๐.๔๕ น.

เวลา ๒๑.๑๕ น.

พระพรหมมุนี รองเจ้าอาวาส อุบัติช
ฌาย์พระบวชใหม่ นำพระภิกษุทั้ง ๕ รูป
มาเฝ้า ฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียน กลับ

๒๑.๒๐ น.

เวลา ๒๑.๕๕ น.

๒๒
เขาทพระบรรทม.

พระวินัย

ในตอนแรกที่ยังมีภิกษุน้อยอยู่ การปกครองก็ไม่ต้องการ
ระเบียบเท่าไรนัก สาวกทั้งปวงได้ประพฤติตามปฏิปทาของพระศาสดา
และทราบพระศาสนาทั่วถึง ภิกษุมีมากขึ้นโดยลำดับกาล และ
กระจำกัน้อยอยู่ไม่ได้รวมเป็นหมู่เดียวกัน การปกครองก็ต้องการมากขึ้น
ตามกัน คนเราที่อยู่เป็นหมวดหมู่จะอยู่ตามลำพังไม่ได้ เพราะมี
อัธยาศัยต่างกัน มีกำลังไม่เท่ากัน ผู้ม่อธยาศัยหยาบ และมีกำลังมาก
ก็จะข่มเหงคนอื่น คนสุภาพและมีกำลังน้อย ก็อยู่ไม่เป็นสุข เหตุนี้
พระเจ้าแผ่นดิน จึงทรงตั้งกฎหมายขึ้น ห้ามปรามไม่ให้คนประพฤติ
ในทางผิดและวางโทษแก่ผู้ล่วงละเมิดไว้ด้วย นอกจากนี้ในหมู่หนึ่ง ๆ
เขาก็นิยมธรรมเนียมสำหรับประพฤติอีก เช่นในสกุลผู้ดี เขาก็มีธรรมเนียม
นิยมสำหรับคนในสกุลนั้น ในหมู่ภิกษุก็จำต้องมีกฎหมายและขนบ
ธรรมเนียมสำหรับป้องกันความเสียหายและชักจูงให้ประพฤติดีงาม
เหมือนกัน พระศาสดาทรงตั้งอยู่ในที่เป็นพระธรรมราชาผู้ปกครองและ
ทรงตั้งอยู่ในที่เป็นพระสังฆบิดรผู้ดูแลภิกษุสงฆ์ พระองค์จึงได้ทรงทำ
หน้าที่ทั้ง ๒ ประการ คือ ทรงตั้งพระพุทธรูปบุญญัตเพื่อป้องกันความ
ประพฤติเสียหายและวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ด้วยปรับอาบัติ
หนักบ้างเบาบ้าง อย่างเดียวกับพระเจ้าแผ่นดินตั้งพระราชบัญญัติ
อีกฝ่ายหนึ่งทรงแต่งตั้งขนบธรรมเนียมซึ่งเรียกว่าอภิธมาจาร เพื่อ

ชักนำความประพฤติของภิกษุสงฆ์ให้ตั้งงาม พระพุทธบัญญัติและ
อภิสมจารทั้ง ๒ นี้ รวมเรียกว่า พระวินัย

พระวินัยนั้น ไม่ได้ทรงวางไว้ล่วงหน้า ค่อยมีมาโดยลำดับ
ตามเหตุอันเกิดขึ้น ซึ่งเรียกว่านันทนบ้าง ปกรณ์บ้าง เมื่อใดความ
เสียหายเกิดขึ้นเพราะภิกษุรูปใดรูปหนึ่งทำอย่างใดอย่างหนึ่งลง เมื่อ
นั้นพระองค์จึงทรงบัญญัติสักขาบทห้ามความประพฤติเช่นนั้น เป็น
อย่าง ๆ ไป ครั้นทรงพระบัญญัติชนแล้ว และยังไม่เหมาะด้วยประการใด
ประการหนึ่ง ก็ยังหลวมอยู่ ไม่พอจะห้ามความเสียหายนั้นได้ขาด
เช่นนทรอบัญญัติซารตเข้าอก หรือตึงเกินไป เช่นนทรอบัญญัติซาผอน
ให้เบาลง พระบัญญัติที่ทรงตั้งไว้แล้ว แม้ไม่เป็นไปสะดวก ก็ไม่ทรง
ถอนเสียทีเดียว คงเพิ่มอนุบัญญัติดัดแปลงไป ข้อที่ทรงตั้งไว้เดิม
เรียกว่ามูลบัญญัติ ข้อที่ทรงตั้งเพิ่มเติมทีหลัง เรียกว่าอนุบัญญัติ รวม
มูลบัญญัติและอนุบัญญัติเข้าด้วยกัน เรียกว่าสักขาบท

ภิกษุทั้งหลายละเมิดพระบัญญัตินั้น และมีโทษเห็นของตนอยู่ ชื่อว่า
อาบัติ แปลว่าความต้อง อาบัตินั้นกล่าววโดยโทษมี ๓ สถานคือ อย่าง
หนักยังผู้ต้องให้ขาดจากความเป็นภิกษุ ๑ อย่างกลางยังผู้ต้องให้อยู่
กรรม คือประพฤติชั่วอย่างหนึ่งเพื่อทรมาณตน ๑ อย่างเบายังผู้ต้อง
ให้ประจันตนต่อหน้าภิกษุด้วยกัน ๑ เมื่อทำดังนี้จึงจะพ้นโทษนั้น
กล่าวอีกอย่างหนึ่งมี ๒ สถาน อาบัตินั้นที่แก้ไขไม่ได้ เรียกว่าเอกกัจฉา ๑
ซึ่งได้แก่อาบัตินั้นที่แก้ไขได้ เรียกว่าสกกัจฉา ๑
ซึ่งได้แก่อาบัตินั้นที่แก้ไขได้ และอย่างเบา อันหนึ่ง อาบัตินั้นว่าโดยชื่อมี ๗

อย่าง ปาราชิก ๑ มีโทษอย่างหนัก สังฆาทิเสส ๑ มีโทษอย่างกลาง
 ตลลัจจัย ๑ ปาจิตตียะ ๑ ปาฏิเทสนียะ ๑ ทุกกฏ ๑ ทุพภาสิต ๑
 ทง ๕ นี้ มีโทษอย่างเบา

อาบัตินี้ไม่เกิดทางใจอย่างเดียว คือเป็นแต่เพียงนึกว่าจะทำ
 เท่านั้น ยังไม่ชื่อว่าเบนอนลวงสิกขาบท และช้อย่างไม่เป็นอัน
 พยายามเพื่อจะลวงสิกขาบท อาบัตินั้น ย่อมเกิดทางกายบ้าง ทาง
 วาจาบ้าง มีใจเข้าประกอบบ้าง ได้แก่ทำหรือพูดด้วยมีเจตนา
 หามีใจเข้าประกอบด้วยไม่บ้าง ได้แก่ทำหรือพูดด้วยไม่ตั้งใจ
 อาบัตินี้เกิดตามลำพังกายนั้น เช่นอาบัติปาจิตตียะ เพราะคิมนาเมว แม้
 ไม่มีความตั้งใจ เพราะไม่รู้ว่าเป็นน้ำเมา คิมเข้าไปกตองอาบัตินั้น อาบัตินั้น
 เกิดโดยลำพังวาจานั้น เช่นอาบัติปาจิตตียะ เพราะสอนธรรมแก่อนุ-
 สัมบันให้ว่าพร้อมกัน แม้ระวางอยู่แต่พลาดพลงว่าพร้อมกันเข้า ก็เป็น
 อนตองอาบัตินั้น อาบัตินั้นเกิดโดยทางกายกับจิตนั้น เช่นอาบัติปาราชิก
 เพราะทำโจรกรรมด้วยตนเอง อาบัตินั้นเกิดทางวาจากับจิตนั้น เช่นอาบัติ
 ปาราชิกเพราะสั่งให้เขาทำโจรกรรมด้วยวาจา เพ่งเอาเจตนาเป็นทตอง
 อาบัตินั้นจัดเป็น ๒ พวก คือ ที่เกิดขึ้นโดยสมุฏฐานมีเจตนาด้วย เรียก
 สจิตตกะ ที่เกิดขึ้นโดยสมุฏฐานไม่มีเจตนา เรียกอจิตตกะ ทาง
 กำหนดรู้อาบัตินั้นเป็นสจิตตกะหรืออจิตตกะนั้น คือรูปความและโวหารใน
 สิกขาบทนั้นเอง เช่นสำนวนโอมสวาทสิกขาบทว่า “เป็นปาจิตตียะ
 เพราะกล่าวเสียตเถง” ดังนี้ รูปความบ่งว่ามีความตั้งใจจึงเป็นอัน
 กล่าวเสียตเถง เช่นนี้เป็น สจิตตกะ สำนวนแห่งสุราปานสิกขาบทว่า
 “เป็นปาจิตตียะ เพราะคิมสุราและเมรย” ดังนี้ รูปความหาได้บ่งถึง

เจตนาไม่ เช่นนเป็นนอจัตตกะ “แก่ง หรือ ร้อย” เป็นต้น มีใน
 สิกขาบทใด อาบัติเพราะล่วงสิกขาบทนั้นเป็นสัจจัตตกะ เช่นสำนวน
 แห่งสิกขาบทหนึ่ง ภิกษุใดแก่งก่อความรำคาญแก่ภิกษุ ด้วยคิดว่า
 ควดยุบายนี้ความไม่พอใจจกมแก่เธอแม่ครูหนึ่ง ต้องปาจิตตยะ” อีก
 สิกขาบทหนึ่งว่า “ภิกษุใดร้อยชกชวนแล้วเดินทางกับพวกพ่อค้าเกวียน
 (หรือตั้ง) ผู้ลกลอบภาษี โดยที่สุดแม่สนระยะบ้านหนึ่ง ต้อง
 ปาจิตตยะ” ดังนี้ เป็นสัจจัตตกะ ในสิกขาบทใดคำเช่นนั้นไม่มเป็นนอจัตตกะ
 เช่นสำนวนแห่งสิกขาบทที่ขอหลังนั้นว่า “ภิกษุใดชกชวนแล้วเดิน
 ทางกับมาตุคาม (คือหญิงชาวบ้าน) โดยที่สุดแม่สนระยะบ้านหนึ่ง
 ต้องปาจิตตยะ” ดังนี้ เป็นนอจัตตกะ

อาการที่จะต้องอาบัตินั้น ๖ อย่าง คือ “อลชชทา” ต้องด้วย
 ไม่ละอาย ๑ “อญานตา” ต้องด้วยไม่รู้ ๑ “กุกกุจจปกตตุตา”
 ต้องด้วยสงสัยแล้วชนทา ๑ “อกปปีเย กปปียสญญิตา” ต้องด้วย
 สำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร ๑ กปปีเย ออกปปียสญญิตา” ต้องด้วย
 สำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร ๑ “สทิสมุโมสา” ต้องด้วยลิมสติ ๑

ภิกษุร้อยแล้วและละเมิดพระบัญญัติ ด้วยใจกำไม่รูจกละอาย
 ดังนี้ ต้องด้วยไม่ละอาย ภิกษุไม่รู้ว่าทำอย่างนั้น ๆ มีพระบัญญัติห้าม
 ไว้ และทำล่วงพระบัญญัติ ดังนี้ ต้องด้วยไม่รู้ ภิกษุสงสัยอยู่ว่าทำ
 อย่างนั้น ๆ ผิดพระบัญญัติหรือไม่ แต่ชนทาด้วยความสะดวกเพราะเช่นนี้ ถ้า
 การที่ทำนั้นผิดพระบัญญัติ ก็ต้องอาบัตตามวัตถุ ถ้าไม่ผิด ก็ต้องอาบัต
 ทุกกฎเพราะสงสัยแล้วชนทา มงสะสควทเขาไม่ได้ใช้เป็นอาหารเป็น

ของท้องห้ามไม่ไห้ฉน ภิกษุสำคัญวากวแล้วและฉน กงนทองทวย
 สำคัญวากวในของทไม่กวร มงสะสทวทเขาไซเบนนอาหาร เป็นของ
 กวร ภิกษุสำคัญวาเบนมงสะทองห้ามแต่ชนฉน กงนทองทวยสำคัญ
 วาไม่กวรในของทกวร นาวงจควาเบนมงสะชอยางหนงถึงมือแล้ว เก็บ
 ไวดนไตเพียง ๗ วัน ภิกษุลืมไปปล่อยไห้ล่วงกำหนดน กงนทอง
 ทวยลืมสติ

พระวินยฉน ภิกษุรักษาคิโดยถูกทางแล้วยอมไตอันสงส คิ
 ความไม่ตองเคือตรอนใจ ซึ่งเรียกวาวิปฏิสาร ภิกษุผู้ประพฤตียอหยอน
 ทางพระวินยยอมไตวิปฏิสาร เพราะทำอนาจารผิดกฎหมายบ้านเมือง
 ถูกจับกุมและถูกลงโทษบ้าง ถูกคุมขังบ้าง ไม่มีคนนับถือ จะเข้าหมู่
 ภิกษุผู้มศีล ก็หว่นหวาดกลัวจะถูกโจทท้วง แม้ไม่มีใครว่าอะไร
 ก็ตะขิตตะขวงใจไปเอง ที่สุคนิกชนมาถึงตน ก็คิเคียนตนเองไต ไม่ไต
 ปีติปราโมทย์

วันขมุขเล่ม ๑ กัณฑ์ที่ ๒ “พระวินย” ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม-
 พระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๑๘-๑๙

พระราชกรณียกิจในวันที่ ๕ แห่งการผนวช

วันพฤหัสบดีที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๔๙๙

เวลา ๖.๐๐ น.

ตื่นพระบรรทม

เวลา ๗.๐๕-๗.๕๐ น.

เสวยพระกระยาหารเช้า

เวลา ๘.๐๕-๘.๒๐ น.

เสด็จฯ ลงพระอุโบสถ ทำวัตรเช้า ทรง
สทบบวณยมขเรื่องสิกขาบทตอน "ปาราชิก"
ซึ่งพระสาธุศีลสังวรอ่านถวาย และเสด็จฯ
ไปทูลลาสมเด็จพระสังฆราช เสด็จฯ
วัดพระเชตุพน

เวลา ๘.๓๕ น.

พระโศภนคณาภรณ์^๕ เฝ้าฯ ทรงวิกัปผ้า
^{๘๘๖}ทมผู้มาทูลเกล้าฯ ถวาย กลับเวลา
๑๐.๑๐ น.

เวลา ๑๐.๕๕ น.

เสวยพระกระยาหารเพล เสวยเสร็จ
๑๒.๐๐ น.

เวลา ๑๑.๔๐ น.

สมเด็จพระบรมราชินีเสด็จฯ มาตรวจความ
เรียบร้อย (ไม่ไต่เฝ้าฯ) เสด็จกลับ
๑๒.๒๕ น.

เวลา ๑๓.๐๐-๑๔.๒๐ น.

ทรงพัก

เวลา ๑๔.๕๕-๑๕.๒๕ น.

เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดพระเชตุพน
ทรงนมัสการพระอรุ^๖ของกรมสมเด็จพระ-

ประมาณซิติโนรส มีพระราชปฏิสันถารกับ
พระธรรมติกถพอสมกวร พระธรรมติกถ
ไต่ทูลเรื่องพระตำหนักที่ประทับของกรม-
สมเด็จพะประมาณซิติ และการบูรณะ
ซ่อมแซมขณะนั้น มีประชาชนไปเฝ้า ฯ
ถวายดอกไม้ธูปเทียนภายในบริเวณที่เสด็จฯ
ผ่าน

เวลา ๑๗.๐๕-๑๘.๑๐ น. เสด็จ ฯ ลงพระอุโบสถ ทำวัตรเย็น ทรง
สดบอรรถศาสนเรื่อง "กรรม" ซึ่งพระมหา
นายกอ่านถวาย วันนั้นพระสงฆ์เตรียมซ่อม
งานพระราชทานผ้าพระกฐิน

เวลา ๑๙.๒๐ น. พระภิกษุบวชใหม่ ๕ องค์ขึ้นเฝ้า ฯ ลง
๒๐.๐๐ น.

เวลา ๒๐.๒๕ น. เสด็จ ฯ ขึ้นทรงนมัสการพระ เสด็จ ฯ ลง
๒๐.๓๐ น.

เวลา ๒๑.๕๕ น. เข้าพระที่
(วันนั้นเริ่มการถ่ายทอดเสียงพิชิตทำวัตรเช้า
และทำวัตรเย็น ตั้งแต่ ๘.๐๐ น.-๙.๐๐ น.
และ ๑๗.๐๐-๑๘.๐๐ น. เป็นประจำ
ระหว่างทรงผนวช)

สิกขาบท

พระบัญญัติมาตราหนึ่ง ๆ เป็นสิกขาบทอันหนึ่ง ๆ สิกขาบทนั้น
ทรงตั้งชนด้วยเป็นพุทธานุญา ทไค้แก่อาทพรหมจรรย์กาสิกขาบทมี ทรง
ตั้งชนด้วยเป็นอกัสมาจาร คือชนบธรรมเนียมทไค้แก่อกัสมาจาริกาสิกขา
บทมี อย่างก่อนนั้น มาในพระปาติโมกข์ มีพระพุทธานุญาตให้สวดในที่
ประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือน อย่างหลังนั้น มานอกจากพระปาติโมกข์
เว้นไว้แต่เสขียวัตรซึ่งมาในพระปาติโมกข์ จำนวนแห่งสิกขาบทมาใน
พระปาติโมกข์ มีพระพุทธานุญาตให้พระสงฆ์สวดทุกกึ่งเดือน มี ๒๒๗
สิกขาบท คือ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนินยต ๒ นิสสัคคิยะ
ปาจิตติยะ ๓๐ ปาจิตติยะ ๙๒ ปาฏิเทสนิยะ ๔ เสขิยะ ๗๕ อธิกรณ-
สมณะ ๗ รวมเป็น ๒๒๗ สิกขาบท

ปาราชิก

ศัพท์ เป็นคุณบทของอาบัติ แปลว่า ยังผู้ต้องให้พ่าย เป็น
คุณบทของบุคคล แปลว่า ผู้พ่าย เป็นคุณบทของสิกขาบท แปลว่า
ปรับอาบัติปาราชิก ในที่นี้ เป็นชื่อของสิกขาบทมี ๔ สิกขาบท

สิกขาบทที่ ๑ ว่า ภิกษุเสพเมถุนธรรมโดยที่สุดแม้ในตริจณาน
ตัวเมีย ภิกษุนั้นเป็นปาราชิก

เมถุนธรรมนั้น เพ่งบทว่า โดยที่สุดแม้ในตริจณานตัวเมีย
น่าจะเข้าใจว่า ในสิกขาบทพูดถึงเมถุนธรรมสามัญ ที่เป็นการของ

ชายกับหญิง แต่ในคัมภีร์วงกตแสดงว่า ภิรยาสีเสพในทวารเบาก็คือ
 ในทวารหนักก็คื ในปากก็คื ชื่อว่า เสพเมถุน ภิภษุเสพถุนในวาร
 เช่นนั้น แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง แม้ไม่สำเร็จกิจ แต่องกำเนตก็คื
 ทวารกต จะมีอะไรสวม มีอะไรพัน มีอะไรลาตก็ตาม ไม่มกก็ตาม
 มนุษย์ อมนุษย์ และคฺรจจนาทเสพนน ยังเป็นอยู่กตาม ตายแล้ว
 ก็ตาม แต่ซากยังบริบูรณ์ หรือแห้ววันไปบ้าง แต่ยังเป็นวัตถุจะให้
 สำเร็จกิจในทางนตองอาบตปาราชิก ถ้าภิภษุถูกชมชนเตยนต ต้อง
 อาบตปาราชิกเหมือนกัน ภิภษุยอมให้ภิภษุอื่นเสพเมถุน ในทวารหนัก
 ของตนกต ถูกชมชน หรือถูกลกหลับและตนรู้ตัวชน เตยนตกต
 ตองอาบตปาราชิกเหมือนกัน ภิภษุสงให้ผุอื่นพยายามทำเช่นนั้นแกตน
 ย่อมเป็นปาราชิกเหมือนกัน

สิกขาบทที่ ๒ ว่า อนึ่ง ภิภษุใดถือเอาทรวพยอื่นเจ้าของไม่ได้
 ให้เป็นส่วนแห่งโจรกรรม จากบ้านกต จากบ่ากต เป็นปาราชิก
 หาสังวาสมิได้

ทรวพยในคัมภีร์วงกตวนจฉยไว้มากหลายชนิด ในทน จกจตเป็น
 หมวกแสดง เพื่อกำหนดงาย ทรวพยทกลาวไว้ในคัมภีร์วงกตนรวม
 เข้าได้ ๒ ประเภท เป็นสังหาริมะ ของเลือนทได้ ๑ เป็นอสังหาริมะ
 ของเลือนทไม่ได้ ๑ ทรวพยทเป็นสังหาริมะนน ได้แกสัตว์ต่างชนิด
 เป็นต้นว่าปศุสัตว์ เช่น แพะ แกะ สุกกร และสัตว์พาหนะ เช่น ช้าง
 ม้า โค กระบือ เรียกสวัญญาณกะกัมมิ โทแก้พัสตุไม่มีวัญญาณ
 เรียกอวัญญาณกะ เป็นของตงอยู่ลอย ๆ ไม่ติดอยู่กับที่ เช่นเงินทอง

ผานุ่งหม และเครื่องใช้สอยเป็นสนกม ที่เบนนอสงหารมะนน ทรพย
 โดยตรงไตแกทกนอยางเดยว โดยออมนบของทกตเนองอยูกบทน
 ดวย เช่นทนไมและเรอนเบนนทน ทรพยไตอนกนออนเขากาหนดถอเอา
 (คอตอกกรรมสทร) ถอเบนนของทน หรือไมใชของบคคล แตมผผ
 รกษา เช่นเบนนของสาธาณะ ทวไปแกหม มีของสงมเบนนทวอยาง
 หรือเบนนของกลางสาหรบสถาน มของเจตยเบนนทวอยาง อนเจาของ
 กต อนเจาหนาทกต ไมไตใหแลว ไมไตสละใหเบนนสทรแลว
 ทรพยนน ซอวาเจาของไมไตใหแลว เพราะกาว่า จากบ้านกต จากบ้าน
 กตนน ใหหยงสนนษฐานวา ทรพยนนอยูกในความเกบงาของเจาของ
 เช่นเงนนทองกต ทอดทงไวเนทนอน เช่นทนไมตดลงแลว แตยงไมไต
 เขนนออกจากบ้านกต นบวาทรพยทเจาของไมไตใหทงนน

ภิกษุมไถยจิต สงใหเขาทาโจรกรรมอยางไตอยางหน่ง ใช
 สำนวนไมจากตลงไป ซ่งเรยกาว่าพุดไมตายตัว แตชตพอจะใหผผ
 เขใจความประสงคของทน ผรบสงนทาสาเรจและเอาของมาให
 ตามปรารดนา แมเช่นน ภิกษุผูนนกไมพนอาบต ทรพยเบนนวตถ
 หน่งอาบตปาราชิก ทกาหนดไวเนลิกขาบทว่ามีราคาเทาทรพยเบนน
 วตถหน่งมหันตโทษหน่งโจรนน ในคัมภรวิภงคนนเองตอนหนทาน
 กล่าวาบาทหน่ง ตอนบทภาชนยะว่า ๕ มาสก ตามมาตราชูบยะท
 ใชอยูกเนแควนมคธ ๓ กรงนน ๕ มาสกเบนนบาทหน่ง ๔ บาท เบนน
 กหาปณะหน่ง กหาปณะหน่งเบนนหลักมาตรา เช่นเงนนบาทเนกรง
 สยาม ๓ บคณ ทรพยตากวานนเบนนอาบตเบนนกว่าปาราชิก

อาบัตินิสกขาบทนี้ เป็นสัจตถะ เพราะเหตุนี้ ไม่มีอาบัติ
แก่ภิกษุผู้หาโดยจิตมิได้ แต่ถือเอาด้วยประการอื่น ซึ่งท่านแจกไว้ว่า
ถือเอาด้วยสำคัญว่าของตน ถือเอาด้วยสำคัญว่าของทั้งที่เรียกว่าบังสกุล
ถือเอาด้วยวิสาสะ ถือเอาเป็นของยม

สิกขาบทที่ ๓ ว่า อนึ่ง ภิกษุใดแก่งพรากกายมนุษย์จากชีวิต
หรือแสวงหาศัสตราอันจะนำ (ชีวิต) เสีย ให้แก่กายมนุษย์นั้น หรือ
พรรณนาคุณแห่งความตาย หรือชักชวนเพื่อนตาย แมภิกษุนั้นเป็น
ปาราชิก หาสังวาสมิได้

กายแห่งมนุษย์นั้น ประสงค์เอาตั้งแต่จิตแรกเกิดปรากฏขึ้นใน
ท้องแห่งมารดาตลอดมาจนถึงกาลเป็นที่ตาย ในระหว่างนี้จิตว่ากาย
มนุษย์ พรากระหายจากชีวิตนั้น คือตัดความเป็นให้ชาติ ทำความสับ
ต่อให้กำเริบ ด้วยประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ใช่เพียงแต่จะทำเอง
ใช้ผู้อื่นทำประโยชน์เหล่านั้น ก็ชื่อว่าพรากรชีวิตมนุษย์เหมือนกัน เหตุนี้
อาบัตินิสกขาบทนี้จึงเป็นสัจตถะ ต้องเพราะใช้เขาด้วย

มนุษย์เป็นวัตถุแห่งปาราชิก สัตวทรจณาทวไป ตามทางนี้
น่าจะเป็นวัตถุแห่งทุกกฎ แต่มีสิกขาบทแผนกหนึ่ง จึงเป็นวัตถุแห่ง
ปาจิตตีย์ ลกกลันอยู่ในลำดับนี้ ถ้าถือเอาमतของข้าพเจ้า ก็จะได้เห็น
ว่าหาลกกลันไม่

ภิกษุพยายามจะฆ่ามนุษย์ ถ้าทำสำเร็จต้องปาราชิก ถ้าทำไม่
สำเร็จเป็นแต่เพียงทำให้เจ็บตัว ต้องอุลลัจจัย ทำไม่ถึงนั้น ต้อง

ทุกกฎ ภิกษุพยายามจะฆ่าตัวเอง ต้องทุกกฎ ภิกษุพยายามจะฆ่าสัตว์
อื่น ต้องอาบัติตามวัตถุ อาบัติในบุพพโยกเป็นทุกกฎอย่างเดียว

สิกขาบท^๕ เป็นสัจตกะ เพราะเหตุ^๕นั้น ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุ
ผู้ไม่แก่ง हाได้มีความประสงค์จะให้ตายไม่

สิกขาบทที่ ๔ ว่า อนึ่ง ภิกษุผู้ตอวตคุณพิเศษที่ไม่มีในตน เป็น
ปาราชิก หาสังวาสมิได้ อุตตรนิสสรธรรม แปลว่าคุณอย่างยวดยิ่ง
ของมนุษย์ หรือแปลว่า คุณของมนุษย์ผู้ยวดยิ่ง ความกึ่งลงรอยเดียว
กัน คนในครั้งนั้น เขาถือการทำให้เป็นสมาธิลงได้ และการ
ทำให้บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสว่าเป็นความรู้^๕อย่างสูง เพราะผลวิเศษ
ต่าง ๆ มีมูลมาจากความรู้^๕ ๒ อย่างนี้ โดยมาก

การทำให้เป็นสมาธิ^๕รู้อย่างนี้ ใจ^๕นอบรมแล้ว ย่อมเห็นอรรถ
เห็นธรรมแจ้งชัด ทำอะไรย่อมจะสำเร็จ แต่ใจ^๕นี้โดยปรกตมอารมณ์
ไม่ตีเข้าชคขวางไม่ให้แนแน่วลงได้ ซึ่งเรียกว่านิวรรณ^๕ นิวรรณท่าน
แจกเป็น ๕ ความก้ำหนัคด้วยอำนาจกิเลสคาม เรียกว่ากามฉันทะ ๑
ความมุงงานด้วยกำลังโทษะ อย่างสูงถึงให้ของล้างของผลาญผู้อื่น
เรียกชื่อตามอาการถึงที่สุดว่าพยาบาท ๑ ความท้อแท้หรือคร้านและ
ความมุงงุนรวมเรียกว่าถีนมิตตะ เพราะเป็นเหตุหคเหตุแห่งจิตเหมือน
กัน แจกเป็นนิวรรณอีก ๑ ความฟุ้งซ่านหรือคิตพลาณ และความจิต
จางเร็ว รวมเรียกว่า อหัจจกุกุกุจะ เพราะเป็นเหตุกำเร็บไม่อยู่ที่
แห่งจิตเหมือนกัน แจกเป็นนิวรรณอีก ๑ ความตั้งเลไม่แนใจลงได้
เรียกว่าวิจิกิจฉา ๑ การทำจิตให้ปราศจากนิวรรณเหล่านี้ รักษาให้

แนวแนวชื่อว่าสมาธิ สมาธินั้น ที่เป็นอย่างต่ำไม่แน่แนวจริง ๆ ทำได้
 เป็นอย่างตกเป็นแต่เฉียด ๆ ไกล ๆ เรียกอุปจารสมาธิ ที่เป็นอย่างสูง
 เป็นสมาธิอย่างแน่นแฟ้น แน่นแนวลงไปจริง ๆ เรียกอัปปนาสมาธิ
 สมาธิอย่างต่ำมีได้แก่สามัญชนท่านไม่จัดว่าเป็นอุตตริมนุสสรธรรม
 สมาธิอย่างสูงเฉพาะมีแก่บางคนที่เป็นผู้เศษ ท่านจึงถือว่าเป็นอุตตริ
 มนุสสรธรรม เรียกว่าฌานโดยมากกว่าอย่างอื่น ฌานนั้นในคัมภีร์
 วิภังคิแจกเป็น ๔ ตามที่นิยมมากในพระพุทธศาสนา เรียกว่ารูปฌาน
 เพราะมีรูปธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นอารมณ์ ฌาน ๔ นั้น เรียก
 ชื่อตามลำดับปุรตสัสงขยาว่า ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ หรือใช้ศัพท์เช่นนั้น
 ในภาษามคธว่า ปฐมะ ทุตติยะ ตติยะ จตุตถะ ท่านกำหนดด้วย
 องค์สมบัติดังนี้

๑. ปฐมฌานมีองค์ ๕ คือ ยงมตรกซึ่งเรียกว่าจิตก และยังมี
 มีตรองซึ่งเรียกว่าวิจาร์ เหมือนอารมณ์แห่งจิตของคนสามัญ แต่ไม่
 ประกอบด้วยกิเลสกรรมและอกุศลธรรม ซัมปัตติ คือความอิ่มใจและ
 สุขคือความสบายใจเกิดแต่วิเวก คือความเงียบ กับประกอบด้วยจิตมี
 อารมณ์เป็นหนึ่งลงไป ซึ่งเรียกว่าเอกัคคตา

๒. ทุตติยฌาน มีองค์ ๓ ละวิตกวิจาร์เสียได้ คงอยู่แต่บัตติและ
 สุข อันเกิดแต่สมาธิกับเอกัคคตา

๓. ตติยฌาน มีองค์ ๒ ละบัตติเสียได้ คงอยู่แต่สุขกับเอกัคคตา

๔. จตุตถฌาน มีองค์ ๒ เหมือนกัน ละสุขได้ กลายเป็น
 อุเบกขา คือเฉย ๆ กับเอกัคคตา

ฉาน ๔ น จักเป็นอุตกรรมนุสสรรมประเภท ๑
 อีกฝ่ายหนึ่ง จิตอันบริสุทธิ์จากกิเลส คืออารมณ์เครื่องเศร้า
 หมองใจ ย่อมเป็นมูลสำคัญแห่งความประพฤติบริสุทธิ์ ความสุขใจ
 ความเมตตากรุณา อันเป็นเหตุชวนชวายเป็นประโยชน์ผู้อื่นทั่วไป ท่าน
 ผู้มีใจบริสุทธิ์จึงเป็นทนายมอบต่อของคนอื่น จะชักอู่ทำหรรณพให้เห็น
 ง่าย ๆ คนใจดีใจเย็นย่อมเป็นทนายมอบต่อของคนทั้งหลายมิใช่หรือ
 ยังมีใจเพื่อแผ่ด้วย ความรักความนบถอกยิ่งมากชน ความบริสุทธิ์
 แห่งจิตนั้น ทำได้เป็นพัก ๆ ก็มี เช่นดับความโกรธได้แล้ว ภายหลัง
 ความโกรธเกิดขึ้นอีก เพราะเหตุอันมากกระทบกระทั่ง ทำได้ยั่งยืน
 ก็มี คือละกิเลสอย่างใดขาดแล้ว กิเลสนั้นก็ขาดไปทีเดียว ไม่เกิด
 ขึ้นอีก ความบริสุทธิ์ยั่งยืนนี้ ท่านกล่าวยกย่องเป็นอย่างสูงว่าโลกุตตร-
 ธรรม แปลว่า คุณล่องโลกขึ้นไป คือ พันวิสัยของสัตว์โลก โลกุตตร-
 ธรรมนั้นแจกเป็นมรรคและผล มีประเภทอย่างละ ๔ กับพระนิพพาน ๑
 รวมเป็น ๙ อย่าง ผู้ปรารถนาจะเข้าใจ ฟังรู้จักสังโยชน์ ๑๐ ประการ
 ก่อน กิเลสอันผูกใจสัตว์อยู่ ชื่อว่าสังโยชน์ จำแนกออกเป็น ๑๐ ประการ
 คือ

๑. สักกายทิฐิ ความเห็นเป็นเหตุถือตัวถือตน
๒. วิภิกขณา ความลังเล เป็นเหตุให้ไม่แน่ใจในปฏิบัติทาเครื่อง
 ดำเนินของตน
๓. สัมพัทพรามาส ความเชื่อถือศกตสัทธด้วยเข้าใจว่า จะมี
 ได้ด้วยศีลหรือพรตอย่างนั้นอย่างนี้ ล่วงธรรมตาวิสัย

๔. กามราค คือ ความกำหนัดด้วยอำนาจกิเลสสาม เรียกแต่เพียงว่าราคะก็มี

๕. ปฏิฆะ คือ ความกระทบกระทั่งแห่งจิต ได้แก่ความหงุดหงิดด้วยอำนาจโทสะ เรียกโทสะตรงทีเดียวก็มี

๕. นี้เป็นสังโยชน์เบื้องต่ำ คือ อย่างหยาบ เรียกโอรัมภาคิยะ

๖. รูปราค ความติดใจอยู่ในรูปธรรม เช่นชอบใจในบุคคลบางคน หรือในพัสดุบางสิ่ง แม้ในวัตถุอันเป็นอารมณ์แห่งรูปฌาน

๗. อรูปราค ความติดใจในอรูปธรรม เช่นพอใจในสุขเวทนา

๘. มานะ ความสำคัญคิดว่า เป็นนั่นเป็นนี่

๙. อุทธัจจะ คือ ความคิดฟุ้ง เช่นนึกอะไรก็เพลินเกินไป
กว่าเหตุ

๑๐. อวิชชา คือ ความหลงอันเป็นเหตุให้ไม่รู้จริง

อีก ๕ นี้เป็นสังโยชน์เบื้องสูง อย่างละเอียด เรียก อุทธัมภาคิยะ
ญาณ คือ ความรู้เป็นเหตุละสังโยชน์เหล่านี้เด็ดขาด เรียกว่า
มรรค มรรคนั้นจำแนกเป็น ๔ ด้วยอำนาจกำจัดสังโยชน์ แต่เพียง
เอกเทศบ้าง สันเชิงบ้าง ฟังรู้ดังนี้

๑. โสทาบัตติมรรค เป็นเหตุละสังโยชน์ได้ ๓ คือ สักกายทิฐิ
วิจิกิจฉา สัมผัสพตปรามาส

๒. สกทาคามิมรรค เป็นเหตุละสังโยชน์ ๓ ข้างต้นนั้น กับทำ
ราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาลง

๓. อนาคามิมรรค เป็นเหตุให้ละ โอรัมภาคิยะสังโยชน์ได้ทั้ง ๕

๕. อรหัตตมรรค เป็นเหตุละสังโยชน์ได้ทั้ง ๑๐
 ตามนัยที่กล่าวมานี้ สกทาคามีมรรคไม่ขัดเหมือนมรรคอื่น แฝงอยู่
 ในระหว่างโสตาปัตติมรรคกับอนาคามีมรรค และคำว่าทำราคะโทสะให้
 เบาลงนั้น ก็ไม่ขัดว่าเพียงไร สันนิษฐานได้แต่เพียงว่า ราคะ โทสะที่
 แรงกล้า เป็นเหตุให้ไปอบาย เช่น กามเมสุมิจฉาจารและพยายามทสงบ
 ลงมาแต่ครั้งโสตาปัตติมรรคแล้ว แปลว่า ท่านผู้เป็นโสตาบัน ไม่ทำ
 กามเมสุมิจฉาจาร และไม่จองเวรแก่ผู้อื่น แต่ยังมีภรรยาสามีตามประ
 เภตน์โลก และยังโกรธผู้อื่น ฝ่ายอนาคามีมรรคกำจัดราคะ โทสะ นั้น
 สันเชิง แปลว่า ท่านเป็นพระอนาคามี เป็นโสดไม่มีคู่ ไม่ผูกสมัค
 รักใคร่ในทางกาม ไม่โกรธขิงใคร ราคะ โทสะ อันสกทาคามีมรรค
 ทำให้เบาลงนั้น แปลว่ายังมีแต่ไม่ใช้อย่างแรงร้าย จะอธิบายว่ามีทางๆ
 หรือม้อย่างสุขุม ก็ไม่ปรากฏว่าเพียงไรอีก และโมหะนั้น จะขาดเด็ด
 เพราะอรหัตตมรรค สกทาคามีมรรคทำให้เบาลงได้เพียงไร ไม่ขัด
 เหมือนกัน จึงยังเป็นมรรคที่มัว

ธรรมารมณอนเกิดสืบเนื่องมาแต่มรรค เสวยกัไว้ที่มรรคได้ทำ
 ไว้แล้ว เรียกว่าผล ผลนั้นมีชื่อเป็น ๔ ตามมรรค จะนำข้ออุปมา
 มาเปรียบมรรคกับผลพอเล็งเห็น สังโยชน์เหมือนโรคในกาย มรรค
 เหมือนการรักษาโรคให้หาย ผลเหมือนความสุขสบายอันเกิดแต่ความ
 สิ้นโรค อีกอุปมาหนึ่ง สังโยชน์เหมือนใจในป่า มรรคเหมือนกิริยา
 ปราบใจ ผลเหมือนความสงบราบคาบเกิดขึ้นเพราะหมดใจ

ความดับขันธ คือ รูปกับจิตเจตสิกนั้น อันเหลืออยู่ภายหลัง แต่
 ดับกิเลสได้สิ้นเชิงด้วยอรหัตตมรรค ไม่มีอะไรเป็นเชื้อเหลืออยู่เรียกว่า
 พระนิพพาน อธิบายพอเล็งเห็น พระอรหันต์ผู้ได้บรรลุพระอรหัตต
 แล้วเรียกว่าพระอรหันต์ พระอรหันต์นั้น ดับจิตแล้ว ท่านกล่าวว่
 ไม่ต้องไปเกิดในภพอีกเหมือนสามัญสัตว์ เรียกว่านิพพาน

ฌานและโลกุตตรธรรม ๒ ประเภทนี้ เป็นหลักอยู่ในอุตตริ-
 มนุสสรธรรม

คำว่า กล่าวอวดน้อมเข้ามาในคนนั้น อวดจริง ๆ ว่าข้าพเจ้าได้
 ข้าพเจ้าถึงธรรมอย่างนั้นอย่างนี้ มาแต่ครั้งนครั้งนก็ตาม เมื่อผู้ท
 ภาษุจงใจจะอวดเข้าใจความแห่งคำพูดว่า ผู้พูดพูดด้วยประสงค์อย่างไร
 เป็นอาบตปาราชิก พูดอวดไม่เจาะจง หรือจะฟังกล่าวว่าเจาะจงคน
 มาก คนเหล่านั้น แม้ผู้หนึ่งเข้าใจ เป็นปาราชิกเหมือนกัน เขาเชื่อ
 หรือไม่เชื่อไม่เป็นประมาณ เขาไม่เข้าใจความแห่งคำที่พูด เช่นเป็นคน
 ต่างภาษากัน พูดฟังกันไม่เข้าใจ เช่นนี้ เป็นอาบตถุลลัจจัย

ภิกษุพูดอวดอุตตริมนุสสรธรรมโดยอ้อมค้อม คือ อ้างลักษณะ
 แห่งรูปพรรณกต อ่างบริวาร คือบาตร จีวรกต อ่างที่อยู่อาศัยกต
 อ่างอื่น ๆ กต กล่าวว่ภิกษุมี่รูปร่างผิวพรรณเช่นนั้น ใช้บาตรจีวร
 เช่นนั้น อยู่ในตำบลชื่อนั้น สุกแต่จะนำความเข้าใจของเขาเข้ามาในคนได้
 เพียงไร เมื่อเขาเข้าใจ เป็นอาบตถุลลัจจัย เมื่อเขาไม่เข้าใจ เป็น
 อาบตทุกกฏ

อาบัตินิสกขาบทนี้ เป็นสัจตทกะ เพราะเหตุนี้ ไม่เป็นอาบัติ แก่ภิกษุผู้พูดด้วยสำคัญว่าได้บรรลุ และภิกษุผู้ไม่มีความประสงค์ในอัน จะอวดอ้าง เช่นอ่านสิกขาบทกล่าวอวดอ้างนั้นว่าอย่างไร เป็นตัวอย่าง

ปาราชิกสิกขาบท ๔ นี้ ภิกษุล่วงแต่ข้อใดข้อหนึ่งแล้ว ย่อม ไม่ได้เพื่อจะอยู่กับภิกษุทั้งหลายอีกเหมือนในกาลที่ยังไม่ล่วง เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้ แม้จะอุปสมบทอีก ก็ไม่เป็นภิกษุโดยชอบด้วยพระวินัย ตลอดชาติ อาบัตินิสกขาบท ๔ นี้ จึงเป็นอเทกัจฉาแก่ไม่ได้ เป็น อนนวเสส หาส่วนเหลือมิได้ เป็นมูลเจต คือตัดรากเง่า ภิกษุจะล่วง มิได้เลย.

วินัยมข เล่ม ๑ กัณฑ์ที่ ๓-๔ “สิกขาบท” ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม พระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๒๒-๕๖

กรรม

“อุโก ปุณฺณญจ ปาปญจ ยํ มจฺโจ กุรฺต อิท
ตณฺหิ ตสฺส สกํ โหติ ตณฺจ อาทาย กจฺจติ
ตณฺจสฺส อนุกํ โหติ ฉายาว อนุปายินิ

ผู้มือนจะตายเป็นสภาวะ ทำกรรมใดไว้ในโลกนี้ เป็นบุญก็ได้
เป็นบาปก็ได้ ทั้งสองประการ กรรมนั้นแล ชื่อว่าเป็นของเขา และ
เขาจะพาเอากรรมนั้นไป และกรรมนั้น ย่อมจะติดตาม เหมือนเงา
ตามตน.

ตามมติคือความเข้าใจของศาสนาทั้งหลายมากด้วยกัน สัตว์ทั้ง
หลายตายแล้วย่อมเกิดอีก แต่เปลี่ยนแปลงไม่ยั้งที่ มนุษย์อาจไป
เกิดเป็นเทยฺรจฺฉานก็ได้ เทยฺรจฺฉานอาจเกิดเป็นมนุษย์ก็ได้ คนชั้นสูง
อาจไปเกิดเป็นคนชั้นต่ำก็ได้ คนชั้นต่ำอาจเกิดเป็นคนชั้นสูงก็ได้ เวียน
ตายเวียนเกิดไปเช่นนั้น กว่าจะดำเนินหรือทำถึงที่สุด จึงจะคงที่ไม้ม
เกิดไม้มตายอีก แม้พระพุทธศาสนาก็รับเอามตินั้นเหมือนกัน และ
ที่สุดนั้น เรียกนิพพาน เป็นอย่างนี้ ท่านว่าเพราะกรรมคือกิริยาที่ทำ
ทำดีเรียกกุศลกรรมบ้าง เรียกว่าบุญกรรมบ้าง เรียกสั้นว่ากุศลก็ได้
บุญก็ได้ ทำชั่วเรียกอกุศลกรรมบ้าง บาปกรรมบ้าง เรียกสั้นว่า
อกุศลก็ได้ บาปก็ได้ กุศลกรรมย่อมนำไปเกิดในกำเนิดอันดี อกุศล
กรรมย่อมนำไปเกิดในกำเนิดอันไม่ดี กรรมทั้งสองประเภทนี้ เป็นเหตุ

แห่งสุขแต่ทุกข์อื่นจะได้เสวยในปัจจุบันด้วย ว่างให้ผลละม้ายด้วยตน
 ไม่มสับสน เหมือนพืช เป็นข้าวหรือถั่วที่สุกเป็นเมล็ดหรือหัวหญ้า
 เพราะลงในพินดินกองเมล็ดผลเป็นชนิดเดิม ข้าวไม่กลายเป็นหญ้า ๆ ไม่
 กลายเป็นถั่ว แต่เพราะคนผู้เดียวทำทั้งบาปทั้งบุญ จึงได้รับผลทั้งส่วน
 ศส่วนเสียเป็นคราว ๆ เหมือนพินนาที่ปลูกข้าว ยังมีหญ้าขึ้นแซมได้
 ฉะนั้น นิเป็นเครื่องบั่นคน แมทาทด้วยกัน หรือทำชวด้วยกันให้เบ
 ต่างกัน ในทัน สมควรกล่าวกรรมนั้น ให้พิสดารออกไปอีกสักหน่อย

โดยบรรยายหนึ่ง ท่านแจกกรรมเป็น ๔ ด้วยอำนาจแห่งกิจ
 คือการให้ผล กรรมผู้ทำให้เกิด หรือกรรมอันเป็นต้นแก่ เรียกชนก
 กรรม ๑ กรรมผู้พลอยคำจุนชนกกรรมนั้นให้แรงขึ้น เรียกอุปถัมภก
 กรรม ๑ กรรมผู้บั่นชนกกรรมนั้นให้หย่อนลง เรียกอุปปีฬกกรรม ๑
 กรรมผู้เข้าตัดชนกกรรมนั้นให้สิ้นเสีย เรียกอุปฆาตกรรมบ้าง อุปัจเจท
 กรรมบ้าง ๑

แสดงอุทาหรณ์ ชนกกรรมฝ่ายอกุศลนำคนหนึ่งให้เกิดเป็นผู้เลว
 ทราม แม่เป็นตงนิน คนนินกยงทำบาปมอทนนาทานเป็นต้น บาปที่
 ทานน ย่อมเป็นอุปถัมภกกรรม พลอยชักคนนั้นให้เป็นคนเลวหนักลง
 อีกทางหนึ่ง เมื่อเป็นตงนิน คนนินออกุส่าหะทำบุญ มีความอาร์เพื่อแผ่
 เป็นต้น กุศลที่ทานนยอมเป็นอุปปีฬกกรรม ช่วยแก้ไขค้อยทุเลาขึ้น
 กว่าเดิม อีกอย่างหนึ่ง เหมือนนักโทษผู้ถูกจำในเรือนจำ แม่เชนนั้น
 ยังทำผิดซ้ำอีก เช่นทำร้ายพวกนักโทษด้วยกัน ต้องถูกเพิ่มโทษซ้ำอีก

หรืออีกคนหนึ่งอุทสาหะทำดี ใ้ได้รับลดโทษลงตามลำดับกาล ๖ ชนกกรรม
ฝ่ายอกุศล นำคนหนึ่งให้เกิดเป็นคนชั้นสูง มาทำบาปอันหนัก เป็นต้นว่า
ฆ่ามนุษย์โดยไม่มีเหตุอันจำเป็น ต้องถูกลงอาชญาประหารชีวิต หรือ
ถูกจำตลอดชีวิต บาปอันหนักนั้น เป็นอุปมาตกกรรม ตัดความดีความ
งามที่จะพึงได้ในอภัพนั้นเสียสิ้น สองคนทำความผิดด้วยกัน คนหนึ่ง
เคยทำความผิดมาก่อนแล้วถูกเพิ่มโทษ อีกคนหนึ่งเคยทำความดีมาได้
รับปราณีลดโทษหรืองดไว้พลาง หรือทำความดีด้วยกัน แต่ผู้หนึ่งเคย
ทำความดีมาก่อน ใ้รับบาปหนักมากกว่า คนหนึ่งเคยทำเสียมาก่อน
ใ้ได้รับไม่เต็มที่ พึงรู้โดยนัยนี้

โดยอีกบรรยายหนึ่ง ท่านแจกกรรมเป็น ๕ เหมือนกัน แต่ต่าง
อาการ ด้วยอำนาจวาระที่ไร้ผล กรรมอันหนักก็อรุนแรง เรียก
ครุกรรม ๑ กรรมอันไม่หนัก แต่เคยทำมามาก เรียกพหุกรรมบ้าง
อาจณณกรรมบ้าง ๑ กรรมที่ทาเมื่อใกล้มรณะ เรียกอาสนนกรรม ๑
กรรมที่เบินแต่สกว่าทา ผู้ทำไม่มีเจตนาหนัก เรียกกตัตตากรรม ๑

ครุกรรมฝ่ายอกุศล ท่านแสดงไว้ ๕ เรียกอนันตริยกรรม แปล
ว่ากรรมให้ผลทันที คือมาตุฆาต ฆ่ามารดา ๑ บิตุฆาต ฆ่าบิดา ๑
อรหันตฆาต ฆ่าพระอรหันต์ ๑ โลहितูปบาท ทำพระโลหิตพระพุทธรเจ้า
ให้ตก ๑ สังฆเภท ทำลายสงฆ์ ๑ มาตุฆาตและบิตุฆาต เป็นบาปหนัก
ของคนทั่วไป อรหันตฆาตและโลहितูปบาท เป็นบาปหนักของคนถือ
พระพุทธศาสนา สังฆเภท เป็นบาปหนักของภิกษุ เพราะเพ่งความยุ
ให้แตกกันในพวกภิกษุเท่านั้น ความผิดอันรุนแรงของคนคือ ทำร้าย

พระเจ้าแผ่นดินของตนถึงเสียพระชนม์ เป็นขบถต่อบ้านเมือง ปลาย
ชาติของตนเอง อนุโลมเข้าในครุกรรมฝ่ายอกุศล ครุกรรมฝ่ายอกุศล
ท่านแสดงว่าไต่แก่สมบัติ คือทำจิตให้เป็นสมาธิได้เป็นอย่างดี ความ
กู่ชาติบ้านเมือง อนุโลมเข้าในครุกรรมฝ่ายอกุศล

กรรม ๔ อย่างนั้น ย่อมให้ผลก่อนหลังตามลำดับข้อที่เรียงไว้ ครุ
กรรมให้ผลก่อนอย่างอื่น เช่นบุคคลทำดีมาเพียงไรก็ตาม มาทำปิตุฆาต
เขา กรรมนั้น ย่อมเข้าครอบกรรมอื่นเสีย แล้วและให้ผลเอง เมื่อครุ
กรรมไม่มี จึงเป็นโอกาสของพหุกรรม ผู้ทำย่อมปรากฏตามความดี
หรือความเสียอันไต่สมมามากนั้น เช่นพูดปดเนื่องนิตย์เขาก็ตราหน้า
ว่าเป็นคนมักปด พูดจริงเป็นปรกติ เขาก็นบถว่าเป็นคนมสยถย ถ้า
ไม่มีพหุกรรม อาสนนกรรมจึงไต่ของให้ผล ขอนพึงเห็นตัวอย่างใน
คนผู้ทำอะไรไว้มือจวนจะตาย ทำดีก็มกนสรรเสริญมาก ทำชั่วก็มกน
นินทามากกว่าทำในเวลาอื่น เมื่ออาสนนกรรมไม่มี กตัตตากรรมจึง
ให้ผล พึงเห็นเช่นคนเพลอตัว กระทบผู้นเขา ย่อนถูกตาหรือถูก
ประหารจากเขาเป็นตัวอย่าง สงวรคอระวางตัว ย่อมเป็นประโยชน์ใน
การห้ามกรรมชนิดนฝ่ายมิโทษเสีย ฝ่ายอกุศลพึงเห็นเช่นคนใจดีเกอกุล
คนโน้นบ้างคนนบ้างตามเวลา ย่อมเป็นทรกและเป็นทนบถอของคน
ทงหลายทวไป มีอุปมาว่า บุคคลเอาแท่งเหล็กบ้าง ก้อนดินบ้าง ท่อน
ไม้บ้าง แผ่นกระดาษบ้าง ขนนกบ้าง และอื่น ๆ อิก ทงลงมาจากที่
สูง สิ่งโคหนักมาก สิ่งน้นย่อมตกถึงพื้นก่อน ฉนโค ในกรรม ๔ อย่าง
น้น อย่างโคหนักมาก อย่างน้นย่อมไต่ช่องให้ผลก่อน ฉนนั้น

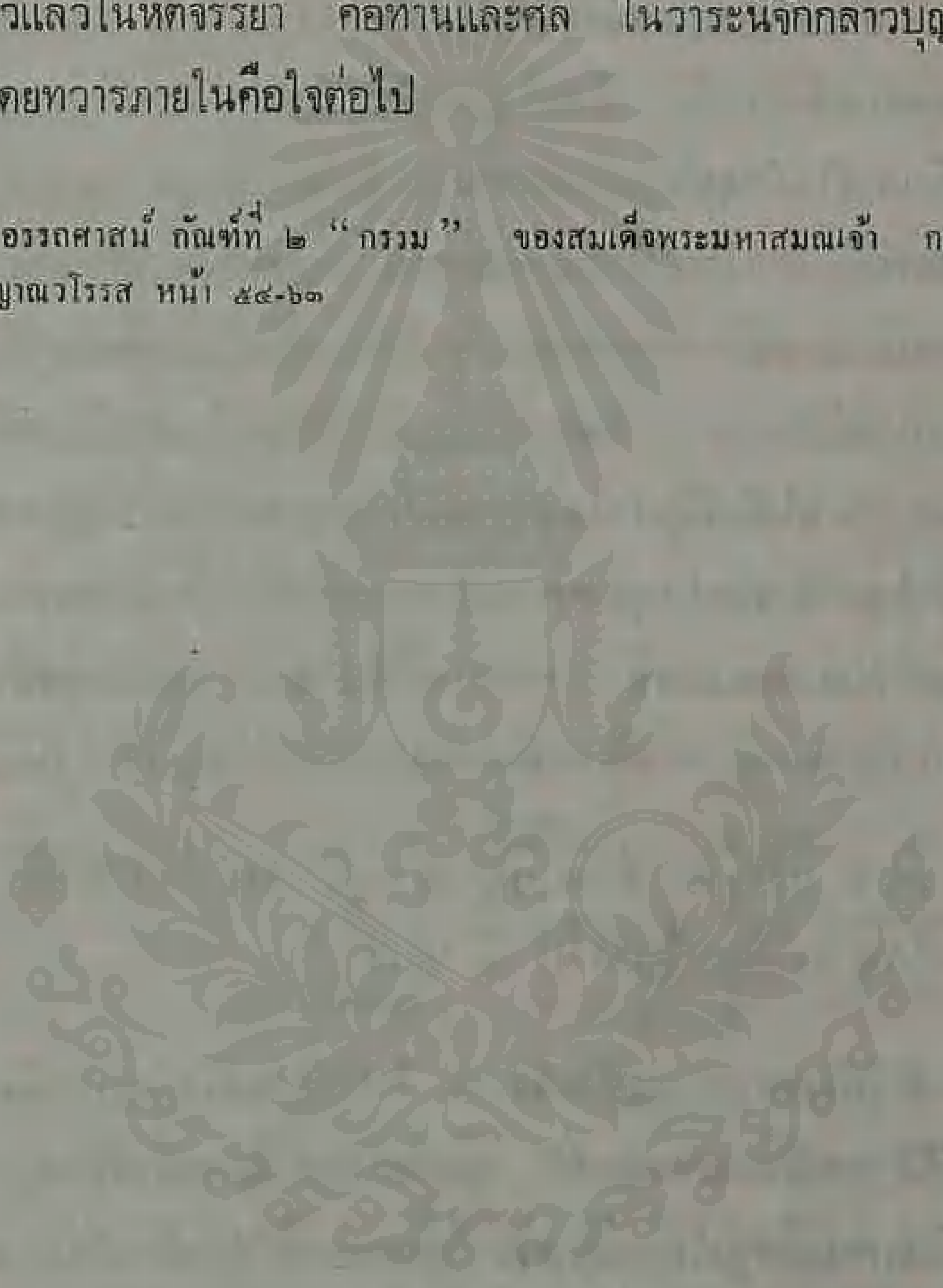
โดยอีกบรรยายหนึ่ง ท่านแจกกรรมเป็น ๔ เหมือนกัน แต่ต่าง
 อากาโร ด้วยอำนาจกาลสมัยที่ให้ผล คือกรรมอย่าง ๑ ที่พร้อมมูล
 ย่อมให้ผลในอัฐภาพนี้ เรียกที่ภูริเวทนียกรรม แปลว่ากรรมมีผล
 อันจะพึงเสวยในปัจจุบัน กรรมอย่าง ๑ ยังไม่พร้อมมูล ย่อมให้ผลได้
 ต่อในภพหน้า เรียกอุปัชฌเวทนียกรรม แปลว่ากรรมมีผลอันจะพึง
 เสวยต่อเมื่อเกิดแล้ว กรรมอย่าง ๑ ให้ผลได้ต่อในภพสืบไป เรียก
 อปราปรเวทนียกรรม แปลว่ากรรมมีผลอันจะพึงเสวยในภพสืบไป
 กรรมอย่าง ๑ ที่ให้ผลสำเร็จแล้ว เช่นนักโทษถูกจองจำเพราะทำการปล้น
 เอาทรัพย์ของเขาครบกำหนดพ้นจากเวรจำแล้วก็ดี ที่ล่วงกาลเช่นกรรม
 ที่ควรจะให้ผลในอัฐภาพนี้ ล่วงเวลาแล้วไม่ให้เป็นผล เหมือนพืชล่วงกาล
 เพราะไม่งอกก็ดี เรียกอโหสิกรรม แปลว่ากรรมที่กล่าวว่าเป็นกรรมแล้ว

ทั้ง ๓ บรรยาย เข้ากันเป็นกรรม ๑๒ ยกอโหสิกรรมเสีย นับ
 เฉพาะที่คงยังจะให้ผลเป็นกรรม ๑๑ อย่าง

สัตว์อันความตายมาถึงแล้ว จำจะต้องละสังขารไปแล้วแลไป
 ทรัพย์กต ยศกต พวักพองกต ทมิประโยชน์ในเวลายังมีชีวิต ก็เป็น
 หมคกิจจะตามเกือกกุลได้ ที่สุดสระระกตต้องทอดทิ้งไว้เหนือปถพี เว้นไว้
 แต่กรรมที่ใดทำแล้ว เป็นช่างตหรือช่างชว นนแลชอว่าเป็นของเขา
 เขาจะพากรรมนั้นแลไป กรรมนั้นแลจะติดตามเขาเหมือนเงาตามตน
 เพราะเหตุนี้ ควรทำความดีความงามสั่งสมไว้เป็นตุจเสบียงไปสู่สัม-
 ปรายภพ บุญย่อมเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในปรโลก

และบุญนั้น ที่จะพึงทำโดยทวารภายนอก คือกายและวาจาได้
กล่าวแล้วในทิจจรรยา คือทานและศีล ในวาระนี้จักกล่าวบุญที่จะพึง
ทำโดยทวารภายในคือใจต่อไป

อรรถสาสน์ กณฑ์ที่ ๒ “กรรม” ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
วชิรญาณวโรรส หน้า ๕๔-๖๓

พระราชกรณียกิจ ในวันที่ ๕ แห่งการทรงผนวช

วันศุกร์ ที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๔๙๙

- เวลา ๖.๐๐ น. ตื่นพระบรรทม
- เวลา ๖.๔๕ น. เสวยพระกระยาหารเช้า เสวยเสร็จ ๗.๓๕ น.
- เวลา ๘.๐๕ - ๓.๕๕ น. เสด็จฯ ลงพระอุโบสถ ทรงสัคข์วินัยมุข
เรื่อง "สังฆาทิเสส" ซึ่งพระสารทศิลสังวร
อ่านถวาย
- เวลา ๙.๐๐ น. ทรงพระอักษร
- เวลา ๑๐.๔๐ - ๑๒.๔๐ น. สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี เสด็จมา
เฝ้าฯ
- เวลา ๑๑.๔๕ - ๑๒.๐๐ น. เสวยพระกระยาหารเพล
- เวลา ๑๒.๔๕ - ๑๓.๑๐ น. พระพรหมมุนีเฝ้าฯ ถวายเรื่องราวด้วยความเป็น
นิกาย
- เวลา ๑๖.๐๓ น. เสด็จพระราชดำเนินไปพระตำหนักเพชร
โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
หลวงพิพิธรัตนกรกฎาลัย และพระเจ้าบรม
วงศ์เธอ พระองค์เจ้าประติษฐาสารี เฝ้าฯ
ถวายดอกไม้ธูปเทียน แล้วเสด็จเยี่ยมพระ
อาการสมเด็จพระสังฆราช เสด็จกลับ
๑๖.๓๕ น.

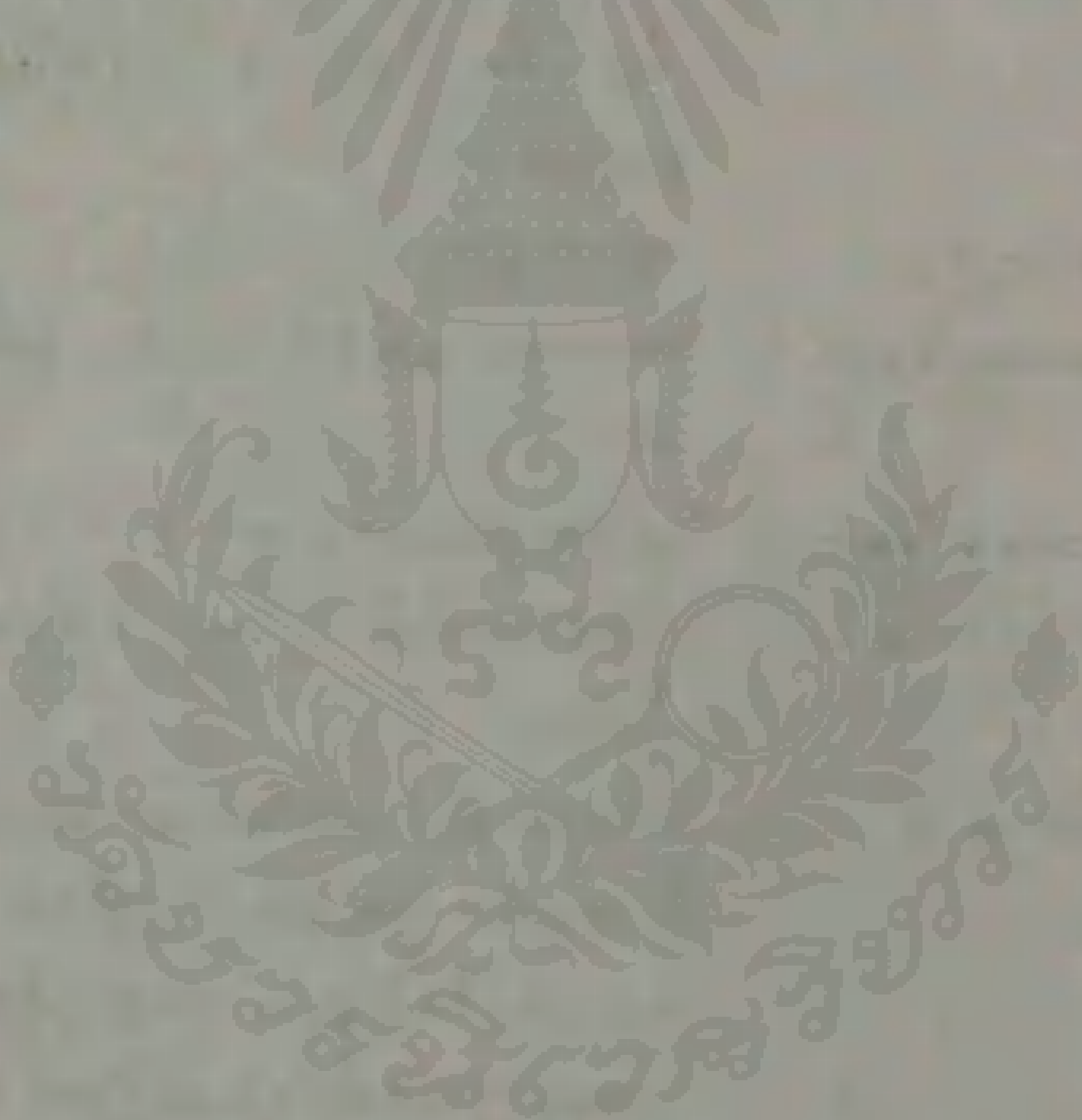
เวลา ๑๗.๐๓-๑๘.๐๐ น. เสด็จฯ ลงพระอุโบสถ ทำวัตรเย็น ทรง
 สดับปกรณ์ศาสน์ เรื่องความ "บริสุทธิ์"
 และเรื่อง "ภาวณา" ซึ่งพระมหานายก
 อานนถวาย

เวลา ๒๑.๓๐ น.

เสด็จฯ ชนมัสการพระ

เวลา ๒๑.๕๐ น.

เชาที่พระบรรทม

สังฆาทิเสส

ศัพทน์ เป็นชื่อของอาบัติ แปลว่า ความละเมิดมีสงฆ์ในกรรม
เบื้องต้นและกรรมอันเหลือ อธิบายว่า สงฆ์เป็นผู้ประทุษร้ายให้อยู่กรรม
สงฆ์เองเป็นผู้ระงับอาบัติ เป็นชื่อของสิกขาบท แปลว่า ประทับอาบัติ
สังฆาทิเสส ในที่นี้ เป็นชื่อของสิกขาบทมี ๑๓ สิกขาบท

สิกขาบทที่ ๑ ว่า ภิกษุปล่อยสูกกะเป็นไปด้วยความจงใจเว้นแต่
ฝัน เป็นสังฆาทิเสส

คำว่าปล่อยสูกกะนั้น บ่งความว่า สูกกะหาได้เคลื่อนเองไม่
เคลื่อนด้วยประโยชน์ของภิกษุ คำว่าเป็นไปด้วยความจงใจนั้น บ่งความ
ว่า ประโยคนั้นเกิดแต่ความปรารถนาจะให้เคลื่อน คำว่าเว้นไว้แต่
ฝันนั้น บ่งความว่า ไม่มีจงใจและไม่มีประโยชน์ ทั้ง ๒ นั้นแม้หากจะมี
ก็เป็นอัปโพหาริก คือ กล่าวไม่ไต่ถาม

สิกขาบทที่ ๒ ว่า อนึ่ง ภิกษุใดกำหนดแล้ว มจิตแปรปรวน
แล้ว ถึงความเคล้าคลึงด้วยกายกับมาตุคาม จับมือก็ตาม จับช่องผม
ก็ตาม ลูบคลำอวัยวะอันใดอันหนึ่งก็ตาม เป็นสังฆาทิเสส

หญิงเป็นวัตถุแห่งสังฆาทิเสส บัณเฑาะก์คอกะเทย เป็นวัตถุ
แห่งอุลลัจจัย บุรุษและสัตว์จรจณผู้เมีย เป็นวัตถุแห่งทุกกฏ ใน
เพราะวัตถุแห่งสังฆาทิเสส สำคัญถูกและจับต้อง กายต่อกายถูกกัน
เข้า เป็นสังฆาทิเสส แม้หญิงถูกท้องก่อน แต่ภิกษุยินดียรับผสม

ก็เบ็นสังฆาทิเสสเหมือนกัน สำคัญเบ็นอย่างอื่นไปเสีย จับต้อง เบ็น
 ฤๅลลัจจัย เหากายเซ่นมือของตณถูกของเนืองควัยกายของเซา เซ่น
 ผาหม หรือเหาของเนืองควัยกายของตณ เบ็นตณวาชายจวรฤๅกกาย
 ของเซา เพอจางาย ขางหนงเบ็นกาย อกขางหนงเบ็นของเนือง
 ควัยกาย เบ็นฤๅลลัจจัยเหมือนกัน เหาของเนืองควัยกายของตณถูก
 ของเนืองควัยกายของเซาก็ค เหาของมตอกไมเบ็นตณ ปาฤๅกกาย
 หรือของเนืองควัยกายของเซาก็ค เบ็นทุกกฏ สำคัญเบ็นอื่นและจับ
 ต้อง แต่ไมถึงกายต่อกาย เบ็นทุกกฏทุกประโยค

สิกขาบทที่ ๓ ว่า อนึ่ง ภิกษุใดกำหนดแล้ว มจิตแปรปรวน
 แล้ว พุกเคาะมาตุคามควัยวาจาชวหยาบ เหมือนชายหนุ่มพุกเคาะ
 หญิงสาว ควัยวาจาพาดพิงเมถุน เบ็นสังฆาทิเสส

ถ้ามาตุคามในสิกขาบทนี้ ในคัมภีรวรรณกัถว่า ไต่แก้หญิง
 มนุษย์ เฉพาะรู้เคียงสา พอจะเข้าใจคำชวหยาบหรือไม่

หญิง (อนตองควัยลักษณะมาตุคาม ในสิกขาบทนี้) เบ็นวัตถุ
 แห่งสังฆาทิเสส บณเตาะกเบ็นวัตถุแห่งฤๅลลัจจัย บรูษเบ็นวัตถุแห่ง
 ทุกกฏ

ในหญิง ทวารเบา ทวารหนัก และเมถุน เบ็นเขตแห่งสังฆา-
 ทิเสส อวยวะอื่นเหนือหัวเซาขึ้นไป ไต่รากขวัญ (คือไหปลาร้าหรือ
 หลุมคอ) ลงมา ในศอกเซาไปเบ็นเขตแห่งฤๅลลัจจัย อวยวะพ้น
 จากนั้น เบ็นเขตแห่งทุกกฏ บณเตาะก ทวารและเมถุน เบ็นวัตถุ
 แห่งฤๅลลัจจัย อวยวะทงปวง เบ็นวัตถุแห่งทุกกฏ ในบรูษทุกสิ่งเบ็น
 วัตถุแห่งทุกกฏ

สิกขาบทที่ ๗ เป็นสังฆตถกะ เพราะเหตุนี้^๕ ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้มุ่งอรอดมุงธรรมหรือมุ่งคำสอน และพูดวาจาเช่นนั้น^๖

สิกขาบทที่ ๘ ว่า อนึ่ง ภิกษุใดกำหนดแล้ว มีจิตแปรปรวนแล้ว กล่าวคุณแห่งความบำเรอตนด้วยกามในสำนักมาตุคาม ด้วยถ้อยคำพาดพิงเมถุน เป็นสังฆาทิเสส

อธิบายทั้งปวงพึงรู้โดยนัยอันกล่าวแล้วในสิกขาบทที่ ๓ ต่างแต่ความมุ่งของผู้พูดในสิกขาบทก่อน กล่าวถึงพูดเคาะ ในสิกขาบทนี้ กล่าวถึงพูดชวน

สิกขาบทที่ ๙ ว่า อนึ่ง ภิกษุใด ถึงความเป็นผู้เที่ยวสือ (บอก) ความประสงค์ของชายแก่หญิงกิต (บอก) ความประสงค์ของหญิงแก่ชายกิต ในความเป็นเมียก็ตาม ในความเป็นชู้ก็ตาม โดยที่สุด (บอก) แม่แก่หญิงแพศยา อันจะพึงอยู่ร่วมชวขณะ เป็นสังฆาทิเสส

ในคัมภีร์วภกนิพนธ์ กำหนดองค์แห่งการชักสือไวเป็น ๓ คือ รัชคำของผู้วาน ๑ บอกแก่อีกฝ่ายหนึ่ง ๑ กลับมาบอกผู้วาน ๑ แต่ผลแห่งการชักสือบางอย่างย่อมสำเร็จเพียงด้วยองค์ ๒ ก็มี เช่น ชายวานภิกษุให้บอกแก่หญิงแพศยาให้ไปหา ณ ตำบลนั้น ๆ เมื่อนั้น ๆ ถ้าหญิงนั้นรับคำ แม่ภิกษุไม่กลับมาบอกชายผู้วาน ความปรารถนาของเขาก็คงสำเร็จ พิจารณาโวหารในสิกขาบท ถ้าไม่มีคำประกบว่า "กิต" ก็พอจะบ่งว่ามีองค์ ๓ ได้ คือ คำว่าบอกความประสงค์ของชายแก่หญิงนั้น บ่งว่า รัชคำฝ่ายชายมาแล้วและบอกแก่ฝ่ายหญิง และคำว่า บอกความประสงค์ของหญิงแก่ชายนั้น บ่งว่า หญิงเขาว่า

อย่างไร กลับมาบอกแก่ฝ่ายชาย ดังนี้ ข้อที่ ๓ แก่ในสิกขาบทนี้
มีคำปรักษ์ว่า "กิต" ชาติอยู่ บังความแต่เพียงรับคำของฝ่ายหนึ่ง
และบอกอีกฝ่ายหนึ่ง ได้แต่เพียงองค์ ๒ ข้าพเจ้าสันนิษฐานเห็นว่า
ท่านกำหนดองค์ ๓ นั้น ตามทางที่เป็นไปอยู่ เช่นเมียแก่ที่ฝ่ายชายแต่ง
ไปพูดขอแก่ฝ่ายหญิง ใ้รับคำตอบอย่างไรกลับมาบอกฝ่ายชายอีก

ผู้ว่านั้น เป็นเจ้าตัวชายหรือหญิงเองก็ตาม เป็นมารดาบิดา
หรือผู้ใหญ่อื่นของเขากก็ตาม ภิกษุรับแล้ว บอกแก่อีกฝ่ายหนึ่ง เป็น
เจ้าตัวก็ตาม เป็นผู้ใหญ่อของเขากก็ตาม คงต้องส่งฆาติเสส ไม่ทำเอง
ส่งให้ผู้อื่นทำแทนอีกต่อหนึ่ง ก็เหมือนกัน

เขาวานภิกษุหลายรูป เชื้อทั้งหลายรับเขาแล้ว บอกแม่แต่
รูปเดียว ต้องส่งฆาติเสสด้วยกันทั้งนั้น

สิกขาบทที่ ๖ ว่า อนึ่ง ภิกษุจะให้ทำกุฎี อันหาเจ้าของมิได้
เฉพาะตนเอง ด้วยอาการขอเอาเอง พึงทำให้ได้ประมาณ นี้ประมาณ
ในอันทำกุฎินั้น โดยยาว ๑๒ คืบ โดยกว้าง ๘ คืบ ด้วยคืบสุกต (วัด)
ในร่วมใน พึงนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ ภิกษุเหล่านั้นพึงแสดง
ที่อันไม่มีผู้จองไว้ อันมีชานรอบ หากภิกษุให้ทำกุฎีด้วยการขอ
เอาเอง ในที่อันไม่มีผู้จองไว้ อันหาชานรอบมิได้ หรือไม่นำภิกษุทั้งหลาย
ไปเพื่อแสดงที่ หรือทำให้ล่วงประมาณ เป็นสังฆาติเสส

สิกขาบทที่ ๗ ว่า อนึ่ง ภิกษุจะให้ทำวิหารใหญ่อันมีเจ้าของ
เฉพาะตนเอง พึงนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ ภิกษุเหล่านั้นพึงแสดงที่
อันไม่มีผู้จองไว้ อันมีชานรอบ หากภิกษุให้ทำวิหารใหญ่ในที่มิ

จงไว้ หาขานรอบมิได้ หรือไม่นำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ เป็น
สังฆาทิเสส

บทว่าวิหารนั้น ในบทนี้เข้าใจเป็นสถานกลางไปแล้ว เพราะ
เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ทำไว้เพื่อเป็นที่เหมือนพระศาสดายัง
เสด็จอยู่ บทว่าวิหารในกัมภีรนั้น หมายถึงที่อยู่ของภิกษุ ต่างจาก
กุฏิอย่างไรไม่มีคำแสดงให้ชัด ในกัมภีรวิภังคแก้บทวิหารว่าเป็นของ
โบก เช่นเดียวกับแก้บทกุฏิในสิกขาบทก่อน ความแปลกแห่งสิกขาบท
นี้ ก็เพียงมีทายกเป็นเจ้าของ ไม่ต้องมีจำกัดประมาณ เพราะไม่ต้อง
ไปรบกวนขอต่อคนมาก นอกจากนี้พึงรู้โดยอธิบายในสิกขาบทก่อน

สิกขาบทที่ ๘ ว่า อนึ่ง ภิกษุใดขี้ใจ โกรธเคือง แกล้งใจ
ภิกษุอื่นด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล ภิกษุนั้น เป็นสังฆาทิเสส อธิกรณ์
ในทันที ได้แก่อนุวาทาธิกรณ์ คือฟ้องหากันด้วยเรื่องละเมิดสิกขาบท
ต้องอาบัติ อธิกรณ์หามูลมีไตนั้น เว้นจากได้เห็น ได้ฟัง ได้รู้โดย
เรื่องที่ได้เห็นเอง จิตว่ามีมูล เรื่องมีผู้บอก แต่เชื่อโดยเห็นว่ามี
หลักฐาน ก็จิตว่ามีมูล เว้นจากเห็น จากได้ยิน แต่กริยาของเธอ
แสดงพิรุชให้เกิดรังเกียจ ก็จิตว่ามีมูล ถ้าใจทน พึงกำหนดรู้ด้วย
เลาถงเรื่องททากิต ด้วยระบอบอาตกิต ด้วยการห้ามสงวาสกิต ด้วย
ห้ามสามจกรรมกค แต่ชดพอจะให้เข้าใจว่าต้องอาบัติปาราชิก

อธิกรณ์ไม่มีมูล ภิกษุใจตนเองก็ดี สั่งให้ใจก็ดี ซึ่งภิกษุ
ด้วยธรรมมีโทษถึงปาราชิก ต้องสังฆาทิเสส ภิกษุผู้ว่าต่างใจตาม
ประสงค์ของผู้สั่ง ก็ต้องสังฆาทิเสสด้วย อธิกรณ์มีมูลอันเพลาใจ

ทำใหม่ที่เขา เช่นเป็นแท่งเพียงไตรบบอกเล่า แค่ว่าใจที่เห็นเอง
เป็นสิ่งที่เสสเหมือนกัน

จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ก็ตาม ไม่เป็นผู้บริสุทธิ์ก็ตาม เข้าใจว่า
เป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ก็ตาม ใจตรงตามอาการที่เห็น หรือที่ฟัง หรือรังเกียจ
สงสัย แม้หากอรรถาธิบายนั้น ไม่เป็นจริง เช่นได้รับแจ้งความเท็จ ไม่
ต้องอาบัติ

สิกขาบทที่ ๙ ว่า อนึ่ง ภิกษุใด ชัดใจโกรธเคืองภิกษุอื่น แกล้ง
หาเลศใจอาบัติปาราชิก เป็นสิ่งที่เสส

สิกขาบทนี้ ต่างจากสิกขาบทก่อน คือสิกขาบทก่อนใจที่ด้วย
อาบัติปาราชิกไม่มีมูล ในสิกขาบทนี้ อ่างเลศใจ ก็คือเอาเรื่อง
อื่นมาเป็นเลศ

สิกขาบทที่ ๑๐ ว่า อนึ่ง ภิกษุใด ตะเกียกตะกายเพื่อทำลายสงฆ์
ผู้พร้อมเพรียง หรือถือเอาอรรถาธิบาย (คือเรื่อง) อันเป็นเหตุแตกกัน
ยกย่องกันอยู่ ภิกษุนั้น อื่นภิกษุทั้งหลายฟังว่ากล่าวอย่างนั้นว่า ท่าน
อย่าได้ตะเกียกตะกายเพื่อทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียง หรืออย่าได้ถือ
เอาอรรถาธิบายอันเป็นเหตุแตกกันยกย่องกันอยู่ ขอท่านจงพร้อมเพรียง
ด้วยสงฆ์ เพราะว่าสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ประองตองกัน ไม่วิวาทกัน
มือเท้าเดียวกัน (คือฟังพระปาติโมกข์ร่วมกัน) ย่อมอยู่ผาสุก และ
ภิกษุนั้น อื่นภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนั้น ยังยกย่องอยู่อย่างนั้น
เทียว ภิกษุนั้นอื่นภิกษุทั้งหลายฟังสวดสมณูปาส (คือประกาศห้าม)
กว่าจะครบ ๓ จบ เพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย หากเธอถูกสวดสมณูปาส

กว่าจะครบสามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้แบบนี้ นั่นเป็นการดี
หากเธอไม่สละเสีย เป็นสิ่งมาทีเสส

สงฆ์ในที่นี้ หมายถึงภิกษุทั้งหมด ถ้าว่าพร้อมเพรียงนั้น คือมี
สังวาสเสมอกัน อยู่ในสีมาเดียวกัน ถ้าว่าทะเลยกทะเลกายเพื่อทำลาย
สงฆ์ผู้พร้อมเพรียงนั้น คือชวนชวายเป็นให้แตกเป็นก๊ก จนถึงมี
สังวาสต่าง คือไม่รวมอุโบสถสังฆกรรม อธิกรณ์เป็นเหตุแตกกันนั้น
คือเถียงกันว่า นนธรรม นั้นไม่ใช่ธรรม นนวินัย นั้นไม่ใช่วินัย เป็น
ต้น ชื่อนี้ ฟังเห็นตัวอย่างในเรื่องพระเทวทัตต์ผู้ชวนชวายเป็นแยก
ออกจากสำนักพระกาสดา และตั้งสำนักใหม่

เป็นหน้าที่ของภิกษุผู้รู้เรื่องจะพึงห้ามปราม รู้แล้วไม่ว่า ต้อง
ทุกกฎ ถ้าว่าแล้วไม่ฟัง ฟังผิดตัวมาท่ามกลางสงฆ์ว่ากล่าวอีก ๓ ครั้ง
ถ้าขึ้นอยู่ ฟังสวดสมณภาส คือประกาศห้ามด้วยอาณัติของสงฆ์ด้วย
ญัตติจตุตถกรรม ฝ่ายภิกษุผู้เป็นตัวการ เมื่อได้รับห้าม สละเสียได้
ในคราวแรก ๆ จิตว่าเป็นดี ถ้าไม่สละ ต้องทุกกฎทุกคราว จนจบญัตติ
คือคำเผด็จสงฆ์ จบอนุสาวนา คือคำหารื้อและตกลงของสงฆ์
๒ คราวข้างต้น ต้องสั่งมาทีเสส

สิกขาบทที่ ๑๑ ว่า อนึ่ง มีภิกษุประพฤติกตามผู้พูดเข้ากันของ
ภิกษุหนึ่งแล ๑ รูปบ้าง ๒ รูปบ้าง ๓ รูปบ้าง เธอทั้งหลายกล่าวอย่างนี้
ว่า ขอท่านทั้งหลายอย่าได้กล่าวคำอะไร ๆ ต่อภิกษุนั้น ภิกษุนั้นกล่าว
ถูกธรรมด้วย ภิกษุนั้นกล่าวถูกวินัยด้วย ภิกษุนั้นถือเอาความพอใจ
และความชอบใจของพวกข้าพเจ้ากล่าวด้วย เธอรู้ (ใจ) ของพวก

ข้าพเจ้าจึงกล่าว คำที่เธอกล่าวนั้น ย่อมควร (คือถูกใจ) แม่แก่พวก
 ข้าพเจ้า ภิกษุเหล่านั้น อนันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนั้น ท่าน
 ทั้งหลายอย่าได้กล่าวอย่างนั้น ภิกษุเหล่านั้น หาใช่ผู้กล่าวถูกธรรมไม่ด้วย
 ภิกษุเหล่านั้น หาใช่ผู้กล่าวถูกวินัยไม่ด้วย ความทำลายสงฆ์อย่าได้ชอบ
 แม่แก่พวกท่าน ขอ (ใจ) ของพวกท่านจงพร้อมเพรียงด้วยสงฆ์
 เพราะว่าสงฆ์พร้อมเพรียงกัน ประองคองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทศ
 เดียวกัน ย่อมผาสุก และภิกษุเหล่านั้นอนันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่
 อย่างนี้ ยังกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุเหล่านั้นอนันภิกษุทั้งหลาย
 พึงสวดสมณุภาสกว่าจะครบ ๓ จบ เพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย หากเธอ
 ทั้งหลายถูกสวดสมณุภาสกว่าจะครบ ๓ จบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละ
 ได้อย่างนี้ นั่นเป็นการดี หากเธอทั้งหลายไม่สละเสีย เป็นสังฆาทิเสส
 สิกขาบทที่ ๑๒ ว่า อนึ่ง ภิกษุผู้มสติชชาติแห่งตนว่ายาก อนันภิกษุ
 ทั้งหลายว่ากล่าวอยู่ถูกทางธรรม ในสิกขาบททั้งหลายอันเนื่องใน
 อุเทศ (คือพระปาติโมกข์) ทำตนให้เป็นผู้อนไกร ๆ ว่ากล่าวไม่ได้
 ด้วยกล่าวได้ว่า พวกท่านอย่าได้กล่าวอะไรต่อเรา เป็นคำตักตาม
 เป็นคำชวกก็ตาม แม่เราก็จักไม่กล่าวอะไร ๆ ต่อพวกท่านเหมือนกัน
 เป็นคำตักตาม เป็นคำชวกตาม ขอพวกท่านจงเว้นจากการว่ากล่าว
 เราเสีย ภิกษุเหล่านั้น อนันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนั้นว่า ท่านอย่าได้
 ทำตนให้เป็นผู้อนไกร ๆ ว่าไม่ได้ ขอท่านจงทำตนให้เขาว่าได้แล้ว แม่
 ท่านก็จงว่ากล่าวภิกษุทั้งหลายโดยชอบธรรม แม่ภิกษุทั้งหลายก็จัก
 ว่ากล่าวท่านโดยชอบธรรม เพราะว่าบริษัทของพระผู้มพระภาคเจ้านั้น

เจริญแล้วด้วยอาการอย่างนั้น คือด้วยว่ากล่าวซึ่งกันและกัน ด้วย
 เตือนกันและกัน ให้ออกจากอาบัติ และภิกษุหนึ่ง อนัภิกษุทั้งหลาย
 ว่ากล่าวอยู่อย่างนั้น ยังกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุหนึ่ง อนัภิกษุ
 ทงหลายพึงสวดสมณูภาสกว่าจะครบ ๓ จบ เพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย
 หากเธอถูกสวดสมณูภาสกว่าจะครบ ๓ จบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละ
 ไต้อย่างนั้น นั่นเป็นการดี หากเธอไม่สละเสียเป็นสงฆาทิเสส

สิกขาบทที่ ๑๓ ว่า อนึ่ง ภิกษุเข้าไปอาศัยบ้านกต นกมกต
 แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ เป็นผู้ประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติกเลวทราม
 ความประพฤติกเลวทรามของเธอ เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย
 และสกุลทั้งหลายอื่นเธอประทุษร้ายแล้ว เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยิน
 อยู่ด้วย ภิกษุหนึ่ง อนัภิกษุทั้งหลายพึงกล่าวอย่างนั้นว่า ท่านเป็นผู้
 ประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติกเลวทราม ความประพฤติกเลวทราม
 ของท่าน เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย และสกุลทั้งหลายอื่น
 ท่านประทุษร้ายแล้ว เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย ท่านจง
 หลีกไปเสียจากอาวาสนี้ ท่านอย่าอยู่ในที่นี้ (อีก) และภิกษุหนึ่ง
 อนัภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนั้น ว่าภิกษุเหล่านั้นอย่างนั้นว่า พวก
 ภิกษุ ถึงความพอใจด้วย ถึงความชดเคืองด้วย ถึงความหลงด้วย
 ถึงความกลัวด้วย ย่อมขับภิกษุบางรูป ย่อมไม่ขับภิกษุบางรูป เพราะ
 อาบัติเช่นเดียวกัน ภิกษุหนึ่ง อนัภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนั้นว่า
 ท่านอย่าได้กล่าวอย่างนั้น ภิกษุทั้งหลาย หากได้ถึงความพอใจไม่
 หากได้ถึงความชดเคืองไม่ หากได้ถึงความหลงไม่ หากได้ถึงความกลัวไม่

ท่านเองแล เป็นผู้ประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติเลวทราม ท่าน
 อ้อยอยู่ในทณ (อัก) และภิกษุหน่อภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างน
 ยังกย่องอยู่อย่างนนี้เทียว ภิกษุหน่อภิกษุทั้งหลายพึงสวดสมณุภาส
 กว่าจะครบ ๓ จบ เพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย หากเธอถูกสวดสมณุภาส
 กว่าจะครบ ๓ จบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละไต่อย่างนี้ นนเป็นการดี
 หากเธอไม่สละเสีย เป็นสังฆาทิเสส

คำว่า ประทุษร้ายสกุลนั้น เป็นโเวหารอย่างหนึ่ง ใช้อยู่ในหมู่
 ภิกษุ ไม่ได้หมายความว่า โกรธซึ่งจงลางของผลาญทำร้ายร่างกาย
 หรือทำให้เสียทรัพย์ หมายความว่า เป็นผู้ประจบเขาคด้วยกริยาทำตน
 อย่างคฤหัสถ์ ยอมตนให้เขาใช้สอย หรือด้วยอาการเอาเปรียบ
 โดยเชิงให้สิ่งของเล็กน้อยด้วยหวังไต่มาก ทำอย่างนี้เรียกว่าประทุษ-
 ร้ายสกุล เพราะทำให้เขาเสียศรัทธาเลื่อมใส อันเป็นมูลแห่งกุศล
 สมบัติ จริงอยู่ ภิกษุทำเช่นนั้น แม้หากถูกใจของเขาบางเหล่า
 แต่เขาคงไม่นับถือโดยฐานะเป็นพระ คงคบโดยฐานะเป็นเพื่อนชนเลว
 คำว่ามีความประพฤติเลวทรามนั้น คือ ประพฤตินอกทางของสมณะ
 เป็นต้นว่าประพฤติสูงส่งกับหญิงสาวในสกุล เล่นการพนัน เล่นชุกชน
 ต่าง ๆ เล่นตลกคะนอง ร้องรำทำเพลง ภิกษุเช่นนั้นมพระพุทธานุญาต
 ไว้ ให้สงฆ์ลงโทษทำบัพพชาชนยกรรมขับเสียจากอาวาส ภิกษุผู้ต้อง
 บัพพชาชนยกรรมอย่างนี้ ควรจะรู้โทษทั่ว ประพฤติกลับตัวเสียใหม่
 เพื่อสงฆ์จะไต่ตโทษ แต่ภิกษุในสิกขาบทนี้ กลับว่าติเตียนภิกษุอื่นว่า

ลู่อ่านางแก้กตติ ๔ ที่ทรงอนุญาตให้ว่ากล่าวตลอดถึงสวดสมณุภาส
ประกาศห้าม ถ้าไม่ฟัง ต้องสั่งฆาติเสส

สั่งฆาติเสส ๑๑ สิกขาบทที่ ๕ สิกขาบทข้างต้น ให้ต้องอาบัติ
แต่แรกทำ เรียกปฐมปฏิบัติกะ ๔ สิกขาบทข้างปลาย ให้ต้องอาบัติ
ต่อเมื่อสงฆ์สวดประกาศห้ามครบ ๓ ครั้ง เรียก ยาวตติยกะ ภิกษุล่วง
สิกขาบทใดสิกขาบทหนึ่งแล้ว ต้องอาบัติสั่งฆาติเสส

วินัยมูขเล่ม ๑ กัณฑ์ที่ ๕ “สั่งฆาติเสส” ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
วชิรญาณวโรรส หน้า ๕๗-๘๐

บทความธรรมะ

ประจำวันศุกร์ ที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

พระพรหมมุนี ฤวาย

เรื่องว่าด้วยความเป็นภิกษุ

ความเป็นภิกษุ^๑ สำเร็จมาจากการบวช มีทั้งผู้หญิงและผู้ชาย
ผู้ชายเรียกว่า ภิกษุ หรือ ภิกษุ
ผู้หญิงเรียกว่า ภิกษุณี หรือ ภิกษุณี

โดยความหมายตามรูปศัพท์ แปลได้ ๒ อย่าง คือ

๑. ผู้เที่ยวไปเพื่อภิกษา (ภิกษาย จรติ สีเสนาติ ภิกษุ) ผู้ไต่
ยอมเที่ยวไปเพื่อภิกษาโดยปกติ ผู้ที่นั้นชื่อว่า เป็นภิกษุ

๒. ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏโดยปกติ ผู้ที่นั้นชื่อว่า เป็นภิกษุ
มีเรื่องเล่าว่าพราหมณ์คนหนึ่ง ไต่ย่นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรง
เรียกสาวกว่า “ภิกษุ” หมายความว่า “ผู้ขอ” เขาก็เป็นผู้ขอโดย
ปกติเหมือนกัน ทว่าจะได้ชื่อว่า “ภิกษุ” เช่นเดียวกัน จึงเข้าไป
กราบทูลให้ทรงเรียกภิกษุบ้าง ทรงปฏิเสธว่า เราหาเรียกบุคคลที่มี
อาการเพียงแต่ “ขอ” อย่างเดียวว่าเป็นภิกษุไม่ ผู้ใดเห็นภัยใน
วัฏสงสารเป็นปกติ เราเรียกผู้นั้นว่า “ภิกษุ” ดังนี้

ภิกษุ^๒ เป็นนักบวชที่โตมมาก่อนพุทธศาสนา เช่นท่านปัญจวัคคีย์
ก็ทรงเรียกว่า “ปัญจวัคคีย์ภิกษุ” เหมือนกัน อัญญาโกณฑัญญะ

พราหมณ์ผู้เป็นหัวหน้าบัญญัติ ^{๔๖๗} เป็นพราหมณ์ที่เข้าไปถวายคำ
 พยากรณ์ว่าจะได้เป็นศาสดาเอกของโลก ^{๔๖๘} เมื่อพยากรณ์แล้วได้ชวน
 เอาบุตรของพราหมณ์อื่น ๆ รวมกันบวชทั้งหมดได้ ๕ รูป ^{๔๖๙} กอของค์
 พระศาสดา ^{๔๗๐} เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จออกบรรพชาทรงทำทุกกร-
 ิกรียา ^{๔๗๑} ก็เข้ามาปฏิบัติ ^{๔๗๒} เมื่อเห็นทรงละทุกกริกเรียนั้นเสีย ^{๔๗๓} เข้าใจว่า
 จะไม่ตรัสรู้แล้วก็หลีกไปเสีย ^{๔๗๔} พระสัมมาสัมพุทธะ ^{๔๗๕} ทรงหยั่งเห็นว่า
 ทุกกริกิริยาไม่ใช่เป็นทางตรัสรู้ ^{๔๗๖} เพราะทดลองจนถึงที่สุด ^{๔๗๗} ยืนยันได้ว่า
 บรรดาผู้ทำความเพียรในโลก ในอดีตกาล หรืออนาคตกาล และใน
 กาลเดี๋ยวนี้ ^{๔๗๘} อย่างยิ่งก็เพียงพระองค์เท่านั้น ^{๔๗๙} จะยิ่งไปกว่าพระองค์ไม่มี
 แม่เช่นนั้นพระองค์ก็ไม่ได้ตรัสรู้ได้ ^{๔๘๐} เป็นทางไร้ประโยชน์ ^{๔๘๑} สามารถวินิจฉัย
 ด้วยพระปรีชาอันยิ่ง ^{๔๘๒} แล้วมาเริ่มบำเพ็ญเพียรทางจิต ^{๔๘๓} ผลที่สุดก็ได้ตรัสรู้
 เมื่อได้ตรัสรู้แล้วทรงพิจารณาเห็นบัญญัติทั้ง ๕ ^{๔๘๔} เป็นผู้มปัญญา
 สามารถรู้ธรรมะได้ ^{๔๘๕} จึงเสด็จไปแสดงธรรม ^{๔๘๖} ทรงเรียกบัญญัติ
 เหล่านี้ว่าภิกษุ ^{๔๘๗} อันเป็นเครื่องแสดงว่าภิกษุได้มามาก่อนพุทธกาล
 และนักบวชในสมัยพุทธกาลก็มีมากเช่นเดียวกัน ^{๔๘๘} ที่ไม่ได้เรียกว่าเป็น
 ภิกษุก็ยังมี เช่น ปรีชาชก ^{๔๘๙} อาฬารดาบส ^{๔๙๐} อุทกดาบส ^{๔๙๑} เป็นต้น
 ทางพระพุทธศาสนาเอาชื่อ "ภิกษุ" ^{๔๙๒} มาเรียกพระสาวก ^{๔๙๓} แต่ไม่
 เรียกเป็นอย่างอื่น

ภิกษุในพุทธศาสนาเกิดขึ้นได้อย่างไร

ภิกษุในพุทธศาสนาเกิดขึ้นตามเหตุการณ์เปลี่ยนมาเป็นลำดับ ใน
 ตอนแรกมีผู้ศรัทธา มาขอบวช ^{๔๙๔} ครั้นอนุญาทว่า ^{๔๙๕} มาเป็นภิกษุ ^{๔๙๖} เด็ด ^{๔๙๗} เพียง

เท่านั้ผู้หนักเป็นภิกษุในพุทธศาสนา ต่อมาเมื่อพระสาวกมาก ทรงอนุญาตให้พระสาวกบวชกุลบุตรไ้เองด้วยให้ถึงสภาระสามเรียกว่า ที่สรณคมนาปัสสัมปะทา ผู้ที่อุปสมบทเป็นภิกษุ ภายหลังเมื่อพระศาสนาเจริญเต็มทีแล้ว ทรงอนุญาตให้อุปสมบทผู้มศรทธานน ๆ เป็นภิกษุด้วย ญัตติจตุตถกรรม ดังที่ใช้อยู่ทุกวันนี้

บุคคลที่จะเป็นภิกษุในพุทธศาสนา ต้องอาศัยสงฆ์ปฏิบัติชอบตามพระวินัย จึงชื่อว่ามพระวินัยเบนนทเกิด เมื่อเกิดเป็นพระภิกษุขึ้นแล้ว จะทรงภาวะเป็นพระภิกษุอยู่ได้ก็ตองอาศัยพระวินัยอีก พระวินัยพุทธบัญญัติ จึงเป็นชีวิตจิตใจของพระภิกษุ เมื่อประพฤตบริบูรณ์ในพระวินัย ความเป็นพระภิกษุของผู้หนักบริบูรณ์เต็มเปี่ยม ถ้าประพฤตบกพร่อง ความเป็นพระภิกษุก็บกพร่อง ถ้าประพฤตย่อหย่อน ความเป็นพระภิกษุก็ย่อหย่อนลง ถ้าประพฤตขาดวิน ความเป็นพระภิกษุก็ขาดวิน เช่นเดียวกัน ท่านที่อุปสมบทด้วยจิตที่สงจึงไม่ยอมละเมิดพระวินัยโดยง่าย ซ้ำท่านกล่าวเตือนไว้ว่า

ปาฏิโมกข์ วิโสธนะโต อปฺเปว ชีวตี ขน
 ปญฺจตุตฺ โลกนาถน น ภินฺนํ สีสํวตฺ

แปลว่า ผู้จะชำระปาฏิโมกข์ก็ลให้บริสุทธิ์ ใจนเพียงยอมสละชีวิต ไม่ทำลายศีลสังวรที่พระโลกนาถเจ้าทรงบัญญัติไว้

ทั้งนี้พุทธภาษิตแสดงโทษ ความเป็นอลัชชี คือ ผู้ไม่มยงอายุ ไม่สำรวมแล้ว บริโภคก่อนข้าวของชาวเมืองว่า “กินก่อนเหล็กแดง เสียดีกว่า” ดังนี้

ฉะนั้น ท่านผู้มีใจสูงนั้น จึงเคารพพระวินัย เป็นชีวิตจิตใจ
ไม่ปรารถนาจะประพฤติกปฏิบัติในทางผิด

การล่วงอาบตด้วยไม่รู้หรือสำคัญผิด ย่อมเกิดขึ้นได้ เช่น การ
รับสิ่งของในห่อ เพื่อไม่ให้เป็นโทษในทางนี้ จึงมีพระพุทธบัญญัติ
สอนให้ทำอาภอกิจในเวลารับของว่า ถ้าเป็นของควร เราจึงรับ ถ้า
ไม่ควรเราจะไม่รับ ทั้งนี้ ซึ่งแลไม่เห็น อย่างนี้เมื่อตั้งใจรับ ถ้าของ
สิ่งนั้นไม่ควรก็เป็นอาบต ตามวัตถุที่รับนั้น ถ้าของนั้นควรก็นับว่ารับ
มาด้วยดี พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทให้ผู้ปฏิบัติ
รับปฏิบัติได้ไม่ตึงเกินไป จึงสมควรที่ปฏิบัติตาม

ผู้ที่ปฏิบัติพระวินัยบริบูรณ์ เรียกว่า สังฆาไส มีธรรมเป็นที่อยู่
ร่วม เมื่อประพฤติกเหมือนกัน ถืออย่างเดียวกันก็เป็น สมานสังฆาไส
มีสังฆาสเท่ากัน เสมอกัน เมื่อประพฤติกพระวินัยต่างกัน ไม่เสมอกัน
เรียกว่า นานาสังฆาไส เมื่อไม่ประพฤติกเลยเช่นเป็นปาวาชิกแล้วก็เรียก
ว่า อสังฆาไส ไม่มีสังฆาส ถ้าไม่ได้บวชโดยถูกต้องแต่ถือเพศเอาเอง
เช่น โคนผม นุ่งเหลือง ห่มเหลืองเอง เรียกว่า เถยสังฆาไส ผู้
ชโมยเพศ ผู้ที่ล่วงวินัยจนขาดวินแล้ว บาลีเรียกว่า อนันโตปุตติ
อนันโต = ภายใน ปุตติ = เน่า เป็นที่รังเกียจของผู้มีศีลธรรมอันงาม
ส่วนผู้ประพฤติกคือ ปฏิบัติชอบ ก็เป็น อาหุเนยโย ปาหุเนยโย เป็น
เนือนาบุญของโลก

หมายเหตุ บัญญัติคือ พระโกณฑัญญะ พระวัปปะ พระภัททิยะ

ความบริสุทธิ์

“จิตเต ปาริสุทฺเต สุกฺติ ปาฎิกงฺขา”

เมื่อจิต บริสุทธิ์แล้ว สุกฺติเป็นหวังได้

บาลีข้างบนนี้สอนความว่า ความเกิดในสัมปรายภพ เนื่องด้วยจิตในปัจจุบันภพ เมื่อเป็นอย่างนี้ ถ้าจิตเศร้าหมองเกลือกกลวด้วยอุปกิเลสบาปกรรม คติย่อมไม่ดี เมื่อจิตบริสุทธิ์ผ่องแผ้วจากอุปกิเลสบาปกรรม คติจึงจะดี เหมือนอย่างอชยาศัยและความประพฤติกุศลของตนเอง ในวัยเบื้องต้น ย่อมเป็นปัจจัยแห่งภาวะเช่นนั้น ในวัยเบื้องหลังไม่อย่างนั้นเหมือนอย่างมารคาบิดา ย่อมสามารถจะฝากอชยาศัย และความประพฤติกุศลของตนให้สืบลงไปถึงบุตรผู้อยู่กับตน ฉันทิโก จิตติจิตช่วยยอมเป็นปัจจัยแห่งปฏิสนธิจิตในสัมปรายภพ ฉันทิโน ผู้รักตนควรชำระจิตให้บริสุทธิ์ และอบรมให้เจริญด้วยคุณธรรม ทุ่มเทเกี่ยวกับคนหวังดีแก่ตน ควรรักษาอชยาศัยและความประพฤติกุศลของตนให้คงค้ำอยู่ และมารคาบิดาผู้หวังดีแก่บุตร ควรทำเช่นนั้นเหมือนกัน

อุปกิเลสนั้น ได้แก่อารมณ์อันชั่วช้าบังจิตให้เศร้าหมอง เช่น เหมอันจับผ้าให้เป็นมลทินฉะนั้น อุปกิเลสนั้น โดยบรรยายหนึ่ง ท่านแสดงไว้ ๑๖ ประการ คือ อภิขณาวิสมโลภ ความละโมภไม่เลือก อันเป็นท้าวอภิขณา ๑ พยาบาท ความจองแวง ๑ ความโกรธ ๑ อุปนาหะ คือความถือโกรธ ๑ ความลบหลู่บุญคุณของท่าน ๑ ความที่เสมอ

ท่าน ๑ ความริษยา คือเห็นผู้อื่นได้คิดทนไม่ได้ ๑ ความตระหนี่ ๑
 มารยา คือทำเล่ห์กล ๑ สาโดย คือความอวดดี ๑ ความถือ ๑ ความ
 แข่งดี ๑ มานะ คือความถือตัว ๑ อติมานะ คือความหยิ่งหรือ
 จองหอง ๑ ความมัวเมา ๑ ความประมาท คือความทะนง ๑ โทษ
 ตามก ชื่อว่าบาปกรรม ฟังรู้โดยบรรยายผิดจากคุณธรรมอันจะกล่าว
 ต่อไปนี้ แม้อุปกิเลส ๑๖ อย่างนี้ชื่อว่าบาปกรรมละอย่าง ๆ

จิต ที่ทำให้บริสุทธิ์จากอุปกิเลสและบาปกรรมเหล่านั้นแล้ว ควร
 รับผิดชอบต่อเจริญด้วยคุณสมบัติ เหมือนผ้าที่ฟอกให้หมดมลทินแล้ว
 ควรรับน้ำย้อมให้เป็นสีงามตามปรารถนาฉะนั้น

คุณสมบัตินั้นพึงเห็นดังต่อไปนี้

๑. ศรัทธากับปัญญา ความรู้จักเชื่อเหตุผลที่ควรเชื่อ ชื่อว่า
 ศรัทธา เชื่องมงายไม่ชื่อว่าศรัทธา ความรู้จักเหตุผลโดยดั่งแท้ เป็น
 ปัญญา นำให้เกิดศรัทธาอัน ๒ นี้ เป็นอุปการะแก่กัน ให้ตั้งอยู่
 ในความพอดี

๒. สติกับสัมปชัญญะ ความระลึกได้ก่อนทำก่อนพูด เป็นสติ
 ความรู้ตัวในขณะที่ทำในขณะที่พูด เป็นสัมปชัญญะ ๒ นี้เป็นคุณสมบัติ
 ความพลาดความผิด และเห็นยวรงค์ใจมิให้หุนหัน

๓. หิริกับโอตตปัสสะ ความละอายใจไม่กล้าทำผิด เป็นหิริ
 ความเกรงผิด ของคนรักความทำถูก เป็นโอตตปัสสะ ๒ นี้เป็นคุณ
 รักษาให้คงในความดี

๔. ^๑ขันติกับโสรจจะ ^๒ความอดทนต่ออารมณ์ที่ไม่ชอบไว้ได้
^๓ชื่อว่าขันติ ^๔ความเสงี่ยม ^๕คือรู้จักทำจิตใจให้เข้มแข็งในเมื่อต้องอดทน
^๖ชื่อว่าโสรจจะ ^๗๒ นั้นเป็นคุณระงับเหตุเป็นชาติกแก่ความสงบอันเป็น
 ภายนอก

๕. ^๑อาชชวะกับมัททวะ ^๒ความตรงเป็นอาชชวะ ^๓ความอ่อนโยน
 เป็นมัททวะ ^๔๒ นั้นเป็นคุณทำความสุภาพ

๖. ^๑เมตตากับกรุณา ^๒ความใคร่ความเอ็นดู เป็นเมตตา ^๓ความ
 สงสาร ^๔ความห่วงใจ ^๕เมื่อเห็นเขาได้ทุกข์ เป็นกรุณา ^๖๒ นั้นเป็นคุณ
 ทำความเกื้อกูลกัน

^๑ควรทำจิตใจให้ใคร่ความอบรม ^๒ด้วยคุณธรรมเหล่านั้นก็ตาม ^๓ด้วย
^๔คุณธรรมเหล่านั้นอันไม่ได้กล่าวในทหนักตาม ^๕เป็นอาจิต ^๖จิตได้ธรรม
^๗เหล่านั้นเป็นอาเสวนบ้างจยคือเหตุที่ส่องแสงขึ้นมา ^๘ก็จะเป็นสภาพอัน
^๙ประณีตยังยืนสืบเนื่องกันไป ^{๑๐}เมื่อถึงมรณสมัยย่อมจะเป็นปัจจัยแห่ง
^{๑๑}สุคติดังกล่าวไว้แล้วในบาลีนั้น ^{๑๒}ทำอย่างนั้นแล้ว ^{๑๓}ชื่อว่าได้เตรียมทรัพย์
^{๑๔}หรือเสบียงเป็นกำลังสำหรับเดินทางไปสู่ปรโลกไว้พร้อม ^{๑๕}คนผู้อบรม
^{๑๖}จิตนั้น ^{๑๗}ย่อมอาจกำหนดรู้คติของตนได้เอง ^{๑๘}ไม่พกต้องมีคนอื่นบอก
^{๑๙}แม้หากมติของศาสนาทั้งหลายในชื่อว่า ^{๒๐}สัตว์ตายแล้วย่อมเกิดอีกกว่า
^{๒๑}จะถึงที่สุด ^{๒๒}จะพลาดไป ^{๒๓}ความปฏิบัติหนักยิ่งสมควรแก่ผู้ม่อนจะตาย
^{๒๔}เป็นสภาวะอยู่นั่นเอง

อรรถศาสตร์ กัณฑ์ที่ ๒ "ความบริสุทธิ์" ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม
 ราชยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๖๔-๗๓

ภาวนา

โล น ภาวติ สมุปรายิกสฺส มรณสฺส

เขาย่อมไม่กลัวต่อมรณะ ผู้นำไปสู่สัมปรายภพ

มรณะ ย่อมเป็นทุกข้อนพึงกลัวของคนทั้งหลายผู้ยังอาศัยในโลก
น้อย แต่ความกลัวตายนั้น ย่อมเป็นเหตุขัดขวางแห่งความปลอด
โปร่ง และความเจริญของคนทั้งหลาย คนมีความห่วงใยในชีวิต
ย่อมไม่อาจทำกิจของคนกล้า ถึงภษิตของพระโพธิสัตว์ชาวตงกล่าว
แก่พวกพาดิช อันเล่าแล้วข้างต้นนั้น เหตุนี้ พระศาสดาจึงประทาน
พระบรมพุทโธวาทให้เจริญภาวนา นึกถึงความตายจนคุ้น เพื่อจะได้หาย
กลัว พระองค์ตรัสสอนให้กันว่า “มรณมฺโมมุหิ มรณิ อนตฺโต”
แปลว่า “เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงความตายไปได้” เจริญ
ภาวนาตามพระพุทธรพจน์นี้ให้ผล ๒ ประการ คือให้กำหนดรู้ความเป็น
อย่างไรแห่งสังขารและให้หายกลัว สิ่งอันธรรมดาแท่งขึ้น คือเกิดขึ้น
ด้วยอำนาจแห่งธรรมดา ได้ชื่อว่าสังขาร ๆ นั้นย่อมเป็นไปตามธรรมดา
นิยม มีความเกิดขึ้นในเบื้องต้น มีความแปรมาในท่ามกลาง มี
ความสิ้นในที่สุด มนุษย์เราก็เป็นประเภทอันหนึ่งแห่งสังขาร เหตุนี้
ทุกคนคงแต่เกิดมากับากหนาเพื่อจะผ่านวัยคือปูนทั้งสาม เป็นเด็กแล้ว
ก็เป็นหนุ่มเป็นสาว นวัยที่ต้น แล้วเป็นกลางคน ไม่กระชุ่มกระชวย
เหมือนเดิม แต่ก็ยังไม่หง่อม นเป็นวัยกลาง แล้วแก่เฒ่า มีกายใจ
ทรุดโทรม หมกความแข็งแรง นวัยหลัง แล้วก็ถึงมรณะในวัยนี้เอง

แต่ทุกคนหาได้ผ่านวัยครบทั้งสามไม่ บางคนถึงมรณะเสียแต่ในวัยต้น
 กัม ในวัยกลางกัม เป็นอย่างนี้ เพราะสิ้นกำลังกรรมดาประมวล
 แต่งมา เรียกว่าอายุบ้าง เพราะถูกปัจจัยภายนอกเข้าตรอนเสียบ้าง
 ตายเพราะเหตุข้างต้น เรียกกาลมรณะ ตายเพราะเหตุข้างหลัง เรียก
 อกาลมรณะ เจริญภาวนานี้ก็ถึงมรณะตามพระพุทธพจน์ นำให้
 กำหนดรู้ความเป็นอย่างไรแห่งสังขารอย่างนี้ เมื่อนี้ถึงมรณะจนขึ้น
 ย่อมระงับความกลัวเสียได้ อุปมาเหมือนคนในเมือง ไม่เคยเที่ยว
 ป่าเปลี่ยว เมื่อมธุระต้องไปแก่ผู้เดียวหรือน้อยคน ย่อมพรั่นพรังต่อ
 ภัยอันตราย แม้มันมีอะไร ก็ยังหวงต่อความเงิบเขียบของบ้านตัวเอง
 ฝ่ายชาวป่า เคยอยู่หรือเคยเดินผ่านไปมาเนื่อง ๆ ย่อมไม่ขยาด ความ
 เคยและไม่เคย ทำคนทั้งสองให้ต่างกัน ฉันทิ คนไม่พอใจนึกถึง
 มรณะเสียเลย บันดาลผ่านพบเข้า ย่อมตกใจหวาดเสียว ฝ่ายคนที่
 หมดเนก ย่อมกล้าหาญพอที่จะพบมรณะไม่ครันคราม ฉันทิ เจริญ
 มรณสติ คือนึกถึงความตาย ทำให้หายกลัวอย่างนี้ เมื่อไม่หวงต่อ
 มรณะ จะได้ทำกิจของคนกล้า แก้อุปสรรคอันขวางทางแห่งความ
 เป็นไปของคนให้ลุล่วงไป ก็จะได้ถึงความดีความงาม ทั้งในอิธโลก
 ทั้งในปรโลก เหตุนี้ ในพระพุทธศาสนา ท่านจึงสรรเสริญคนผู้ไม่
 กลัวต่อมรณะ ดังมีแจ้งในบาลีข้างต้นนั้น

อีกทางหนึ่ง คนผู้ไม่ได้้อสสาหะคือความเพียรในโลก เป็หน้าย
 โลกเสียเต็มที ควรมีความกล้าพอจะทนต่อผลอันไม่เป็นที่ปรารถนาอัน
 เหมือนกัน ไม่เช่นนั้น ความเกิดของตนที่ควรจะสำเร็จประโยชน์แก่

โลกได้เพียงใด ก็จะไม่เป็นได้เพียงนั้น ภัยยังไม่ทันมาถึง รีบตั้งถิ่นฐาน
หนีไปก่อน เป็นความฉลาดไม่เป็นการ ฉันทได้ รีบทำลายชีวิตของตน
เสียเองในเวลาที่ยังไม่ถึงที่ ก็เป็นฉันทนั้น ในพระศาสนา ท่านก็ถือว่า
รีบร้อนเกินไป จัดเข้าในพวกวิภวตัณหา ไม่กล่าวว่าเป็นเหตุพ้นทุกข์
กลับแสดงตรงกันข้าม มติแห่งพระพุทธศาสนา เมื่อได้ทุกข์หรือได้
พบอุปสรรคก็ชอบแต่จะหาทางแก้ ไม่ควรเป็นคนสันคึดและตีตนก่อนใช้
ทุกขม ทางแก้คงมีเหมือนกัน บุคคลผู้กล้าแท้จริง จึงได้ชื่อว่า
“วีโร” ย่อมเป็นผู้กล้าทั้งในสองสถาน เมื่อมรณะทุกขคามย่อมไม่
สะทกสะท้าน เมื่อทุกข์ครอบงำ ย่อมอาจเพื่อต้านทานไว้อยู่

ชนผู้ยกไว้ได้ทั้งทฎฐธัมมกตตประโยชน์ ทั้งสมปรายกตตประ-
โยชน์ ครอบสองประการ ท่านยกย่องว่าเป็นบัณฑิต เพราะรู้จักใช้
ปัญญาในกิจอันเป็นประโยชน์ ชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติได้ชยชำนะโลก
ทั้งสอง ในโลกนั้นก็คงทนได้ ในโลกหน้าก็มีทางที่อันใจได้ เป็นผู้ทำ
เกาะที่พึงพำนักในกลางสงสารสาครอันนี้ สูงและมั่นคง อันหวังนา
คืออันตรายไม่ท่วมถึง เป็นตัวอย่างอันดีในพระพุทธศาสนา

อรรถศาสน์กถาที่ ๒ “ภาวนา” ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา-
วชิรญาณวโรรส หน้า ๖๔ - ๗๓

พระราชกรณียกิจในวันที่ ๒ แห่งการทรงผนวช

วันเสาร์ ที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๔๙๙

- เวลา ๖.๐๐ น. ขึ้นพระบรรทม
- เวลา ๖.๔๐ - ๗.๓๐ น. เสวยพระกระยาหารเช้า
- เวลา ๙.๐๕ - ๑๐.๑๕ น. วันนี้เป็นวันธรรมสวนะ เสด็จฯ ลงพระ
อุโบสถเวลา ๙.๐๕ น. ทรงทำวัตรเช้า
จบแล้ว อุบาสกอุบาสิกาทำวัตร แล้ว
พระโศภนคณาภรณ์เสด็จพระธรรมเทศนา
“อักษกถา” ถวาย สมเด็จพระราชชนนี,
สมเด็จพระนางรำไพฯ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
พระองค์เจ้าอาทร เสด็จมาทรงฟังธรรม
มีอุบาสกและอุบาสิกาเต็มทั้งในพระอุโบสถ
และภายนอกพระอุโบสถ มีการขยายเสียง
และถ่ายทอดเสียงจากวิทยุ อ. ส. ต่อจากนั้น
สมเด็จพระราชชนนีเสด็จมาเฝ้าฯ ถวาย
ดอกไม้ธูปเทียน
- เวลา ๑๐.๔๕ - ๑๑.๔๕ น. เสวยพระกระยาหารเพล
- เวลา ๑๑.๔๕ น. สมเด็จพระราชชนนีเสด็จกลับ
- เวลา ๑๓.๑๘ - ๑๕.๒๐ น. ทรงพัก วันนี้ พระพรหมมุนี ไม่มาถวาย
ธรรมะ เพราะเป็นวันธรรมสวนะ

- เวลา ๑๕.๔๕ - ๑๖.๓๐ น. เสด็จลงพระอุโบสถ ในงานพระราชพิธี
พระราชทานพระกรุณ สมเด็จพระนางเจ้า ฯ
พระบรมราชินี ผู้สำเร็จราชการ ฯ เสด็จ ฯ
สมเด็จพระสังฆราช เสด็จลงพระอุโบสถ
รับพระกรุณ รู้สึกมีพระพักตร์แจ่มใสมาก
- เวลา ๑๗.๐๐ น. ทอดพระเนตรพุทธประวัติ ซึ่งนายแพทย์
อรุณ ฯ นำมาทูลเกล้า ฯ ถวายเมื่อตอนเพล
วันนั้ แล้วทรงหนังสือพิมพ์
- เวลา ๒๑.๑๐ น. เสด็จ ฯ ลงพระอุโบสถ แล้วทรงชักผ้าป่า
ที่เวยาวัจกรจัดถวายที่เข่า หน้าพระตำหนัก
บนหย้า ตกแต่งโดยเจ้านายที่เสด็จมา
จัดดอกไม้ มีชะนัร้อยด้วยดอกไม้แขวนไว้
มีกาตาชักผ้าป่าเขียน และมีไฟฉายไว้
เวลาเสด็จ ฯ ลงปิดไฟ และนำผ้าออกหมด
เวลาเสด็จ ฯ กลับ จึงทอดพระเนตรเห็น
ทรงชักผ้าป่าแล้ว ทรงมีพระราชปรารภว่า
ทรงมีมากแล้ว จึงโปรดเกล้า ฯ ให้นำไป
พระราชทานแก่พระภิกษุชราที่ยังขาดแคลน
ชื่อ เค็ม

พระธรรมเทศนาอัคคกถา

แสดงที่

พระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร

วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ตถากโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ

วิราโค เตสํ อคฺคมกฺขายติ

อริโย อญฺฺจกฺโก มคฺโค เตสํ อคฺคมกฺขายติ

ตถาคตสาวกสงฺโฆ เตสํ อคฺคมกฺขายตี.

บัดนี้ จักแสดงศาสนธรรม ธรรมคือคำสั่งสอนของสมเด็จพระ
บรมศาสดา เพื่อให้สำเร็จประโยชน์แห่งการฟังธรรม ตามสมควรแก่
วันธรรมสวนะ คือวันเป็นที่ฟังธรรม อันเวียนมาถึงเข้าในวัน^๕ การฟัง
ธรรมนั้นเป็นกิจเบื้องต้นของพุทธศาสนิกชนผู้ถือพระพุทธศาสนา เพราะ
เป็นเหตุให้รู้ว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมคือคำสั่งสอนไว้อย่างไร
เมื่อรู้แล้วจึงได้ปฏิบัติให้ถูกต้องได้ตามศาสนธรรม ฉะนั้น พระบรม-
ศาสดาจึงได้กำหนดให้วันเป็นที่ฟังธรรม สำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป
กำหนดโดยจันทรคติซึ่งปฏิบัติกันอยู่ในเวลานี้ บกชหนึ่งมี ๒ วัน และ
ในวันเช่นนั้น ย่อมเป็นวันจาตลเป็นพิเศษของภุคคหุสถตวย จึงเรียกว่า
วันอุโบสถ แปลถือเอาความว่า วันจาตล ฉะนั้น เมื่อวันเช่นนั้น
เวียนมาถึงเข้า พุทธศาสนิกชนผู้ใคร่ธรรม จึงได้พากันมาสู่สถานที่

ฟังธรรม ในเบื้องต้น ได้สวคมนต์สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย และสวด
 ปาฐกสวดสังเวควัตถุ แล้วได้สมาทานอุโบสถศีลหรือเบญจศีล ตาม
 ศรัทธาสามารถของตนแล้ว ต่อจากนั้นเป็นโอกาสที่จะได้ฟังธรรมเป็น
 เครื่องอบรมสติปัญญาและสัมมาปฏิบัติสืบต่อไป การฟังธรรมนั้น จะ
 สำเร็จประโยชน์ก็ด้วยการตั้งใจฟัง แม้จะตั้งใจฟังเพื่อคัดค้านก็ยิ่งดีกว่า
 ไม่ตั้งใจฟัง และโดยที่แท้การตั้งใจฟังเพื่อคัดค้านนั้น ก็ยิ่งดีกว่าการฟัง
 แล้วเชื่อตามไปโดยส่วนเดียว เพราะขาดปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา
 ของตน แต่เมื่อกล่าวโดยทางที่ถูก ควรตั้งใจฟังโดยมีโยนิโสมนสิการ
 คือ การทำใจโดยแยบคาย ด้วยใช้พิจารณาให้เกิดความรู้เห็นของ
 ตนเอง จะรู้ตามหรือรู้ค้านก็ตาม ฟังดังนี้เรียกว่า ฟังดีเป็นเหตุให้ได้
 ปัญญา ตามพุทธภาษิตว่า สุตฺตฺตฺสฺสํ ลภเต ปญฺญํ แปลว่า ฟังดีย่อมได้
 ปัญญา ทั้งนี้ ศรัทธาความเชื่อ ปราศจากความเลื่อมใสในพระพุทธานุชา
 มุงให้เป็นที่ศรัทธาปราศที่ที่เกิดจากปัญญา เพราะเป็นที่ศรัทธาปราศที่
 ถูกต้องมั่นคง แท้จริง พุทธศาสนิกชนทั่วไป ย่อมมีศรัทธาปราศที่
 ในพระพุทธานุชาอยู่ด้วยกัน และวัตถุคือที่ตั้งของศรัทธาปราศที่นั้น ก็
 เป็นวัตถุที่เป็นยอดหรือเป็นวัตถุที่เลิศ คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม และ
 พระสงฆ์ ฉะนั้น ควรกำหนดให้รู้จักลักษณะของวัตถุที่เลิศเหล่านั้นตาม
 เป็นจริง เพื่อเจริญศรัทธาปราศที่ของตนให้ดีให้เลิศ ควรแก้วัตถุที่เลิศ
 นั้น แท้จริง ศรัทธาปราศที่ของคนโดยทั่ว ๆ ไป ย่อมเกิดขึ้นโดยอาการ
 กล้ายกลิ้งกัน คือย่อมเกิดขึ้นในของจริงและดี ในของเท็จจริงและดีเหล่า
 นั้น สิ่งใดจริงและดีมาก สิ่งนั้นก็เป็นที่เกิดของศรัทธาปราศที่ไ้มาก

สิ่งจริงและดีที่สุดก็ทำให้เกิดศรัทธาปสาทะได้มากที่สุด สิ่งจริงและดี
 ที่สุดนั้นแหละเรียกว่า อักกะ แปลว่า ยอดหรือเลิศ สิ่งที่เป็นยอด
 หรือเลิศนั้น ย่อมมีอยู่ในทุก ๆ สิ่ง ดังเช่นในต้นไม้ก็มียอดไม้ ภูเขา
 ก็มียอดเขา ในหมู่ชนก็มียอดคน ในพระพุทธศาสนากวักถุที่เป็นยอด
 ดังกล่าวแล้ว ก็มีพระพุทธภษิตในอักษิปปสาทสูตร จำแนกวักถุที่เป็น
 ยอดถึง ๔ ประการ ตามพระบาลีพุทธภษิตที่ยกขึ้นไว้ ณ เบื้องต้น
 แปลความว่า พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านกล่าวว่าเป็น
 ยอดของสัตว์ทั้งหลาย วิราจธรรม ท่านกล่าวว่าเป็นยอดของธรรม
 ทั้งหลายทั้งที่เป็นสังขตะทั้งที่เป็นอสังขตะ มรรคมองค์ ๘ อันประเสริฐ
 ท่านกล่าวว่าเป็นยอดของธรรมทั้งหลายที่เป็นสังขตะ หมู่แห่งผู้ฟังอัน
 เรียกว่า สาวกสงฆ์ของพระตถาคต ท่านกล่าวว่าเป็นยอดของหมู่หรือ
 คณะทั้งหลาย ดังนี้

ในโลกนี้มีหมู่สัตว์อันหมายถึงมนุษย์ และสัตว์จรจัด อาศัยอยู่เป็น
 อันมาก เป็นสัตว์ไม้มเทากัม เป็นสัตว์ม ๒ เทากัม เป็นสัตว์ม ๔ เทา
 กัม เป็นสัตว์มเทามากกัม เป็นสัตว์ที่มีรูปกัม เป็นสัตว์ที่ไม่มีรูปกัม
 เป็นสัตว์ที่มีสัญญากัม เป็นสัตว์ที่ไม่มีสัญญากัม เป็นสัตว์ที่ไม่ใช่ชนิด
 ที่มีสัญญาทั้งไม่ใช่ชนิดที่ไม่มีสัญญา กัม พระตถาคตอรหันตสัมมา-
 สัมพุทธเจ้า ท่านว่าเป็นยอดของสัตว์เหล่านั้น ทั้งนี้เพราะพระตถาคตมี
 พระคุณเป็นยอด เพราะทรงมีพระปัญญาคุณ คุณคือพระปัญญาตรัสรู้
 ธรรม มีพระวิสุทธิคุณ คุณคือความบริสุทธิ์หมดจดจากกิเลสและกอง
 ทุกข์ มีพระมหากรุณาคุณ คุณคือพระกรุณาใหญ่ เป็นเหตุให้ทรง

แสดงธรรมโปรดโลกคือหมู่สัตว์ซึ่งเป็นเวไนย คือควรมีกให้พ้นจากกิเลส และกองทุกข์ สมดังบทสวดแสดงความนอบน้อมว่า พุทุโธ สุตฺตฺโธ กรุณามหณฺณโว บทว่า พุทุโธ แปลว่าตรัสรู้ ก็ได้แก่พระปัญญาคุณ วิสุตฺตฺโธ แปลว่าหมดจด ก็ได้แก่พระวิสุทธิคุณ บทว่า กรุณามหณฺณโว แปลว่า มีพระกรุณาตั้งทะเลหลวง ก็ได้แก่พระมหากรุณาคุณ ไม่มีใคร ๆ ในโลกประกอบคุณครบถ้วนบริบูรณ์เสมอเหมือนพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฉะนั้น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าท่านจึงกล่าวว่าเป็นยอดของสัตว์โลกทุกชนิด

อนึ่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นได้ตรัสรู้ธรรมและได้แสดงธรรมสั่งสอน คำว่าธรรมนั้น มีอรรถ คือความหมายหลายอย่าง ตามศัพท์แปลว่า สภาพที่ตรงไว้ ในที่นี้หมายถึงสภาพหรือภาวะอย่างใดอย่างหนึ่งบรรดาที่มีอยู่ทั้งหมด ธรรมคือสิ่งที่มีอยู่นั้น เป็นสิ่งผสมก็มี เป็นสิ่งที่ไม่ถูกผสมก็มี สิ่งทั้งหลายที่ปรากฏแก่ ตา หู เป็นต้น ทั้งหมดในโลก โดยเป็นพันพิภพก็ตาม เป็นสิ่งต่าง ๆ บนพันพิภพก็ตาม ล้วนเป็นสิ่งผสมทั้งนั้น เช่น บ้านเรือน เป็นสิ่งผสมชน ปรุงขึ้นด้วยวัตถุต่าง ๆ แม้วัตถุนั้น ๆ แต่ละสิ่งก็เป็นสิ่งผสมอีกเหมือนกัน แม้จะแยกให้ละเอียดเป็นอย่างยิ่ง สิ่งที่ว่าละเอียดนั้นก็ยังเป็นสิ่งผสม เพราะอาจแยกออกไปได้อีก นั้นเป็นสังขตธรรมทั้งหมด ต่อเมื่อใดแยกออกไปอีกไม่ได้ เพราะเป็นธาตุแท้ล้วน ๆ ไม่มีอะไรปรุงแต่งผสม จึงจะเป็นอสังขตธรรม คือ สิ่งที่ไม่ถูกผสม กล่าวเฉพาะในทางคตธรรม สิ่งที่ต้องทำต้องปฏิบัติทั้งปวงเรียกว่า สังขตธรรม บาปก็เป็นสังขตธรรม

เพราะต้องทำชั่วจึงจะเป็นบาป บุญก็เป็นสังฆตธรรม เพราะต้องทำดี
 จึงเป็นบุญ จะทำบุญหรือทำบาปก็เนื่องมาจากจิตคิดปรุง คิดปรุงใน
 ทางดี ก็ให้ทำบุญ คิดปรุงในทางชั่ว ก็ให้ทำบาป ความคิดปรุงนั้นก็
 สังฆตธรรมเหมือนกัน จิตจะคิดปรุงดีหรือชั่วก็เพราะอารมณ์ คือ เรื่อง
 ทักษิณ เรื่องจิตตาร เรื่องทจิตเก็บไวเป็นอนุสัย คือ นอนเนื่องเป็น
 ตะกอนอยู่ภายในจิต จิตอารมณ์ผสมกันอยู่เช่นนั้น จึงคิดปรุงไปต่าง ๆ
 หนักเป็นสังฆตธรรมทั้งหมด แท้จริงจิตก็เป็นส่วนหนึ่ง อารมณ์ก็เป็น
 ส่วนหนึ่ง แต่ทั้ง ๒ ส่วนนี้มาผสมกันก็เพราะมีเครื่องทำให้เกิด อัน
 เรียกว่า ราคะ อันแปลว่า ความติดหรือเครื่องติด เหมือนอย่างสี
 เป็นเครื่องย้อมผ้า จิตมีเครื่องติดประจำอยู่ จึงติดในอารมณ์ ไม่พรวด
 ออกไปได้ เพราะจิตมีความติดอยู่เช่นนั้น จึงมีความเมา มีความกระหาย
 มีอาลัยพวพณ มีความวนเวียน มีความดิรนรันทะยานอยาก มีความ
 ยินดี มีความถือ และยังมีกรรมร้อยรัดเกี่ยวเกาะ พิจารณาเหตุปัจจัยของ
 คนก็จะรู้สึกในอาการเหล่านี้ได้ ทั้งนี้เพราะอะไร ก็เพราะยังมีความ
 ติด คือราคะอยู่นั่นเอง ต่อเมื่อใด สิ้นราคะ คือ สิ้นเครื่องติดหรือสิ้น
 ความติด อันเรียกว่า วิราคะ อารมณ์ที่ประสพต่าง ๆ ทาง ตา หู
 เป็นต้น ไม่ข้องติดอยู่กับจิต จิตก็ไม่ข้องติดอยู่กับอารมณ์ เป็นอัน
 แยกออกจากกันได้โดยสิ้นเชิง เมื่อนั้น ก็เป็นอสังฆตธรรม ธรรมก็ไม่
 ถูกปรุง อารมณ์ก็เป็นส่วนอารมณ์ จิตก็เป็นส่วนจิต เป็นจิตที่บริสุทธิ์
 ปราศจากความเมา ความกระหาย ความอาลัยพวพณ ความวนเวียน
 ความดิรนรันทะยานอยาก ความยินดี เป็นจิตที่ตกเลิศ สิ้นเครื่อง

ร้อยรต์ ลักษณะตั้งกล่าวนี้ รวมเรียกว่า วิราคธรรม ท่านกล่าวว่าเป็นยอดของธรรมทั้งหมด ทงทเป็นสังขตะ ทงทเป็นอสังขตะ

อนึ่ง ยอดธรรมตั้งกล่าวนั้น ก็ย่อมเนื่องมาจากการอบรมปฏิบัติ ตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงเบื้องสูงโดยลำดับ คือ ต้องอาศัยการปรุงแต่งมาก่อน การปรุงแต่งนั้นมี ๒ คือ ปรุงแต่งในทางชั่ว อันเรียกว่า บาปอกุศลทุจริต ๑ ปรุงแต่งในทางดี อันเรียกว่า บุญกุศลสุจริต ๑ ในทางพระพุทธศาสนา พระบรมศาสดาทรงสอนให้ละบาป อกุศลทุจริต คือ ไม่ปรุงหรือทำให้เกิดขึ้น ทรงสอนให้บำเพ็ญกุศลสุจริต คือ ปรุงหรือทำให้เกิดขึ้น และสอนให้ชำระจิตให้ผ่องแผ้วบริสุทธิ์ ตั้งพระพุทธภาษิตในพระโอวาทปาฏิโมกข์ว่า สพฺพปาปสฺส อภฺรณํ การไม่ทำบาปทั้งปวง ๑ กุสลสุสฺสอพฺปทา การทำกุศลให้ถึงพร้อม ๑ สจิตฺตปริโยทปนํ การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ๑ เอตํ พุทฺธานสาสนํ นี้เป็นคำสอนของพระผู้รู้ทั้งหลาย อีกนัยหนึ่ง ตรัสแสดงทางปฏิบัติมีองค์ ๘ อันประเสริฐ ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ สัมมาวาจา เจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีวิตชอบ สัมมาวายามะ พยายามชอบ สัมมาสติ ระลึกชอบ สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ ทง ๘ นี้เรียกว่า อฏฐังคิกมรรค แปลว่า ทางมีองค์ ๘ ซื่อว่าเป็นสังขตธรรม เพราะต้องปรุง คือ ต้องทำต้องปฏิบัติ และเมื่อปฏิบัติ ย่อมได้ประสบความดับทุกข์เดือดร้อนเป็นผล ตามควรแก่ความปฏิบัติ จนถึงวิราคธรรมในที่สุด ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่าเป็นยอดของสังขตธรรมทั้งปวง

อนึ่ง หมู่ชนผู้ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติดำเนินไป
 ในทางที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน คือ มรรคทั้งกล่าวแล้ว จนบรรลุ
 ถึงผลตามพระพุทธเจ้า ต่างโดยเป็นพระอริยบุคคลตามชั้น เรียกว่า
 สาวกสงฆ์ของพระตถาคตพุทธเจ้า สุปฏิปันโน เป็นหมู่ผู้ปฏิบัติ
 อสุปฏิปันโน ปฏิบัติตรง ฉายปฏิปันโน ปฏิบัติเป็นธรรมตามเหตุผล
 สามิจปฏิปันโน ปฏิบัติชอบเหมาะ ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า เป็นยอด
 ของหมู่หรือคณะทั้งปวง

วัตถุที่เป็นยอดทั้ง ๔ นี้ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็น
 พุทธรัตนะ วิราคธรรมและมรรค เป็นธรรมรัตนะ และสงฆ์สาวก
 ของพระพุทธเจ้า เป็นสังฆรัตนะ รวมเป็นพระรัตนตรัยหรือไตรรัตน์
 เป็นยอดแห่งวัตถุที่พึงศรัทธาปสาทะทั้งหมด เพราะมีคุณเป็นยอด
 แต่ละวัตถุ และเมื่อรวมกันเข้า ก็มีคุณยอดเยี่ยม ฉะนั้น เมื่อบุคคล
 ปลุกศรัทธาปสาทะในวัตถุที่เป็นยอด ก็ย่อมจะได้วิบาก คือ ผลที่เป็น
 ยอด คือผลอันเลิศ ด้วยประการฉะนี้

พุทธศาสนิกผู้นับถือพระพุทธศาสนา พึงเจริญศรัทธาปสาทะใน
 พระพุทธเจ้าที่รัตนตรัย มั่นคงแสดงมา พึงตั้งใจศึกษาปฏิบัติธรรม
 ตามพระพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อเป็น
 เช่นนี้ จักได้รับความสุขสงบ ตามสมควรแก่การปฏิบัติ มีอรรธาธิบาย
 ดังแสดงมา ด้วยประการฉะนี้

พระราชกรณียกิจในวันที่ ๗ แห่งการทรงผนวช

วันอาทิตย์ ที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๕

- เวลา ๖.๐๐ น. ทินพระบรมม
- เวลา ๖.๕๐ - ๗.๒๐ น. เสวยพระกระยาหารเช้า
- เวลา ๘.๐๓ - ๘.๔๐ น. เสด็จฯ ลงทำวัตรเช้า ไม่มีอาณวียนยับัญญุต
เพราะจะเสด็จไปทรงรับบาตร ณ พระที่นั่ง
อัมพรสถาน
- เวลา ๘.๕๕ - ๙.๓๕ น. เสด็จฯ ไปทรงรับบาตร ณ พระที่นั่งอัมพร
สถาน มีสมเด็จพระบรมราชินี และทูล
กระหม่อมทรงบาตร แล้วประทับ ณ ศาลา
ข้างสระ ทูลกระหม่อมชาย ขึ้นไปเฝ้าฯ
ถวายบังคมถึงที่ประทับ พระที่ได้รับนิมนต์
ไปรับบาตรในวันนี้ คือ
๑. พระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ๒. พระพรหมมุนี
 ๓. พระโศภนคณาภรณ์
 ๔. พระมหานายก
 ๕. พระจุลนายก
 ๖. พระสาธุศีลสังวร
 ๗. พระบัญญัติภิมณฑมุนี
 ๘. หม่อมเจ้าพระวิมวาทิตย์ รัชพิพัฒน์
 ๙. หม่อมเจ้าพระวิจิตรพันธ์ ยุคล

๑๐. หม่อมราชวงศ์ พระนิตยศรี จรูญโรจน์

๑๑. หม่อมราชวงศ์ พระประเดช จักรพันธ์

๑๒. พ. ต. อ. พระพระราชญาไตรภวา

๑๓. หม่อมหลวง พระเดช สนิทวงศ์

๑๔. พระภิกษุ สุรเทิน บุนนาค

๑๕. พระภิกษุ ประถม บุรณะศิริ

เวลา ๑๐.๔๐-๑๒.๑๕ น. สมเด็จพระบรมราชินีเสด็จมาเฝ้าฯ พร้อมด้วย
สมเด็จพระพี่นาง เฝ้าอยู่จนพระภิกษุ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสวยเพลแล้ว
จึงเสด็จไปประทับเยี่ยมพระภิกษุในพระบรม
ราชานุปลัมภ์ทั้ง ๕ พระองค์ ทรงปฏิสันถาร
พอสมควร แล้วเสด็จฯ ประทับเยี่ยมพวก
ที่มาจัดดอกไม้ มี ม.จ. อภิสิราภา เทวกุล
ม.จ. จงกลณี วัฒนวงศ์ ฯลฯ แล้วจึง
เสด็จฯ กลับ

เวลา ๑๒.๑๐ น. ทรงพัก

เวลา ๑๓.๕๕-๑๓.๕๘ น. เสด็จฯ ไปทูลลาสมเด็จพระสังฆราช เพื่อ
เสด็จวัดมกุฏฯ และวัดเบญจมบพิตร

เวลา ๑๔.๐๐ น. เสด็จฯ ไปถวายดอกไม้ธูปเทียนพระศาสน-
โศภน พระกรรมวาจาจารย์ฯ ถวายหนังสือ
พระวินัยมุนีฯ ถวายพระสิวาสีที่ใต้จากพม่า

พร้อมด้วยตะลุ่มมุกเล็ก ๆ ทิวตมกุฎกษัตริ-
 ยาราม แล้วเสด็จฯ ไปถวายดอกไม้ธูป-
 เทียนสมเด็จพระวันรัต พระอนุศาสน์อาจารย์
 ทิวตมเบญจมาบพิตร สมเด็จพระสังฆราช
 เสด็จฯ กลับ ๑๕.๐๘ น. มีพระโศภนคณา-
 ภรณ์ และพระสาธุศีลสังวร ตามเสด็จฯ
 ไปด้วย พร้อมทั้งพระภิกษุทั้ง ๕ องค์

เวลา ๑๖.๔๕ น.

เสด็จฯ ที่พระตำหนักเพชร โปรดเกล้าฯ
 ให้อุปทูตพม่ากับคณะเผ่าถวายอัญชุธูปบริวาร
 ที่ประธานาธิบดีพม่าส่งมาทูลเกล้าฯ ถวาย
 ในการที่ทรงผนวช

เวลา ๑๗.๐๐ น.

เสด็จลงอุโบสถ ทำวัตรเย็น จนถึง
 ๑๘.๐๐ น. พระบัญญัติมณฑลนี้ อ่าน
 “บุพพัสกชาวันทนา” ถวาย

เวลา ๑๘.๒๐ - ๑๙.๐๐ น.

พระพรหมมุนี ขึ้นมาถวายพระธรรม เรื่อง
 “พละทง ๕” โปรดเกล้าฯ ให้พระภิกษุทั้ง
 ๕ มาฟังด้วยจนถึงเวลา ๑๙.๔๕ น. วันนั้นทรง
 สนทนาธรรม เรื่อง “ธรรมะ” พระพรหม
 มุนี อธิบายว่า “ธรรมะ” แปลว่า “ทรง”
 เป็นทั้ง ๑. กุศล ๒. อกุศล ๓. กลาง ๆ
 ธรรมะแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท

๑. ธรรมะฝ่ายโลกียะ คือไม่มีรู้ เช่น ก้อนหิน กรวด ททราย ก้นไม้ ธรรมอันอยู่ในโลก

๒. ธรรมะ ที่เป็นโลกุตระ ธรรมอันอยู่เหนือโลก มีอยู่ในตัว ตัวอย่าง โลกียะโลกคือ เหตุผล ได้ เสีย ชนะ ดี ชั่ว อารมณ์อยากได้ รัก โกรธ ฯลฯ ความรู้ที่เปลี่ยนแปลงได้ โลกุตระ รู้ว่าง รู้โปร่ง รู้หยุด รู้เียบ รู้สงบ รู้นิ่ง รู้ของจริง แจ่มประจักษ์ชัด รู้อยู่กับตัว

เวลา ๑๕.๕๐ น.

เสด็จฯ ชนมัสการพระบรมพระตำหนัก
 ๕
 บันหย้า

เวลา ๒๐.๑๕ น.

เข้าที่พระบรรทม

บุพพสิกขาวิณณา

รัตนคตฺยํ นมิตฺวา นวานมนุสิกฺขิตฺตุ
อาทิมฺหิ สุขามภาสาย สงฺเขเปเนว ภาสิตา
ยา จ ปุพฺพสิกฺขา คตฺสว โลกํ วิตุถารวณฺเณ
กริสฺสํ ฌาตุกามานํ ปณามน สุกํ ภเว

ข้าพเจ้านอบน้อมนมัสการซึ่งพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แล้ว จะกระทำการพรรณนาซึ่งบุพพสิกขานั้นโดยพิสดาร เพื่อกุลบุตรทั้งหลายผู้ใคร่จะรู้ศึกษาในสิกขาบทบัญญัติปฏิบัติตามจะได้รู้

คำว่า บุพพสิกขา นั้น ประสงค์เป็นชื่อคัมภีร์ เป็นของอันกุลบุตรจะพึงศึกษาแต่แรกก่อน และอุปสมบทแล้วพึงศึกษาข้อทั้ง ๗ ก่อนก็ข้อทั้ง ๗ นั้น คือ รัตนคตฺยํ ปุพฺพ ขื่อว่าด้วยรัตนตรัย ๑ อापตฺติ-นามาทีปฺพ ขื่อว่าด้วยชื่อแห่งอาบัติเป็นต้น ๑ ปฏิปตฺติมุขสิกฺขา-ปฺพ ขื่อว่าด้วยสิกขาบทเป็นปากเป็นทางแห่งความปฏิบัติโดยมาก ๑ กาลิกปฺพ ขื่อว่าด้วยกาลิก ๑ พินฺทุวาทิสฺสุณานาทีปฺพ ขื่อว่าด้วยพิธีพนทและอธิษฐานเป็นต้น ๑ วิชฺชนาทีปฺพ ขื่อว่าด้วยชาคอธิษฐานเป็นต้น ๑ อापตฺติเทสนาทีปฺพ ขื่อว่าด้วยแสดงอาบัติเป็นต้น ๑ เป็น ๗ ข้อดังนี้ :-

จะว่าด้วย รัตนคตฺยํ ปุพฺพ ข้อต้นก่อน คำว่า รัตนคตฺยํ นั้นแปลว่า หมวกสามแห่งรัตนะ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ สามวัตถุนี้ขื่อว่า

รัตนะ เพราะว่า เป็นของประเสริฐกว่าสวัสดิวญาณกัรัตนะ และอวิญญานกัรัตนะ ซึ่งมีในไตรภพ อนึ่ง เพราะเป็นของทำความยินดีให้บังเกิดแก่โลกทั้งสาม

กล่าวถึงพระพุทธรัรัตนะก่อน ตามว่าเรียกกันว่าพุทธรัรัตนะ ๗ นั้น อะไรเป็นพุทธรัรัตนะ แก่กว่าพุทธรัรัตนะนั้นว่าโดยปรหมัตถโวหาร วิสุทธชนัรัตนะสันทาน คือ กอกรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน ซึ่งเป็นของมีต่อมาแต่ภพก่อน เป็นของบริสุทธิ์จากบาปกรรมอุปกิเลส คือไม่มีอกุศลเจตสิก เป็นแต่อกุศลเจตสิก ซึ่งบังเกิดแต่กุศลเจตสิก นั้นแหละเป็นพระพุทธรัรัตนะ ว่าโดยโลกยโวหาร สัตว์พิเศษผู้หนึ่ง ใช้พรหม ใช้มาร ใช้เทพดา ใช้มนุษย์ เป็นมนุษย์ชาติ แต่เป็นมนุษย์อัศจรรย์ มีปัญญาฉลาดสว่างสมณเทพตามารพรหม และทำจิตให้บริสุทธิ์จากบาปกรรมอุปกิเลสได้ และสอนสัตว์อื่นให้โตความบริสุทธิ์ได้ควยนั่นแหละเป็นพระพุทธรัรัตนะ

ตามว่า พุทธรัรัตนะ นั้น แปลว่าอะไร ๗ แก่กว่า แปลว่า ผู้รู้เท่าทันสังขารทั้งปวงด้วยตนเอง และให้ผู้อื่นรู้เท่าทันสังขารด้วย เป็นผู้บานแล้วเต็มที่ ปุถุชนเช่นเราชื่อว่าเป็นคนเขลาไม่รู้เท่าทันสังขาร จึงต้องโศกเศร้าเมื่อเวลาสังขารนั้นดับ

ตามว่า อะไรเป็นสังขาร ๗ แก่กว่า สังขารทั้งปวงที่เป็นของภายในและภายนอก ประกอบด้วยวิญญานและหาวิญญานมิได้ ทิมชนเป็นชนที่ด้วยเหตุภายในมีกรรมเป็นต้น หรือด้วยเหตุภายนอกมีเหตุเป็นต้น นั้นแลชื่อว่าสังขาร รู้เท่าสังขารนั้นอย่างไร รู้ความเป็นเองของสังขาร

รู้เหตุที่ให้เกิดสังขาร รู้ทศบสังขาร รู้หนทางดำเนินไปยังทศบสังขาร
 นแลชอวารุเทาทนสังขาร พระองค์รู้หนทางดำเนินไปยังทศบสังขารนั้น
 อย่างไม่รู้ พระองค์รู้ว่ามรรค ประคับด้วยองค์ ๘ มีสัมมาทริปิเป็นต้น
 ที่เกิดขึ้นแล้ว กำหนดรู้ความทุกข์และตัณหา เห็นพระนิพพาน นแล
 เป็นหนทางให้ถึงซึ่งความดับทุกข์ และพระองค์ทามรรคนั้นใหม่ให้เป็น
 ให้เกิดขึ้นในพระหฤทัยด้วยภาวนาภัสสมย อย่างนั้นแลชอว่าท่านรู้หนทาง
 ดำเนินไปยังทศบสังขาร พระองค์รู้ความรู ๔ อย่างนั้นพร้อมกันแล้วจึง
 ได้ความบริสุทธิ์จนไม่ยินดี ถือว่าเรารู้เราเห็น แม้สังขารคือ ร่างกาย
 ของพระองค์จะดับเป็นประการใด ๆ ก็ไม่เศร้าไม่โศกเสียใจเหมือน
 ปลูชน อย่างนั้นแลชอว่าพระองค์รู้เทาทนสังขารทั้งปวง

ถามว่า บุคคลที่ท่านเรียกกันว่าพุทธะนั้นมีกี่พวก ๆ แก้ว มีอยู่
 ๔ พวก คือ

๑. พุทฺธะ พวก ๑ ท่านเรียกว่าสุตพุทธะ เพราะเป็นผู้รู้เทาทน
 ซึ่งความดับเป็นต้น ด้วยการศึกษาและเล่าเรียนปริยัติธรรม

๒. อริยสาวกอีกพวก ๑ ท่านเรียกว่า สาวกพุทธะ เพราะได้ฟัง
 คำสอนแห่งพระพุทธเจ้า แล้วแลรู้เทาทนสังขารตามเสด็จพระพุทธเจ้า

๓. พระสยัมภู ผู้เป็นพระรูเองสอนผู้อื่นไม่ได้ ดังคนไขสันเห็น
 จำพวก ๑ ท่านเรียกว่าขงเจกพุทธะ เพราะรู้เทาทนสังขารแต่ลำพัง
 ตัวเอง

๔. พระรูเองแล้วและสอนผู้อื่นให้รู้ตามได้จำพวก ๑ ท่านเรียก
 ว่าสัพพัญญูพุทธะ เพราะเป็นผู้รู้เทาทนสังขารและธรรมทั้งปวง

ทว่าด้วยพุทธะในทนต์ประสงค์เอาสัพพัญญูพุทธะอย่างเดียว

ถามว่า พระพุทธเจ้าของเราในพระองค์เกิดชนในทนต์ไหน แก้ว
พระองค์เกิดชนในมนุษย์พวกอริยกะ ในมัชฌิมประเทศ มัชฌิมประเทศ
นั้นเดี๋ยวนี้เขาเรียกว่าประเทศอินเดีย

ถามว่า พระพุทธเจ้าเกิดในมัชฌิมประเทศ เป็นชาวเมืองไหน
เป็นชาติอะไร เป็นโคตร อะไร พระนามเดิมชื่ออะไร เป็นบุตรผู้ใด
พระองค์มีบุตรภรรยาหรือไม่ เมื่อใดพระองค์จึงเป็นพระพุทธเจ้า ฯ
แก้ว พระองค์เป็นชาวเมืองกบิลพัสดุ์ ในแคว่งสักกะ พระองค์เป็น
ชาติกษัตริย์พวกสักกะ เป็นโคตมโคตร พระนามเดิมชื่อว่า สิทธัตถะ

ถามว่า บิดามารดาบุตรภรรยาและสุขสมบัติเป็นของรัก เหตุไฉน
พระองค์จึงมละทิ้งเสียได้ ฯ แก้ว พระองค์มละทิ้งเสียได้ด้วยเหตุนี้ คือ
พระองค์เห็นชรา ความแก่ พยาธิ ความเจ็บไข้ มรณะ ความตาย
เป็นกองทุกข์ใหญ่ ทั้งหนึ่งไฟเผาสดวอนและตัวท่านอยู่ แต่ผู้อื่นนั้น
เห็นคนแก่ คนไข้เจ็บ คนตาย แล้วเกลียดชัง ไม่รู้ว่าของสามอย่างนี้
เป็นของสำหรับตัว พระองค์เห็นว่าของสามอย่างนี้เป็นของสำหรับ
สดวอนและสำหรับตัวท่าน จะเกลียดเหมือนอย่างคนอื่นเขาเกลียดก็
ไม่ชอบ จะรักก็ไม่น่ารัก จะเฉยเสียว่าช่างเดียดก็ไม่ชอบกล พระองค์
เห็นแล้วว่าชรา พยาธิ มรณะ นี้เป็นภัยใหญ่หลวงน่ากลัว แต่จะหนี
ทางไหนก็ไม่พ้นด้วยเป็นของสำหรับอยู่กับร่างกาย พระองค์จึงทรง
อนุমানว่า ธรรมดาที่ไม่มี ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นที่หลกหน
ความแก่ ความเจ็บ ความตาย คงจะมีเป็นแน่ เหมือนกับมีไฟเป็น
ของร้อนแล้วกมมาเป็นของเย็นแก่ มีมดกมีแสงสว่างแก่ ฉะนั้น

ตามว่า อะไรรูปกาย อะไรนามกาย ฯ แก้ว มหาภูตรูป ๔
 อุปาทายรูป ๒๔ ชื่อว่ารูปกาย เวทนา, สัญญา, สังขาร, วิญญาณ
 ๔ กองนี้ชื่อว่านามกาย ฯ ไม่เกิดพร้อมกันกับรูปกาย หรือเกิดพร้อมกัน
 แต่ว่านามกายที่ให้เป็นพระพุทธเจ้า คือ อรหัตตมรรค อรหัตตผล ซึ่ง
 เป็นพวกสังขารขันธ์ ทฆานนามกายอันร้ายมีโทษ เป็นต้น ซึ่งนับเนื่อง
 ในสังขารขันธ์ด้วยกันนั้น ยังไม่เกิด จึงยังไม่เป็นพระพุทธเจ้า ต่อ
 อรหัตตมรรค อรหัตตผล เกิดแล้ว จึงเป็นพระพุทธเจ้า เพราะเหตุนี้
 จึงว่าพระพุทธเจ้าเกิดสองครั้ง

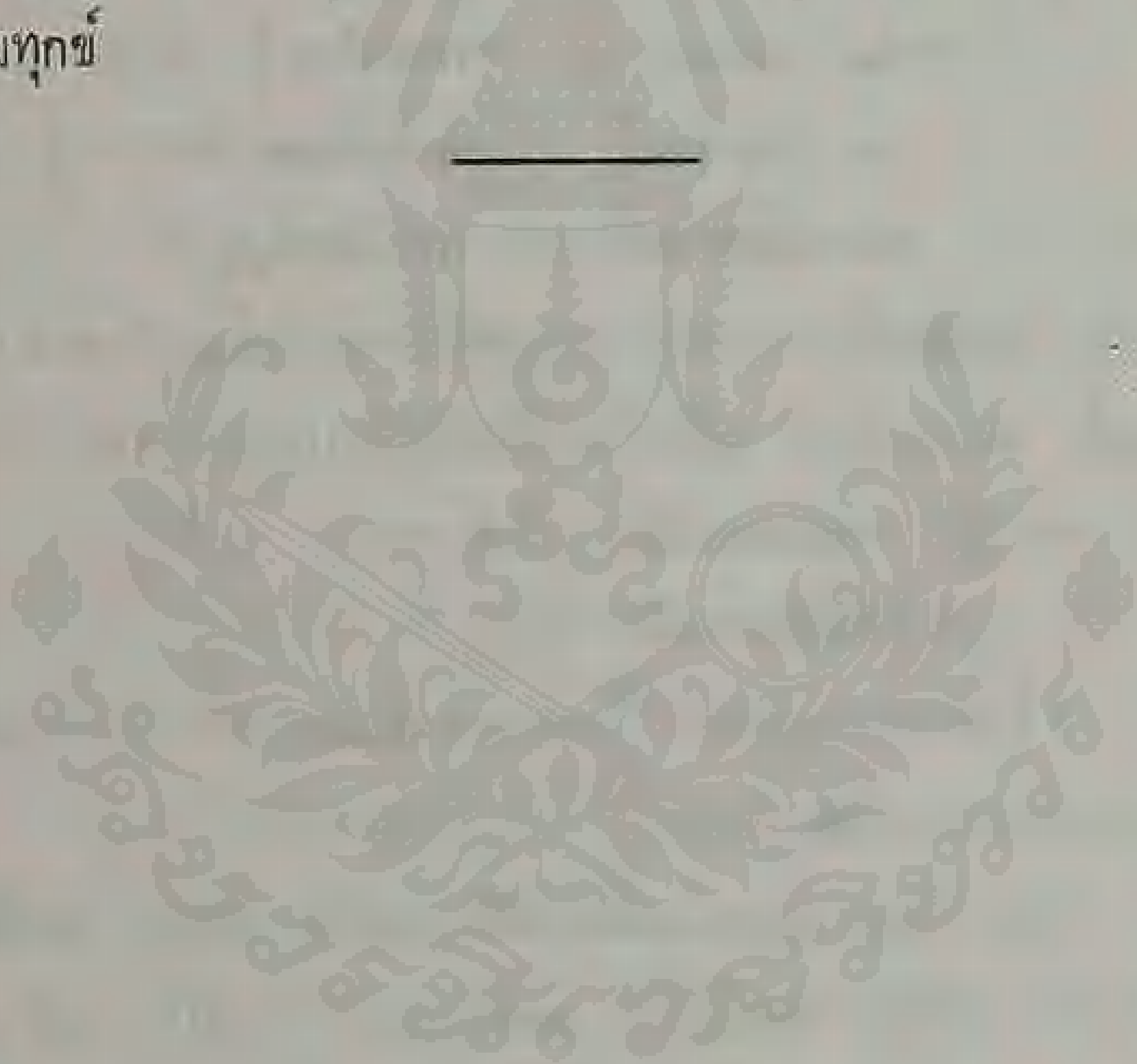
ตามว่า พระองค์แสวงหากุศลธรรมนั้นอย่างไร ฯ แก้ว พระองค์
 แสวงหาด้วยอุบายต่าง ๆ จนถึงกลนลมหายใจ ยศอาหาร ก็ไม่ได้
 ธรรมวิเศษสิ่งใด ภายหลังพระองค์จึงทรงนึกได้ถึงอานาปานสติฌาน
 ที่พระองค์ได้เมื่อยังทรงพระเยาว์อยู่ครั้งหนึ่งว่าเป็นของอัศจรรย์ชอบกล
 หนักหนา เห็นจะเป็นทางแห่งความตรัสรู้ได้ พระองค์จึงกลับแสวง
 อาหารแล้วเสด็จไปทรงนั่ง ณ โคนไม้อสัสสะถะ เจริญอานาปานสติ
 คือตั้งสติเฉพาะลมหายใจออกเข้าอย่างเดียว ไม่ส่งจิตไปอื่น รำงับ
 กามฉันท์ความใคร่ ความพอใจ พยาบาทความปองร้าย ถีนมิตระ
 ความง่วงเหงาหาวนอน อุทธัจจกุกกุจจะ ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ
 วิกกิงลา ความเกสือบแกล้งเหล่านี้ ที่เป็นนิวรณ์เครื่องห้ามสมาธิ
 เครื่องหมองใจ เป็นของทำบุญญาให้เสียไป แล้วจึงได้ปฐมฌาน
 เป็นฌานประกอบด้วยองค์ ๕ คือ วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกัคคตา
 แรงกล้ากว่าเจตสิกธรรมอื่น แล้วพระองค์พยายามยิ่ง ๆ ขึ้นไปโดย

ลำดับ ราชบัณฑิต วิจารณ์ เป็นของหยาบเสีย เหลืออยู่แต่ บัณฑิต สุข
 เอกกคตา เป็นทศัตถ์มาแล้ว ๒๐ ๒๗๓ ๗ แล้วร่างบปตเป็นของหยาบเสีย เหลือ
 อยู่แต่สุข เอกกคตา เป็นตศัตถ์มาแล้ว ๒๗๓ ๗ เป็นของหยาบเสีย
 เหลืออยู่แต่ เอกกคตา กับอุเบกขา ทกล่าเป็นจตุตถตถ์มาแล้ว พระองค์
 ทำตามทั้ง ๔ นั้น ให้ชานาญกลองแกล้วทวยการนิกร และการเข้า
 เป็นต้น ครั้นจิตโสภวิสุทธละเอียกดีแล้วทวยอานาจรจตุตถตถ์ พระองค์
 จึงน้อมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสติญาณ คือ ปัญญา ที่ตามระลึก
 ชงขันธที่ตนและสัตว์อื่นอยู่แล้วในภพก่อนชาติก่อน ก็ระลึกได้ชงชาติ
 หลงตงแต่ชาติหนึ่งจนถึงเอนกสงวภูฏวภูฏกัลป์ อนันนเบนวชชาติตน
 พระองค์ได้ในปฐมยาม ครั้น มัชฌิมยาม พระองค์จึงน้อมจิตไปเพื่อ
 จุตูปปาตญาณ คือ ปัญญา ที่รู้ ที่เห็นจติปฏิสนธิแห่งสัตว์ พระองค์
 ก็ได้เห็นสัตว์ทั้งหลายที่ประพลิตุจรรตทั้งสาม ประกอบด้วยมัจฉาที่รู้
 จุตไปแล้วไปบังเกิดในอบายภูมิด้วยอกุศลกรรมนั้น และสัตว์ทั้งหลายที่
 ประพลิตุจรรตทั้งหลายสามประกอบด้วยสัมมาที่รู้ ครั้นจติไปแล้วไป
 บังเกิดในสุกตภูมิ ด้วยกุศลกรรมนั้น พระองค์เห็นชตด้วยทพยจกษุญาณ
 ทงนี้ ความสงสัยว่าสงโรเป็นของแต่งให้สัตว์ได้ตได้ชัว และความ
 สงสัยว่าชาติมาแต่ไหนกสน ทวยเห็นชตว่ากรรมคือบุญบาปเป็นของ
 แต่งสัตว์ให้ตให้ชัว ชาติมาแต่กรรมภพ อนันนเบนวชชาติสอง พระองค์
 ได้ในยามกลาง ครั้นวิชชาติสองชำระทางปัญญาให้บริสุทธิ์แล้ว
 พระองค์น้อมจิตไปเพื่ออาสวกขยญาณ ปัญญาที่รู้ชงธรรมเป็นเครื่อง
 สันอาสวะ ได้แก่มรรคผลและนิพพาน คือ พระองค์ปรารภชรา พยาธิ

มรณะ ซึ่งเป็นทุกข์ประหนึ่งว่าไฟเผาสัตว์ที่ไต่เห็นแล้วแต่เต็มหนัก่อน
 จึงค้นหาปัจจัยแห่งความทุกข์นั้น ก็ไต่เห็นว่าชรา พยาธิ มรณะ นั้นมา
 แต่ชาติ ๆ มาแต่กรรมภพ คือ กุศล อกุศล ภพมาแต่อุปาทานความ
 ตอมัน ๔ อย่าง คือ กาม ทรู สลพค อิตถวาทะ อุปาทาน ๔ อย่างนี้
 มาแต่ตณหาคือความตณรนด้วยความอยาก ตณหามาแต่เวทนา คือ
 ความเสวยรสอารมณ์ เป็นสุขเป็นทุกข์ เวทนามาแต่ผัสสะความกระทบ
 ถูกต้อง คือ ทวารมีจกษุประสาทเป็นต้น และวิญญาณมีจกษุวิญญาณ
 เป็นต้น และอารมณ์มีรูปเป็นต้น ถึงพร้อมกันเข้าเรียกว่าผัสสะ ๆ มา
 แต่อายตนะ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อายตนะ ๖ มาแต่นามรูป
 สิ่งที่หอมไปนิกอารมณ์ไต่เป็นนาม สิ่งที่จับหายวิบตด้วยเย็นนกรอนนิก
 เป็นต้นเป็นรูป นามรูปมาแต่วิญญาณ คือ ปฏิสนธิจิต วิญญาณ
 มาแต่สังขารของแต่สังขวให้ตให้ชว คือ กุศลและอกุศล สังขารมาแต่
 อวิชชา คือ ความไม่รู้แจ้งวานทุกข์ นเหตุให้เกิดทุกข์ นตคบทุกข์
 นหนทางให้ถึงที่คตบทุกข์ แล้วพระองค์เห็นว่าอวิชชาคตคตหาสองน
 เป็นรากเง่าเกำมูลแห่งสังสารวัฏ แล้วจึงเจริญวิบัสสนาให้ยิ่งขึ้นไป
 เพื่อมละอวิชชาตณหานน เจริญวิบัสสนาอย่างไร พระองค์จับ อวิชชา
 สังขาร วิญญาณ นามรูป อายตนะ ผัสสะ เวทนา ตณหา
 อุปาทาน ภพ ชาติ เหล่านี้ละสิ่ง ๆ ขึ้นพิจารณาณิกวินิจฉัยว่าใช้สคว
 ใช้บุคคล ใช้ตัว ใช้ตน ใช้เขา ใช้เรา เป็นสภาพอันหนึ่ง ๆ อาศัยซึ่ง
 กันและกันเกิดชนแล้วคตบไป ๆ แล้วเกิดชน เมื่ออวิชชามีอยู่กเป็นปัจจัย
 ให้มีสังขาร สังขารมีอยู่กเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ วิญญาณมีอยู่ก

เป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป ๆ มียูกเป็นปัจจัยให้เกิดอายตนะ ๆ มียูกเป็น
 ปัจจัยให้เกิดผัสสะ ๆ มียูกเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา ๆ มียูกเป็นปัจจัย
 ให้เกิดตัณหา ๆ มียูกเป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทาน ๆ มียูกเป็นปัจจัย
 ให้เกิดภพ ๆ มียูกเป็นปัจจัยให้เกิดชาติ ๆ มียูกเป็นปัจจัยให้เกิด
 ความทุกข์ คือ ชรา พยาธิ มรณะ โศก ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส
 อุปายาส เป็นประหนึ่งว่าเพลิงเผาอยู่ให้ร้อนทุกภพ ทุกชาติ นี้แล
 ธรรมอาศัยซึ่งกันและกันเกิดชนคังน หมุนเวียนไปในสังสารวัฏ จะว่า
 สิ่งใดเป็นเบื้องต้น เป็นท่ามกลาง เป็นเบื้องปลายนั้นไม่ได้ ใต้จริง
 อยู่แต่กองทุกข์เท่านั้น เกิดขึ้นดับไปหมุนเวียนอยู่ในสังสารวัฏ จะว่า
 สัตว์และบุคคลเสวยทุกข์นั้นไม่ได้ เพราะเป็นสภาพอันหนึ่ง ๆ อาศัย
 กันและกันเกิดชนคังน แล้วพระองค์เห็นว่าเป็นความทุกข์
 ความทุกข์นี้จะพึงกำหนดรู้ได้แท้ แล้วพระองค์ก็กำหนดรู้ด้วยปริญา
 วิชา ดังนั้น แล้วพระองค์รู้ว่า อวิชชาตณหา สองนั้นแลเป็นมูลราก
 แห่งสังสารวัฏ เป็นเหตุให้เกิดกองทุกข์ดั่งว่ามา อวิชชาตณหาจะพึง
 มละได้แท้ พระองค์มละเสียได้ด้วยปหานะวิชา พระองค์เห็นว่าดับ
 อวิชชาตณหา สองนี้ได้แล้ว สังขาร วิญญาณ นามรูป เป็นต้น
 ที่เป็นผลกตบสน ธรรมที่ดับทุกข์จะพึงเห็นชัดได้เป็นแท้ พระองค์
 เห็นธรรมที่ดับทุกข์ชัดได้ด้วยสังจิกิริยาวิชา พระองค์เห็นว่าปัญญา
 ความเห็นอย่างนั้นเป็นทางให้ถึงที่ดับทุกข์ ปัญญาอันเป็นของจะพึงให้
 มีให้เจริญขึ้นได้เป็นแท้ แล้วพระองค์ก็ทำให้มีให้เจริญขึ้นด้วย
 ภาวนาวิชา ความกำหนดรู้ทุกข์ มละอวิชชา ตณหา เห็นนิพพานชัด

ความเป็นชนแห่งมรรคจิตอย่างนี้เกิดขึ้นในขณะจิตอันเดียว ชื่อว่าเป็น
 มรรคเกิดขึ้น มรรคนั้นเกิดขึ้นในกาลใด กาลนั้นอาสวะเครื่องตองใน
 สันตानทั้งสาม คือ กามาสวะ ภวาสวะ เป็นตัวตัดหา ก็ยอวิชาสวะ
 กิสนิสฺสญ แล้วผลเกิดขึ้นร่างบิชาอกครองหนง มรรคผลนแลชื่อว
 อาสวักขยญาณ บัญญารู้ความสิ้นอาสวะเครื่องตองในสันตान
 อาสวักขยญาณนี้ ชื่อววิชาที่สาม พระองค์ได้ในเวลาจนวนรุ่ง วัน
 วิสาขบูรณมี ดังกล่าวมานแลชื่อวพระองค์แสวงหาธรรมเป็นทสน
 ความทุกข

บทความธรรมะ

ประจำวันอาทิตย์ ที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕
พระพรหมมุนี ถวาย

เรื่อง พละ ๕

๑. สทฺธพฺลํ	กำลังคือศรัทธา
๒. วิริยพฺลํ	กำลังคือความเพียร
๓. สติพฺลํ	กำลังคือสติ
๔. สมာธิพฺลํ	กำลังคือสมาธิ
๕. ปญฺญาพฺลํ	กำลังคือปัญญา

๑. สทฺธพฺลํ ขอตัน กำลังคือศรัทธาเนน ศรัทธาได้แก่
ความเชื่อ เมื่อพูดถึงความเชื่อก็อาจเป็นได้สองประการ คือ

(๑) เชื่อในทางที่ผิด ก็ได้

(๒) เชื่อในทางที่ถูกต้อง ก็ได้

ถ้าเชื่อไปในทางที่ผิด เป็นกำลังของจิตเหมือนกัน แต่ไม่ยั่งยืน
เพราะเปลี่ยนแปลงได้

ถ้าเชื่อไปในทางที่ถูกต้อง เป็นกำลังที่แน่นอน เพื่อให้ความเชื่อนั้น
เป็นไปในทางที่ถูกต้องโดยส่วนเดียว มีแต่คุณล้วน ๆ ไม่มีโทษเลย พระ-
สัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทรงระบುವัดถูกที่ควรเชื่อไว้ว่า

สทฺทหติ ย่อมเชื่อ ตถาคตโพธิ์ ซึ่งโพธิ์ของพระตถาคตเจ้า
ทรงไขซึ่งโพธิ์นั้นออกไป เป็นพุทธคุณแก่ประการ มี อรหํ สมมา-

สมุพทุโธ เป็นต้นไป รวมเป็นเชื่อในความตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้า
เรียกตถาคตโพธิศรัทธา อย่างหนึ่ง

เชื่อในความบริสุทธิ์ของพระตถาคตเจ้า เรียกตถาคตสุทธิศรัทธา
อย่างหนึ่ง

เชื่อในความนำของพระตถาคตเจ้าว่า เป็นพระศาสดา ผู้นำ
เรียกว่า ตถาคตเนติศรัทธา อย่างหนึ่ง

โพธิ ความตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้านั้น เมื่อกล่าวโดยย่อได้แก่
รู้เหตุอย่างหนึ่ง รู้ผลอย่างหนึ่ง รู้ความเป็นเหตุผลมีอยู่ที่ตนอย่างหนึ่ง
รู้ธรรมะนอกจากเหตุผลอย่างหนึ่ง

(๑) รู้เหตุ หมายถึงเอาเหตุภายใน ได้แก่กรรม กรรมเป็นผู้สร้าง
สัตว์ เป็นผู้จำแนกสัตว์ ไม่ใช่พระเจ้าบนสวรรค์เป็นผู้สร้าง ผู้จำแนก
เรียกว่า กรรมศรัทธา เชื่อต่อกรรม

(๒) รู้ผล ได้แก่หยิ่งทราบว่า ผลดีมาจากเหตุดี ผลชั่วมาจาก
เหตุชั่ว จะซับซ้อนเท่าไรก็จำแนกหาความจริงได้ ไม่หลงปะปนไขว้ไขว
กัน เรียกวิปากศรัทธา เชื่อต่อวิบาก คือผล

(๓) รู้ว่าเหตุผลที่บุคคลกระทำแสดงออกนั้น แม้จะตั้งใจแสดง
เพื่อผู้อื่น ก็เป็นสมบัติหรือเครื่องวัดตนนั่นเอง ไม่ไปไหน คนทำดี
ตั้งใจดีแก่คนอื่น ตักมิตตน คนทำชั่ว ตั้งใจชั่วแก่ผู้อื่น ชั่วก็อยู่ที่ตน
ไม่ไปไหน เมื่อทำกรรมอันใดลงไปแล้ว จะเห็นผลของกรรมไม่พ้น
ไม่มีถิ่นที่จะหนี ไม่มีวิธีจะต่อสู้อย่างไร เรียกว่า กรรมมีสสกทา
ศรัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน

(๔) ฐัรรมะนอกจากเหตุนอกจากผล ไต้แกรุองค์พระตถาคค
 ัน้อยู่เหือเหตุเหือผล เหือคเหือชัว เหือแพ เหือชนะ
 เหือไต้ เหือเสี่ย ไม่ใช่นาม ไม่ใช่รูป คังทรงเสตงว่าเขาบัญญัติ
 คื่อเรียกร้องตถาคคด้วยนาม คิวรูปอันไค นามรูปอันนั้นตถาคคละเสี่ย
 ไต้แล้ว ตถาคคทำให้เหมือคนคาลทมรอกขาคมยอกคควน ไม่เจริญอีก
 คื่อไป เชือในองค์พระตถาคค คังนี้ เรียกว่า ตถาคคศรัทธา เชือคื่อ
 องค์พระตถาคคเจ้า ันเป็นโลกุตรศรัทธา นอกจากนั้นเป็นโลกียศรัทธา
 ศรัทธาหนบเป็นกำลังของจิต เพราะเป็นเครื่องทำจิตให้เข้มแข็ง
 มั่นคง แน่วแน่ เทียงตรง

๒. วิริยพลี กำลังคื่อวิริยะ ความเพียร ออกจากศัพทว่า วิระ
 แปลว่ากล้า บวกกับบอริยะ เป็นวิริยะ แปลว่าความเป็นผู้กล้า คื่อกล้า
 ที่จะคื่อสู้คื่ออุปสรรคหนน ๆ เป็นคุณเครื่องหนุนจิตให้ค้ำเนินไปสู่คุณ
 เบืองหน้า ไม่ท้อถอยคื่ออุปสรรคอันตราย ไม่อ้างอาการทรพลว่า
 หนานัก ร้อนนัก หิวนัก ทรหายนัก เย็นนัก ยังเข้าอยู่ มีความ
 เพียรไม่ท้อถอย แม้เลือดเนื้อในร่างกายเหือคคแห่งไปก็ค้ำตามที ความ
 สำเรจอนจะพงเกิดชนคด้วยกำลังบาคบั้นของลูกผู้ชาย เมือความสำเร็จ
 ันนยังไม่เกิดผล จะเลิกความเพียรเสี่ยไม่มี ันนเป็นลักษณะของวิริยะ

วิริยะนั้นเป็นไปไต้ทั้งทางดี และทางเสี่ย ในทางทีดีเรียกว่า
 สัมมาวายามะ ในทางชัวเรียกว่า มิจฉาวายามะ ทางพระศาสนา
 สอนให้ละมิจฉาวายามะ ให้บำเพ็ญสัมมาวายามะ

วาระนั้นชื่อว่าเป็นพละ คือกำลังของจิต เพราะหนักนจิตให้เข้มแข็ง
มีแรงไม่ถอยหลัง ให้เดินหน้า

๓. สติพลี กำลังคือสติ สตินั้นตามตัวอักษรแปลว่าความ
ระลึกได้ แต่เมื่อก้าวโดยหลักธรรมะ สติเป็นได้สองประการ คือ
เป็นตัวสติอย่างหนึ่ง อากาของสติอย่างหนึ่ง

ตัวของสติได้แก่ตัว ชาคระ คือความตื่น ความโพล่งตัว
ไม่หลับไหล ไม่เลอะ ไม่เลื่อน

อากาของสติ ได้แก่ระลึก อันได้แก่อาการวิ่งออกไปสู่อารมณ์
ภายนอก เช่นจำการที่ท่า หรือคำที่พูดแม็ลวงไปแล้วนาน ๆ ไว้ได้
สติททาหนาตระลกน ระลึกไปในทางที่ตกได้ ที่ชวักได้ เมื่อระลึกถึง
ทางที่ตกเป็นบุญกุศล เมื่อระลึกถึงทางที่ชั่วและยึดถือไว้ก็เป็นบาป
เป็นอกุศล และสติที่เป็นอากาณนี้ ย่อมมีได้เฉพาะคราว เฉพาะกาล
เวลาหลับก็ไม่มี หรือใช้สติระลึกอยู่ก็ไม่หลับ บุคคลจึงไม่อาจเจริญ
สติเช่นนั้นได้ทุกเมื่อ ส่วนสติที่เบ้แก่ธรรมะ เป็นชาคระ โพล่งตัว
อยู่นนมีได้เสมอไป เมื่อบุคคลมีสติโพล่งตัวอยู่ เป็นผู้ตื่นอยู่เสมอ
แม้ร่างกายจะหลับ แต่จิตเป็นผู้ไม่หลับ ไม่เลอะ ไม่เลื่อน
ไม่หลง ไม่ไหล

สตินั้นชื่อว่าเป็นพละ คือกำลัง เพราะเป็นธรรมปลุกใจให้ตื่นจาก
หลับคอกิเลส และเป็นกำลังช่วยในความจำ ป้องกันความหลงเลื่อน

๔. สมาธิพลี กำลังคือสมาธิ ความคงมั่นของจิต หรือจิต
คงมั่น ไม่เอนเอียงไหวไปเพราะรัก เพราะชัง เพราะเซลา เพราะกลัว

ปราศจากนิวรณ์ เครื่องกั้นจิต เมื่อจิตไม่มีนิวรณ์เข้ามากั้น เป็นจิต
ที่เข้มแข็ง จึงสามารถรู้ สามารถรับ และส่งกระแสได้ในที่ไกล ๆ
พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญคุณของสมาธิว่า

สมาธิโต ยถากุติ ปชานาติ

ผู้ตั้งมั่นคือมีจิตเป็นสมาธิ ย่อมรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง
ได้ มีพราหมณ์คนหนึ่ง เข้าไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า เพราะเหตุใด
บางครั้งมนต์ที่เขาท่องใหม่ก็จำได้ยาก มนต์เก่าก็เลื่อนไป เพราะ
เหตุใดบางครั้งมนต์ใหม่ก็ท่องจำได้ง่าย มนต์เก่าก็แม่นยำจน ทรง
ตอบว่า เพราะจิตไม่เป็นสมาธิและเป็นสมาธินั่นเอง เมื่อจิตเป็นสมาธิ
ไม่มีนิวรณ์เข้ามากั้นก็เหมือนนกบินที่ใสสะอาด บุคคลสามารถส่อง
ดูเงาหน้าใตแจ่มใสชัดเจน เห็นกุ้งเห็นปลาและสัตว์น้ำต่าง ๆ แต่ถ้า
จิตมีนิวรณ์มากก้างไม่เป็นสมาธิก็เหมือนนกบินที่ขุ่น บุคคลไม่สามารถ
ส่องดูเงาหน้า และไม่เห็นสรรพสิ่งต่าง ๆ ในน้ำ ฉะนั้น

สมาธิชื่อว่า เป็นผละ คือกำลังของจิต เพราะเป็นธรรมหนุนจิต
ให้แข็งแรงทรงตัวอยู่ ไม่โอนเอน ไหวไปตามอารมณ์นั้น ๆ ก็เลส
ไม่เข้ามารังควานได้

๕. ปญญาพลี กำลัง คือ บัญญา บัญญานันเป็นศัพท์บาลี
ถ้าเป็นศัพท์สันสกฤต เรียกว่า ปรัชญา เป็นศัพท์สมาส ปะ ศัพท์หนึ่ง
ญา ศัพท์หนึ่ง ปะ แปลว่า ทัว ญา แปลว่า รู้ รวมกันแปลว่ารู้ทั่ว
คำว่ารู้ทั่ว หมายความว่า ไม่ใช่รู้แต่อย่างเดียว รู้คุณตลอดถึงโทษ

รู้โทษตลอดถึงคุณ รู้เหตุตลอดถึงผล รู้ผลตลอดถึงเหตุ ยกชนพสุจน์
 เหตุและผลได้ ดึงน เป็นลักษณะของปัญญา ปัญญาเป็นแสงสว่าง
 ของจิตนั่นเอง ทว่าผู้มจิตตงมน ย่อมรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง
 นนตนเอง เป็นรัศมีของจิตที่เปล่งออกมา ปัญญาย่อมไม่เกิดกับผู้ทมิ
 จิตเลื่อนลอย กวัดแกว่ง จะให้ปัญญาเกิดต้องทำจิตให้มันให้แน่นนอน
 ปัญญาทางพระศาสนาสรรเสริญ ทั้งพระบาลีแสดงว่า

ปัญญา หิ เสฏฐา กุสลา วทนติ นกฺขตุตฺตราชาริว ตารกานํ
 ผู้ฉลาดกล่าวสรรเสริญปัญญาว่าเป็นธรรมอันประเสริฐ เหมือนกับพระ
 จันทรประเสริฐกว่าดวงดาว ฉะนั้น

ปัญญานี้ชื่อว่าเป็น พละ คือ กำลังของจิตก็เพราะเป็นเครื่องส่อง
 ให้รู้ ให้เห็น ให้เข้าใจ ให้แจ่มแจ้ง ชัดเจน ในเหตุ ในผล ในคุณ
 ในโทษ ในประโยชน์ หรือมิใช่ประโยชน์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ได้ตรัสรู้ก็เพราะปัญญา

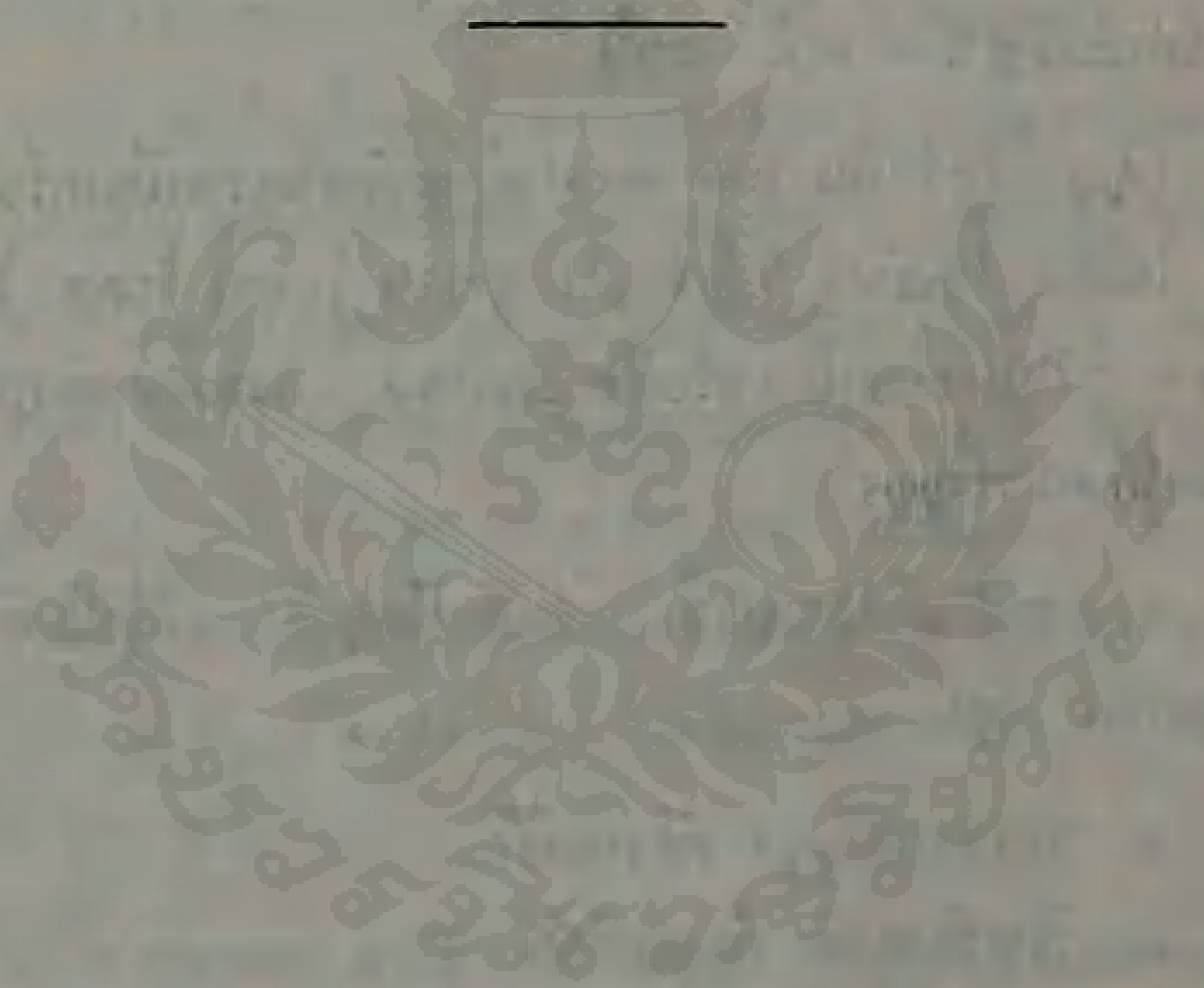
ธรรมะทั้ง ๕ ประการนี้ ท่านจัดเป็นคุณ ให้ผู้ปฏิบัติเจริญ
 ให้พอเหมาะ คือ

๑. ศรัทธากับปัญญา ต้องพอคั่น
๒. วิริยะกับสมาธิ ต้องพอคั่น
๓. สติ เป็นหลัก เจริญให้มากเท่าไรก็ได้

ถ้าศรัทธามากปัญญาน้อยก็เชื่อง่ายมกมง่าย ถ้าปัญญามาก
 ศรัทธาน้อยก็มักเลยเถิดเกินเหตุผลไป ถ้าความเพียรมากสมาธิน้อย

ก้มกฟุ้งซ่าน ถ้าสมาธิมากความเพียรน้อยก็มักย่อหย่อน ต้องเจริญให้
พอดีกแก่กัน ได้สมคุณยจึงจะเที่ยงตรง

- นิวรรณ์ ๕
- ๑. กามฉันท์ ความพอใจรักใคร่ในกาม
 - ๒. พยาบาท ปองร้ายเขา
 - ๓. ถีนมิตฺตะ ความง่วงเหงาหาวนอน
 - ๔. อุตฺถัจจกุกกฺจจะ ความฟุ้งซ่านรำคาญ
 - ๕. วิจิกิฉณา ความลังเลใจ

พระราชกรณียกิจในวันที่ ๘ แห่งการทรงผนวช

วันจันทร์ ที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๕

- เวลา ๖.๐๐ น. ที่นพระบรรทม
- เวลา ๖.๕๐-๗.๓๐ น. เสวยพระกระยาหารเช้า
- เวลา ๘.๐๕-๘.๔๐ น. เสด็จ ฯ ลงพระอุโบสถ ทำวัตรเช้า
- เวลา ๘.๕๕-๙.๓๕ น. เสด็จ ฯ ว่างสระปทุม เพื่อทรงรับบาตร ซึ่งสมเด็จพระราชชนนี สมเด็จพระพี่นาง และเจ้านายชั้นหม่อมเจ้า เช่นหม่อมเจ้าอัจฉราฉวี หม่อมเจ้าอภิกรมย์ หม่อมเจ้าสุภาภรณ์ ท่านหญิงสุรางค์ศรี หม่อมเอลิซาเบท ในกรมพระยาชัยนาท ฯ ฯลฯ คอยถวายบิณฑบาตอยู่
- เสด็จ ฯ ถึงว่างสระปทุม เสด็จ ฯ เข้าไปรอในห้องรับแขก ทรงยื่นคอยพระสงฆ์อื่น ๆ แล้วจึงเสด็จ ฯ พระราชดำเนินออกทรงรับบาตร วันนั้นฝนตกแต่ ๘.๐๐ น. และลงพรา ฯ อยู่ เลยต้องทรงรับภายในพระตำหนัก ทรงรับแล้วเสด็จ ฯ เข้าไปประทับพระเก้าอี้ ทรงอุ้มบาตรไว้ เมื่อพระภิกษุอื่น ๆ รับบาตรหมดแล้วจึงเสด็จ ฯ กลับ

ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับ สมเด็จพระราช
 ชั้นนี้ สมเด็จพระพี่นาง ในระหว่างประทับ
 พักที่พระเกอ

- เวลา ๑๐.๕๐-๑๒.๐๐ น. เสวยพระกระยาหารเพล
- เวลา ๑๐.๕๕-๑๒.๐๐ น. สมเด็จพระราชชั้นนี้ เสด็จมาเฝ้า ฯ
- เวลา ๑๒.๔๐-๑๔.๔๐ น. ทรงพัก
- เวลา ๑๖.๐๐-๑๖.๒๐ น. เสด็จ ฯ ลงพระตำหนักเพชร ไปรอกให้
 พระเถรานุเถระ (ชั้นราชชั้นไปและบรรพชิต
 จีน ญวน เฝ้า ฯ ถวายอนุโมทนาและถวาย
 พระพร พิธีกรรมกึ่งนี้ เสด็จ ฯ ถึงทรงคม
 พระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ทรงคม
 พระเถระ แล้วประทับพระเกอหน้าพระ-
 แทนสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ สมเด็จพระ
 วันรัต อ่านคำทูลในนามพระเถรานุเถระ
 และบรรพชิต จีน ญวน แล้วถวายดอกไม้
 รูปเทียน มีพระราชดำรัสตอบ แล้วเสด็จ
 พระราชดำเนินลงประทับฉายพระบรมรูป
 ร่วมกับพระเถรานุเถระ หน้าพระตำหนัก
 เพชร แล้วเสด็จขึ้น
- เวลา ๑๗.๐๕-๑๗.๕๕ น. เสด็จ ฯ ลงพระอุโบสถ ทำวัตรเย็น ทรง
 สดับเรื่อง "ศาสนากับคน" ซึ่งพระมหา
 บุญธรรม อ่านถวาย

ได้ เช่นคำที่เรียกว่า “เสวย สรวง บรรทม”
เป็นต้น ยังใช้ได้

สัจจะ คือ ความจริง นั้น ตามที่
ท่านอธิบายกันมหลายอย่าง แต่เมื่อกล่าว
โดยหลักธรรมก็มี ๒ อย่าง คือ

๑. สมมติสัจจะ จริงโดยสมมติยก
ย่องขึ้น ให้เป็นอย่างนั้นให้เป็นอย่างนี้ เช่น
สมมติให้เป็นเทวดา สมมติให้เป็นพระ
อินทร์ พระพรหม ผู้นั้นก็เป็นตามเขาสมมติ
เพียงแต่ชื่อ แต่ไม่ได้เป็นจริงไปเช่นนั้น
ด้วย เช่น เขาสมมติให้เป็นพระอินทร์ ชื่อ
พระอินทร์ ก็อยู่แก่ผู้นั้น แต่ผู้นั้นไม่ใช่
พระอินทร์ตัวเขี้ยวไปด้วย เขาสมมติให้
เป็นพระนารายณ์ ชื่อนารายณ์ก็อยู่แก่ผู้
นั้น แต่ผู้นั้นหาได้เป็นพระนารายณ์ตัวจริง
มี ๔ กรณี

๒. สภาวะสัจจะ จริงตามสภาวะ
เป็นอย่างใดก็เป็นอย่างนั้นจริง ๆ เป็นต้น
ก็เป็นดินจริง เป็นน้ำก็เป็นน้ำจริง เป็นไฟ
ก็เป็นไฟจริง เป็นลมก็เป็นลมจริง เป็นทุกข์
ก็เป็นทุกข์จริง เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ก็เป็น

เหตุให้เกิดทุกข์จริง เป็นความดับทุกข์
 ก็เป็นความดับทุกข์จริง เป็นทางให้ถึง
 ความดับทุกข์ ก็เป็นทางให้ถึงความดับทุกข์
 จริง อย่างนี้เป็นจริงตามสภาวะ

ท่านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปรมัตถ-
 สัจจะ เมื่อพิจารณาดูแล้วเป็นชั้นของ
 สัจจะไปแล้ว ไม่ใช่ตัวสัจจะ เพราะ
 ปรมัตถสัจจะ แยกออกเป็น ปรมะ—
 อย่างยิ่ง อตตะ—ประโยชน์ สัจจะ—ความ
 จริง รวมกันแปลว่า ความจริงเป็นประโยชน์
 อย่างยิ่ง เมื่อมีความจริงที่เป็นประโยชน์
 อย่างยิ่งก็ย่อมสองความว่า ความจริงที่
 ไม่เป็นประโยชน์ก็มี ความจริงที่เป็น
 ประโยชน์ก็มี จึงได้ชนตงน

๑. ปรมัตถสัจจะ ความจริงที่เป็น
 ประโยชน์อย่างยิ่ง

๒. อตถสัจจะ ความจริงที่เป็น
 ประโยชน์อย่างสามัญ

๓. อนัตถสัจจะ ความจริงที่ไม่เป็น
 ประโยชน์

ญาณที่เห็นอริยสัจ ๔ นั้น เป็น
ประโยชน์อย่างยิ่งของบุคคล เรียกว่า
ปรมัตถสัจจะ

ญาณรู้เหตุรู้ผลสามัญ หลบจาก
เหตุที่เสื่อม บำเพ็ญเหตุที่เจริญ นี้เป็น
อรรถสัจจะ

ญาณที่เห็นผลจากความจริง นี้เป็น
อนัตตสัจจะ

บุคคลผู้ปฏิบัติต้องละอนัตตสัจจะ
บำเพ็ญแต่อรรถสัจจะ และปรมัตถสัจจะ
สังขาร สังขารแบ่งออกดังนี้ คือ

๑. สังขารส่วนเหตุ ที่กำลังปรุง
เรียกว่า สังขารขันธ์

๒. สังขารส่วนผล ที่ปรุงแต่งเสร็จ
แล้วเรียกว่า รูปขันธ์

ในทางที่ดี เราใช้สังขารให้เป็นประโยชน์
สังขารย่อมปรุงมรรค ปรุงผล

ในทางที่เลว สังขารใช้เรา เราเป็นทาส
ของสังขาร ย่อมเป็นอันตรายถึงความพินาศ

(คูอธิบายในเรื่อง "สังขาร" โดยละเอียด
วันที่ ๓๐ ก.ก. ๕๕)

พระราชปวงศา คนที่มีใจเหี้ยม ฆ่าคน
แล้วไม่รู้สึกอะไรนั้น จัดเป็นบุคคลประเภท
ไหน ทำไมบางคนสร้างกรรมในชาตินี้ไว
มาก จึงยังไม่ได้รับผลของกรรมนั้น กลับ
เจริญมีความสุขอยู่ได้

พระพรหมมุนี ถวายว่า ที่เขายังมี
ความสุขและมีความสุขอยู่ ก็เพราะกรรม
ชั่วที่ทานยังไม่ให้ผล ถึงกระนั้น บุคคล
ผู้ทำกรรมชั่วย่อมจะได้รับความเดือดร้อน
ใจในภายหลัง ที่เรียก “วิปปฏิสาร”

บางกรณีก็อาศัยผลของกรรมที่สร้าง
มาแต่ปางก่อน ประกอบการกระทำซึ่งประ
กอบด้วย สติ ปัญญา วิริยะ เมตต
ที่เลิศ เลวกี่เลวที่สุด ก็เพราะปัญญาของเขา
เหล่านั้น

พระราชปวงศา ทำอย่างไรจะระลึกได้ซึ่ง
ชาติก่อนและชาติหน้า

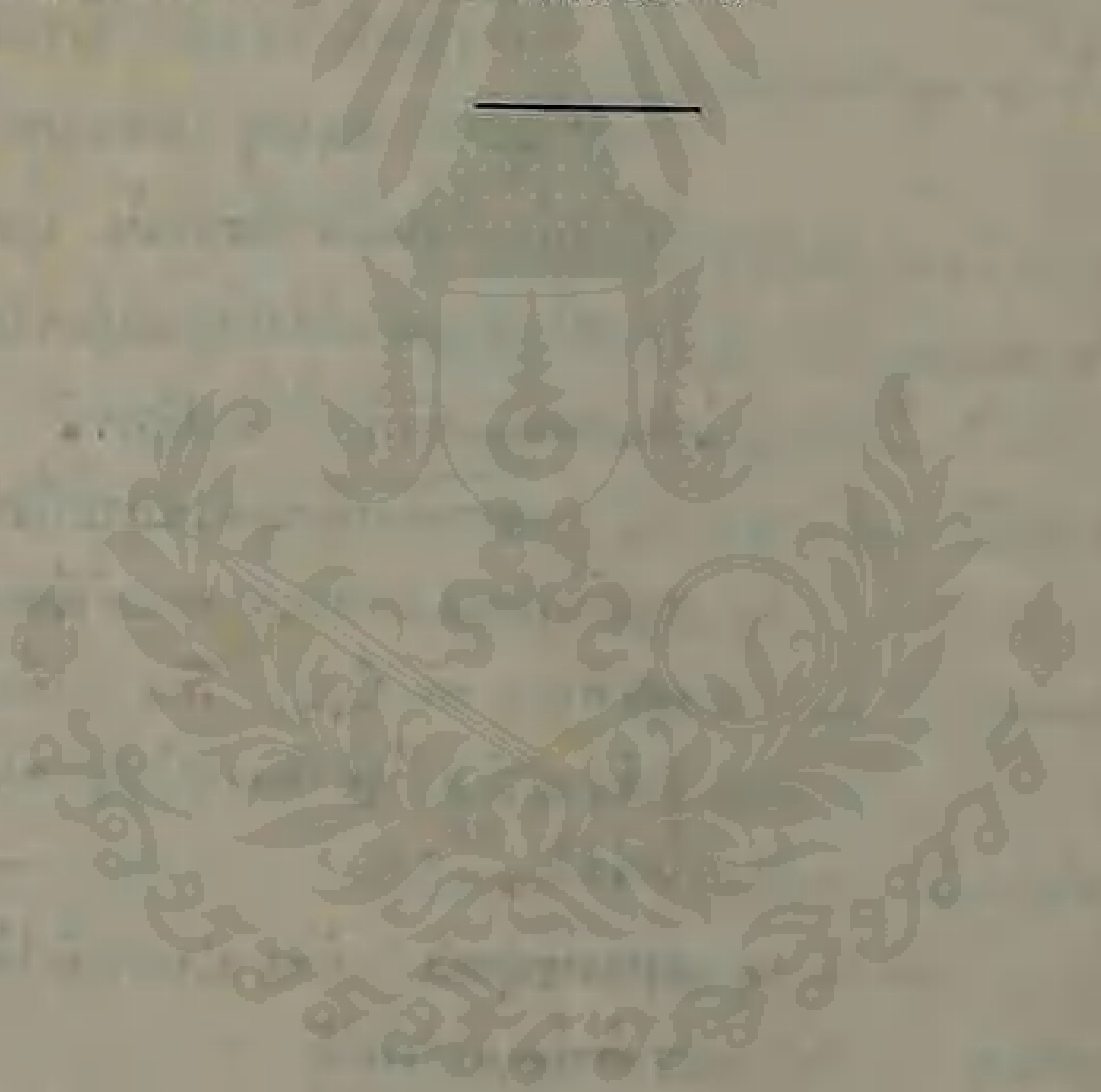
จะต้องบำเพ็ญตนเองให้สูงขึ้น ในการ
ปฏิบัติธรรม และอบรมจิตของตนเองให้
สูงขึ้นเรื่อย ๆ เป็นลำดับไป เช่น เด็ก ๆ

เวลา ๒๐.๑๕ น.

ระลึกหรือจำวันก่อนไปไม่ได้ ครั้นเจริญ
วชิระก็จำเหตุการณ์ได้บ้าง และเห็นกาลใน
อนาคตบ้าง เมื่อเจริญเต็มที่แล้ว ก็เห็น
ทั้งเหตุในอดีตและอนาคตอันไกล

เวลา ๒๑.๐๕ น.

เสด็จ ฯ ขึ้นนมัสการพระ
เขี้ยวพระบรรทม

คำถวายพระพร

สมเด็จพระวันรัต สัจจนายก

ถวายในนามพระเถรานุเถระแห่งคณะสงฆ์ไทย

และ บรรพชิต จีน ญวน

ณ พระตำหนักเพชร

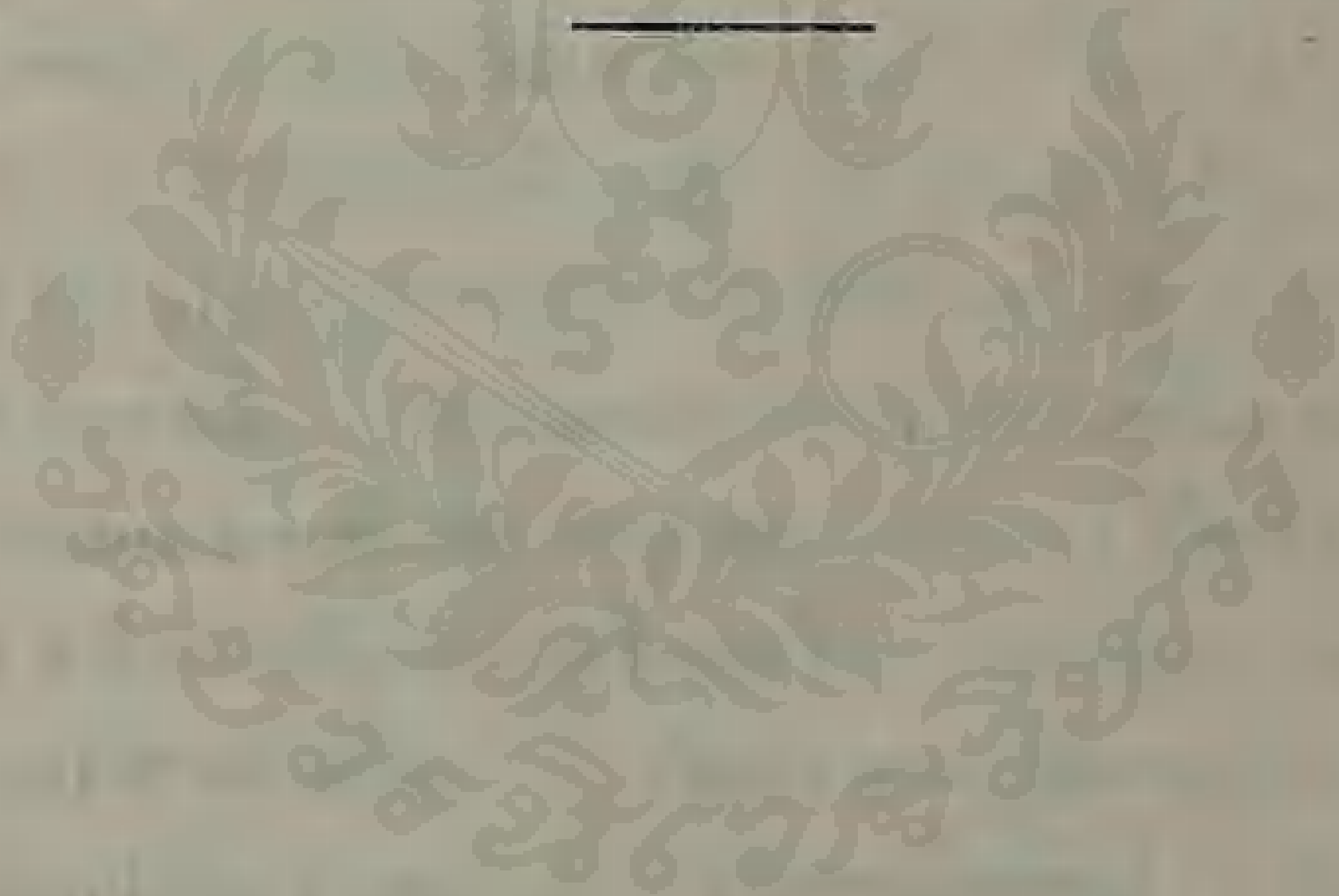
วันที่ ๒๙ ตุลาคม พ. ศ. ๒๔๙๙

ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส ถวายพระพร

พระเถรานุเถระแห่งคณะสงฆ์ไทยก็มีพระสงฆ์สมณศักดิ์อาณานิิกาย และจีนิกายมาร่วมสมทบด้วย ซึ่งพร้อมอยู่ ณ ที่เฉพาะพระพักตร์ ณ บดินี ทางมปคยนต์ทราบซึ่งในพระราชศรัทธาประสาธาธิคุณแห่งสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ที่ได้ทรงลาพระราชกรณียกิจชั่วคราว ทรงบรรพชาอุปสมบทบำเพ็ญพระเนกขัมมบารมีในพระบวรพุทธศาสนา ด้วยทรงยืนยันความเชื่อมั่นในสังฆธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศแล้ว สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ไม่เป็นเพียงพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ในภายนอกเท่านั้น ยังได้ทรงพระราชศรัทธาทรงบรรพชาอุปสมบท เพื่อได้ทรงปฏิบัติในพระธรรมวินัยอย่างใกล้ชิด เพื่อได้ทรงประจักษ์ด้วยพระปัญญา

อาตมภาพพระสงฆ์ทั้งปวงมกัลยาณจิตเป็นสมานฉันท์ขอถวาย
 อนุโมทนาสาธุการ ในพระราชกุศลนั้นเป็นอย่างดี ขอพระเดชานุภาพ
 คุณพระศรีรัตนตรัยพร้อมทั้งพระราชกุศลนั้น จงบันดาลอภิบาลรักษา
 สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ให้เสด็จสถิตดำรงเป็นองค์เอก-
 อัครพุทธศาสนูปถัมภก ยืนยงตลอดกาลนาน เพื่อได้ทรงอภิบาล
 อุปถัมภ์บำรุงพระบวรพุทธศาสนาอันเป็นมิ่งขวัญของประเทศชาติให้
 วัฒนาสถาพร อำนวยสุขประโยชน์อันไพศาล ในที่ทุกสถาน ในกาล
 ทุกเมื่อ

ขอถวายพระพร

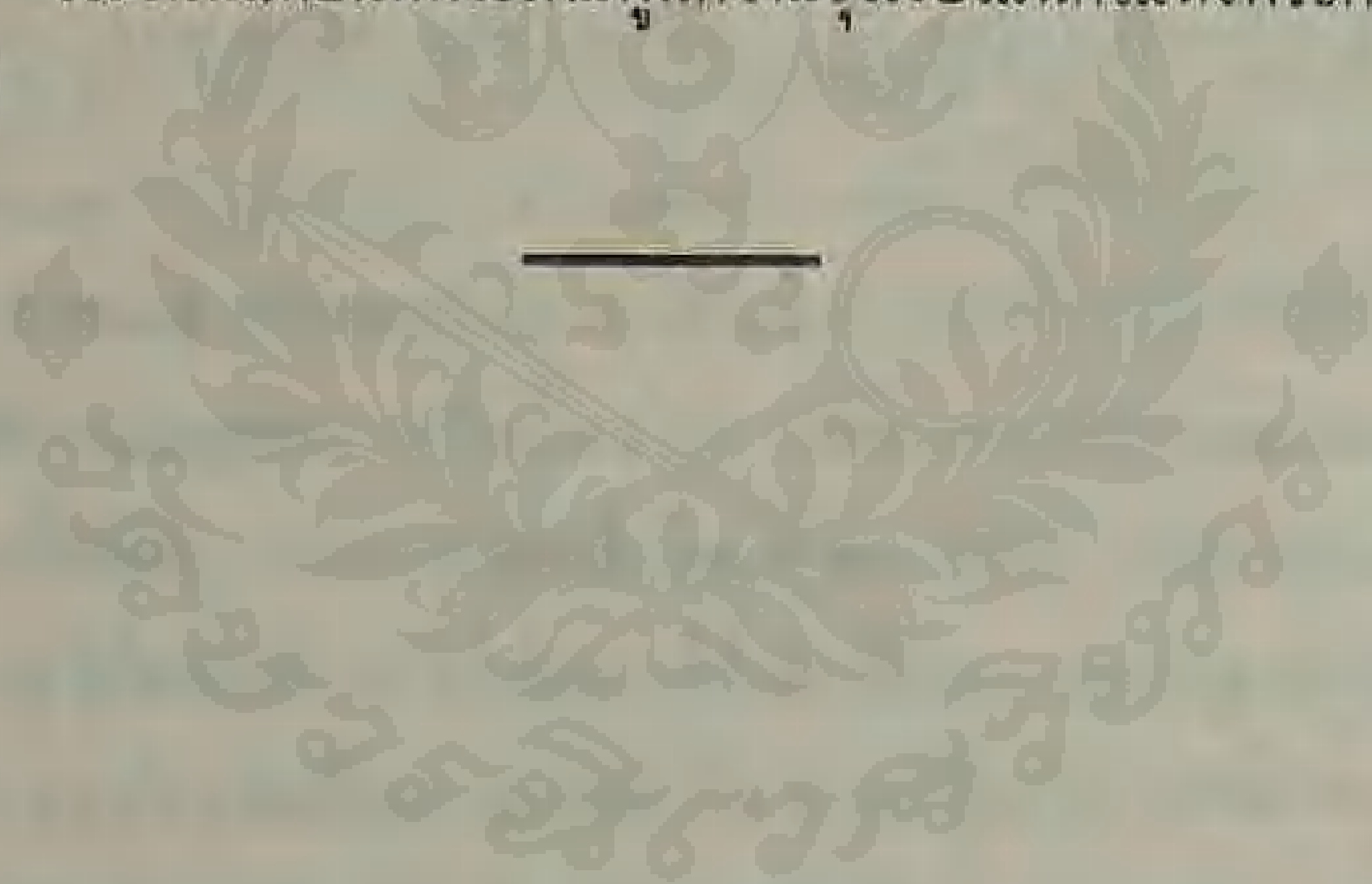

พระราชดำรัสตอบคณะสงฆ์

พระคุณเจ้าทั้งหลาย

ดิฉันขอขอบพระคุณเป็นอันมาก ในการที่ได้เสด็จไมตรีจิตครองน
แมตฉันจะได้อยู่ในสมณเพศ มาเป็นเวลาอันน้อยก็ตาม รู้สึกว่า
ได้รับการต้อนรับจากสงฆ์ทั้งหลายเป็นอย่างดี ทั้งได้รับความรู้
ในพระธรรมวินัย และทางปฏิบัติเท่าที่เวลาจะอำนวย ทั้งนี้ทำให้เกิด
ความรู้สึกว่า พระพุทธศาสนาเป็นทางแห่งความเจริญแก่ผู้ตั้งใจ
ปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด

ขออำนาจแห่งความสามัคคีที่พระคุณทั้งหลายได้แสดงอยู่ ณ
บัดนี้ จงเป็นนวมต่อนักที่จะเพิ่มพูนความรุ่งเรืองมั่นคงแห่งพระศาสนา
สืบไป

คำสอนกับคน

พระนิพนธ์ ของสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช

ศาสนา แปลว่า คำสั่งสอน หรือ คำสั่งกับคำสอน หมายความว่า
ถึงคำสั่งที่เป็นคำสั่งให้ทำ และคำสอนที่เป็นคำแนะนำชี้แจง ตลอดจน
ถึงการให้ศึกษาอบรม ศาสนาอันมีมานานแล้ว ตั้งแต่แรกมีมนุษย์รวม
อยู่ด้วยกันตั้งแต่ครวเรือน ๑ ขึ้นไป เพราะมารดาบิดาท้องสั่งสอนบุตร
ธิดา ผู้เป็นหัวหน้ามีหน้าที่ปกครองดูแล ต้องสอนผู้อยู่ในปกครอง
ไม่ใช่ฟังมในภายหลังเมื่อมนุษย์อยู่ด้วยกันเป็นปึกแผ่นแน่นหนาแล้ว
ศาสนาเช่นนั้น ควรเรียกว่าศาสนาของมารดาบิดา ศาสนาของผู้ปกครอง
แต่ไม่ได้เรียกกันว่าศาสนา เพราะคงเห็นว่าเป็นสามัญและเป็นส่วน
น้อย ๆ ทั้งไม่เหมือนกัน

ศาสนาในเบื้องต้น ก็สอนธรรมดาโดยตรง ไม่ใช่อิงธรรมดา
ธรรมดานั้นกล่าวโดยย่อก็คือ ความเป็นไปตามเหตุและผลกับส่วนที่
พ้นจากเหตุผล ส่วนคนจะรู้อะไรหรือไม่ก็ตาม ธรรมดาก็เป็นไปตาม
ธรรมดายุ่่นเอง แต่ถ้าใครรู้อะไรและทำให้ถูกต้องตามธรรมดา ก็ได้
รับประโยชน์ ถ้าไม่รู้อะไรและทำให้ไม่ถูกต้อง ก็เสื่อมประโยชน์ ผู้สอน
ก็สอนธรรมดา ตามรู้ตามเห็น ตามสามารถแห่งตน เช่นมารดาบิดา
หรือผู้ใหญ่ ได้เคยรู้ว่า ไฟเป็นของร้อน และเผาสิ่งต่าง ๆ ให้เปลี่ยน
รสและรูปเดิม ให้ร้อนให้ไหม้ ให้ละลายได้ เผาเนื้อสัตว์และผลไม้ (แต่
พอเหมาะ) ให้สุก เผาไม้ให้ไหม้เป็นถ่านเต้า เผาโลหะให้ละลายเป็นต้น

เพราะคนรู้ธรรมตาเช่นนั้น เมื่อต้องการจึงเผาและหุงต้มเนื้อสัตว์และ
ผลไม้ ใบไม้ เถาไม้ ให้เป็นอาหารบ้าง หลอมโลหะต่าง ๆ ให้ละลาย
แล้วหล่อเป็นรูปต่าง ๆ บ้าง และสั่งสอนคนอื่นต่อ ๆ ไป ด้วยบอกให้
รู้บ้าง ด้วยทำให้เห็นเป็นตัวอย่างบ้าง เพราะฉะนั้น คำสอนโดยตรงใน
ชั้นต้นก็คือ สอนธรรมตาโลกนั่นเอง ไม่ใช่อิงธรรมตา จึงให้สำเร็จ
ประโยชน์ตามสมควรแก่ภาวะ

ต่อมา เมื่อเป็นคนอยู่ด้วยกันมากขึ้น ๆ เพราะอำนาจโลกะ
(อยากได้) โทสะ (โกรธจนถึงทำให้เดือดร้อน) โมหะ (ความ
หลงที่มีอยู่ในตน) และเพราะไม่มีความละเอียดและระมัดระวังต่อความ
ชั่ว จึงเบียดเบียนกันและกันชน มุ่งล้างผลาญกันบ้าง ทำร้ายกันบ้าง
ถือเอาสิ่งของของกันบ้าง ประพฤติผิดประเพณีในทางงามของกันบ้าง
หลอกลวงกันให้เข้าใจผิดบ้าง เสพของเมาทำตนเองให้เป็นบ้า และ
ทำร้ายผู้อื่นเพราะความเมาบ้าง มีความประพฤติกเลือบสั่วทรจฉาน
ที่ไม่มีความรู้สึกชอบ เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็เกิดมีการตอบแทนและป้องกัน
กันและกันชน ต่างก็มุ่งร้ายจองแวงภัยต่อกันไป เบียดเบียนกันไป
เป็นอันอยู่ด้วยกันด้วยความเดือดร้อนไม่สงบสุขตามสมควร ท่านผู้เป็น
หัวหน้าปกครองจึงจำต้องบัญญัติห้ามการฆ่าตลุตถึงทำร้ายร่างกาย
ห้ามการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ยินยอมให้ด้วยผลการของตน ห้าม
การประพฤติผิดประเพณีในทางงาม ห้ามการหลอกลวงกันให้เข้าใจผิด
ห้ามเสพของเมาที่ทำผู้เสพให้เมาประมาทเหล่านี้นี้ ยิ่งข้างหย่อนบ้าง
แล้วแต่ความนิยม เพื่อบรรงกับความมุ่งร้ายเบียดเบียนกัน เพื่อบรรเทา

ความสงบสุขสำหรับหมู่ เมื่อหมู่นั้น ๆ รวมกันเข้าเป็นหมู่ใหญ่ขึ้น การ
บัญญัติห้ามความประพฤติชั่วก็ขยายออกไปตามอำนาจของผู้ปกครอง
ที่ดี ท่านกล่าวว่า พระเจ้าจักรพรรดิ คือท่านผู้ปกครองประชุมชน
หมู่ใหญ่ ได้บัญญัติสั่งสอนชน อันควรเรียกว่าจักรพรรดิกาสนา และ
เรียกว่าศีล ๕ หมายความว่าความประพฤติเป็นปกติ ไม่เบียดเบียนตน
เพราะไม่ทำตนให้เป็นคนชั่ว ไม่เบียดเบียนผู้อื่นเพราะไม่ทำเขาให้เดือด
ร้อน ๕ ประการ ท่านผู้เป็นหัวหน้าก็ประพฤติด้วยเสมอเหมือนกัน ศีล ๕
นี้แหละที่เป็นเครื่องทำให้มนุษย์มีความเป็นมนุษย์สมบูรณ์ สูงกว่าสัตว์
ดิริจฉาน การบัญญัติคำสั่งสอนเช่นนั้น ก็มุ่งเหตุผลคือธรรมดานั่นเอง

เมื่อคนฉลาดมีปัญญาไตร่ตรองขึ้น ได้เห็นความเป็นไปของโลก
ที่อาศัยอยู่ และของบุคคลอื่นเป็นไปต่าง ๆ น่าพิศวง เช่นคงนึกว่า
ทำไมสิ่งนั้นจึงเป็นอย่างนั้น สิ่งนั้นจึงเป็นอย่างนั้น ทำไมคนนั้นจึงเป็น
อย่างนั้น คนนั้นจึงเป็นอย่างนั้น นึกคงเป็นเพราะรู้จักธรรมกายยังไม่พอ
ธรรมกายอันใดละเอียดเห็นยากเหลือวสัย ก็หมดสามารถ แต่คงอยากรู้
จึงมีผู้แสดงว่าเป็นผู้รู้ขึ้น เพราะหวังจะให้เขานับถือและหวังประโยชน์
อย่างใดอย่างหนึ่ง จึงแสดงเรื่องราวและความเป็นไปของโลกตลอด
ถึงคนและสัตว์ ด้วยอ้างว่าผู้สร้างและผู้บันดาลเป็นตัวเป็นตน เทียบ
ตัวอย่างสิ่งของที่คนสร้างขึ้นมาว่า ถ้าไม่มคนทำ สิ่งของนั้น ๆ จะมิขึ้น
ไปได้อย่างไร และก็อ้างว่า ตนเป็นผู้มาแทน หรือมาจากท่านผู้สร้าง
ผู้บันดาลนั้น อาจสื่อสารถึงท่าน ขอให้ท่านช่วยได้ ถ้าใครอยากได้ก็
เป็นสุข ก็ต้องอ่อนน้อมพระผู้สร้างผู้บันดาล ถ้าท่านไปรบกวนท่านก็จะช่วย

และสอนให้ทำพิธีอันวอน หรือปฏิบัติกิจการต่าง ๆ ด้วยอ้างว่า ท่าน
 ผู้สร้างผู้บันดาลชอบอย่างนั้นเกลียดชังอย่างนั้น ผู้ฟังเมื่อไม่รู้ไม่เห็น
 อย่างอนึ่งขึ้นไปก็ต้องเชื่อ แม้ในชนชั้นมีคนเชื่อถือน้อย แต่เมื่อ
 สืบต่อกันไปหลายชั่วเขา ก็มีผู้ติดตาม ๆ กันมากขึ้น ๆ และแพร่หลาย
 ไปถึงพวกอื่น ในบัดนี้จึงมีผู้นับถือและแสดงเรื่องศาสนาต่าง ๆ กันไป
 เป็นหลายพวก ในพวกหนึ่ง ๆ ก็ยังแยกออกไปอีกเป็นหลายนิกาย ผู้เคย
 ถูศาสนาและนิกายไหน ก็อ้างว่าศาสนาและนิกายนั้นจริงแท้ ศาสนา
 และนิกายอื่นผิด เป็นอันลงกันไม่ได้ ต่างฝ่ายต่างก็ปรักปรำกันและกัน
 ส่วนศาสนาไหนจะถูกต้องตามธรรม อย่างไหนไม่ถูก แล้วแต่ผู้มี
 ปัญญาจะวินิจฉัย แต่ผู้วินิจฉัยควรตั้งตนเป็นกลางก่อน และควร
 วินิจฉัยด้วยมุ่งธรรม คือความถูกต้องตามเหตุผล ไม่เช่นนั้นการวินิจฉัย
 อาจลำเอียงไปตามความเชื่อเค็ม

เรื่องศาสนาอื่น ๆ จักไม่กล่าวถึง จักกล่าวจำเพาะพระพุทธศาสนา
 และเพียงบางประการ

ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า เหตุและผลเนื่อง
 ถึงกัน คือเมื่อเหตุที่ประกอบเป็นเช่นไร ก็ผลัดผลเป็นเช่นนั้น รวม
 ความว่าทรงสั่งสอนให้รู้ธรรมตามตนเอง

ธรรมคาส่วน ๑ นั้น ก็คือความเป็นไปตามเหตุผลดังกล่าวแล้ว
 แตกแยกเป็น ๒ คือ เป็นส่วนภายนอกสำหรับโลกธาตุก็มี เช่น
 ฝนตกเป็นเหตุ ดินเปียกเป็นผล แดดออกเป็นเหตุ ดินแห้งเป็นผล
 เหล่านี้ ไม่เป็นดีไม่เป็นชั่วสำหรับธรรมตาเอง แต่คนนั้นและชอบ

อย่างไหนก็ว่าอย่างนั้นดี ไม่ชอบอย่างไหนก็ว่าอย่างนั้นชั่ว เป็น
ส่วนภายในสำหรับบุคคลก็มี เช่นคนทำการเป็นเหตุ สิ่งสำเร็จเพราะ
ทำการนั้นเป็นผล

ส่วนที่เบนภายนอกนั้น ถ้าบุคคลรู้จักก็อาจประกอบเหตุให้เหมาะ
และได้ผลสมประสงค์ เช่นทำเครื่องจักรกลให้สำเร็จเป็นยานพาหนะ
เป็นต้น แต่ธรรมดาคือความเป็นไปตามเหตุผลในภายนอกนั้น ถึงคน
จะรู้และประกอบให้มากขึ้นเพียงไร ก็เป็นไปเพื่อคุณประโยชน์สุขก็ได้
เพื่อโทษทุกข์ก็ได้ จะกล่าวว่าเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขโดยส่วนเดียว
หาได้ไม่ เพราะถ้าบุคคลเป็นคนดี ก็พึงนำสิ่งที่ประกอบขึ้นนั้นไปใช้
ในทางที่ดี ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและผู้อื่น ถ้าบุคคลเป็นคนชั่ว
ก็นำไปใช้ในทางชั่ว ที่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น และไม่มที่
สันสุกว่าจะเป็นไปเพียงไร ทั้งยังไม่เคยปรากฏว่าเป็นไปเพื่อความ
สงบสุขได้เลย เพราะเหตุนี้กรรมจึงมีไฉนเรียกคำสั่งสอนในธรรมตา
ส่วนนี้ว่าศาสนา

ส่วนธรรมตาคือความเป็นไปตามเหตุผลภายใน คือที่บุคคลนั้น
ก็แยกออกเป็น ๒ ประการ คือเป็นส่วนชั่ว ๑ เป็นส่วนดี ๑ ธรรมตา
ส่วนชั่ว ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่สงบสุข หรือเป็นทุกข์ ยิ่งบ้างหย่อน
บ้าง ตามความที่บุคคลได้ประกอบกระทำชัวยิ่งหรือหย่อน ธรรมตา
ส่วนดี ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบสุข ยิ่งบ้างหย่อนบ้าง ตามความที่
บุคคลประกอบกระทำชัวยิ่งกว่าจะถึงที่สุด แต่บางอย่างก็ลบลบรู้เห็น
ได้ยาก ธรรมตาคือความเป็นไปตามเหตุและผลภายในนั้นแลเป็นสำคัญ

เพราะทำบุคคลให้เป็นคนดีหรือให้เป็นคนชั่วก็ได้ ให้เป็นไปเพื่อความ
สงบสุข หรือให้เป็นไปเพื่อโทษทุกข์ก็ได้ บุคคลจะคิดเห็นหรือไม่คิด
เห็นก็ตาม ก็คงเป็นอยู่เช่นนั้น ตงแต่ตนจนบคน และจักเป็นเช่นนั้น
ต่อไปอีก เพราะเหตุนี้กรรมจึงเรียกคำสั่งสอนในธรรมคาส่วนนั้นว่า
ศาสนานา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงคำสั่งสอน ซึ่งเรียกว่า
พระพุทธศาสนา ก็ทรงแสดงธรรมภายในเป็นพื้น ส่วนใดที่เขาบัญญัติ
มาแล้ว ถ้าถูกต้องและเป็นไปเพื่อความสงบสุข พระองค์ก็ทรงรับรอง
ไม่คัดค้าน แต่ถ้าส่วนใดไม่ถูกต้องและเป็นไปเพื่อโทษทุกข์ พระองค์
ก็ทรงแก้ไขเปลี่ยนแปลงและทรงบัญญัติขึ้นใหม่ คำที่เขาใช้กันอยู่แล้ว
ก็ไม่ทรงบัญญัติใหม่ แต่ทรงอธิบายให้ตรงกับธรรมที่ทรงแสดง และ
ทรงแนะนำให้ละธรรมคาส่วนชั่ว ให้ประกอบธรรมคาส่วนดี ตงแต่
เบื้องต้นเป็นลำดับขึ้นไป มีประการเป็นอันมาก และทรงแสดงว่า
บุคคลอาจทำได้ ถ้าไม่อาจทำได้ พระองค์ก็ไม่ทรงแสดง และเมื่อ
ทำตามได้ ก็ยอมเป็นไปเพื่อความสงบสุข ไม่เป็นไปเพื่อโทษทุกข์
ถ้าไม่เช่นนั้นก็ไม่ทรงแสดง

ในชั้นต้น ทรงสั่งสอนในประโยชน์ปัจจุบัน เพื่อให้บุคคลตั้งตน
ได้ในปัจจุบัน ในชั้นกลาง ทรงสั่งสอนประโยชน์ภายหน้า คือเพื่อให้
บุคคลแผ่ความดีไปถึงผู้อื่น เป็นประโยชน์สำหรับหมู่คนที่อยู่ด้วยกัน
ในปัจจุบัน ชั้นสูง ทรงแสดงให้รู้เห็นตามเป็นจริง เพื่อปล่อยวาง
ความยึดถือส่วนที่ไม่จริงเสีย

บทความธรรมะ

ประจำวันจันทร์ที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

พระพรหมมุนี ถวาย

เรื่อง การใช้ปัญญา

การใช้ปัญญาเป็นสิ่งจำเป็นของคน บุคคลจะได้สาระ หรือ
สำเร็จมรรคผล (มรรค แปลว่า เหตุ) ก็เพราะปัญญา ใครมีปัญญา
มากก็ทำประโยชน์ได้มาก แต่การใช้ปัญญาก็ต้องระวังการเลยเถิด
เหมือนกัน ถ้าใช้ไปในทางที่ผิด ความเห็นก็ผิด เป็นมิจฉาทิฏฐิ
ถ้าใช้ปัญญาไปในทางที่ถูก ความเห็นก็ถูก เป็นสัมมาทิฏฐิ อกุศล
และกุศล มาจากความเห็นผิดและถูกนี้เป็นเหตุ เมื่อเห็นผิดก็เป็น
มิจฉาทิฏฐิ ให้ผลเป็นอกุศลโดยส่วนเดียว ท่านเปรียบเหมือนคิลา
แมจะเป็นชิ้นเล็กก่อนน่อยกมคตเป็นอย่างดี คือจมน้ำ ไม่ลอยน้ำได้
มิจฉาทิฏฐิ เมื่อเกิดขึ้นในจิตของผู้ใด จิตของผู้นั้นก็เป็นอกุศล เมื่อ
แสดงออกมาทางกายก็เป็นกายทุจริต เมื่อแสดงออกทางวาจา ก็เป็น
วจีทุจริต แต่จะเป็นอกุศลมากหรือน้อยก็ตามชนของมิจฉาทิฏฐินั้น ๆ

สัมมาทิฏฐิ เมื่อเกิดขึ้นในจิตผู้ใด จิตผู้นั้นก็เป็นกุศล เมื่อแสดง
ออกมาทางกายก็เป็นกายสุจริต ทางวาจาก็เป็นวจีสุจริต จะเป็นกุศล
มากหรือน้อยก็ตามชนของสัมมาทิฏฐินั้น ๆ เพราะฉะนั้น สัมมาทิฏฐิ
จึงมีต่าง ๆ กัน มโนกรรมก็มี สัมมาทิฏฐิเป็นองค์พระอริยมรรคก็มี
สัมมาทิฏฐิที่เป็นत्वพระอริยมรรคก็มี

๑. สัมมาทิฏฐิที่เป็นมโนกรรมเห็นว่า บุญมี บาปมี มารดาบิดา มีคุณแก่บุตรธิดา ท่านผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำมรรคผลให้ปราศจากภัย ไม่สูญ เป็นต้น

๒. สัมมาทิฏฐิที่เป็นองค์ของพระอริยมรรค ได้แก่ปัญญาที่เห็น อริยสัจ ๔ นั้นเอง คือ

๑. เห็นทุกข์
๒. เห็นเหตุเกิดทุกข์
๓. เห็นความดับทุกข์
๔. เห็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

แต่เห็นเป็นอย่าง ๆ เห็นทุกข์ ทุกข์ก็บังสมุทัย สมุทัยบังนิโรธ นิโรธบังมรรค ทรงนเพราะปัญญาที่เห็นนมนสมาธิเป็นบาท มกากลางอ่อน เหมือนกับคนที่ยืนอยู่บนภาคพื้น แลเห็นคนทเดินมาเป็นแถว เห็น คนหน้าบ้างคนกลาง ๆ ก็บังคนหลัง คนหน้าก็เห็นแต่ด้านหน้าของเขา ไม่ตลอดตลอดไปรังไปได้

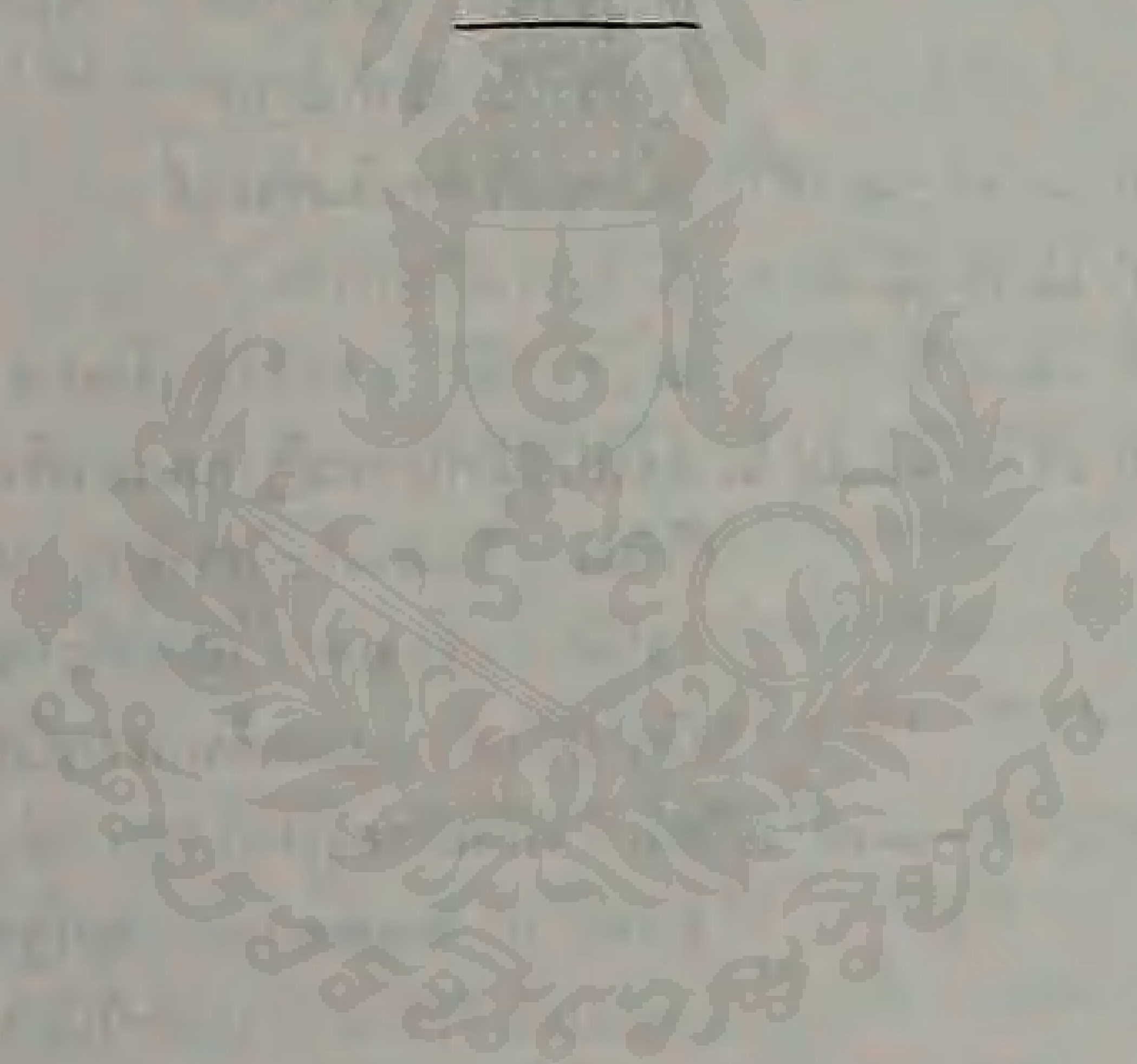
๓. สัมมาทิฏฐิที่เป็นตัวพระอริยมรรคนั้น ได้แก่ปัญญาที่เห็น อริยสัจ ๔ นั้นเอง แต่เห็นตลอดตลอดไปรังแจ่มแจ้งถึงกันหมด เหมือนกับคนที่ยืนอยู่บนที่สูง ทอดสายตาลงมาเห็นคนที่อยู่บนภาคพื้น เห็นคนหน้าตลอดคนกลางถึงคนหลัง ไม่บังกันใด เมื่อเห็นทุกข์ ทุกข์ก็ไม่บังสมุทัย สมุทัยไม่บังนิโรธ นิโรธไม่บังมรรค เห็นคราวเดียว พร้อมกันหมด

เมื่อสัมมาทิฏฐิที่เป็นตัวแห่งพระอริยมรรคนั้นเกิดขึ้นแก่จิตของผู้ใด ในขณะที่จิตของผู้ใดในขณะที่นั้นก็เป็นพระอริยบุคคล

ทางพระพุทธศาสนาสอนให้รู้เหตุผล รู้จักความจริงอย่างแจ่มแจ้ง แต่บางอย่างจำเป็นต้องใช้ความคาดคะเน ก็สอนให้ถือเอาทางที่เสมอตัวกับใดก็ตาม ไม่ถือเอาทางขาดทุน อันเรียกว่า "อับจนณะ" ข้อปฏิบัติที่ไม่ผิด เช่น เรื่องปรารภถึง ตายเกิด ตายสูญ ผู้ปรารภยังไม่ได้ตาย จะรับรองว่าตายเกิดที่เดียว หรือปฏิเสธทั้งหมดก็ไม่ควร จึงทรงสอนให้พิจารณาทุกทางได้ทางเสียของการอื่น ๆ ถ้าถือว่าตายสูญ เมื่อถืออยู่เช่นนั้น จิตก็ประมาทและหยาบ ไม่รีบทำความดีไว้ เมื่อตายไป ถ้าไปถูกตายสูญก็เสมอตัว ถ้าถูกตายเกิดก็ขาดทุน เพราะไม่ได้เตรียมตัวไว้ อย่างนมแต่ทางเสมอตัวและขาดทุนฝ่ายเดียว

ถ้าถือว่าตายเกิด ภพหน้ามี เป็นเหตุให้ไม่ประมาทรีบเตรียมตัวไว้ ทำคุณงามความดีให้ปรากฏ คุณงามความดีนั้นย่อมเป็นประโยชน์อยู่ เมื่อตายไป ถ้าไปถูกตายสูญก็ไม่ขาดทุน ถ้าไปถูกตายเกิดก็ได้กำไร เพราะได้เตรียมตัวไว้แล้ว แม้ในคุณธรรมที่สูงอื่น ๆ ก็เช่นกัน เช่น พระนิพพาน ถ้าถือว่าพระนิพพานไม่มี เป็นเรื่องเหลวไหล เป็นเหตุให้ใจหยาบ ไม่รีบทำคุณงามความดี ถ้านิพพานไม่มีจริงก็เสมอตัว ถ้าพระนิพพานมี ผู้นั้นก็ไม่สามารถจะถึงพระนิพพานได้ ถ้าถือว่าพระนิพพานมีแล้วปฏิบัติในทางที่จะไปสู่พระนิพพาน บำเพ็ญศีลธรรมให้เกิดขึ้น ถ้านิพพานไม่มี ความดีที่ทำไว้ก็คงเป็นความดีแก่ตัวอยู่ ถ้านิพพานมี ผู้นั้นก็อาจได้ อาจถึงซึ่งนิพพานนั้น มีแต่ทางใดก็ตามกับเสมอตัว ไม่มีทางขาดทุนเลย ทางพุทธศาสนา สอนดังนี้

หมายเหตุ	กุศล	—	กรรมดี
	อกุศล	—	กรรมชั่ว
	คติ	—	ความไป
	สมุทัย	—	เกิดพร้อม
	อริยมรรค	—	หนทางตัดกิเลส
	นิพพาน	—	บรรลुธรรมแล้วมีจิตสะอาดบริสุทธิ์

พระราชกรณียกิจ ในวันที่ ๕ แห่งการทรงผนวช

วันอังคารที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๔๙๙

- เวลา ๖.๐๐ น. ที่นพระบรรทม
- เวลา ๗.๐๐-๗.๔๕ น. เสวยพระกระยาหารเช้า
- เวลา ๘.๐๕-๘.๔๕ น. เสด็จลงพระอุโบสถ ทำวัตรเช้า ทรงสดับ
วินัยมุขเรื่อง "อภิสมภาร" ซึ่งพระครู
วิสุทธิธรรมภาณ อ่านถวาย
- เวลา ๑๐.๔๕-๑๒.๑๕ น. สมเด็จพระราชชนนีเสด็จมาเฝ้า ฯ
- เวลา ๑๐.๕๐-๑๑.๕๐ น. เสวยพระกระยาหารเพล
- เวลา ๑๒.๐๐ น. เสด็จ ฯ ไปเฝ้า ฯ สมเด็จพระสังฆราช
- เวลา ๑๕.๐๐-๑๕.๕๕ น. เสด็จไปนมัสการพระอรุณี กรมหลวงชินวรา-
สิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ณ วัด
ราชบพิธ แล้วเสด็จ ฯ ไปเฝ้าพระราชกุศล
ยังสุสานหลวง ถวายสมเด็จพระราชบิดา
- เวลา ๑๖.๓๐-๑๘.๓๐ น. เสด็จ ฯ ลงพระตำหนักเพชร ไปรถเกล้า ฯ ให้
จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี
และภรรยา เฝ้า ฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียน
เสร็จแล้วไปรถเกล้า ฯ ให้เจ้าจอมในรัชกาล
ก่อน ฯ เฝ้า ถวายดอกไม้ธูปเทียนแล้วเสด็จ
ลงพระอุโบสถทรงฉายพระบรมรูปร่วมกับ

พระภิกษุวัชรนิเวศวิหาร พระอนุศาสนหา
 จารย์สมเด็จพะวันรัต และพระกรรมวาจา
 จารย์พระศาสนโสภณ ณ บริเวณพระอุโบสถ
 ทรงฉายพระบรมรูปเดี่ยว วันนทาวตร
 เย็นเริ่มเกือบ ๑๘.๐๐ น. ทรงสลับเรื่อง
 “กนกบธรรม” ซึ่งพระมหาบุญธรรม อ่าน
 ถวาย เสด็จ ฯ ชน ๑๘.๓๐ น.

เวลา ๑๙.๑๐-๒๐.๑๕ น. พระพรหมมุนี เฝ้า ฯ ถวายธรรมะ เรื่อง
 “สังขาร” โดยละเอียด

พระราชปจณา การที่มคนบ่าวสาวทำให้
 เสียชื่อเสียง และอาจจะได้รับผลสะท้อนถึง
 ฐานะของครอบครัว ตลอดจนญาติพี่น้อง
 วงศ์ตระกูล สมควรที่สมณเพศ และคฤหัสถ์
 จะปฏิบัติตนเช่นไรเมื่อมีการเซ่นเซ่นเกิดขึ้น

พระพรหมมุนี ถวายว่า ทางสมณเพศ
 จงกระทำความดีต่อไป ความจริงย่อมหนี
 ความจริงไปไม่พ้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ก็ประทานโอกาสให้แก่ทั่ว เช่นพระภิกษุ
 ที่ถูกไล่ความ ก็มีโอกาสแก่ทั่วได้ ทาง
 ด้านคฤหัสถ์ ถ้าจะฟ้องร้องขอความเป็น
 ธรรมจากศาลก็ไม่ผิด แต่ถ้าตั้งใจปฏิบัติ

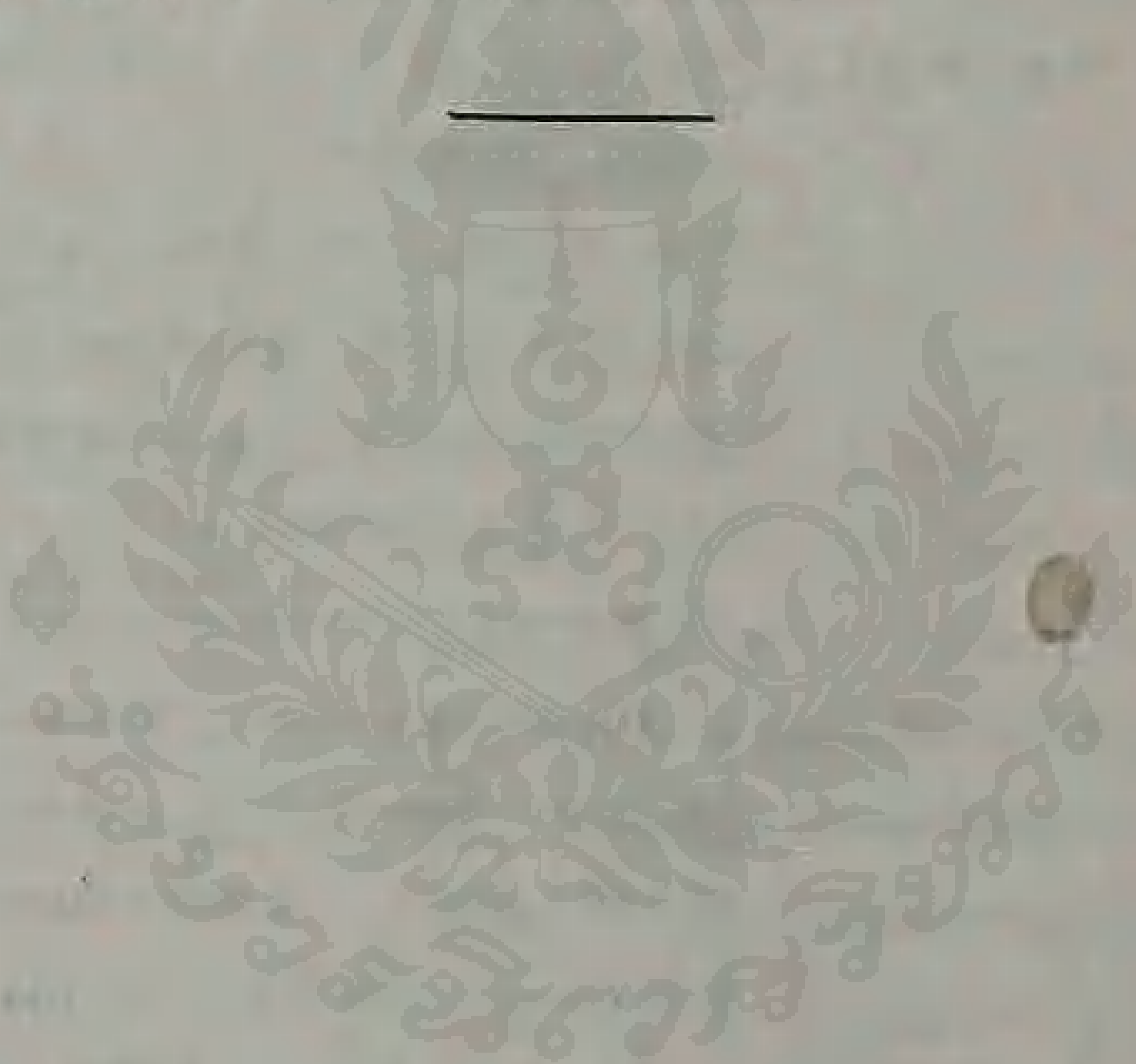
ชอบต่อไป โดยไม่สะทกสะท้านต่อการใส่
 ความ นานเข้าก็คงมีคนเห็นความดีความ
 ชอบของเรา จะถือเป็นกรรมก็ได้ เป็น
 เรื่องของสังขารส่วนเหตุ คือคนอื่นปรุงแต่ง
 ให้เป็นเรื่องเป็นราว

เวลา ๒๑.๐๐ น.

เสด็จ ฯ ชนมัสการพระ

เวลา ๒๒.๓๐ น.

เข้าที่พระบรรทม

อภิธาน

สิกขาบทแผนกนี้ มาในชั้นธกะเป็นพื้น ไม่ได้บอกจำนวนเหมือน
สิกขาบทมาในพระปาฏิโมกข์ จัดเป็นพวก ๆ ตามกิจหรือวัตถุ เรียกว่า
ชั้นธกะอันหนึ่ง ๆ เช่น ว่าด้วยทำอุโบสถจัดไว้พวกหนึ่ง เรียกว่า
อุโบสถชั้นธกะ ว่าด้วยจิวรจัดไว้พวกหนึ่ง เรียกจิวรชั้นธกะ มาใน
ท่อนกัม เช่นในนิทานต้นบัญญัติแห่งสิกขาบทมาในพระปาฏิโมกข์บ้าง
ในวินิตวัตถุเรื่องสำหรับเทียบเคียงตัดสินอาบัติในกัมภรวังคับบ้าง มา
ในอรรถกถาที่เรียกว่าบาลมุตตกะบ้าง จะกล่าวไปตามแนวกัมภร
ชั้นธกะ ก็ไม่เหมาะ เพราะประการทั้งหลายคือ ข้อทั้งหลายที่กล่าวไว้
ในกัมภรชั้นธกะ อันพ้นจากมุขแห่งบัญญัติ จะไม่กล่าวถึงกัม ที่ยัง
สืบสนหรือยังควรจัดเข้าพวกใดอีกกัม ข้อนอกกัมภรชั้นธกะ อัน
จะเก็บมารวบรวมกัม ในที่นี้จึงจำเป็นจะจัดหมวดใหม่ สุดแต่จะเหมาะ
ได้อย่างไร แต่จะทำตามวิธีนั้น คือจัดเป็นหมวดกันตามกิจหรือวัตถุ

และสิกขาบทแผนกนี้ มีรูปเป็น ๒ คือ เป็นข้อห้าม ๑ เป็นข้อ
อนุญาต ๑ และข้อห้ามนั้นปรับอาบัติโดยตรงมีเพียง ๒ คือ ฤๅลัจจัย ๑
มีต่าง ๆ และพ้นจากมุขแห่งบัญญัติ ทุกกฎ ๑ มีเป็นพื้นไป ที่ไม่ได้ปรับ
อาบัติโดยตรง เป็นแต่กล่าวว่า อย่า ๆ ไม่ ๆ เป็นคำแนะนำสอนกัม
เช่นนมอยู่ในกถาทงหลายอันกล่าวเป็นเรื่อง ๆ ไป เมื่อไม่เอื้อเพื่อใน
ที่จะเว้น พระอาจารย์ท่านปรับเป็นทุกกฎลงในเสขิยะ ข้อที่อนุญาตนั้น
น่าจะเห็นว่าเป็นประธานประโยชน์พิเศษ เช่น ทรงอนุญาตว่าสัสสิกสาฎก

ไม่ได้บังคับว่า ภิกษุทุกรูป เมื่อถึงฤดูฝนจะต้องมีผ้าอาบหน้าฝน เป็น
แต่ถ้าต้องการก็มีได้ ใช้จีวรใต้ออกไปมากกว่าไตรจีวร แต่มี
อนุญาตบางแห่ง เป็นเหมือนข้อยกเว้น เช่นอนุญาตเพื่อบีบประทุกก่อน
แล้วจึงนอนในกลางวัน นี่ไม่ใช่ประโยชน์พิเศษเลย กลับเป็นเครื่อง
ผูกมัด ควรจะว่า "อันภิกษุผู้จะพักในกลางวัน พึงบีบประทุกเสีย ภิกษุ
ใดไม่บีบ ต้องทุกกฎ" เช่นนี้ความจะชัด แต่อย่างไรจึงเป็นอนุญาตไป
ข้าพเจ้าเข้าใจว่า เป็นเพราะเรียงคำเปลอไป เพราะมีเป็นบางแห่ง
พระกัณทรจนาจารย์หมายเอาอนุญาตเช่นนี้ * กล่าวไว้ว่า ไม่ทำต้อง
อาบที่ทุกกฎ ส่วนอนุญาตมีปรกบเห็นได้แท้ เช่นอนุญาตสัตทาหกาลิก
ในวิกาล ต่อเมื่อมีปัจจัยจึงให้ฉนได้ เมื่อปัจจัยไม่มีและฉน เป็นอัน
ถือประโยชน์พิเศษเกินไป ท่านปรับทุกกฎชอบอยู่ ยังข้อที่สอนให้ทำ
ว่าควรอย่างนั้น ๆ จะเรียกว่าข้อยกอนุญาตโดยอ้อมก็ได้ เมื่อไม่ทำตาม
ข้อเช่นนี้ จะปรับทุกกฎเพราะไม่เออเพออีกชอบอยู่ พึงรู้จักข้อยกอนุญาต
อันให้ประโยชน์พิเศษ หรืออนบังคับให้ทำ ดังนี้

อาบที่ปรับแก่ภิกษุผู้ละเมิดในแผนกนี้ มีแต่ดูแลจจัยกับทุกกฎ
เท่านั้น และดูแลจจัยก็มีห่าง ทังพ้นจากทางแห่งปฏิบัติด้วย ข้าพเจ้า
จักไม่ออกข้ออาบที่ เว้นไว้แต่ที่เบ็ดดูแลจจัย จะบอกให้แจ้ง ผู้ศึกษา
พึงเข้าใจเอาเอง ตามหลักที่กล่าวแล้วในตอนหลัง เรียงเช่นนี้เห็นว่า
จะน่าอ่านน่าฟังกว่า พึงเข้าใจทุกกฎในทันที เป็นแต่ลำพังวัดกัมมะ
คือความละเมิดธรรมนิยม เป็นการเสียหายได้เพียงไร พึงรูดังนี้ :-

ถ้าล่วงแต่บางอย่างหรือบางครั้ง ก็ไม่พอเป็นอะไร แต่ถ้าล่วง
 มากอย่างหรือเป็นนิตย์ไป ธรรมเนียมย่อมกลายเป็นหรือเสื่อมเสียไป
 ภิกษุต่างเป็น ๒ พวก คือเคร่งและไม่เคร่ง ก็เพราะพวกเคร่งยังรักษา
 ธรรมเนียมแข็งแรง พวกไม่เคร่งทอดธุระเสีย ไม่เอาเพื่อนอื่นทำตาม
 รู้เช่นนั้นแล้ว พึ่งปฏิบัติโดยสายกลาง ไม่ทำตนให้ลำบากเพราะธรรมเนียม
 อันขัดขวางต่อกาลเทศะ และไม่มั่งง่ายจนถึงจะทำตนให้เป็นผู้เลวทราม
 ปฏิบัติเพียงเท่านั้น ก็เรียกได้ว่างาม ยังพอจะสืบอายุพระพุทธศาสนา
 ใค้อยู่

วันจันทร์แรม ๒ สิกขาทนออกพระปาฏิโมกข์ “อภิสมภาร” ของสมเด็จพระมหา-
 สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พิมพ์ครั้งที่ ๑๖/๒๔๖๗ หน้า ๑-๓

คนกับธรรม

พระนิพนธ์ ของ สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช

พระพุทธศาสนาเป็นธรรมอย่าง ๑ เรียกว่าศาสนธรรม (ธรรม คือคำสั่งสอน) พระพุทธศาสนานี้ย่อมประกาศแสดงสัจธรรม ธรรม ที่เป็นจริงตามธรรมดา โดยตรงทรงบัญญัติทบุคคลนั่นเอง ไม่ได้ทรง บัญญัติทอน เหตุนี้ ทุกคนก็คือธรรม ธรรมก็อยู่ที่ตนมิใช่อยู่ออน เพราะฉะนั้น การเรียนธรรมก็เพื่อประโยชน์ คือฝึกให้รู้ถูก กำจัดความ ทุจริต ให้รู้ความจริง กำจัดความรู้ไม่จริง ของบุคคลนั่นเอง อันเป็น ประโยชน์อย่างสำคัญของคน เปรียบเหมือนประธานกระจกเงาแก่ บุคคลให้ส่องดูตัวเองให้เห็นว่าเป็นอย่างไรแล้ว แก่ตนเองให้คั่นเอง แต่บางคนเข้าใจผิดคิดว่า “ธรรมอยู่ทอนนอกจากตน คนที่ต้องการ ธรรม ก็แสวงหาธรรมไปตามต้องการ ส่วนตนไม่ต้องการธรรม ธรรมก็ไม่เกี่ยวข้องกับตน” นี่เป็นความเข้าใจผิดแท้ เพราะคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้าที่แสดงความจริง ก็แสดงทบุคคล ดังกล่าวแล้ว

ธรรมนั้น กล่าวตามศัพท์ท่านแสดงว่า ส่วนที่ทรงตัวไว้ ที่ เป็นส่วนดี ก็ทรงตัวเป็นอยู่ดีเสมอ ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นชั่ว และเป็นไปตามชั้น ส่วนที่ชั่ว ก็ทรงตัวเป็นชัวยู่เสมอ ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นดี และเป็นไป ตามชั้น ธรรมที่ท่านไม่นิยน์ว่าเป็นดีหรือเป็นชัวก็คงทรงตัวเป็นไม่ดี เป็นไม่ชัวยุ่่นั่นเอง โดยนัยแห่งอภิธรรมสังคณี เพราะธรรมเหล่านี้ มีในบุคคลนั่นเอง ไม่ได้มีทอน จึงทรงบุคคลให้เป็นดีบ้าง ให้เป็นชับบ้าง

ต่าง ๆ กัน ดังที่ปรากฏเห็นกันอยู่ คนที่ปรากฏเป็นคนดีต่าง ๆ จะมี
 คนอื่นรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ก็เพราะทำดีเป็นเหตุ จึงปรากฏเป็นคนดีเป็นผล
 คนที่ปรากฏเป็นคนชั่วต่าง ๆ ก็เพราะทำชั่วเป็นเหตุ จึงปรากฏเป็น
 คนชั่วเป็นผล นเป็นคนดีหรือเป็นชั่วมตามคลองธรรม ไม่ใช่ดีหรือชั่วม
 ความเห็นของหมู่หรือของตนเอง เช่นคนที่ทำร้ายเขาได้มาก หรือ
 ถูเขาของของเขามาก พวกหรือหมู่ของเขากว่าดี หรือตนเอง
 กว่าดี แต่ตาพวกนั้นหรือผู้นั้น ถูกเขาทำเช่นนี้แค้น ก็กลับเห็นว่า
 ไม่ดี เพราะบุคคลไม่ตรวจพิจารณาตนเอง จึงไม่เห็นตัวเอง คนที่ได้
 ผลสมประสงค์แล้วเห่อเหิม และคนที่ไม่ได้ผลสมประสงค์แล้วเศร้าโศก
 คับแค้นใจก็เพราะหลงโลกธรรม เพราะฉะนั้น ผู้รักตัวต้องการรู้ถูก
 รู้จริง และทำถูกจริง จึงสมควรที่จะฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
 และนำมาพิจารณาสอบดูที่ตัว ให้เห็นตามเป็นจริงว่าเป็นอย่างไรแน่
 เมื่อเห็นว่าชวกจักได้แก่ ไขคือละความประพฤตชั่วเสีย เมื่อเห็นว่าดี
 ก็รักษาไว้ และปฏิบัติให้สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป โดยตรงก็คือฝึกตัว หรือ
 แแตงตัวนั่นเอง ให้พ้นจากความเป็นคนชั่ว ให้บรรลุถึงความเป็นคนดี
 คนผู้ปรารถนาจะทำกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อยังไม่สามารถก็ต้องเรียน
 ถ้าเรียนในประเทศเห็นว่ายังไม่พอ และมีกำลังสามารถ ก็ไปเรียน
 และฝึกหัดในต่างประเทศ ยอมเสียเงิน ยอมเสียเวลาของชีวิต เป็นต้น
 นี้เพราะเหตุไร? ก็เพราะต้องการให้เป็นคนดี ด้วยสามารถทำกิจที่ตน
 ต้องการให้สำเร็จ และก็ไ้สมประสงค์มากบ้างน้อยบ้าง หรือไม่สำเร็จ
 ก็มี การมุ่งทำกิจที่ตองประสงค์ให้สำเร็จนั้น แม้สำเร็จได้ต่าง ๆ ดังที่

เห็นปรากฏ แต่ถ้าบุคคลนำสิ่งที่สำเร็จนั้นไปใช้ในทางเบียดเบียนกัน
 รุกรานกัน ก็ทำความเดือดร้อนแก่กัน และอยู่ด้วยกันไม่เป็นสุขดังที่
 เห็นกันอยู่ เพราะฉะนั้นการมุ่งฝึกเพียงதாகจทประสงค์ให้สำเร็จเท่านั้น
 ไม่มุ่งฝึกให้รู้หรือชั ผิดหรือถูก จึงจัดเป็นคติโลก ถ้าเป็นกัน
 อยู่เช่นนั้น โลกจะเป็นสุขได้อย่างไร ลองพิจารณาดูจะเห็นได้ ทั้ง
 การงานของโลกนั้น ถึงแต่คนมาจนบัดนี้ไม่ทราบแน่ว่ากพนกหมันบี
 มาแล้ว ยังไม่เคยปรากฏว่าแล้วกันได้เลย ผู้ทำก่อนก็ตายไป ผู้ทำใหม่
 ก็ทำสืบกันและตายไป ไม่ทราบว่าจะชัวกลับมาแล้ว จะไม่ทำก็ไม่ได้
 เพราะถ้าไม่ทำ ก็ไม่ทำกัน และจะถูกบีบบังคับจนให้เดือดร้อนต่าง ๆ
 ดังที่รู้เห็นกันอยู่

พระสัมมาสัมพุทธะ เมตตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ

แล้ว ได้ทรงประกาศแสดงสังฆธรรม ทรงฝึกผู้ยังไม่รู้ผิดไม่รู้ชอบ
 ให้ได้รู้จักผิดรู้จักชอบ และทรงฝึกผู้ยังไม่ปฏิบัติชอบให้ปฏิบัติชอบตาม
 เป็นจริง ถึงแต่ชนตาจนถึงชั้นสูงสุด จนมีผู้รบฝึกจากพระองค์ ได้บรรลุ
 ถึงคุณอันสูงสุด เช่นพระองค์บ้าง หย่อนบ้าง ตามสามารถ ไม่มี
 ศาสดาอื่นจะฝึกได้เสมอเหมือน จึงได้พระคุณนามพิเศษว่า อนุตตรโร
 ปริสทมมสารถิ ผู้ฝึกคนที่ควรฝึกอย่างยอดเยี่ยม ส่วนผู้ไม่ยอมรับฝึก
 จากพระองค์ ก็ไม่ได้รับประโยชน์จากพระองค์ด้วยตนเอง ชื่อว่าเป็น
 ผู้ถูกฆ่าเสียจากคำสั่งสอนของพระองค์ ความเป็นเช่นนั้นไม่ใช่ความผิด
 ของพระองค์ ไม่ใช่ความผิดของธรรมที่ทรงแสดง ไม่ใช่ความผิด
 ของบัญญัติที่ทุกคนมีอยู่ แต่เป็นความผิดของบุคคลเอง เปรียบเหมือน

พระอาทิตย์ส่องแสงสว่างให้ปรากฏในโลก เพื่อประโยชน์แก่ผู้มีดวงตา
 จักได้เห็นรูป เมื่อบุคคลมีดวงตาอยู่ มีแสงสว่างจากดวงอาทิตย์อยู่
 มีรูปอยู่ แต่หลับตาเสียไม่ลืมตาขมวด ก็ไม่เห็นรูป จะโทษ
 ดวงตาก็ไม่ถูก จะโทษอาทิตย์ก็ไม่ถูก จะโทษรูปก็ไม่ถูก ต้องโทษ
 บุคคลนั่นเอง ฉะนั้น มีผู้ได้รับผลจากพระองค์ได้รู้เห็นจริงแล้ว แสดง
 คำสรรเสริญด้วยคำเปรียบไว้ว่า เหมือนหงายของทศกัณฐ์ เหมือน
 เบ็ดของทศกัณฐ์ เหมือนบอกทางแก่ผู้หลงทาง เหมือนส่องไฟในที่มืด
 ด้วยหวังว่าคนมีจักษุจักได้เห็นรูปฉะนั้น

วิธีที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงฝึกฝน ตามนัยแห่งเกสสูตร
 แสดงว่าทรงฝึกอย่างหยาบบ้าง อย่างละเอียดบ้าง อย่างหยาบนั้น
 ทรงแสดงเหตุชั่ว คือความประพฤติชั่วทาง กาย วาจา ใจ ของบุคคล
 ผลคือความเป็นคนชั่วอมปราคฏ บุคคลเข้าถึงอบายภูมิทั้ง ๔ คือ
 นรก วิสัยแห่งปรต กำเนิดตรังจัน และอสุรกาย เพราะเหตุนี้

เปรียบมนุษย์กับสัตว์ในอบายภูมิ

ผู้ไม่พิจารณาให้เห็นตามเป็นจริงด้วยปัญญาชอบ ยอมตนลง
 อยู่ใต้อำนาจของความชั่ว (กิเลส) อันเป็นมารผู้ทำลายล้างความดี
 ยอมตนให้กิเลสชักนำไปให้ประพฤติชั่วทางกาย วาจา ใจ กตคนให้ทำ
 เลวทรามลงจากพื้นเพเดิม คือ ความเป็นมนุษย์โดยชาติ ก่ออบายภูมิ
 ให้มีในตน ทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ในชาติภพนั้นนั่นเอง ไม่ใช่แต่เพียงใน
 ชาติหน้าภพหน้า

มนุษย์ผู้ถูกไฟกิเลส คือ โทสะประทุษร้ายใจตนเองก่อน ถ้า
 แรงชนกัแสตงออกเป็นพยาบาท ปองร้าย จองแวง กิตลางผลาญผู้อื่น
 ย่อมเผาตนเองให้เร้าร้อนอยู่เสมอ ไม่มีความสุข เป็นการถูกเผา
 ทงเป็น มนุษย์ชนิดนี้ชื่อว่า เป็น เณรยิกมนุสฺโส มนุษย์นรก เพราะ
 ถูกไฟโทสะเผาให้เดือดร้อน

มนุษย์ผู้ไม่มียางอายและไม่มีความหวาดกลัวต่อความชั่ว ย่อม
 ประพฤติชั่วเสียหายในทีลบบ้าง ในทีแจงบ้าง ทงในทีลบบทงในทีแจง
 บ้าง ด้วยปราศจากหิริและโอตตปปะ เพราะถือตนว่า แม่ผู้นรูก
 ไม่อาจทำอันตรายแก่ตนได้ เป็นผู้เคยชินกับความชั่ว จนกลมกลืน
 กับความช้วนั่น ๆ และยอมทำชั่วได้ทุกขณะ เพราะเห็นเป็นธรรมดา
 มนุษย์ชนิดนี้ชื่อว่า ติรจฺฉานมนุสฺโส มนุษย์ติรจฺฉาน

มนุษย์ผู้มีความโลภอยากได้ ถึงมีมากเท่าไรก็ไม่รู้จักพอ อย่าง
 แรงถึงมุ่งได้ในทรัพย์สมบัติของผู้อื่น ทงที่ตนเองกรูว่าเป็นทางที่
 ไม่ชอบ ด้วยอาศัยความเบงผู้มอานาจ เป็นต้น ยังความอยากให้
 เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ทิวระหายอยู่เสมอไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ มนุษย์
 ชนิดนี้ชื่อว่า เปตมนุสฺโส มนุษย์เปตต

มนุษย์ผู้ไม่กล้าแสดงความชั่วของตนให้ปรากฏโดยเปิดเผย ซ่อน
 ประพฤติชั่วต่าง ๆ หรือถึงแม้ปรากฏกาย แต่ก็แอบแฝงความชั่วไว้
 ภายใน ไม่เป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่น มนุษย์ชนิดนี้ ชื่อว่า อสุรกาย-
 มนุสฺโส มนุษย์อสุรกาย (นี้เติมเพื่อให้ครบอบายภูมิ ๔)

มนุษย์เหล่านี้ ย่อมมีปรากฏอยู่แม้ในชาติภพหนึ่ง ดังที่เห็นกันอยู่
รักกันอยู่

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงฝึกบุคคลให้พ้นจากกัมมทั้ง ๔ ด้วย
อุบายอย่างหยาบ คือ ทรงแสดงถึงเหตุชวและผลทชว ดังนี้

เพื่อให้บุคคลเป็นมนุษย์ (คน) โดยสมบูรณ์ และให้ไต่เลื่อน
กัมมชั้นสูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป จึงทรงแสดงอุบายที่ละเอียด คือความประพฤติ
ดีทางกาย วาจา และใจของคน ผลคือความเป็นคนที่ย่อมปรากฏ
ตามกัมมชั้น

เทียบมนุษย์กับผู้ถึง สุกติ เป็นสุกโต

มนุษย์ผู้ละชั่วประพฤติดีตามสมควรแก่ความเป็นมนุษย์สามัญ
สมาทานประพฤติตนอยู่ในเบญจศีล เบญจกัลยาณธรรม อันเป็น
มนุษย์ปฏิบัติ ขอบปฏิบัติที่ทำความให้เป็นมนุษย์ ชื่อว่า มนุสฺสมนุสฺโส
มนุษย์สมมนุษย์

มนุษย์ผู้มึนหรือ ความละอาย โอตตปัปะ ความเกรงกลัวต่อความชั่ว
อันเป็นบาปทุจริต แม้ไม่มึนหรือเห็นก็ไม่กล้าทำ เพราะมึนประกอบ
ด้วยความละอายและความเกรงกลัวต่อความชั่วเป็นปกติวิสัย ตั้งอยู่
ในธรรมชาวสะอาด คือกายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริต ชื่อว่า
เป็น เทวมนุสฺโส มนุษย์เทพ

มนุษย์ผู้ตั้งอยู่ในคุณธรรมอันประเสริฐ อันเป็นกัมมธรรมชั้นสูง
ยิ่งขึ้นไปตามนัยแห่ง อริยปฏิบัติ ชื่อว่า อริยมนุสฺโส มนุษย์อริยะ
หรืออารยมนุษย์

มนุษย์เหล่านี้ ย่อมมีปรากฏอยู่ในชาตินี้ภพนี้

บุคคลผู้มีอายุ ๕ อยู่ในตน เมื่อพิจารณาตนเอง จะรู้ได้
ด้วยตนเอง บุคคลจะเป็นมนุษย์ได้โดยสมบูรณ์เงินเลื่อนชั้นให้สูงขึ้นไป
เมื่อพิจารณาตนเอง จะรู้ได้ด้วยตนเอง

บุคคลจะปฏิบัติตนให้ได้ดี ก็เพราะการฝึกฝนอบรมจิต เพราะ
ฉะนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงทรงสอนให้อบรมฝึกหัดตัดจิตข่มจิต
มีพระพุทธานุชาต แสดงถึงอันสงสการฝึกจิตไว้ว่า

ทุนฺนิกฺกหสฺส ลหุโน ยตฺถ กามนิปาติโน

จิตฺตสฺส ทมโถ สารุ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ

แปลว่า การฝึกจิตที่ข่มได้ยาก เร็ว มักตกไปในอารมณ์อย่างใดอย่าง
หนึ่งตามใคร เป็นการดี จิตที่ฝึกแล้วนำสุขมาให้

การฝึกจิตนั้น ก็ต้องพิจารณาดูอาการของจิต ให้รู้ว่าเป็น
อย่างไรก่อน เมื่อเห็นว่าจิตเกี่ยวเกาะในวัตถุกาม จนถึงมุ่งให้ได้อย่าง
เดียว ไม่เลือกว่าผิดหรือชอบ ก็พิจารณาเห็นว่า เป็นโทษทั้งแก่ตน
ทั้งแก่คนอื่นแล้ว เจริญจากเจตนา ความคิดปล่อยวาง อย่างสูงจน
ไม่คิดพัวพัน เมื่อเห็นว่าจิตมีอาการคิดมุ่งทำและพูดชั่ว ก็พิจารณา
ให้เห็นว่า เป็นโทษทั้งแก่ตัวทั้งแก่ผู้อื่นแล้ว ตั้งใจตเว้นอย่างสูงจน
ไม่คิดล่วง เมื่อเห็นว่าจิตมีอาการฟุ้งซ่าน ก็พิจารณาให้เห็นว่า เป็นโทษ
แล้ว ตั้งจิตไว้ในอารมณ์ที่ด้อยอย่างเดียว จนแน่นแน่วตั้งมั่นไม่ฟุ้งซ่าน
ครั้นแล้วไซ้จิตนั้นพิจารณาสังขารมให้เห็นกามเป็นจริง จนความรู้เห็น
ดับความคันรน เพื่อจะให้ได้ เพื่อจะให้เป็น เพื่อจะให้เสีย แมกรู้หนึ่ง

ก็เป็นการดี เพราะมีสุขที่เกิดแต่ความสงบปราภว เป็นสุขอย่าง
 ประณีตละเอียดที่คนสามัญไม่ได้ประสบ มีพระพุทธภาษิตสั่งสอนภิกษุ
 ให้บำเพ็ญสมาธิ การตั้งใจมั่น และแสดงคุณไว้ว่า สมาธิ ภิภุขเว
 ภาเวถ ภิภุขุทงหลาย ทานทงหลายจงบำเพ็ญสมาธิเถิด สมาหิโต
 ยถากุติ ปชานาติ ผู้ตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ตามเป็นจริง ดึงน และทรง
 แสดงว่า บัณฑิตผู้ประกอบกิจด้วยปัญญา ย่อมสามารถฝึกตนได้

เหตุนี้ ผู้รักตนต้องการให้เป็นคนดีทงในปัจจุบัน ทงในภายหน้า
 จึงสมควรฝึกตนให้รู้ธรรมะ เป็นธัมมมัญญู ฝึกให้พิจารณารู้เนื้อความ
 แห่งธรรมะ เป็นออตถัญญู ฝึกให้พิจารณาคูตนสอบกับธรรมะและ
 อรรถะ ให้รู้ว่าเป็นอย่างไร เป็นออตถัญญู ครนแล้วฝึกตนให้ปฏิบัติ
 ชอบ เป็นธัมมานุธัมมปฏิบัติชนะ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม คน
 เช่นนี้ย่อมถือเอาสารประโยชน์ จากกายที่เกิดมาแล้วอันจกต้องแก่เจ็บ
 ตายได้ ตามควรแก่ความปฏิบัติ ชวตคือความเป็นอยู่ของตน ก็จะไม่
 เป็นชวตชว จะไม่เป็นชวตเปล่า แต่จกเป็นชวตดี ด้วยประการ
 ฉะนี้

บทความธรรมะ

ประจำวันอังคาร ที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๕

พระพรหมมุนี ภาว

เรื่อง “สังขาร”

ธรรมะทั้งหลายทุกอย่างทุกชนิดที่มีอยู่ เมื่อกล่าวโดยย่อก็มีอยู่ สองประการ เป็นสังขารธรรมอย่างหนึ่ง เป็นวิสังขารธรรมอย่างหนึ่ง สังขารธรรม ธรรมะที่เป็นสังขารก็มีศัพททชไซเป็นคู่กันอีก เช่น สังขตะ แปลว่า ธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่ง เมื่อเรียงกันแล้วจะได้ธรรม ที่ตรงกันข้าม ดังนี้

สังขารธรรม	ตรงข้ามกับ	วิสังขารธรรม
สังขตธรรม	ตรงข้ามกับ	อสังขตธรรม
สังขารธรรม	ธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่ง	(ปัจจัย - เหตุ)
อสังขารธรรม	ธรรมที่ไม่ปัจจัยปรุงแต่ง	

แม้สังขารธรรมหรือสังขตธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่ง นหนักมมาก ท่านแยกออกเป็น อุปาทินนทสังขาร สังขารที่มใจครอง เช่น คน สัตว์ ประเภทหนึ่ง

อนุปาทินนทสังขาร สังขารที่ไม่มีใจครอง เช่น ไต้อะ เก้าอ ประเภทหนึ่ง สังขารทุกประเภท เมื่อกล่าวอย่างย่อให้เข้าใจง่าย เป็น สังขารส่วนเหตุประเภทหนึ่ง สังขารส่วนผลประเภทหนึ่ง

สังขารส่วนเหตุได้แก่ผู้ปรุงผู้แต่ง เช่น นายช่างปรุงเรือ นทอ เรือ นทอรถ นทวนายช่างเป็นสังขารส่วนเหตุ แม่น้รวปรุงอาหาร นท

แม่ครัวเป็นสังขารส่วนเหตุ นักเรียนเขียนหนังสือ ผู้เขียนเป็นสังขาร
ส่วนเหตุ ความคิด ความนึก เป็นสังขารส่วนเหตุ

สังขารส่วนผล ได้แก่สิ่งที่เขาปรุงแต่งขึ้น เช่น รถ เรือ เรือ
ทนายช่างปรุงขึ้น อาหารที่แม่ครัวปรุงขึ้น ตัวหนังสือที่นักเรียนเขียน
ขึ้น นี้เป็นสังขารส่วนผล

ที่จะรู้ว่าอะไรเป็นสังขาร หรือไม่ใช่สังขาร ต้องรู้จักลักษณะ
ของสิ่งนั้น ๆ สิ่งที่ยังต้องประสมกันอยู่ไม่ใช่เป็นหนึ่งโดยแท้ นั่นเป็น
สังขาร สิ่งที่แยกไม่ออก เป็นหนึ่งโดยแท้จริง แยกอีกไม่ได้แล้ว นั่น
เป็นอสังขตะ

อีกอย่างหนึ่งท่านให้กำหนดว่า สิ่งใดก็ตามมีความเกิดขึ้นเป็น
เบื้องต้น มีความแปรปรวนเป็นท่ามกลาง มีความแตกสลายเป็นที่สุด
เรียกว่าสังขารหรือสังขตะ

กล่าวอย่างย่อ เกิด ดับ เป็นลักษณะของสังขาร ไม่เกิด ไม่ดับ
เป็นลักษณะของวิสังขาร

ตัวธรรมะกับอาการของธรรมะ อาการของธรรมะมักเป็นสังขาร
ตัวธรรมะมักเป็นวิสังขาร ยกตัวอย่างให้เห็นง่าย ๆ การไม่ฆ่า ไม่ลัก
ขโมย การไม่ประพฤตินอกใจในกาม นี้เป็นอาการของศีล เป็นสังขาร
เมื่อการฆ่า การลักขโมยเกิดขึ้น การไม่ฆ่าก็หายไป ถูกปลงล้างไป
หมด อาการจึงเป็นสังขาร ส่วนจิตที่ไม่มีอาการฆ่า การลักขโมย มา
แอบแฝงอยู่เลย เป็นจิตล้วน ๆ เป็นเนื้อแท้ของจิต นั่นเป็นศีล เพราะ
ศีลแปลว่าปกติ ปกติก็หมายถึงเอาตัวแท้ของจิตที่ไม่มีเครื่องทุกข์มา
ประทุษร้าย ท่านจึงกล่าวว่าศีลอันใด สมารถอันนั้น สมารถอันใด ปัญญา
อันนั้น ปัญญาอันใด วิมุตติอันนั้น วิมุตติอันใด วิมุตติญาณทัสนะอันนั้น

พระราชกรณียกิจในวันที่ ๑๐ แห่งการทรงผนวช

วันพุธ ที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๕

- เวลา ๖.๐๐ น. ที่นพระบรมม
- เวลา ๖.๕๐ - ๗.๓๐ น. เสวยพระกระยาหารเช้า
- เวลา ๘.๐๐ - ๘.๓๕ น. เสด็จ ฯ ลงพระอุโบสถ ทำวัตรเช้า
- เวลา ๘.๕๕ - ๙.๓๕ น. เสด็จ ฯ พระราชดำเนินรับบาตรที่ทำเนียบ
รัฐบาล
- เวลา ๑๐.๔๐ - ๑๐.๔๕ น. สมเด็จพระบรมราชินี เสด็จมาเฝ้า ฯ
- เวลา ๑๐.๔๕ - ๑๒.๑๐ น. สมเด็จพระราชชนนี เสด็จมาเฝ้า ฯ
- เวลา ๑๐.๔๕ - ๑๑.๕๐ น. เสวยพระกระยาหารเพล
- เวลา ๑๐.๔๕ น. เจ้าพระยาศรีธรรมราชเบศ และท่านผู้หญิง
พระยามานวราชเสวี และคุณหญิง มาเฝ้า ฯ
- เวลา ๑๓.๒๐ - ๑๖.๓๐ น. ทรงพัก
- เวลา ๑๗.๐๕ - ๑๗.๕๕ น. เสด็จ ฯ ลงพระอุโบสถ ทรงสดับเรื่อง
“คำสอนของพระพุทธเจ้าและการปฏิบัติ
ธรรม” ซึ่งพระจมีนมานิต (สิริคุตโตภิกขุ)
อ่านถวาย
- เวลา ๑๘.๓๐ - ๑๙.๔๐ น. พระพรหมมุนี ขึ้นเฝ้า ฯ ถวายธรรมะ เรื่อง
“ขันธ ๕” แล้วทรงปฏิสันถารกับพระภิกษุ
ในพระบรมราชานุูปถัมภ์จนถึงเวลา ๒๑.๐๐ น.

เรื่อง “คำสอนของพระพุทธเจ้าและการปฏิบัติธรรมะ”

คำสอนของพระพุทธเจ้ารวมลงก็มีอาการเป็น ๓ คือ— สอน
เพื่อให้ผู้ฟังรู้ คือเรื่องราวอย่างหนึ่ง ได้ในภาษาบาลีว่า อภิญญา
โฆ โส ภควา ฌมฺมํ เทเสสิ โน อนภิญญา พระผู้มีพระภาคเจ้า
ทรงแสดงธรรมเพื่อรู้ ไม่ทรงแสดงธรรมเพื่อไม่รู้ รู้ในที่นี้หมายถึง
เข้าใจ ไม่ใช่รู้แต่เพียงฟังได้ความเท่านั้น อีกข้อหนึ่งทรงแสดงธรรม
มีเหตุมีผล ไม่ไร้เหตุไร้ผล ได้ในภาษาบาลีว่า สนิทานํ ฌมฺมํ เทเสสิ
โน อนิทานํ ทรงแสดงธรรมพร้อมทั้งเหตุ หมายความว่า มีเหตุมีผล
ไม่ทรงแสดงธรรมไร้เหตุ คือไม่มีเหตุมีผล เช่นบางศาสนาว่าทำ
อย่างนี้ ๆ ตายแล้วไปสวรรค์ หรือทำอย่างนั้น ๆ จะไปนรก รู้ไม่ได้
ว่าจะไปนรกหรือสวรรค์จริงหรือไม่ เพราะว่าไม่แสดงเหตุที่อาจตรอง
ตามให้เห็นจริงได้ เช่นนี้เรียกว่าไม่มีเหตุมีผล พระพุทธเจ้าไม่ทรงสอน
เช่นนั้น ทรงสอนมีเหตุมีผล ว่าเหตุอย่างนี้ ผลอย่างนี้ อีกข้อหนึ่ง
ทรงแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ได้ในภาษาบาลีว่า สปุปาฏิหาริย์ ฌมฺมํ
เทเสสิ โน อปุปาฏิหาริย์ ทรงแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ไม่ทรง
แสดงธรรมไม่มีปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์ ในที่นี้หมายถึงผลที่ได้ประสบ
เพราะได้ปฏิบัติเหตุ เมื่อปฏิบัติเหตุอย่างใด ก็ประสบผลอย่างนั้น
ไม่ใช่หมายถึงชาติหน้าเท่านั้น หมายถึงชาตินี้เองด้วย นี้เรียกว่า
ปาฏิหาริย์ รวมเป็นอาการ ๓ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม
เพื่อรู้ ไม่ใช่ทรงแสดงธรรมเพื่อไม่รู้อย่างหนึ่ง ทรงแสดงธรรมมีเหตุ

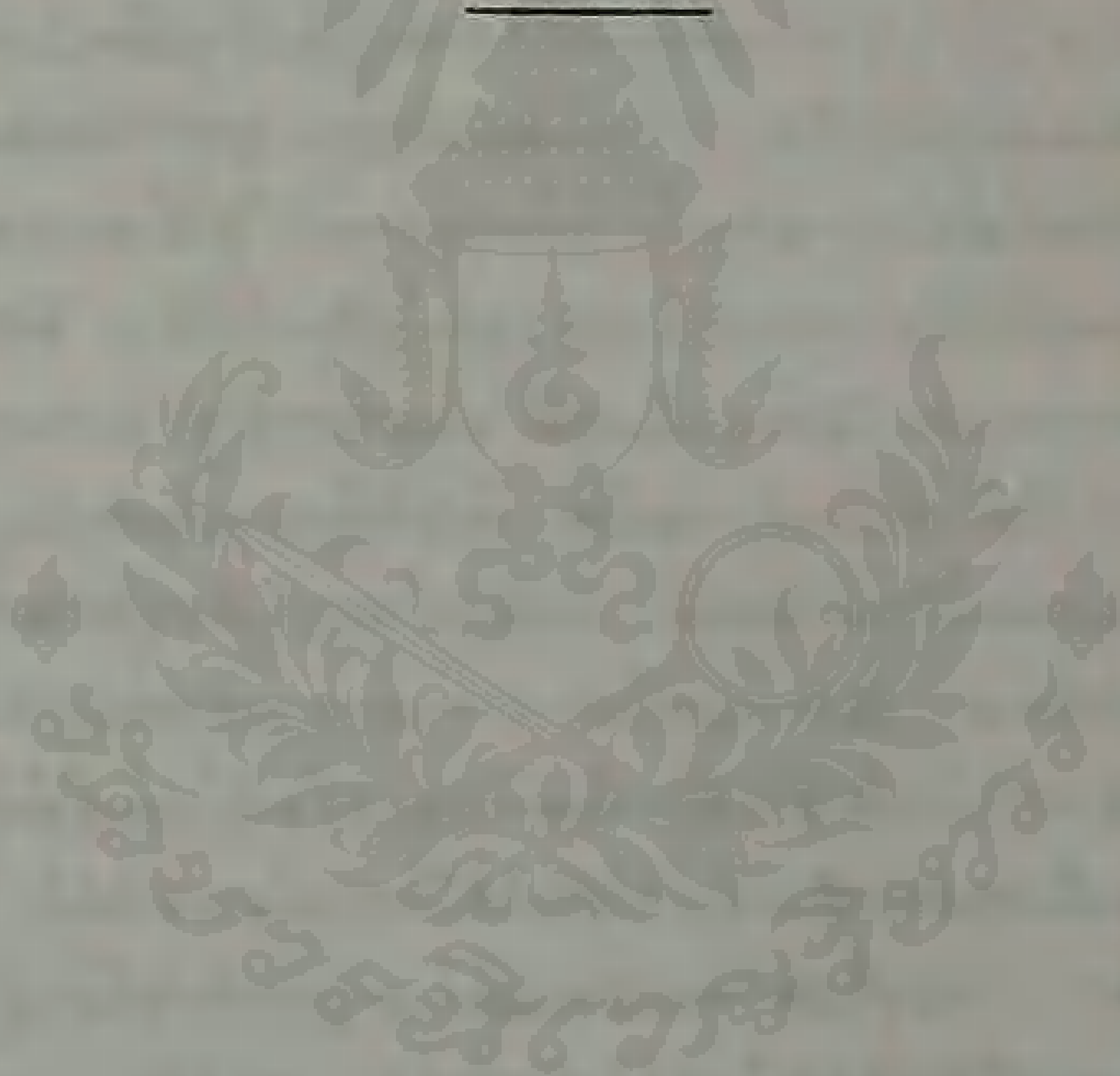
คือมีเหตุมีผล ไม่ทรงแสดงธรรมไร้เหตุ คือไม่มีเหตุมีผลอย่างหนึ่ง
ทรงแสดงธรรมมีปฏิกิริยา ไม่ทรงแสดงธรรมไร้ปฏิกิริยาอย่างหนึ่ง

ที่นี้ว่าถึงการปฏิบัติธรรม การปฏิบัติธรรมในทางพระพุทธศาสนา
ท่านแยกเป็น ๒ เบื้องต้น คือ เรียนพระพุทธวจนะ หรือศาสนธรรม
หรือธรรมวินัย หรือพระไตรปิฎกก็อย่างเดียวกัน เรียกอะไรก็ได้
เรียนให้ได้ความรู้ความเข้าใจตามหลักที่ท่านทรงแสดงไว้ ฟังมาก
ทรงจำ สังสมด้วยปาก คือ ท่อง เฟ่งด้วยมนะหรือมนัส ขบหรือเจาะ
ด้วยทัญญู เฟ่งด้วยมนะหรือมนัส หมายความว่าพิจารณาจับเหตุจับผล
สอบที่ตน ขบหรือเจาะด้วยทัญญู คือ ความเห็น หมายความว่าทัศน
ด้วยใจ ตามเรื่องของคนก็มีความทัศนอยู่ในใจด้วยกัน เช่น เมื่อ
เรียนอะไรหรือทำอะไรก็เกิดความเข้าใจว่าอย่างนั้นอย่างนี้ นเป็นขบ
หรือเจาะด้วยทัญญู ผู้ฟังมาก คือ ทรงจำตลอดถึงขบหรือเจาะด้วยทัญญู
ท่านจัดเป็นพหุสูต นอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง ปฏิบัติธรรม คือเมื่อ
ฟังมาก ทรงจำ หรือถ้าเห็นสมควรก็ท่อง พิจารณาให้ได้เนื้อความ
ขบหรือเจาะด้วยทัญญู คือความเห็น แล้วควรปฏิบัติอย่างไรก็ปฏิบัติไป
การปฏิบัติที่นั่นแหละเป็นปฏิบัติธรรม ธรรมคือการปฏิบัติ ปฏิบัติ
หมายความว่าดำเนินไป ปฏิบัติทางกายก็เรียกว่าดำเนินทางกาย
ปฏิบัติทางวาจาก็เรียกว่าดำเนินทางวาจา ปฏิบัติทางใจก็เรียกว่า
ดำเนินทางใจ การปฏิบัติทางกายทางวาจาก็สังเคราะห์เข้าในศีล การ
ปฏิบัติทางใจ จัดเข้าได้ทั้งในสมาธิทั้งในปัญญา ทำให้สงบ ด้วย
มุงยึดอารมณ์อันใดอันหนึ่ง เป็นสมาธิ พิจารณาให้เห็นตามเป็นจริง

เป็นบัญญัติ คำหรือศัพท์ว่าอารมณ์ ในทางพระพุทธศาสนาใช้กันมาก
 ว่าถึงความหมาย หมายถึงที่ยึดที่หน่วง ใจไปนึกอะไร อันนั้นแหละ
 ได้ชื่อว่าเป็นอารมณ์ของใจ คนเราไม่ค่อยได้หดทำใจให้ตั้งมั่นคงอยู่ที่
 ปล่อยใจให้เป็นไปตามอารมณ์หนัก นกอารมณ์เนนอารมณ์นอารมณ์
 โนน อารมณ์ที่ใจยึดหน่วง ถ้าเป็นอารมณ์ที่ชั่ว ใจไปมุ่งอยู่กับอารมณ์
 ที่ชั่ว ก็เป็นความชั่วทางใจหรือเป็นใจที่ชั่ว และเกิดทุกข์ ถ้าอารมณ์
 เป็นเรื่องที่ดี ใจไปมุ่งอยู่กับอารมณ์นั้น ก็เป็นใจที่ดีและเกิดสุข ถ้า
 อารมณ์เป็นเรื่องที่ไม่ดีไม่ชั่ว ใจไปมุ่งอยู่กับอารมณ์นั้น ก็เป็นใจ
 ไม่ดีไม่ชั่ว และไม่เกิดสุขไม่เกิดทุกข์ อารมณ์ที่เป็นที่ยึดหน่วงของใจ
 ที่ควรกำหนดก็นั้นมีมากในทางพระพุทธศาสนา แต่ว่าจำเพาะง่าย ๆ
 ท่านให้กำหนดลมหายใจ คือ ลมหายใจออก ก็กำหนดคอยอยู่กับ
 ลมหายใจออก ลมหายใจกลับ ก็นึกอยู่กับลมหายใจกลับ แต่คนที่ยัง
 ไม่เคยฝึกหัดการกำหนดทางใจ คอยแต่จะเผลอไปก็กำหนดไม่ค่อยได้
 เพราะฉะนั้น พระอาจารย์แต่ก่อน ท่านจึงสอนให้นับเสียดก่อน คือ
 เมื่อหายใจออกก็นับว่าหนึ่ง หายใจเข้าก็นับว่าหนึ่ง หายใจออกสอง
 หายใจเข้าสอง หายใจออกสาม หายใจเข้าสาม หายใจออกสี่
 หายใจเข้าสี่ หายใจออกห้า หายใจเข้าห้า แล้วก็เริ่มต้นใหม่ หนึ่ง
 สอง สาม สี่ ห้า จนถึงหก ถึงเจ็ด ถึงแปด ถึงเก้า ถึงสิบ แล้วก็นับ
 หนึ่งสองไปใหม่ ถึงห้า แล้วก็กลับนับใหม่ นับไปจนถึงสิบ จนไม่ลืม
 ไม่เผลอ ทหนักหยุดนับ กำหนดคูลมหายใจออก กำหนดลมหายใจกลับ
 กำหนดไปแต่อย่างแรงอย่างผืน ถ้าไปแรงไปผืนเข้า อาจหอบเหนื่อย

ทำให้ไหว ต้องปล่อยตามเรื่องของเขา จะยาวหรือสั้นตามเรื่องของเขา
 เป็นแต่กำหนดให้รู้ เมื่อกำหนดเช่นนั้น ลมหายใจจะละเอียดเข้าโดย
 ลำดับจนถึงรู้สึกว่ามีหายใจ แต่ที่จริงหายใจ หายใจอย่างละเอียด
 น้อย่างหนึ่ง เรียก สมณะ แปลว่าสงบระงับ เพราะระลึกอยู่ในอารมณ์
 อันเดียว เมื่อระลึกลมหายใจออกกลับอยู่ ใจก็ไม่พุ่งชานซัดสายสงบ
 ท่านว่าใจที่สงบนั้น มีรัศมีรุ่งเรืองเสมือนดังเปลวเทียนที่จุดอยู่ไม่ถูก
 ลมพัดก็มีแสงสว่าง ถ้าเทียนที่จุดถูกลมพัดวอบแวบไปทางโน้นทางนี้
 แสงก็ไม่สว่าง ทางพระพุทธศาสนาจึงสอนให้หัดทำใจให้สงบ จะนึก
 ถึงสิ่งอื่นเป็นอารมณ์ก็ได้ แต่ให้มุ่งอยู่ในสิ่งนั้น แต่อย่าบังคับข่มขืน
 ให้ทำไปตามเรื่อง อีกอย่างหนึ่ง พิจารณากายนี้ การพิจารณากายนี้
 ท่านแสดงไว้หลายอย่าง พิจารณาโดยอริยสัจ ๔ ก็ได้ พิจารณา
 โดยไตรลักษณ์ว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาก็ได้ พิจารณาตาม
 ธาตุ ๔ ก็ได้ ตามอาการ ๓๑ ก็ได้ นั่นแล้วถึงจะพูดกันต่อไป ว่าถึง
 พิจารณาร่างกายโดยไตรลักษณ์ ตั้งแต่เกิดมาแล้วแปรปรวนเปลี่ยนแปลง
 ไปเสมอ นี้เรียกว่าไม่เที่ยง ทนอยู่อย่างหนึ่งอย่างใดก็ไม่ได้
 ชอบใจอยากให้ทนก็ทนไม่ได้ ต้องดับไป แล้วเกิดใหม่แล้วก็ดับไป
 นี้ชื่อว่า เป็นทุกข์ทนอยู่ไม่ได้ บังคับให้เป็นตามที่เราชอบไม่ได้ เป็น
 อนัตตา เช่นตั้งแต่เกิดมาแล้วจะให้เที่ยงอยู่ตามเดิมก็เที่ยงอยู่ไม่ได้
 แปรปรวนเรื่อยมาจนบัดนี้แล้ว ยังจะแปรปรวนต่อไปอีก จะให้
 มันทนก็ทนอยู่ไม่ได้ บังคับให้เป็นไปตามใจหวังก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น
 ไตรลักษณ์ทั้ง ๓ ทมแก่กาย ก็คือ ไม่เที่ยง สิ่งใดที่ไม่เที่ยง สิ่งนั้น

กเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นก็เป็นอนัตตา พิจารณาจนผู้พิจารณา
 เป็นผู้พิจารณา ส่วนกายก็เป็นกาย ให้เห็นตามเป็นจริง นเป็นทาง
 วิบัสสนา หมายความว่าเห็นแจ้ง คือเห็นตามเป็นจริง ในข้อต้นนยัง
 จะเข้าใจไม่ได้ก็ ก็ฟังเพียงให้รู้ไว้ แล้วต่อไปจึงค่อยให้เข้าใจยิ่งขึ้น
 รวมหลักทางปฏิบัติก็มี ๒ คือทำใจให้สงบ ที่เรียกว่า สมถะ หรือสมาธิ
 กับพิจารณาให้เห็นจริง ให้เห็นแจ้ง ที่เรียกว่าวิบัสสนา

บทความธรรมะ

ประจำวันพุธ ที่ ๓๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕

พระพรหมมุนี ถวาย

“เรื่อง ชั้น ๕”

บัญญัติชั้น ก็ ชั้น ๕ ชั้น แปลว่า กอง

กองรูป	เรียก	รูปชั้น
กองเวทนา	เรียก	เวทนาชั้น
กองสัญญา	เรียก	สัญญาชั้น
กองสังขาร	เรียก	สังขารชั้น
กองวิญญาน	เรียก	วิญญานชั้น

ชั้น ๕ นี้ อยู่ทรงกายของเราเอง ทุกคนมีชั้น ๕ ท่วมกัน
ทั้งนั้น บางคนมีชั้น ๕ ใช้ชั้น ๕ แต่ไม่รู้จักชั้น ๕ บางคนรู้จัก
ชั้น ๕ ท่วม ชั้น ๕ หยอลงเป็นสอง คือ เป็นรูปอย่างหนึ่ง เป็น
นามอย่างหนึ่ง ที่เป็นรูปได้แก่ร่างกายที่ธาตุทั้งสี่กุมกันชั้น เรียก
มหาภูตรูป นามได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน

เวทนา หมายถึง ความรู้สึกเสวยอารมณ์ ว่าสุข ว่าทุกข์
ว่าเฉย ๆ

สัญญา หมายถึง ความจำ ซึ่งรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
ธรรมารมณ์ (สิ่งที่ถูกต้อง)

สังขาร หมายถึง ความนึกคิด ประชุมแต่ง ซึ่งอารมณ์

วิญญาน หมายถึงความรู้สึกทางทวารเรียกตามชื่อของทวารว่า

๑. จักขุวิญญาน	วิญญานเกิดทาง	จักขุ
๒. โสทวิญญาน	วิญญานเกิดทาง	โสท
๓. ชานวิญญาน	วิญญานเกิดทาง	ชาน (จมูก)
๔. ชิวหาวิญญาน	วิญญานเกิดทาง	ชิวหา (ลิ้น)
๕. กายวิญญาน	วิญญานเกิดทาง	กาย
๖. มโนวิญญาน	วิญญานเกิดทาง	มโน

นามทั้ง๗เป็น อากาโรของจิต ไม่ใช่ จิต เพราะมีจิตเข้ามาอาศัยในร่างกาย จิต แสดงอาการ ออกมาจึงมีนามทั้ง๗ปรากฏ ฉะนั้น ในร่างกายของเราที่ปรากฏขณะนี้ เมื่อกล่าวอย่างย่อ

๑. มีรูปกับไม่รู้ กายเป็นของไม่รู้ ไม่รู้สึกตัวได้ เช่นคนที่ ร่างกายไม่มีจิต (คือตาย) ตา หู จมูก ลิ้น กายมีอยู่ แต่ไม่รู้อะไรเลย หรือคนที่มจิตพัก เช่น คนนอนหลับ ตา หู จมูก ลิ้น กายมีอยู่ แต่ไม่รู้อะไรเลย

๒. มีสิ่งที่ตายกับธรรมะที่ไม่ตาย ร่างกายเป็นสิ่งที่ตาย ถ้าไม่มีจิตที่เป็นตัวไม่ตาย ร่างกายก็ตาย เมื่อมีจิตซึ่งเป็นตัวไม่ตาย ร่างกายก็พลอยเป็นไปด้วย

๓. มีสิ่งที่เบญสขตะ และมีธรรมะเป็นสังขตะ รูปตรง ๆ เป็นสังขตะโดยสภาพ นามตรง ๆ เป็นสังขตะ เพราะจิตแสดงออก จิตเป็นอสังขตะโดยสภาพ

รูปขันธ์ เมื่อไม่มัจจเขาศักยอยู่ก็หมดความศกตสัทธ หมด
 ฤทธิ หมดอำนาจ แต่เมื่อมัจจเขาศักยก็เป็นสภาพตรงกันข้าม
 นามทงสนน เมื่อแสดงโดยอาการเกิด ท่านแสดงวิญญาณก่อน
 คือ เป็นวิญญาณ เป็นเวทนา เป็นสัญญา เป็นสังขาร เมื่อมัจจ
 แสดงอาการออกไปสู่มนโหวาร ฐรรมารมณ ก็เป็นมนวิญญาณ
 เมื่อมน ฐรรมารมณ วิญญาณ สามอย่างรวมกันก็เป็นสัมผัส
 เรียกว่ามนสัมผัส สัมผัสเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา เมื่อเวทนาแก่
 ขนก็เป็นสัญญา และเวทนาสัญญานั่นเองก็เข้าปรุงจิต เป็นจิตสังขาร
 เมื่อจิตได้ปรุงเช่นนั้นก็แสดงอาการออกไปเป็นตกเป็นกุศล เป็นชวิ
 ก็เป็นอกุศล เป็นกลาง ๆ ก็เป็นอพยากต นเป็นสังขาร แลวกเกิดเป็น
 วิญญาณ เวทนา สัญญา สังขารอีก หมุนเวียนกันอย่างนี้เป็นวงกลม
 บัญจขันธ์ ท่านเรียกว่า "อภิธรรม" ธรรมะที่ยัง เมื่อ
 พิจารณาดีแล้ว รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นแต่
 สภาวะธรรม ไม่ใช่อภิธรรม ถ้าจะเอาขันธ์ ๕ เป็นอภิธรรม รูปขันธ์
 ก็จะเป็นอภิธรรมไปทั่ว คนที่ไปเผาศพ เผารูปขันธ์ ก็จะเป็นทำลาย
 อภิธรรม กลายเป็นบาปไป น่าเห็นว่า ญาณที่รู้ทเห็นซึ่งบัญญัติ
 ว่า นีเป็นรูป นีเป็นเวทนา นีเป็นสัญญา นีเป็นสังขาร นีเป็นวิญญาณ
 ติงนเป็นตน เป็นอภิธรรม เมื่อญาณเช่นนี้เกิดชนแก่ชนใด ผู้นั้นก็เป็น
 อภิชน หรือเป็นอริยชน

โฏฐัพพะ - สิ่งที่ถูกต้อง

สังขตะ - การปรุงแต่ง

พระราชกรณียกิจในวันที่ ๑๑ แห่งการทรงผนวช

วันพฤหัสบดีที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๔๕๕

- เวลา ๖.๐๐ น. ขึ้นพระบรรทม
- เวลา ๖.๕๐ - ๗.๔๐ น. เสวยพระกระยาหารเช้า
- เวลา ๘.๐๕ - ๘.๕๐ น. เสด็จ ฯ ลงพระอุโบสถทรงทำวัตรเช้าแล้ว ทรงสวดมนต์เรื่อง "การวะ" ซึ่งพระครูวิสุทธิธรรมภาณ อ่านถวาย
- เวลา ๑๐.๕๕ - ๑๒.๐๐ น. เสวยพระกระยาหาร เพล
- เวลา ๑๑.๐๐ - ๑๒.๐๕ น. สมเด็จพระราชชนนี เสด็จมาเฝ้า ฯ
- เวลา ๑๓.๓๐ - ๑๗.๕๐ น. เสด็จพระราชดำเนินไปถวายสักการะพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม มีพระศาสนโศภน วัดมกุฏกษัตริยาราม กับพระราชาคณะวัดบวรนิเวศ ๖ รูป พระกรรมการวัด ๖ รูป พระในพระบรมราชินูปถัมภ์ ๕ รูป เสด็จ ฯ ไปสักการะพระร่วงโรจนฤทธิ์ แล้ว เสด็จ ฯ เข้าพระวิหาร ทรงจุดธูปเทียนบนพระแท่นปฐมเทศนาถวายสักการะพระบรมสารีริกธาตุ ทรงทำวัตร แล้วทรงกล่าวคำบูชาคุณพระรัตนตรัย แล้วเสด็จ ฯ กระทำประทักษิณพระเจดีย์รอบบน (รอบละ ๓๐๐

เมตร) ๓ รอบ เสด็จ ฯ ลงมาทรงพักที่
 พระวิหาร แล้วเสด็จ ฯ ลงไปสักการะ
 พระประธาน ณ พระอุโบสถ ได้มีคณะครู
 นักเรียน พ่อค้า ประชาชนมาเฝ้า ฯ รับ
 เสด็จ ฯ มากมาย ระยะทางเสด็จพระราช-
 ดำเนินจากพระร่วง ฯ ถึงพระวิหาร ประชาชน
 มาเฝ้า ฯ รับเสด็จ ฯ มากมาย ระยะทาง
 เสด็จพระราชดำเนิน จักโต๊ะหมู่เป็นระยะ ๆ
 ตามลำดับต่อไป

๑. สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง
๒. พุทธสมาคม จ.ว. นครปฐม
๓. ร.ร. ราชินีบุรณะ จ.ว. นครปฐม
๔. ร.ร. ปฐมวิทยา
๕. ร.ร. เทศบาล วัดเสน่หา
๖. ร.ร. สมานวิทยาลัย
๗. คณะพ่อค้า จ.ว. นครปฐม
๘. ร.ร. สว่างวิทยา
๙. ร.ร. เทศบาล วัดพระงาม
๑๐. ร.ร. วัดพระปฐมเจดีย์

มีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

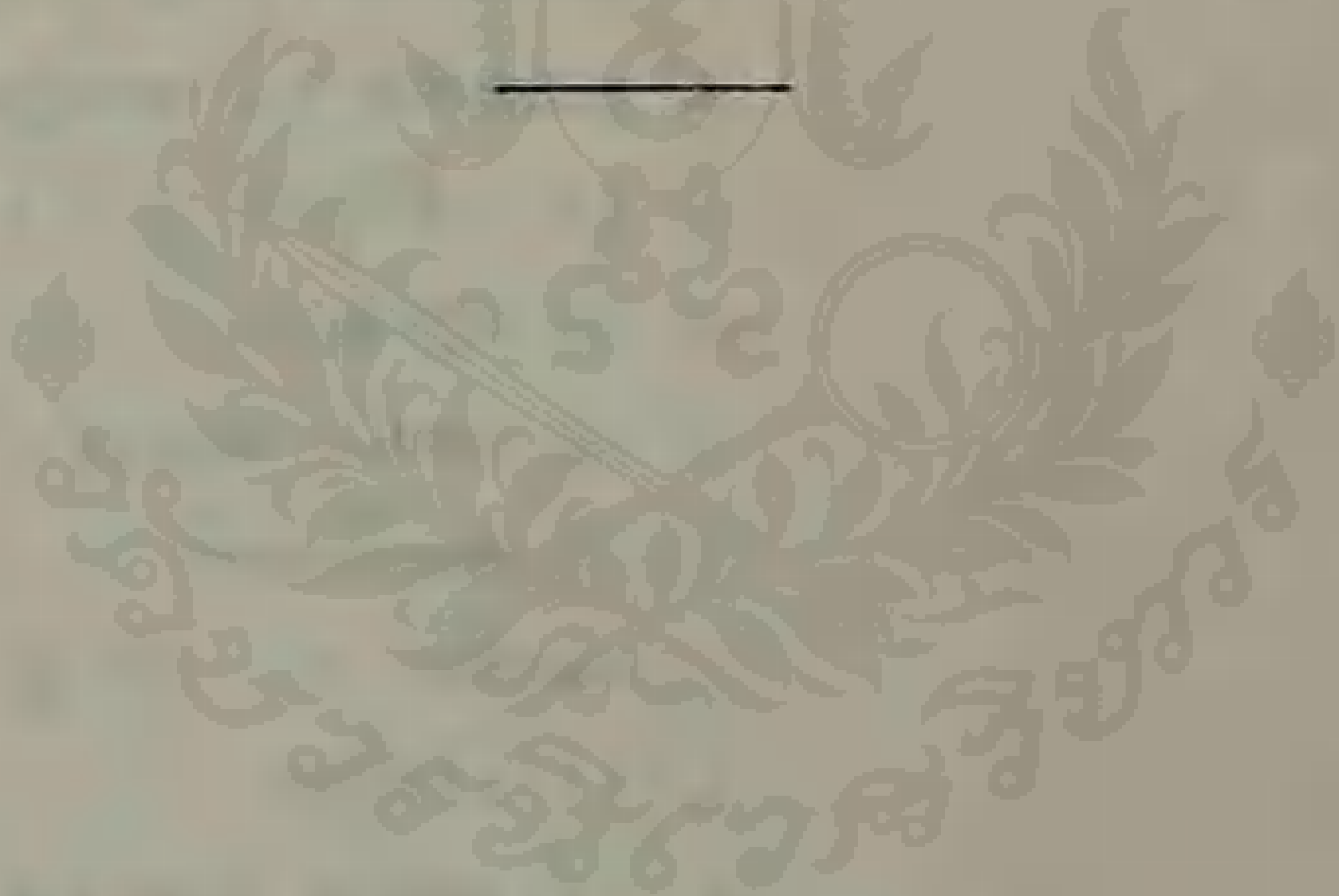
พลเอกเทศ เกษปติยุทธ และภรรยา พระยา
 รามราชภักดี ปลัดกระทรวงมหาดไทย
 หลวงวรยุทธ ผ.บ. ตำรวจภูธร และ พล.
 ต.จ. ประชา บุรณนิต รอง ผ.บ. ตำรวจ
 ภูธร ฯลฯ มาเฝ้าฯ รับเสด็จฯ
 อ.ส. ไปทำการถ่ายทอเสียงตั้งแต่ ๑๔.๔๕ น.

เรียบร้อย

วันนี้อย่ามถวายเรื่องธรรมะ

เช้าที่พระบรรทม

เวลา ๒๑.๑๕ น.

การว้

พระรัตนตรัย ย่อมเป็นสรณะอย่างสูงสุดของพุทธศาสนิก ท่าน จึงห้ามไว้ในบาลีไม่ให้เล่นปรารภพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อธิบาย ความว่า เล่นในที่นี้ หมายถึงทำเล่นทั้งพูดเล่น เอาเรื่องพระพุทธเจ้า หรือเรื่องพระสงฆ์มาทำทำเล่น อย่างเล่นละครเพื่อความสนุก ไม่ควร จะเล่าขยายทุกขณ แม้เป็นเรื่องสาธก จะออกพระนามของพระพุทธเจ้า หรือของพระสงฆ์ ในท้องเรื่อง เช่นเคยพูดถึงพระปัจเจกพุทธบ่อย ๆ เป็นต้นว่า ผูกข้างเมื่อผ่านไปมาย่อมไหวพระปัจเจกพุทธะ แม้เช่นนั้น ก็ไม่ควร หรือเรื่องพระพุทธเจ้าเรื่องพระสงฆ์ที่ใดควมรับรองว่าเป็นจริง จะเล่าด้วยโวหารตลกกะนองเพื่อสรวลเสเฮฮา ก็ไม่ควร เพราะโทษแห่ง ความไม่สำรวมในข้อนี้ เรื่องพระพุทธเจ้าบ้าง เรื่องพระสาวกบ้าง อันไม่น่าเชื่อจึงมีคน เรื่องที่ตงใจเสดงทำหรือเล่าถึงด้วยความเคารพ เพื่อจะนำให้เกิดความเลื่อมใส เช่นเรื่องสังคายนาพระธรรมวินัยที่พวก เราทำอยู่เป็นตัวอย่าง เห็นว่าไม่เป็นความผิดในข้อนี้

อนึ่ง กรยาแสดงความอ่อนน้อมแก่กัน เป็นความคิงามของหมู่ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระอนุญาตการกราบไหว้ การลูกรับ การทำ อัญชลี (คือประณมมือไหว้) การทำสามัคกรรม (คือความอ่อนน้อม อย่างอื่น อันเป็นความดีความงาม) ให้ทำตามลำดับผู้แก่พรรษากว่ากัน อาสนะและชานาที่ตักกว่า ก็ทรงพระอนุญาตให้ได้รับตามลำดับผู้แก่ พรรษาเหมือนกัน

เป็นธรรมเนียมของพวกภิกษุ ถือไม่ไหว้คนอื่นนอกจากพวกของตน ในบาลีนั้นเรียกว่าอนุปสัมปนัน ภิกษุณิกนบเข้าในพวกนี้ ในพวกภิกษุด้วยกัน ถือไม่ไหว้ภิกษุผู้อ่อนกว่า ยอมไหว้เฉพาะภิกษุผู้แก่กว่าถึงอย่างนั้น ถือไม่ไหว้ภิกษุต่างนิกายซึ่งเรียกว่านานาสังวาส แปลว่า ผู้มีธรรมเป็นเหตุอยู่ร่วมต่างกัน แม่แก่กว่าแต่พูดไม่เป็นธรรม ยอมไหว้แต่ภิกษุผู้พูดเป็นธรรม แม่ภิกษุผู้แก่กว่า ร่วมนิกายเดียวกัน ซึ่งเรียกว่า สมานสังวาส แปลว่ามีธรรมเป็นเหตุอยู่ร่วมเสมอกัน ก็ยังงตในบางเวลาดังนี้ :-

- ก. ในเวลาประพฤติกฎฐานวิธึ คืออยู่กรรม เพื่อออกจากอาบตสังฆาทเสส
- ข. ในเวลาถูกสงฆ์ทำอุกเขปนียกรรม ที่ถูกห้ามสมโภคและสังวาส
- ค. ในเวลาเปลือยกาย
- ฃ. ในเวลาเข้าบ้านหรือเดินอยู่ตามทาง
- ง. ในเวลาอยู่ในทมตแลไม่เห็นกัน
- จ. ในเวลาที่ท่านไม่รู้ คือ นอนหลับหรือขลุกขลุ่มอยู่ด้วยธุระอย่างหนึ่ง หรือสนใจไปอื่น แม้ไหว้ ท่านก็คงไม่ใส่ใจ
- ฉ. ในเวลาขบฉันอาหาร
- ช. ในเวลาถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ

ไหว้ใน ๓ เวลาข้างต้นโดยลำดับลงมา คือ ข้อ ก. ข. ค. ท่านปรับอาบัติทุกกฎไว้ ในเวลาอีก ๕ ท่านว่าเพียงไม่ตีไม่งาม

พวกภิกษุถือไม้เท้าผู้อื่นเนื่องมาจากมูลอะไร เป็นข้อที่น่ารู้
 ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่า เนื่องมาจากถือชาติก่อน ที่พวกพราหมณ์เป็น
 เจ้าของ พวกคนผู้เล็กถือชาติ ก็คงแปรมาถือธรรมของพวกตนว่าดีกว่า
 ของพวกอื่น แล้วกลายเป็นถือพวก ผลคือความถือตัวก็คงเป็นเช่นเดียว
 กัน ในพระสูตรแสดงว่า พราหมณ์บ้าง ปรีพชาชกบ้าง มาเฝ้า
 พระศาสดาบ้าง มหาพระสาวกบ้าง ทำแต่ปราศรัย หาให้ไม้ คน
 จำพวกนี้ ถือไม้เท้าพวกอื่นจากพวกของตัวเอง พวกภิกษุก็ถือตาม
 ธรรมเนียมเหมือนกัน จะถือไปอย่างอื่น ก็เป็นยอมตัวว่าเลวกว่า
 พวกเหล่านั้น เป็นไปไม่ได้โดยตัวเอง เพราะเหตุนี้กรรมจึงมีห้ามไม่ให้
 ไม้เท้าคนต่างพวก

การลุกยอนขึ้นรับ ก็เป็นกิจที่ผู้น้อยจะพึงทำแก่ผู้ใหญ่ แต่ไม่ได้
 กล่าวไว้ละเอียดเหมือนการไหว้ คงได้ความแต่ว่านั่งอยู่ในสำนักผู้ใหญ่
 ไม่ลุกรับผู้น้อยกว่าท่าน การไหว้ก็น่าจะเป็นเช่นเดียวกัน แต่หาได้
 กล่าวห้ามไว้ไม่ ตามธรรมเนียม ในบัดนี้ งคในเวลาหนึ่งเข้าแถวในบ้าน
 เข้าประชุมสงฆ์ในอาราม ไม่ลุกรับท่านผู้ใดผู้หนึ่ง

การประณมมือ มักทำคู่กับนงกระหย่ง ทำได้แม้แก่ภิกษุผู้อ่อน
 กว่า เช่นเมื่อขอขมาโทษ หรือนั่งทาวนยกรรม ยืนทำก็มี ใช้ทำ
 เฉพาะแก่ท่านผู้ใหญ่

การทำสามัคจกรรมก็เหมือนกัน ทำได้แก่ภิกษุผู้อ่อนกว่า ใน
 กาลบางคราว เช่นในเวลาสัทธิวิหาริกอาพาธ เป็นหน้าที่ของอุปัชฌายะ
 จะพึงอุปัฏฐากสัทธิวิหาริก

ใน ๓ อย่างนี้ ไม่มีปรับอาบัติเหมือนในการไหว้

อนึ่ง ครองพระศาสนายังทรงพระชนมอยู่ ภิกษุทั้งหลายต่างพูด
เรียกกันว่า “อาวุโส” ที่แปลตามพยัญชนะว่า “ผู้มอายุ” ตรงคำ
ของเราว่า “คุณ” ดังตัวเป็นผู้เสมอกัน เว้นไว้แต่เป็นผู้ใหญ่ผู้น้อย
กว่ากันไกลไม่ไล่เลย เช่นเป็นอุปัชฌายะกับศิษย์ทวาริก เช่นนี้ ผู้น้อย
พูดเรียกท่านผู้ใหญ่ว่า “ภานต” แปลกันมาว่า “ท่านผู้เจริญ” ตรง
คำของเราว่า “ท่าน” ผู้ใหญ่พูดเรียกผู้น้อยว่า “อาวุโส” ตรงคำ
ของเราว่า “เธอ” ก่อนหน้าปริณิพพาน ตรัสส่งภิกษุทั้งหลายให้เรียก
กันตามแก่อ่อน ให้ผู้อ่อนเรียกผู้แก่ว่า “ภานต” ให้ผู้แก่เรียกผู้อ่อน
ว่า “อาวุโส” จึงใช้เป็นธรรมเนียมสืบมาจนกาลนี้ ช้อนมาใน
มหาปริณิพพานสูตร ในพระวินัยหาได้กล่าวถึงไม่ จึงไม่มีข้อปรับ
อาบัติแก่ผู้ทำผิดแบบ

อีกอย่างหนึ่ง พวกภิกษุใช้ออกชอกัน นาค่าว่า “อายุสุม่า”
ข้างหน้าชื่อ เช่น “อายุสุม่า อุปาลี” เป็นต้นอย่าง ศัพท์นี้แปลตาม
พยัญชนะว่า “ผู้มอายุ” ตรงคำของเราว่า “ท่าน” ยังใช้เรียกภิกษุ
ผู้แก่กว่าและผู้ไล่เลยกัน จนทุกวันนี้

วจนะแห่งกริยาในทางไวยากรณ์ ผู้อ่อนพูดแก่ผู้แก่ใช้พหูวจนะ
เหมือนพูดแก่มากคน ผู้แก่พูดแก่ผู้อ่อน ใช้เอกวจนะ เป็นพูดแก่
คนเดียว คำเหล่านี้ใช้ในวินัยกรรมนั้น ๆ มีแสดงอาบัติเป็นต้น ที่ให้
พูดภาษามคธ

อนึ่ง ข้อที่ทรงอนุญาตอาสนะดีกว่าตามลำดับผู้แก่นั้น ภิกษุ
ผู้น้อยผู้แสดงธรรม จะนั่งอาสนะสูงกว่าพระเถระ และพระเถระจะนั่ง

ต่ำกว่า หรือต่างนั่งเสมอกัน ด้วยเคารพในธรรมควรอยู่ และผู้น้อย
เมื่อจะแสดงธรรมต้องอาบัจฉาให้ได้รับอนุญาตจากผู้ใหญ่ก่อน จึง
แสดงได้ ไม่เช่นนั้นเป็นขามผู้ใหญ่ เพราะหน้าที่แสดงธรรม เป็น
ของผู้ใหญ่ ต่อผู้ใหญ่มิสามารถด้วยประการไร จึงถึงผู้น้อย

ข้อ ๑ อยู่ในกฎเกี่ยวกับภิกษุผู้แก่กว่า จะสอนธรรม จะอธิบาย
ความ จะสาธยาย จะแสดงธรรม จะจุดจะดับไฟ จะเปิดจะปิดหน้าต่าง
ต้องบอกขออนุญาตของท่านก่อนจึงทำได้ ห้ามมิให้ทำตามอำเภอใจ
ถ้าท่านอนุญาตไว้ให้ทำได้เสมอไป ไม่ต้องบอกทุกขณะก็ได้

ข้อ ๑ อุบัชฌายะกัต อจายกัต แมภิกษุอันผู้เป็นอุบัชฌายะ-
มัตต ผู้เป็นอาจารย์มัตต กัต เดินไม่ได้สวมรองเท้า ห้ามมิให้เดิน
สวมรองเท้า ภิกษุผู้พอเป็นอุบัชฌายะหรืออาจารย์ให้ห็นสยได้ กล่าวคือ
มีพรรษาแก่กว่าพัน ๑๐ ขึ้นไป ได้ชื่อว่า อุบัชฌายมัตต อจายมัตต
แปลว่า ปุณอุบัชฌายะ ปุณอจารย์

อนึ่ง เป็นธรรมเนียมของภิกษุผู้จะเข้าไปในเจดีย์สถาน อันเป็น
ที่ระลึกถึงพระศาสดา จะแสดงอาการเคารพไม่ก่นร่วม ไม่สวมรองเท้า
ไม่ห่มคลุมเข้าไป ไม่แสดงการกุ่มหมิ่นต่าง ๆ เช่นพูดเสียงดัง และนั่ง
เหยียดเท้า เป็นต้น ไม่ถ่ายอุจจาระปัสสาวะ และไม่ถ่มเชพะในลาน
พระเจดีย์ต่อหน้าพระปฏิมา นินว่าเคารพในพระศาสดา

อนึ่ง เป็นธรรมเนียมของภิกษุผู้จะทำวินัยกรรมต่อกัน เช่นบอก
ปารีสุทธิ ปวารณา แสดงอาบัติ จะทำผ้าห่มเฉวียงป่า นั่งกระหย่ง
ประณมมือทำ และเมื่อฟังวินัยกถา หรือธรรมเทศนา นั่งฟัง ไม่พูดจา

กันเสีย และระวังเพื่อจะไม่ให้โอกาสเสียงผู้แสดง ไม่มีเหตุจำเป็น
ไม่ลุกไปเสียในเวลาที่ท่านกำลังแสดงค้างอยู่ รอจนจบจึงลุก ถ้าเป็น
กถาที่ยาว เช่นเทศนายงรุ่ง รอชวจบกณฑ์หนึ่ง ๆ อักษรจารึก
พระธรรม ไม่เดินข้ามหรือยำเหยียบ นับว่าเคารพในพระธรรม

อนึ่ง เป็นธรรมเนียมของภิกษุผู้จะเข้าประชุมสงฆ์ จะห่มผ้า
เฉียงขวา เว้นไว้แต่ในละแวกบ้าน และแสดงอาการสำรวมเรียบร้อย
ไม่ว่าผู้ใหญ่ผู้น้อย นับว่าเคารพในสงฆ์

การวระ ๓ ประการนี้ มีในบาลีแต่การห่มผ้าเฉียงขวานิ่งกระหย่ง
ประณมมือทำวินัยกรรม นอกนั้นเป็นธรรมเนียมบัญญัติขึ้นภายหลัง
แต่เป็นวัตรอันดี ควรประพฤติตาม จึงกล่าวไว้ในกณฑ์นี้ด้วย

วันยัมขเล่ม ๒ กัณฑ์ที่ ๑๕ "การวระ" ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
วชิรญาณวโรรส หน้า ๗๗-๗๙

พระราชกรณียกิจในวันที่ ๑๒ แห่งการทรงผนวช

วันศุกร์ ที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

- เวลา ๖.๐๐ น. ทินพระบรมม
- เวลา ๖.๕๕ - ๗.๓๐ น. เสวยพระกระยาหารเช้า
- เวลา ๘.๐๕ - ๘.๔๕ น. เสด็จ ฯ ลงพระอุโบสถทำวัตรเช้า แล้วทรง
สดับวินัยมุข เรื่อง “อุโบสถ” ซึ่งพระครู
วิสุทธธรรมภาณ อานถวายเป็นวัน
ธรรมสวนะ และภิกษุอุโบสถตามประเพณี
ทั่วตำบล ฯ ถัดวันธรรมสวนะและภิกษุ
อุโบสถตามบักขคณนา มีคนมาเฝ้ามากมาย
ในตอนเช้า
- เวลา ๑๐.๕๐ - ๑๑.๕๐ น. เสวยพระกระยาหารเพล
- เวลา ๑๐.๕๕ - ๑๒.๓๕ น. สมเด็จพระราชชนนี เสด็จมาเฝ้า ฯ
- เวลา ๑๒.๕๕ - ๑๖.๓๕ น. ทรงพัก
- เวลา ๑๖.๕๕ - ๑๗.๔๕ น. เสด็จ ฯ ลงพระตำหนักเพชร ไปรดเกล้า ฯ
ให้นายทหารกรมราชองครักษ์เฝ้าทูลละออง
ธุลีพระบาท ถวายดอกไม้รูปเทียน และ
ถวายจตุปัจจัยสมทบทุนอานันทมหิตล แล้ว
เสด็จ ฯ ลงพระอุโบสถทำวัตรเย็น ทรงสดับ

เรื่อง "สัปปริสบัญญัติ" คือ ข้อที่ทาน
 สัตบุรุษตั้งไว้ ๓ อย่าง ซึ่งพระจอมมานิต
 อานถวาย

เวลา ๑๘.๒๕-๑๘.๐๐ น. พระพรหมมุนี ชนเผ่า ฯ

เวลา ๒๐.๓๐-๒๐.๕๕ น. เสด็จพระราชดำเนินไปพระอุโบสถ ทรงจุด
 เทียนชัยในพิธีหล่อพระพุทธรูปหินสีหจำลอง
 แทนพระองค์สมเด็จพระสังฆราช ซึ่งมี
 ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ไวยาวัจกร เชิญ
 เทียนที่สมเด็จพระสังฆราชทรงจุดนำมา
 ถวาย ณ พระอุโบสถ เสด็จ ฯ ขึ้นแล้วทรง
 นมัสการพระ ณ พระตำหนักบนหยา

เวลา ๒๑.๑๕ น. เสด็จ ฯ เข้าทพระบรรทม

อุโบสถ

นี้เป็นชื่อของการบำเพ็ญพรตอย่างหนึ่ง เนื่องด้วยอดอาหาร
แปลว่า การเข้าอยู่ ตรงกับคำจำกัดของเรา เป็นธรรมเนียมมีมาก่อน
พุทธกาล กำหนดให้สมาทานในวันพระจันทร์เพ็ญ พระจันทร์ดับและ
วันพระจันทร์กึ่งดวง ที่ตรงกับชน ๑๕ ค่ำ แรม ๑๕ ค่ำ หรือ ๑๔ ค่ำ และ
ชน ๘ ค่ำ แรม ๘ ค่ำโดยลำดับ ครั้นถึงพุทธกาล พระศาสดาทรง
อนุเมตติธรรมเนียมนั้น ตรัสให้ใช้วันเช่นนั้น เป็นที่ประชุมกันกล่าวธรรม
ฟังธรรม และเป็นทีที่สมาทานอุโบสถของคฤหัสถ์ แต่ในฝ่ายภิกษุบริษัท
ทรงอนุญาตให้ทำอุโบสถเฉพาะในวันพระจันทร์เพ็ญ พระจันทร์ดับ
๑๕ วัน หรือ ๑๔ วัน ต่อครั้งหนึ่ง

ครั้งปฐมโพธิกาล พระองค์ประทานพระบรมพุทโธวาทในที่
ประชุมสงฆ์ด้วยพระองค์เอง ทรงยกคุณธรรมอันเป็นหัวใจพระศาสนา
บางอย่างขึ้นแสดง ดังมีแจ้งในโอวาทปาฏิโมกข์ ในภายหลังประทาน
พระพุทธานุญาตให้ภิกษุสงฆ์ทำอุโบสถตามลำพัง ให้ภิกษุรูปหนึ่งสวด
สิกขาบทหมวดหนึ่งทงัดไว้สำหรับ เรียกว่าปาฏิโมกข์ในที่ชุมนุมสงฆ์
ในบาลีเล่าเหตุทรงเลิกแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ว่า เพราะมีภิกษุไม่บริสุทธิ์
ปนอยู่ในหมู่สงฆ์ ไคร่ครวญตามอนุรูปเหตุ น่าจะเห็นว่า เมื่อทรงมอบ
อำนาจให้สงฆ์เป็นใหญ่ในสังฆกรรม และโปรดให้สวดปาฏิโมกข์ ก็
เพื่อจะให้ฟังจนชินจะได้จำได้ เพราะการเรียนการทรงธรรมวินัย ใช้
การฟังแล้วจำไว้เป็นทาง นอกจาก ๒ วันนั้น ทรงอนุญาตให้ทำอุโบสถ

เป็นพิเศษบ้างก็มี ในคราวที่ภิกษุผู้แตกกันปรองดองกันเข้าได้ เช่น
ภิกษุชาวกรุงโกสัมพี นั้นเรียกสามัคคีอุโบสถ นอกจากวันกำหนดนั้น
ห้ามไม่ให้ทำอุโบสถพร้าเพรื่อ โดยนัยนี้ วันอุโบสถจึงมี ๓ คือ วันที่ ๑๔
วันที่ ๑๕ และวันสามัคคี

ภิกษุชุมนุมกันตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ตรัสให้สวดปาฏิโมกข์ มีเพียง
๓ รูป ๒ รูป เรียกว่าคณะ ตรัสให้บอกความบริสุทธิ์ของตนแก่กัน
และกัน มีรูปเดียว เรียกบุคคล ให้อธิษฐานใจเอา โดยนัยนี้ได้การก
คือผู้ทำก็เป็น ๓ คือ สงฆ์ คณะ บุคคล และได้อาการอันจะพึงทำ
ก็เป็น ๓ คือ สวดปาฏิโมกข์ บอกความบริสุทธิ์ และอธิษฐาน

ในอาวาสหนึ่ง ๆ (ที่มีสีมา) ให้มีโรงไว้แห่งหนึ่ง เป็นที่สงฆ์
ประชุมทำอุโบสถ กำหนดให้จุภิกษุได้ไม่น้อยกว่า ๒๑ รูป เมื่อถึงวัน
กำหนด ให้ประชุมกันทำในที่นั้น เรียกว่าโรงอุโบสถ สถานที่เราเรียก
อุโบสถ หรือโบสถ์ อันเป็นหลักของวัดในบัดนี้ นั่น คือ โรงอุโบสถ
นั่นเอง ในอาวาสเดียว ห้ามไม่ให้มีโรงอุโบสถมากกว่าหนึ่ง ใช้แห่งหนึ่ง
อยู่ก่อน ภายหลังใช้แห่งอื่น ให้เลิกแห่งเดิมเสีย และห้ามไม่ให้เที่ยว
ทำอุโบสถตามบริเวณนั้น ๆ (นี้หมายถึงอาวาสที่มีสีมาใหญ่ หมู่กุฏิ
อยู่ในสีมา) เว้นไว้แต่ภิกษุบางรูปเจ็บหนัก ไม่อาจให้ปวาริสุทธิ กิ่ง
จะกล่าวข้างหน้า และไม่อาจห้ามไปเข้าที่ชุมนุมสงฆ์ ถ้าจำเป็นต้องทำ
อุโบสถในท่อนก้วยเหตุเช่นนั้น ให้บอกนัยหมายให้รู้ทั่วกัน

ถึงวันอุโบสถ ให้ภิกษุผู้เถระไปโรงอุโบสถก่อน ส่งภิกษุทั้งหลาย
ให้ช่วยกันกวาดในที่นั้น ถ้าคาให้ตามไฟ ตงน้ำฉนน้ำใช้ ตงหรือ

ปูอาสนะไว้ ให้เสร็จก่อนประชุมสงฆ์ หรือจะจัดวาระให้ผลัดกันทำ
ไว้แต่ต้นก็ได้

เหตุอุกฉินที่เรียกว่าอันตราย เป็นเหตุสวดปาฏิโมกข์ย่อได้
ท่านแสดงไว้ ๑๐ อย่างคือ :-

๑. พระราชาเสด็จมา เลิกสวดปาฏิโมกข์เพื่อจะรับเสด็จได้
 ๒. โจรมาปล้น เลิกสวดปาฏิโมกข์เพื่อหนีภัยได้
 ๓. ไฟไหม้ เลิกสวดปาฏิโมกข์เพื่อดับไฟหรือป้องกันไฟได้
 ๔. น้ำหลากมา เลิกสวดปาฏิโมกข์เพื่อหนีน้ำได้ สวดกลางแจ้ง
ฝนตก ก็เหมือนกัน
 ๕. คนมามาก เลิกสวดปาฏิโมกข์เพื่อจะรู้เหตุ หรือเพื่อจะได้
ทำปฏิสันถารได้อยู่
 ๖. ผู้เข้าภิกษุ เลิกสวดปาฏิโมกข์เพื่อขับผู้ ไต้อยู่
 ๗. สัตว์ร้ายมีเสือเป็นต้น เข้ามาในอาราม เลิกสวดปาฏิโมกข์
เพื่อไล่สัตว์ ไต้อยู่
 ๘. งูร้ายเลื้อยเข้ามาในที่ชุมนุม ก็เหมือนกัน
 ๙. ภิกษุอาพาธโรคร้ายขึ้นในที่ชุมนุม อันเป็นอันตรายแก่ชีวิต
เลิกสวดปาฏิโมกข์เพื่อช่วยแก้ไขก็ได้ มอันเป็นตายในทันนั้นก็เหมือนกัน
 ๑๐. มีอันตรายแก่พรหมจรรย์ เช่น มีโครมาจับภิกษุรูปใด
รูปหนึ่ง เลิกสวดปาฏิโมกข์เพราะความมอลหม่านก็ได้
- กำลังสวดปาฏิโมกข์ค้างอยู่ มีภิกษุพวกอื่นมาถึงเช้า ถ้ามาก
กว่าภิกษุผู้ชุมนุมอยู่ ท่านให้สวดตั้งต้นใหม่ ถ้าเท่ากันหรือน้อยกว่า

ส่วนที่สวดไปแล้วก็ให้เป็นอันสวดแล้ว ให้เธอผู้มาใหม่ฟังส่วนที่ยังเหลือต่อไป ถ้ารู้ยู่เบื้องต้นว่า ยังจะมีภิกษุมาอีก แต่นักเสียว่าช่างเป็นไร แล้วสวด ท่านปรับอาบตฤลลัจจย ถ้าทำด้วยสะเพร่า นึกว่ามาเมื่อสวดถึงไหน ก็จงฟังตงแต่นั้น เช่นนี้ท่านปรับทุกกฎ แต่วิธีปฏิบัติก็เหมือนนัยหนหลัง ถ้าสวดจบแล้ว จึงมีภิกษุอื่นมา แม้มากกว่า ไม่ต้องกลับสวดอีก เธอผู้มาใหม่พึงบอกปารีสุทธิในสำนักภิกษุผู้สวดผู้ฟังปาฏิโมกข์แล้ว ตามความนิยม ภิกษุจะเลือกทำอุโบสถทั้งายกายกว่าที่ยากไม่ควร เพราะฉะนั้น จึงมีห้ามไว้ว่า เมื่อถึงวันอุโบสถ อย่าหลีกไปข้างไหนเสีย อธิบายว่า ถ้าในอาวาสอาจสวดปาฏิโมกข์ได้ อย่าไปในที่ซึ่งไม่ได้ฟังปาฏิโมกข์ ในอาวาสไม่มีภิกษุสวดปาฏิโมกข์ได้ ให้ภิกษุผู้เถระ ส่งภิกษุหนุ่มไปเรียนมาจากอื่นโดยพิศการหรือโดยย่อ สุกแล้วแต่จะจำได้ ถ้าจัดการเรียนปาฏิโมกข์มาจากอื่นไม่สำเร็จ ห้ามไม่ให้อยู่จำพรรษาในอาวาสนั้น อธิบายซ้อน ว่า ถ้าอาจไปทำสังฆอุโบสถกับสงฆ์ในอาวาสอื่นได้ อยู่จำพรรษาในอาวาสเช่นนั้นก็ควร

พระสาวกผู้ใหญ่ในปางก่อน ย่อมเคารพในสังฆอุโบสถ เช่นพระมหากัสสปะเดินทางมาเพื่อทำอุโบสถแต่ไกล ต้องข้ามลำน้ำผ่านเขียด พระมหากบิณ ดำริว่า เสร็จกิจพระศาสนาแล้วก็จะเลิก ไม่ไปเข้าประชุมทำอุโบสถ พระศาสดาตรัสเตือนเพื่อรักษาธรรมเนียมและให้กายสามัคคี ท่านก็ยอมรับปฏิบัติตาม

วินัยมุขเล่ม ๒ กัณฑ์ที่ ๑๗ “อุโบสถ” ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๕๓-๑๑๑

เรื่อง “ สัปปริสบัญญัติ คือข้อที่ท่านสัตบุรุษตั้งไว้ ๓ อย่าง ”

สัปปริสบัญญัติ ที่จริงก็เข้าใจง่ายอยู่แล้ว พระบาลีว่า สัปปริส-
บัญญัติกต หรือ บัณฑิตบัญญัติกต สัปปริสบัญญัติกต แปลว่า ข้อที่ท่าน
สัตบุรุษตั้งไว้ บัณฑิตบัญญัติกต แปลว่า ข้อที่บัณฑิตตั้งไว้ หมาย
ความว่า ไม่ใช่พระพุทธเจ้าทรงตั้งขึ้น แต่ท่านสัตบุรุษท่านบัณฑิต
ตั้งไว้ก่อนแล้ว พระพุทธเจ้านำมาทรงแสดง แจกออกไปเป็น ๓ ข้อ
คือ ท่าน ข้อ ๑ บรรพชา ข้อ ๑ มาตาปิตุอุปัฏฐาน ข้อ ๑

๑. เมื่อพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่า มนุษย์เราจำเป็นต้องจะ
ต้องอาศัยปฏิบัติในสัปปริสบัญญัติ ไม่เช่นนั้นก็เป็นอยู่ไม่ได้ เพราะ
คนที่เกิดมาในชนตณียังเป็นเด็กอ่อน ไม่อาศัย ท่าน ที่พ่อแม่หรือผู้ที่
ตั้งอยู่ในฐานะเป็นพ่อแม่ให้ คือเลี้ยงมา ก็เป็นอยู่ไม่ได้ เพราะฉะนั้น
ท่านจึงเป็นที่อาศัยของคนตั้งแต่เกิดมาที่เดียว นี้ออนหนึ่ง อีกตอนหนึ่ง
เมื่อคนรวมกันเข้าเป็นหมวดเป็นหมู่ก็ต้องมีท่าน คือราชกุมารหรือคนใน
ปกครองต้องเฉลี่ยทรัพย์สินของตนให้แก่ผู้ปกครอง ซึ่งเรียกว่า ภาษี
หรืออากร หรือเงินอะไรต่าง ๆ ที่บัญญัติขึ้น ที่จริงก็รับทานจากราชกุมาร
นั่นเอง ถ้าราชกุมารพร้อมกันหมดไม่ให้ท่านแก่ผู้ปกครอง ผู้ปกครอง
จะทำอย่างไร ก็ปกครองไม่ได้ นี่อาศัยท่านที่เขาให้ ที่ราชกุมารเฉลี่ยมา
ให้แก่ผู้ปกครอง ๆ จึงเอาทานของเขามาทำนุบำรุงกันเองด้วย และ

จัดตั้งเจ้าหน้าที่ไปปกครองราษฎรด้วย การจัดตั้งเจ้าหน้าที่ไปปกครอง
 ราษฎรก็เป็นทานเหมือนกัน คือให้ความคุ้มครองให้ความป้องกัน
 อันตรายแก่ราษฎร หรือเมื่อเห็นสมควรก็ช่วยอุดหนุนราษฎรในทาง
 หนึ่งทางใด ต่างฝ่ายต่างให้กัน ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ให้ ก็อยู่ด้วยกัน
 เป็นหมวดหมู่ไม่ได้ เพราะฉะนั้น มนุษย์เราจึงเป็นอยู่ด้วยกันทั้งหมด
 ตั้งแต่เกิดมา แต่เราเรียกกันว่าให้ทานแต่แก่คนยากจนซัดสน นั้นให้
 จำเพาะ ถ้าทั่วๆไปแล้ว สิ่งที่เขาให้มาเป็นทานหมด ในทางพระ-
 พุทธศาสนา พระพุทธเจ้าก็รับทานจากผู้ที่เขามิตรทธาปสาทะถวาย
 พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงธรรมแก่เขา เป็นทานเหมือนกัน คือธรรมทาน
 อาศัยการให้แก่กันและกันทั้งสองฝ่ายเช่นนั้น มนุษย์เราจึงเป็นอยู่ได้
 ถ้าขาดทานแล้วเป็นไปไม่ได้ นี่ข้อหนึ่ง

๒. แกล้งเซ่นสน ถ้าคนที่อยู่ด้วยกันเบียดเบียนกันและกันอยู่
 เสมอ ก็อยู่ด้วยกันไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงได้บัญญัติไว้ใหม่ บรรพชา
 คือ การถือบวช หมายความว่าเว้นจากการเบียดเบียนกันและกัน ตั้งตน
 แทรกษาศิล ๕ ก็ได้ชื่อว่าบรรพชาอย่างหนึ่ง เพราะเว้นจากการ
 เบียดเบียนแก่กันและกัน นี้จำเป็น ถ้าไม่มีการเว้นจากการเบียดเบียน
 กันและกันแล้ว ก็อยู่ด้วยกันไม่ได้

๓. มาตาบิตุอุปฐฐาน การบำรุงมารดาบิดา ก็เพราะมารดา
 บิดาได้ให้ทานแก่บุตรธิดามาก่อน มารดาบิดาให้ทานแก่บุตรธิดามา
 แล้ว เมื่อบุตรธิดาเติบโตขึ้นจะไม่ตอบแทนท่าน ท่านแก่มาแล้วจะทำ
 อย่างไร หรือเจ็บจะทำอย่างไร ก็ต้องอาศัยบุตรธิดาช่วยบำรุงอุปถัมภ์

ถ้าบุตรธิดารับทานของมารดาบิดามาแล้ว ไม่ตอบแทนท่านก็เป็นชนิด
 สัตว์เคร่งฉานไป สัตว์เคร่งฉานเลี้ยงลูกให้ท่านมาจนเติบโตแล้ว
 ก็ปล่อยให้ไปหากินเอาเอง ไม่ต้องเกี่ยวข้งกัน และลูกก็ไม่ต้อง
 ตอบแทนคุณพ่อแม่ ส่วนมนุษย์จะเป็นเช่นนั้นไม่สมควร เพราะฉะนั้น
 ท่านจึงบัญญัติมาตาปิตุอุปัฏฐานไว้อีกข้อหนึ่ง

รวมลงก็แปลว่าธรรม ๓ ข้อสำหรับมนุษย์ ผู้ที่เป็นมนุษย์สมควร
 ที่จะปฏิบัติธรรม ๓ ข้อนี้ให้ได้ชื่อว่า เป็นมนุษย์ด้วยคุณสมบัติหรือด้วย
 ธรรม ไม่ใช่เป็นแต่เพียงมนุษย์โดยชาติที่เกิดมาเป็นมนุษย์เท่านั้น

พระราชกรณียกิจ ในวันที่ ๑๓ แห่งการทรงผนวช

วันเสาร์ที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๖

- เวลา ๕.๕๐ น. ^๔ตื่นพระบรรทม
- เวลา ๖.๒๕-๗.๐๐ น. เสวยพระกระยาหารเช้า
- เวลา ๗.๓๕-๗.๕๕ น. เสด็จฯ ลงพระอุโบสถ ในพิธีหล่อพระ
สำหรับงานทรงบำเพ็ญกุศลฉลองพระชน-
มายุครบ ๘๔ พรรษา ของสมเด็จพระสังฆ-
ราช ๓ บริเวณพระอุโบสถด้านตะวันตก
ทรงวางแผ่นทองคำเปลว ๘๔ แผ่น ลงใน
เบ้า และทรงเททองหล่อพระพุทธรูป (ทรง
ถือสายสิญจน์ซึ่งโยงจากเบ้าเททอง เจ้า-
หน้าทีเททองลงจากเบ้าลงสู่พิมพ์ซึ่งสวมไว้
แต่เช้าตรู่) พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา
แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ
- เวลา ๙.๐๕-๑๐.๑๕ น. ^๕วันนี้เป็นวันอุโบสถตามบักขกณนา เสด็จฯ
ลงพระอุโบสถ ทรงทำวัตรเช้า จบแล้ว
อุบาสก อุบาสิกาทำวัตร แล้วพระจุนายก
แสดงพระธรรมเทศนา
- เวลา ๑๐.๔๕-๑๒.๐๐ น. เสวยพระกระยาหารเพล
- เวลา ๑๐.๕๐-๑๒.๑๕ น. สมเด็จพระราชชนนีเสด็จมาเฝ้าฯ
- เวลา ๑๐.๕๐-๑๒.๑๐ น. พระยาเทเวศร์ เฝ้าฯ
- เวลา ๑๒.๑๕-๑๒.๕๐ น. ทรงพัก

เวลา ๑๓.๐๐ น.

เสด็จ ฯ ลงพระอุโบสถ ทรงทำวัตร ทรง
สดับพระปาฏิโมกข์

เวลา ๑๕.๒๕ น.

เสด็จ ฯ ลงพระตำหนักเพชร โปรดเกล้า ฯ
ให้ผู้อำนวยการทรัพย์สิน ฯ นำพนักงาน
ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เฝ้า ฯ ทูล-
เกล้า ฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียน และจตุปัจจัย
สมทบทุนมหาอานันทมหิตล

เวลา ๑๕.๓๐-๑๖.๑๕ น.

เสด็จ ฯ ลงพระอุโบสถ ทรงสดับพระธรรม
เทศนาเนื่องในวันธรรมสวนะ ซึ่งพระสาธุ-
ศีลสังวรแสดง

เวลา ๑๖.๕๐-๑๗.๓๕ น.

เสด็จ ฯ วัดเทพศิรินทราวาส ในการพระ-
ราชทานเพลิง ม.จ. ประสงค์สม บริพัตร
มีพระโศภนคณาภรณ์ พระสาธุศีลสังวร
และพระราชภักุ ตามเสด็จ ฯ ทรงวางธูป
เทียนบนจิตกาธาร เป็นการทรงขมา แล้ว
เสด็จพระราชดำเนินกลับ

เวลา ๑๘.๕๕-๑๙.๔๕ น.

กรมหมื่นพิทยลาภ ฯ เข้าเฝ้า ฯ

เวลา ๑๙.๒๐-๑๙.๓๕ น.

เสด็จพระราชดำเนินไปถวายดอกไม้ธูปเทียน
และทูลลาผนวชต่อสมเด็จพระสังฆราช
และทรงสดับพระโอวาท

เวลา ๒๑.๐๐ น.

ทรงนมัสการพระ แล้วเข้าที่พระบรรทม

พระธรรมเทศนา

พระจตุรนายก (อตุตฺตคฺคฺตฺโต แก้ว)

แสดง วันธรรมสวนะ ในพระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร.

วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ เวลาเช้า

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
ยทา จ พุทฺธา โลกสฺมี อปฺปชฺชนฺติ ปภงฺกรา
เต อิมํ ธมฺมํ ปกาเสนฺติ ทุกฺขุปฺสมกามินฺนฺติ.

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นเจ้าของพระศาสนา ที่ท่าน
พุทธศาสนิกบริษัททั้งหลายมีความเคารพนับถืออย่างสูงสุดสืบต่อกันมา
นั้น พระองค์เสด็จอุบัติขึ้นในประเทศอินเดีย สมัยทมนุชย์ในประเทศนั้น
กาลงนยมคนควาวชาความรู้ธรรมต่าง ๆ เพื่อยังตนให้หลุดพ้นจากทุกข์
ซึ่งนิยมกันว่าเป็นประโยชน์อย่างสูง แต่ในสมัยนั้นไม่มีใครที่จะรู้
สัจธรรมอันเป็นเหตุให้พ้นทุกข์ทุกขทัตแท้จริง และสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติ
ถูกต้องที่พ้นทุกข์ได้ มีแต่เจ้าลัทธิต่าง ๆ ปฏิบัติกันตามความเห็นชอบ
ของตน ๆ ในสมัยนั้น พระโพธิสัตว์ สิทธัตถะ เสด็จอุบัติมาในโลก
ในศากยราชสกุล แม้พระองค์จะได้ทรงรับการบำรุงบำเรอด้วย
กามสุขสมบัติมาก ซึ่งยากที่ใคร ๆ จะได้รับ ก็มีได้ทรงหลงติดอยู่
ทรงพิจารณาเห็นว่า ทั้งคน ทั้งสัตว์ ทั้งสิ่งของ ซึ่งเกิดขึ้นในโลกนี้ก็
ใครจะมีอำนาจวาสนาและได้ของดีพิเศษมากสักเพียงไรก็ดี ก็เป็นอยู่

ไม่ได้มานาน ในที่สุดต้องแตกดับเสมอกันหมด ผู้ไม่รู้จักกฎแห่งกรรมตามเป็นจริงของสิ่งเหล่านั้น จึงหลงชมทุกขซึ่งเข้าใจว่าเป็นสุข แล้วติดข้องเพลิดเพลินอยู่ในปียามณทั้งหลาย มีรูปที่สวยงาม เสียงที่ไพเราะ เป็นต้น เช่นนี้ จะพ้นทุกข์ไปไม่ได้ เพราะสิ่งเหล่านั้น เป็นเพียงกามสุข ตกอยู่ในอำนาจของความไม่เที่ยง คือ ต้องแปรไปไม่คงที่ และไม่รู้จักพอ พระสีหัตถะ โพธิสัตว์ จึงไม่ทรงหลงติดอยู่ในกามสุขสมบัติ และมักใหญ่ใฝ่สูงในความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช แต่พระบารมัทรงบำเพ็ญยังแก่กล้าไม่ถึงขนาด ความติดข้องพัวพันอยู่ในกาม จึงหลุดพ้นเด็ดขาดไปไม่ได้ แต่เมื่อพระบารมแก่กล้าถึงขนาด ความเบื่อน่ายในสังขารเหล่านั้นก็เกิดขึ้นภายในพระองค์เอง เป็นเหตุให้ทรงทนอยู่ภายในพระราชวังต่อไปอีกไม่ไหว จึงทรงตัดความอาลัยห่วงใยในสิ่งต่าง ๆ ทั้งหมด ซึ่งเป็นเครื่องผูกมัดพระองค์ให้ติดกายทรงพิจารณาเห็นว่า เป็นบรรพชิตเสียเท่านั้น ที่จะมทางห่างจากอารมณ์อันล่อให้หลงติดได้ จึงเสด็จออกทรงเพศเป็นบรรพชิต เพื่อตัดภารกิจที่ต้องกังวลให้น้อยลง ตั้งพระเหตุที่จะทรงปฏิบัติเฉพาะเพื่อบรรลุประอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแต่อย่างเดียว เป็นอันทรงเสียสละสิ่งทั้งหลายได้อย่างใหญ่หลวงที่สุด ซึ่งไม่เคยปรากฏว่ามีมนุษย์คนใดในสมัยนั้น ที่จะสละได้เหมือน ชื่อว่าพระองค์ทรงเป็นผู้เด็ดขาด และเด็ดขาดเสมอมาจนได้ตรัสรู้อริยสัจธรรม เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ก่อนแต่กาลได้ตรัสรู้ คือ ในระหว่าง ๖ ปี นับแต่เสด็จออกบรรพชา พระองค์เสด็จไปทรงศึกษาในสำนักอาฬารดาบส และอุทกดาบส

เพื่อทรงทศลงลัทธิใน ๒ สำนักนั้นดู ได้ทรงศึกษาด้วยความเฉลียว
ฉลาด สมแก่ภูมิของนักปราชญ์ชั้นเยี่ยม เมื่อทรงศึกษามีความรู้และ
ทรงปฏิบัติตามความรู้จนจบหลักสูตรของทั้ง ๒ สำนักนั้นแล้ว ก็ยัง
ไม่ได้บรรลุผลดังที่ทรงปรารถนา จึงทรงทราบว่าเป็นผิดทาง และ
เสด็จออกจาก ๒ สำนักนั้นเสีย ไม่ทรงหลงจมอยู่อย่างผู้อื่น ต่อแต่นั้น
ก็ทรงดำเนินปฏิบัติด้วยพระสติปัญญาของพระองค์เอง ในชั้นต้น
ทรงทรมานพระกายให้ลำบากด้วยวิธีต่าง ๆ ตลอดจนถึงทรงอดพระ
กระยาหาร ซึ่งยากที่ผู้อื่นจะทำได้ แต่เมื่อทรงทำทางพระกายไม่สำเร็จ
ดังที่ทรงปรารถนา ก็ทรงเลิกอีก แล้วทรงดำเนินปฏิบัติทางจิตต่อไป
จนได้ตรัสรู้

ธรรม อันเป็นเหตุให้ตรัสรู้นั้น ท่านแสดงไว้หลายนัย เช่นท่าน
อ้างว่า ทรงบำเพ็ญพระบารมี ๑๐ ประการ มีทานบารมีเป็นต้นบ้าง
อริยมรรค มีองค์ ๘ ซึ่งสงเคราะห์เข้าในศีลสมาธิปัญญาบ้าง แต่
เมื่อจะกล่าวรวบยอด ก็รวมลงในความที่ทรงตั้งพระมโนสั ย่อมเสียสละ
ทั้งคนทั้งสัตว์ ทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่เคยทรงยึดถือว่าเป็นของของพระองค์
ทรงเห็นโดยปรมาตตัสสัจจะว่าไม่ใช่ทั้งหมดอย่าง ๑ ทรงละเว้นความชั่ว
ทั้งปวงที่จะล่วงทางกายทางวาจาเกิดขาดอย่าง ๑ ทรงดำรงจิตให้
แน่วแน่อยู่ในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งกรรมฐานอย่าง ๑ เมื่อพระองค์
ทรงมศีลมธรรมเป็นภาคพื้นมั่นคงแล้ว ทรงน้อมจิตเช่นนันทพิจารณา
สังขารธรรมที่พระองค์ค้นหาเหตุผลด้วยพระปัญญาอันสุขุมลึกซึ้งและ
รอบคอบ จนทรงรู้อันเห็นแจ้งสัจจธรรมนั้น ๆ ตลอดตลอดไป

ไม่มีมลทินฝ่ามือมาบดบังญาณจักษุท่านในของพระองค์เลย จึงได้ชื่อ
ว่าทรงบรรลุนิพพาน หรือวิชชา ซึ่งเป็นความรู้จริงสุดเขตของความรู้
ทั้งหมด พระญาณที่ไตรสรณัน โดยย่อท่านจำแนกไว้ ๓ ประการ
คือ (๑) บุพเพนิวาสานุสสติญาณ ท่านแปลว่า ความรู้เป็นเครื่อง
ระลึกถึงชนธที่อาศัยอยู่ในก่อน (๒) จุตูปปาตญาณ ความรู้จุติ และ
เกิดของสัตว์ทั้งหลาย (๓) อาสวกัษยญาณ ความรู้เป็นเหตุสิ้น
อาสวะ ญาณทั้ง ๓ นี้ เป็นทวิปัญญา

เมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้ว และทรงประกาศสัจจธรรมที่ได้
ตรัสรู้นั้นแก่เวไนยสัตว์ให้ตรัสรู้ตามด้วย ดังนี้ จึงมีคุณบทว่า ทรง
ทำความสว่าง คือ ทรงทำความสว่างให้แก่สัตว์โลก ดังคำภาที่ท่าน
ประพันธ์ไว้ ซึ่งยกขึ้นเป็นนิกเขปบท ณ เบื้องต้นว่า

ยทา จ พุทธา โลกสมิ อูปุชชนติ ปภงฺกรา
เต อิมิ ธมฺมิ ปกาเสนติ ทุกฺขุปสมกามินิ

ความว่า ก็เมื่อใด พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้ทำความสว่าง อุกต
ขึ้นในโลก เมื่อนั้นพระพุทธเจ้าทั้งหลายเหล่านั้นย่อมประกาศธรรม
อันให้ถึงความเข้าไประงับทุกข์ ดังนี้

สัจจธรรมที่พระพุทธองค์ทรงประกาศเพื่อระงับทุกข์นั้น จุดสำคัญ
ก็คือ อริยสัจจธรรมทั้ง ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ที่พระองค์
ได้ตรัสรู้ ทุกชั้นนั้น โดยตรง รวมลงทบัญญัติ คือ อตภาพที่จิต
อาศัยอยู่นั่นเอง ถ้ากล่าวโดยสมมติ เรียกว่า คนหรือสัตว์ กล่าว

โดยปรมาตม์ เรียกว่า สังขาร เพราะขันธ์ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา
 สังขาร วิญญาณ ผสมกันถูกต้องตามส่วนของธาตุเหล่านั้นแล้ว จึง
 เป็นสัตว์หรือคน และเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ต้องแปรไป เพราะตกอยู่ใน
 กฎธรรมดา คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ความแปรของสังขาร
 ร่างกายนั้น พอปฏิสนธิในครรภ์มารดาก็เริ่มแปร คือ แยกไปทันที
 เมื่อแก่ถึงขนาดก็กลอด ๆ มาแล้วก็แก่ต่อไปไม่หยุด ในที่สุดก็แตกสลาย
 เหมือนผลไม้ที่ผลัดมาจากดอก ซึ่งเนืองออกมาจากลำต้น อ่อน แก่
 สุก งอม ในที่สุดก็ร่วงหล่นไป นามรูปที่จิตอาศัยอยู่ก็เช่นเดียวกัน
 เพราะสังขารทนอยู่ไม่ได้มันแหละ ท่านจึงกล่าวว่ สังขารเป็นทุกข์
 และทว่าเป็นทุกข์จริง ก็เพราะสังขารเป็นธรรมชาติที่เป็นทุกข์จริงแท้
 และเป็นธรรมกายอยู่อย่างนั้น ทั้งเป็นธรรมชาติที่บเลตผู้มปัญญาจะ
 พิจารณาให้รู้ความจริงได้ด้วย ผู้ไม่รู้จักกฎแห่งธรรมกาย ย่อมฝืน
 สังขารให้เป็นไปตามปรารถนา อย่างไหนชอบได้มากก็ปรารถนาจะให้
 คงอยู่ อย่างไหนไม่ชอบประสบเข้า ก็อยากจะทำลายไป เมื่อไม่
 สำเร็จดังปรารถนา ก็เดือดร้อนดิ้นรนไปต่าง ๆ นานา เหล่านี้ ล้วน
 เป็นทุกข์ทงนั้น ทุกขนั้น คนสามัญรู้จัก แม่ปศุสัตว์ สัตว์เลี้ยง
 เช่น เป็ด ไก่ เป็นต้น ก็รู้จักทุกข์เท่า ๆ กันกับคน แต่รู้จักทุกข์
 จำเพาะคน เช่น เมื่อถูกประหารเป็นต้น แต่ก็ไม่มีความรู้ถึงกับจะ
 เห็นใจผู้อื่น ถ้าบรรดามนุษย์ในโลกรู้จักทุกข์ ทงของตน ทงผู้อื่น
 พอ ๆ กัน แล้วมีเมตตากรุณาต่อกัน ก็จะอยู่ด้วยกันด้วยความสงบสุข
 และเมื่อคน โดยมากรู้จักทุกข์จำเพาะตัวดังนี้ จึงแสวงหาความสุขให้

แก่ตัวเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น พลโลกจึงว่าน่ายไม่เป็นสุข สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงรู้จักทุกข์หรือสุขที่พระองค์และที่ผู้อื่นเท่าเทียมกัน พระองค์จึงไม่ทรงเบียดเบียนใคร ๆ ให้ได้รับความเดือดร้อน และไม่เพียงแต่จะไม่เบียดเบียนเท่านั้น ยังทรงมีพระเมตตาและพระกรุณาต่อสรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้าอีกด้วย เพราะเหตุนี้ บรรดามนุษย์ทุกชาติ ถ้าได้ศึกษาธรรม คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รู้แล้วปฏิบัติตามจนประสบสำเร็จธรรมแท้จริงแท้ตามในแล้ว ย่อมมีความเคารพนับถือ พระพุทธ พระธรรม และพระอริยสงฆ์ลึกซึ้งจริงใจอย่างสูงสุด เท่ากับเปลี่ยนชีวิตใหม่ให้เป็นสาธุชน ซึ่งหมายความว่า จิตที่เคยเดือดร้อนตนรนในหนหลังจะกลายเป็นจิตสงบลง แต่ผู้ที่ไม่รู้จักสำเร็จธรรมนั้น จะเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่แท้จริงลึกซึ้งหาได้ไม่ แม้พระพุทธศาสนาได้หยั่งรากฐานลงในประเทศไทย และมั่นคงจนถือเป็นศาสนาประจำชาติก็จริง แต่เมื่อคนโดยมากยังไม่รู้จริงและไม่ปฏิบัติตามด้วย ถึงจะรู้จักทุกข์ ก็พ้นทุกข์ไม่ได้ ในเรื่องทุกข์ข้อที่ตน ทุกข์นั้น เกิดจากเหตุ สิ่งใด เรื่องใด ความคิดใด ที่เป็นต้นเหตุ หรือมูลรากที่ก่อให้เกิดทุกข์ สิ่งนั้น เรื่องนั้น ความคิดนั้น ชื่อว่าสมุทัย คือตัวต้นเหตุ ต้นหนนั้น ท่านจำแนกไว้ ๓ ประเภท คือ ความกัณทรนเพื่อให้ได้สิ่งที่รักใคร่ ชอบใจ เรียกว่า กามตัณหา ประเภท ๑ ความกัณทรนเพื่อไหม้ไหม้เป็นนิน เป็นนิน เรียกว่า ภวตัณหา ประเภท ๑ ความกัณทรนเพื่อให้สิ่งที่ไม่ชอบ ภาพที่ไม่ชอบ เสื่อมสูญไป เรียกว่า วิภวตัณหา ประเภท ๑ ต้นเหตุเหล่านี้ เกิดขึ้นที่ใจ ทำใจ

ให้กระเสือกกระสนวุ่นวาย ท่านจึงจัดเป็นตัวเหตุให้เกิดทุกข์ใจส่วนหนึ่ง และเป็นต้นเหตุก่อชาติกอกภพอกส่วนหนึ่ง เมื่อใจเป็นทุกข์ กายก็อยู่เป็นปกติสุขไม่ได้ จึงชื่อว่ากายเป็นทุกข์ไปด้วยกัน อันต้นเหตุสามัญชนกรูจักเหมือนกัน แต่ไม่มีใครจะยอมละ มีแต่จะเพิ่มให้มากขึ้นอีก คือ เมื่อใดสิ่งที่ชอบมากจนเท่าใด ก็เข้าใจว่าดีมากขึ้นเท่านั้น แต่พิษสงของต้นเหตุ คือ ความคันรน เผาสนใจตนให้ร้อนอยู่ภายในหารู้ตามเป็นจริงไม่ เช่นนี้ จะพ้นทุกข์ไปไม่ได้ เปรียบเหมือนโรคเรื้อรังที่เกิดขึ้นในรูปกาย ถ้าไม่เยียวยาแก้ไขให้หาย ก็ไม่มีความสุข ผู้รู้สึกตัวว่าเป็นทุกข์ แต่ไม่ดับเหตุ คือ ต้นเหตุเสีย ก็เช่นเดียวกันในเรื่องของทุกข์สมุทัย เหตุก่อให้เกิดทุกข์ ข้อที่ ๒ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงรู้จักต้นเหตุที่จะก่อให้เกิดทุกข์ และทรงละเหตุที่เรียกว่าสมุทัยให้หมดไปสิ้นเชื้อแล้ว ทุกข์ทั้งหลายก็ดับไปตามกัน ความที่ต้นเหตุดับไปนั้นแหละ คือ นิโรธ ธรรมเป็นที่ดับทุกข์ นิโรธ นั้นโดยนัยนิตเทสแห่งทุกขนิโรธอริยสัจจ์ ท่านแสดงไว้ว่า “โย ตสุสาเยว ตณฺหาเย อเสสวราคนิโรโธ จาโก ปญฺนิสฺสกุโก มุตฺติ อนาลโย” ความว่า “ความดับเพราะสิ้นกำหนดโดยไม่เหลือแห่งต้นเหตุอันใด ความสละ ความวาง ความปล่อย ความไม่พัวพันแห่งต้นเหตุนี้แหละเป็นความดับทุกข์อย่างจริงแท้ ดังนั้น เมื่อต้นเหตุดับจิตก็สงบ ไม่คันรน เช่นนี้ ความทุกข์เดือดร้อนก็ไม่มี แต่ทั้งนี้ ความเย็นของจิตตามปกติก็ปรากฏขึ้นเหมือนน้ำที่ถูกไฟเผา เมื่อไฟดับหมดความเย็นก็ปรากฏขึ้นฉะนั้น นเป็นเรื่องของทุกขนิโรธอริยสัจจ์ ธรรม

เป็นที่คืบทุกขอย่างจริงแท้ ข้อที่ ๓ แสดงความคิณรนของจิตจะดับไป
 ส่วนรูปกายอันเป็นผลที่เกิดจากเหตุเก่าตกแต่งมา ก็คงเป็นสภาวะทุกข์
 อยู่ตามธรรมดา เช่น หิว ระหาย เป็นต้น ซึ่งเป็นไปตามวิสัยของ
 สังขาร แต่ไม่เป็นทุกข์ทางจิตของท่านผู้จริงถึงที่สุด ละตัณหาเสีย
 สิ้นเชื่อแล้ว เมื่อนั้นผู้รู้นจะอาศัยสังขารอยู่ จิตของท่านก็เป็นอิสระ
 ส่วนหนึ่งต่างหาก เหมือนน้ำธรรมดากับน้ำมัน แม้จะอยู่ในภาชนะ
 เดียวกัน ก็หาเข้ากันไม่ ส่วนนี้โรคอริยสังขาร เป็นผลที่เกิดจากเหตุ
 จะทำให้แจ้ง ก็ต้องปฏิบัติเหตุ เหตุ ก็คือ อริยมรรคอันมีองค์
 ๘ ประการ คือ สัมมาทิฐิ ปัญญาอันเห็นชอบ ๑ สัมมาสังกัปปะ
 คำริชอบ ๑ สัมมาวาจา เจรจาชอบ ๑ สัมมากัมมันตะ ทำการงาน
 ชอบ ๑ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ๑ สัมมาวายามะ เพียรชอบ ๑
 สัมมาสติ ระลึกชอบ ๑ สัมมาสมาธิ ตั้งใจไว้ชอบ ๑ รวมเป็น ๘
 อันเป็นข้อปฏิบัติเพื่อกับ หรือกำจัดทุกข์ให้หมดสิ้นไป ซึ่งสงเคราะห์ลง
 เป็น ศีล สมาธิ ปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา คือข้ออันจะพึงศึกษา
 ให้รู้ ๓ อย่าง นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข ๓ โดยย่อก็คือ
 มรรคสังขจข้อที่ครบ ๔

อริยสังข ๔ นี้ เป็นความจริงที่ตกแต่งผู้ปฏิบัติตามเคร่งครัดจริง ๆ
 ให้เป็นพระอริยบุคคล พ้นจากความเป็นปุถุชน หรือความจริงที่
 สามารถทำผู้ทำใต้อบรมจิตของตนให้บริสุทธิ์สะอาดถึงขนาด ปราศจาก
 กิเลสแล้วไม่มกเลสมาเบียดเบียนอีกต่อไป และอริยสังข ๔ นั้น แบ่ง
 ออกเป็นส่วนเหตุและส่วนผล เหตุได้แก่สัมมัทธและมรรค ผลได้แก่

ทุกข์และนโรธ หรือจะแบ่งฝ่ายชั่ว ฝ่ายดี ฝ่ายชั่วได้แก่ทุกข์กับสมุทัย
 เป็นเหตุผลที่ทำให้บุคคลให้เกิดตายอยู่ในสังสารทุกข์ ฝ่ายดีได้แก่นโรธ
 กับมรรค เป็นเหตุผลที่ทำให้หลุดพ้นจากสังสารทุกข์ และเหตุผล
 ทั้ง ๒ ฝ่ายนี้ มีอยู่พร้อมภายในบุคคลทุก ๆ คน จะต่างกันก็แต่ฝ่ายไหน
 จะมากหรือน้อยกว่ากันเท่านั้น จะให้รู้ได้ก็ต้องพิจารณาดูความเป็นไป
 ของตนเอง เพราะธรรมทั้งหลายเป็น “ปัจจุตต์ เวทิตัพโพ วิญญูหิ”
 อนันันวิญญูชนทั้งหลายพึงรู้เฉพาะตน ดังนั้น จึงชื่อว่า อริยสัจ ๔ อยู่ที่
 บุคคลทุก ๆ คน แต่มกจะมีทุกข์กับสมุทัยมาก มีนโรธกับมรรคน้อย
 เพราะเหตุที่นสามัญชนจึงมีทุกข์มากกว่าสุข แต่ถ้าผู้บุญญาพยายาม
 อบรมนโรธกับมรรค ให้เกิดขึ้นมากเพียงใด ทุกข์ก็จะดับไปมากเพียงนั้น
 ผู้รู้หรืออริยสัจธรรมทั้ง ๔ ถึงที่สุดนั้นแหละ ชื่อว่า รู้ธรรมอันให้ถึงความ
 เข้าไประงับทุกข์ได้จริงแท้

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระบรมศาสดา โคตรัสรู้
 อริยสัจธรรมทั้ง ๔ ถึงที่สุดแล้ว ทรงประกาศธรรมนั้นแก่พุทธเวไนย
 ให้ตรัสรู้ตามมีจำนวนเป็นอันมาก จึงชื่อว่า พระองค์ทรงเป็นผู้ทำความ
 สว่างให้เกิดขึ้นในโลก คำว่า โลก ในที่นี้ หมายความว่าถึงสัตว์โลก
 โดยเฉพาะ ก็คือมนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์โลกที่สำกัญที่สุด เพราะมนุษย์มี
 ความรู้กว้างลึกซึ้งเหนือสัตว์โลกทั้งหลาย ถึงเช่นนั้น ความรู้นั้นก็ยังมี
 เป็นความรู้ไม่จริง หรือความรู้จริง ที่ท่านเรียกว่า อวิชา เพราะ
 ฉะนั้น สัตว์โลกทั้งหมด โดยปกติธรรมดาแล้ว จึงได้ชื่อว่าไม่มีวิชา
 เป็นเครื่องกำบังปัญญาไว้ หรือจะว่าอวิชา คือความมืดที่ครอบงำ

ปัญญาจักขุของสัตว์โลกไว้ไม่เห็นแสงสว่าง คือตัวปัญญาที่ให้
เห็นอริยสัจ ๔ อันจกนำไปพ้นไปจากทุกข์ เมื่อพระพุทธเจ้าทั้งหลาย
พระองค์ใดพระองค์หนึ่งอุบัติขึ้นในโลก ทรงประกาศธรรมคืออริยสัจ
๔ นี้ให้เวไนยสัตว์ได้ปัญญาจักขุหรือญาณจักขุเห็นแจ้งสัจธรรมจน
จิตหลุดพ้นไปจากสังสารทุกข์ได้ ดังนี้ จึงได้พระคุณนามปรากฏว่า
ผู้ทำความสว่าง ซึ่งมีเนื่อความโดยนัยดังแสดงมา

เมื่อท่านพุทธศาสนิกสาธุชนทั้งหลาย ทราบเค้าแห่งสัจธรรม
ดังนี้ พิจารณาเหตุที่ตนจรูความจริงแล้วไม่ฝืนสังขารให้ขัดกับเหตุผล
อันจะพึงเป็นไปตามวิสัยของธรรมตา โลกแล้ว จิตก็จะสงบและจะ
ประสพสุขได้ตามสมควร แม้จะระงับทุกข์ไคยังไม่เด็ดขาด แต่ถ้ามี
โอกาสยังจิตให้สงบจากอารมณ์ต่าง ๆ ได้เพียงชั่วคราวชั่วคราว ก็ยัง
จะได้รับความปลอดโปร่ง เบิกบานใจ ไม่อึดอัด ที่เรียกว่าถึงความ
สว่างดี ด้วยประการฉะนี้

ปกรณกเทศนา

พระสาธุศีลสังวร (สนธิ์ กิจจกาโร)

แสดงวันธรรมสวนะในพระอุโบสถ วัดบวรนิเวศ

วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ เวลาบ่าย

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
อนุปุพฺพน เมธาวิ โลกั โลกั ขณ ขณ
กมฺมาโร รชตสฺเสว นินฺทเม มลฺมตฺตโนติ.

บัดนี้ จักแสดงธรรมอันเป็นส่วนศาสนธรรม คำสั่งสอนของ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อเป็นเครื่องอบรมปัญญาความรู้ในทาง
พระพุทธศาสนา และเป็นเครื่องส่งเสริมสมาปฏิบัติ ของท่านพุทธบริษัท
ผู้สนใจในธรรม ตามสมควรแก่กาลเวลา ดำเนินความตามนัยพระ-
พุทธภาษิตที่ไต่ยกไว้ ณ เบื้องต้นนั้นว่า อนุปุพฺพน เมธาวิ โลกั
โลกั ขณ ขณ เป็นอาทิ แปลความว่า ผู้มีปัญญาพึงขจัดมลทิน
ของตนคราวละน้อย ๆ โดยลำดับ เหมือนนายช่างทองไล่สนิมเงินฉะนั้น
เครื่องที่ทำให้ใจให้เศร้าหมอง ได้ชื่อว่ามลทิน ว่าโดยอาการที่
แสดงออก ก็ได้แก่ทุจริต ๓ คือ ความประพฤติทางกาย วาจาและใจ
ได้ชื่อว่า เป็นมลทินแต่ละอย่าง ว่าโดยอาการที่เป็นต้นเหตุ ได้แก่
กองกิเลสที่เกิดขึ้นภายใน แล้วทำจิตของบุคคลให้เศร้าหมอง กิเลสนั้น
ถ้าบ้นออกเป็นประเภท ก็ได้ ๓ อย่าง คืออย่างหยาบ อย่างกลาง อย่าง
ละเอียด อย่างหยาบเกิดขึ้นแล้ว เป็นเหตุให้ประพฤติชั่วทางกายวาจา
ทำให้ใจให้เศร้าหมอง ทำให้ให้กระวนกระวายไปตามอำนาจของกิเลส

เมื่อกลับใจไม่ได้ แสดงออกมาทางกาย ทางวาจา กายวาจา ก็เป็น
 ทุจริต เช่นฆ่าฟันกันบ้าง ตีชิงวิ่งราวฉ้อโกงกันบ้าง ทำการทะเลาะ
 วัวทากันบ้าง พุดเท็จหลอกลวง ตากัน พุดเสียตีสักันบ้าง อย่างกลาง
 เกิดขึ้นแล้วเป็นเหตุให้กลุ่มรวมใจ ทำใจให้เศร้าหมองกลัดกลุ้มเดือดร้อน
 ไม่มีความสุข ทางกนกคุณงามความดีที่จะเกิดขึ้นทางใจ อย่างละเอียด
 เกิดขึ้นแล้ว ทำใจให้ปราศจากปัญญา ปิดบังปัญญาไม่ให้เกิดขึ้น
 ทำให้มีความคิดผิดเห็นผิดไปจากความจริง กิเลสทั้ง ๓ อย่างนี้ ถ้ายัง
 มีอยู่ตราบใจ ก็เป็นปัจจัยให้บุคคลประพฤตชั่ว ทางกาย วาจา ใจอยู่
 ตราบนั้น เพราะเหตุนี้ กิเลสทั้ง ๓ อย่างนี้ จึงชื่อว่าเป็นมลทินภายใน
 คือมลทินของใจ การที่จะขจัดมลทินภายในนี้เสียได้ ก็ไม่ใช่เป็นของ
 ง่ายนัก เพราะความเคยความชินของแต่ละคนย่อมปล่อยให้เกิดพอกพูน
 กันมากจนละลาน ๆ การที่จะขจัดจึงต้องอาศัยความเพียรพยายามคอย
 ขจัดไปคราวละน้อย ๆ คราวละน้อย ๆ นั้นเอง เมื่อบ่อย ๆ เข้าก็กลายเป็น
 เป็นของมากได้ พึงเห็นน้ำฝนที่ตกลงมาที่ละหยาด ๆ ยังสามารถทำให้
 เต็มภาชนะได้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย ก่อนแต่ตรัสรู้เป็นพระ
 สัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ก็ทรงหมกมุ่น อาศัยความเพียรพยายาม
 ของพระองค์ทรงบำเพ็ญติดต่อกันมาจนกระทั่งได้ตรัสรู้พระอนุตตร-
 สัมมาสัมโพธิญาณ ทรงขจัดมลทินเสียได้โดยสิ้นเชิง

ข้อปฏิบัติอันเป็นเครื่องขจัดมลทินนั้น ก็ไม่พ้นไปจากไตรสิกขา
 คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ทั้ง ๓ ประการนี้ ความตั้งใจรักษากายวาจา

ให้เรียบร้อย งดเว้นให้ปราศจากโทษที่บดบังตึงตายน ซื่อว่าศีล
 เป็นเครื่องขจัดมลทินอย่างหยาบ ซึ่งเป็นเหตุทำให้ทำความชั่วทางกาย
 วาจา ความรักษาใจให้สงบจากนิวรณ์ คือกิเลสที่เกิดชนทาให้กลุ่ม
 รุมจืด กางกันเสียซึ่งคุณงามความดีด้วยการเพ่งใจไว้ในอารมณ์เดียว
 ซื่อว่า สมาริ เป็นเครื่องขจัดมลทินอย่างกลาง หยั่งปัญญาพิจารณา
 ให้รอบรู้ในเรื่องสังขารตามสภาพความเป็นจริง ซื่อว่า ปัญญา เป็น
 เครื่องขจัดมลทินอย่างละเอียด ที่แอบแนบนอนเนื่องอยู่ในจิตใจ
 ทำความเห็นให้วิปัสสกลาดเคลื่อนไปจากความจริง ศีลสมาริปัญญา
 เป็นเครื่องขจัดมลทินคือกิเลสแต่ละอย่าง ๆ ด้วยประการฉะนี้

แท้จริง เมื่อรวมกล่าวทั้งหมดแล้ว ก็มารวมอยู่ที่จิตใจอย่าง
 เดียวเท่านั้น เพราะ ศีล สมาริ ปัญญา เป็นเรื่องของจิตใจทั้งสิ้น เช่น
 ศีล ความสำรวมกายวาจา ความสำรวมหนนยอมสำเร็จได้ด้วยเจตนา
 ซึ่งก็เป็นเรื่องของจิตใจ รักษาใจไม่ให้เป็นไปตามอำนาจของกิเลส
 ก็สามารถขจัดมลทินได้โดยสิ้นเชิง

การปฏิบัติมุ่งแต่เพียงภายนอก ไม่ปฏิบัติให้ถึงจิตใจ ก็ไม่อาจ
 ทำมลทินให้หมดสิ้นไปได้ เช่นรักษาศีล คอยระวังแต่ทางกายวาจา
 ก็ยากที่จะทำให้ศัลบรรลุสุทธหมดจดได้ เมื่อรักษาศีลแล้วคอยรักษาใจ
 ให้สงบ ศีลที่รักษาก็จะมั่นคงถาวรไม่ต่างพร้อย เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติ
 ในเบื้องต้น ควรทำใจของตนให้มีหิริโอตตทัปปะ หิริได้แก่ความละอาย
 แก่ใจของตนเอง โอตตทัปปะ ความเกรงกลัวต่อบาปอกุศล เมื่อหิริ-
 โอตตทัปปะ มีประจำใจอยู่ ก็จะเป็นเครื่องขจัดมลทินให้มั่นคงอยู่ได้

ผู้หมกหรืออคตตัปปะยังน้อย แม้ถึงจะรู้ว่าความประพฤติกายทาง
 วาจาหรือออกมาจากใจ แต่มักจะพยายามรักษาคือไปตามสิกขาบท
 อันเป็นข้อห้าม ซึ่งล้วนแต่เป็นอาการของศีลเท่านั้น ไม่ใช่เป็นการ
 รักษาใจโดยตรง จึงต้องมีขาด ๆ ว่าง ๆ ไป ในบางครั้ง บางขณะ
 แแต่ยกตกว่าผู้ที่ไม่มีศีลจะรักษาเสียเลย การที่ไม่รู้จักสำรวจมรรควัง
 ทางใจนั้นมีผลร้ายมาก เป็นทางที่ทำให้มลทินคือกิเลสเกิดขึ้นจับจิตใจ
 ได้ง่าย ถ้ายิ่งปล่อยให้มลทินคือกิเลสเข้าไปจับแน่นอยู่กับจิตใจ ก็ยาก
 ที่จะพรวดให้ออกได้ เพราะความเคยชิน เปรียบเหมือนภาชนะที่ผู้คนมอง
 ถ้าปล่อยให้ธุลีละอองเข้าจับเสียจนแน่น ก็ยากที่จะขจัดให้หมดจด
 ผ่องใสได้ การทำใจให้สงบจากกิเลสเป็นความดี ยิ่งประโยชน์ให้
 สำเร็จและนำความสุขมาให้ได้สักเพียงไรนั้น ผู้ไม่เคยพิจารณาคุณโทษ
 ของใจ ก็ยากที่จะเห็นโดยละเอียดได้ คนโดยมากมักติดอยู่ พอใจอยู่
 เฉพาะความสุขเล็กน้อย ที่เกิดขึ้นชั่วครู่คราว เป็นไปตามอารมณ์
 ภายนอก ที่เกิดขึ้นชั่วขณะแล้วดับไป อารมณ์ภายนอกมีทั้งดีและชั่ว
 เมื่อได้รับอารมณ์ที่ดี ทำให้มีความเพลิดเพลินเป็นสุขแล้วติดอยู่ใน
 อารมณ์นั้น เมื่ออารมณ์นั้นสิ้นไป ความสุขก็หมดไป อารมณ์ที่ชั่ว
 เกิดขึ้น ใจก็ดิ้นรนกระสับกระส่ายเกิดเป็นทุกข์ภายใน อารมณ์ทั้งดีและ
 ชั่วล้วนเป็นทางมาของกิเลสทั้งสิ้น ความที่ไม่คอยกำหนดดูจิตใจของตน
 หมกโทษเป็นอเนกประการ ทำให้ไม่รู้จักที่จะเพียรพยายามเพื่อละความชั่ว
 และไม่รู้จักทางที่จะบำเพ็ญความดี การประพฤติกายปฏิบัติธรรมทั้งสิ้น โดย
 ตรงย่อมมารวมอยู่ที่จิตใจ ใจเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งพระพุทธบาทที่พิมพ์มาว่า

มโนปุพฺพพหุมา ชมฺมา มโนสญฺญา มโนมยา

มนสา เจ ปหุญฺเจน ภาสตี วา กโรตี วา

ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ
ถ้าบุคคลมีใจชั่ว พุคก็ตาม ทำก็ตาม ย่อมผิดพลาดและชั่วไปด้วย
ถ้ามีใจดี จะพูดจะทำก็ดีไปตามกัน เพราะฉะนั้นการไม่คอยพิจารณา
กำหนดดูใจของตน จึงเป็นผู้ไม่รู้จักคุณโทษของใจที่ถูกกิเลสเข้า
ครอบงำ

คนที่มีใจร้าย ไม่ใช่จะเป็นเครื่องประทุษร้ายแก่ตนเอง ทำ
ความทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่ตนเองเท่านั้น ถ้าไปเกี่ยวข้องกับใครก็มักทำให้
เขาต้องได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อนเป็นต้นไปด้วย ยิ่งเช่นกวาง
ผู้ที่มีใจชั่วร้าย ย่อมเป็นทางให้ประทุษทัชจริตได้ทุกอย่าง เช่น
การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เบียดเบียนประทุษร้ายบุคคลและสัตว์ให้ได้รับความ
ลำบากเดือดร้อน มีใจฉุนเฉียวโกรธเคืองปราศจากเมตตาปรานีใน
กันและกัน เมื่อทำแก่บุคคลไม่ได้ ก็ทำลายทรัพย์สินสมบัติของกันและกัน
ให้พินาศ เหล่านเบนต้น ย่อมเกิดขึ้นจากใจที่ชั่วร้ายทั้งสิ้น ไม่ได้
เกิดจากใจที่ดี เมื่อทำทางกาย ก็เป็นกายทุจริต เมื่อพูดด้วยวาจา
ก็เป็นวจทุจริต แม้ไม่ทำ ไม่พูด ใจก็คิดกรุ่นอยู่ในเรื่องมโนทุจริต
ผู้ที่มีใจตกอยู่ในทุจริตทั้ง ๓ นี้ แม้อย่างใดอย่างหนึ่ง ความทุกข์ที่
เป็นส่วนผลของทุจริต จักต้องตามบีบคั้นอยู่เสมอไป ต้องตามนัย
พระพุทฺธภาษิตที่มตจากบาทกาถาข้างต้นนั้นว่า ตโต นํ ทุกฺขมเนวติ
จกฺกัว วหโต ปทํ เพราะความชั่วที่ประพฤตินั้น ทุกข์ย่อมตาม

บุคคลผู้นั้นไป เหมือนล้อหมุนไปตามรอยเท้าโคฉะนั้น เพราะฉะนั้น
 ทุจริตจึงเป็นสิ่งที่ทุก ๆ คนผู้รักตนจะพึงละเว้นให้ห่างไกล แล้วพึงตั้งใจ
 บำเพ็ญสุจริต คือความประพฤติดีให้เกิดขึ้นในตน

สุจริตนั้น จะเกิดมีขึ้นได้ก็เพราะใจดี บุคคลมีใจดี จะพูดก็ดี
 จะทำก็ดี ล้วนแต่เป็นกายสุจริต วาจสุจริต ไม่ทำ ไม่พูด ใจก็ผ่องใส
 คិតอยู่ในเรื่องของมโนสุจริต พึงเห็นเช่นบุคคลผู้มีใจดี ประกอบด้วย
 เมตตา เมื่อทำทางกายก็จะทำไปด้วยอำนาจของเมตตา ช่วยชวนชวาย
 บำเพ็ญให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยกาย เป็นเมตตากายกรรม กล่าว
 วาจาไพเราะเสนาะโสต แนะนำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ฟัง เป็นเมตตา
 วาจากรรม มีใจเอื้อเพื่อปรารถนาดี ไม่คิดเบียดเบียนใคร คิดแต่สิ่ง
 เป็นเครื่องอำนวยประโยชน์แก่ผู้อื่น เป็นเมตตาโมกกรรม เหล่านี้
 เพราะมีใจดีเป็นเหตุทงสน จึงมีสุจริตอยู่เสมอ ความสุขซึ่งเป็นส่วนผล
 ของสุจริต ย่อมติดตามบุคคลผู้ประพฤติดีอยู่ทุกเมื่อ แม้จะยังไม่ได้
 ประสบผลอันเป็นความสุขที่แท้จริง ซึ่งเป็นความสุขอันละเอียดและ
 มั่นคงได้ ก็ยังเป็นทางให้ได้ความสุขความเย็นใจอยู่เสมอไป ท่านจึง
 เปรียบว่า คุณงามความดีนั้น การที่คอยตรวจตราพิจารณาตุจติใจ
 ของตนเอง จึงเป็นข้อสำคัญของผู้ปฏิบัติเพื่อขจัดมลทินของใจ เพราะ
 การคอยกำหนดเช่นนั้น ย่อมเป็นเหตุให้ทราบความจริงและรู้เท่าทันต่อ
 อารมณ์ที่มาปรุงให้จิตนึกคิด ถ้ารู้ว่าชั่ว เป็นส่วนชั่ว ก็จักได้บรรเทา
 หรือละเสีย ไม่ปล่อยให้หมักคองคิตอยู่ ณ ภายใน ถ้าเห็นว่าดี ไม่มีโทษ
 ก็จักรักษาใจของตนไว้และทำให้มั่นคง ทั้งตั้งใจพยายามบำเพ็ญบุญ

กุศลให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพราะเหตุนี้ สมเด็จพระผู้มพระภาคจึงได้
ตรัสสอนให้สำเหนียกศึกษาเพื่อความเป็นผู้ฉลาดในกระบวนจิตของตน
เอง และทรงสรรเสริญการกำหนดพิจารณาว่า มีอุปการะมากใน
กุศลธรรมทั้งหลาย ดังที่ตรัสไว้ว่า สจิตฺตปริยายกุสลา ภวิสฺสามาติ
เอวณฺหิ โว ลิกฺขิตพฺพํ ทานํทํหลายพินฺทศึกษาอย่างนั้นว่า เราทั้งหลาย
จักเป็นผู้ฉลาดในกระบวนจิตของตนเอง

การที่บุคคลจะเป็นผู้ฉลาดในเรื่องจิตของตนก็ดี การพิจารณา
จิตของตนก็ดี ย่อมเป็นปัจจัยของกันและกัน เพราะความฉลาดใน
กระบวนจิตของตน ก็คือการรู้เท่าทันจิตว่าเป็นอย่างไร ผลอันนี้ย่อม
เกิดขึ้นได้ด้วยความหมั่นกำหนดพิจารณาให้รู้เท่าทันต่ออารมณ์ที่มา
ปรุงจิต เป็นทางที่ทำจิตให้ผ่องใส ไม่ชุ่มมัวด้วยอำนาจกิเลสที่เป็น
มลทิน การกำหนดพิจารณาจิต ทำความเพียรคอยละบาปอกุศล
เจริญกุศลให้ทวีง ๆ ขึ้น จึงชื่อว่า เป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ เป็น
ปฏิบัติในการขจัดมลทินทั้งอย่างหยาบ อย่างกลาง อย่างละเอียด
ดังแสดงมาด้วยประการฉะนี้

ผู้ปฏิบัติธรรมในทางพระพุทธศาสนา หวังผลคือความสุขอย่าง
แท้จริง พึงหมั่นขจัดมลทินของตนด้วยการหมั่นพิจารณาให้รู้จักจิต
ของตน และให้รู้เท่าทันต่ออารมณ์ที่มาปรุงจิต และละส่วนชั่ว บาปผิด
ส่วนดีให้มีขึ้นในตน นั่นก็ชื่อว่าเป็นการขจัดมลทินภายในของตน เมื่อ
มลทินหมดไปใจก็จะผ่องใส ความสุขอันเป็นส่วนผลย่อมเกิดขึ้นแก่ตน
ตามสมควรแก่ความปฏิบัติ ดังแสดงมาด้วยประการฉะนี้

พระโอวาทของสมเด็จพระสังฆราช

ถวายแด่พระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ในวันทรงทูลลาเพื่อทรงลาผนวช ณ ตำหนักบุญจบเบญจมา

วันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๕

บุญกุศลอันใดที่อาตมภาพได้ประพฤติกอด้วยกายวาจาใจ ขอ
ถวายส่วนบุญส่วนกุศลเหล่านั้น แก่สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า
ขอสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า จงทรงอนุโมทนาส่วนกุศลที่
ได้ถวายนั้นให้เหมือนกับทรงทำด้วยพระองค์เองแล้ว ทรงสถิตอยู่
เป็นสุข ปราศจากทุกข์ ทุกข์พิราตริกกาล ทรงเห็นแต่การที่เจริญ
ทุกเมื่อ อย่าทรงเห็นการที่เสื่อมทรามแม้แต่น้อยหนึ่งเลย พร้อมทรง
ความเจริญด้วยพระชนมายุ วรรณะ สุขะ พละ ลาภ ยศ สรรเสริญ
สุข ตลอดไปสิ้นกาลนาน

ในการทรงผนวชคราวนี้ อาตมภาพไม่ชอบใจตัวเองอยู่ เพราะ
ได้ทำอะไรถวายไม่ได้เต็มที่ เพราะต้องเจ็บเสีย จนบदनก็ยังไม่หาย
แต่ส่วนสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ได้ทรงปฏิบัติพระราช
กรณียกิจได้เต็มที่ ที่แสดงให้เห็นได้ก็คือคนทนต์ถือพระพุทธศาสนา
ทั้งในประเทศ ทั้งนอกประเทศ อนุโมทนาตลอดทั่วถึงกัน และหวัง
ความเจริญ ความสุขแก่สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า ให้ทรง
เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพื่อเป็นขวัญใจของบ้านเมือง และของผู้นับถือ
พระพุทธศาสนา

ว่าถึงบารมี น่าจะทรงทราบ ศัพท์ที่ว่า บารมี หมายความว่า
 เก็บความดี หรือทำความคุ้นเคยกับความดีให้เกิดขึ้น ตรงกันข้ามกับ
 อาสวะ คือเก็บความชั่วหรือทำความชั่วให้เกิดพอกพูนขึ้น บารมี
 ไม่ใช่บุญกุศลโดยตรง บุญกุศลที่บุคคลได้ทำแล้ว ก็ให้ผลเป็นสุข
 ตามคราวตามสมัย แต่ความคุ้นเคยหรือความเก็บความดีไว้นั้นเป็น
 บารมี ตรงกันข้ามกับการทำชั่วทำร้ายเสียหายที่เป็นบาป นนทให้ผล
 ชั่วร้ายแก่ผู้ทำตามคราวตามสมัย แต่ว่าผู้ทำยังคุ้นเคยอยู่กับความชั่ว
 หรือบาปนั้น นนเป็นส่วนอาสวะ บารมีเกิดขึ้นได้เพราะรู้ดีชอบ
 อาสวะเกิดขึ้นได้เพราะรู้ชั่วรู้ผิด เพราะฉะนั้นในที่สุดบารมีจึงชนะอาสวะ
 ขอพระบารมีทรงหลายจงเจริญยิ่ง แต่สมเด็จพระบรมบพิตรพระราช
 สมภารเจ้า

พระราชกรณียกิจในวันที่ ๑๕ แห่งการทรงผนวช

วันอาทิตย์ที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

เวลา ๕.๓๕ น.

ตื่นพระบรรทม

เวลา ๕.๕๐-๖.๕๐ น.

เสด็จ ฯ ออกบิณฑบาต โดยไม่มีหมาย
กำหนดการ เสด็จ ฯ ออกทางประตูหน้าวัด
บวร ฯ เสด็จพระราชดำเนินไปตามถนน
สายบางลำภู แล้วเสด็จ ฯ ขึ้นรถวิฑู อ. ส.
(ก.ท. ส่วนพระองค์) ที่ภายในบริเวณ
โรงเรียนบวรนิเวศวิหาร เสด็จพระราช
ดำเนินต่อไปทางสะพานเฉลิมวันชาติ ไป
ทางหน้าวังสวนกุหลาบ ถนนราชวิถี ถนน
ริมคลองประปา อ้อมไปทางสะพานควาย
แล้วเสด็จ ฯ กลับทางถนนพหลโยธิน และ
ถนนพญาไท แวะรับบาตรที่บริเวณใกล้ ๆ
อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ทรงรับอีกที่แยก
ราชเทวี ถนนเพชรบุรี ทรงรับจากชาย
หญิง เด็ก ผู้ชรา คนไทย คนจีน ทุก
คนรู้สึกตื่นเต้นเพราะไม่นึกไม่ฝัน เสด็จ ฯ
กลับวัดบวร ฯ มีคนมาคักถวายหน้าวัด ๕-๖
ราย ของใส่บาตรมีดังต่อไปนี้ เครื่องในไก่

ผักขง ๑ ห่อ ผักถั่วฝักยาว ๑ ห่อ กุนเชียง
ผักหอมใหญ่กับหมู เนื้อทอด ปลาสด
แก้มทอด ปลาทุทอด รวมอาหารคาว ๗
ห่อ ของหวาน ขนมครก ขนมถั่วแปบ
ขนมบ้าบิ่น ส้มเขียวหวาน กล้วยหอม
กล้วยไข่ ไร้ที เค้ก ขนมปังปิ้งทาเนย รวม
๙ อย่าง

เวลา ๗.๐๐-๗.๔๕ น. เสวยพระกระยาหารเช้า

เวลา ๘.๐๕-๘.๐๐ น. เสด็จ ฯ ลงพระอุโบสถ ทรงทำวัตรเช้า
ทรงสดับวินัยมุข เรื่อง "กาลิก ๔" ซึ่ง
พระครูวิสุทธิธรรมภาณ อ่านถวาย แล้ว
เสด็จ ฯ ไปทรงสักการะพระบรมสารีริกธาตุ
และพระพุทธรูปสำคัญในวัดบวรนิเวศ

เวลา ๑๐.๔๐-๑๒.๓๐ น. สมเด็จพระราชชนนี และสมเด็จพระพี่นาง ฯ
เสด็จมาเฝ้า ฯ

เวลา ๑๐.๕๕-๑๑.๕๐ น. เสวยพระกระยาหารเพล

เวลา ๑๒.๐๐-๑๒.๕๐ น. สมเด็จพระบรมราชินี เสด็จ ฯ มาเฝ้า ฯ

เวลา ๑๓.๒๐-๑๕.๓๕ น. ทรงพัก

เวลา ๑๖.๐๐-๑๖.๕๐ น. เสด็จ ฯ ออกพระตำหนักปั้นหย่า ในการ
พระราชพิธีลาผนวช ทรงจุดธูปเทียนเพื่อ
นมัสการ แล้วทรงประเคนผ้าไตรแก่พระ-

กาลิก ๔

ของที่พึงกลืนให้สว่างล้าคองลงไป ท่านเรียกว่ากาลิก เพราะ
เป็นของมีกำหนดให้ไชชั่วคราว จำแนกเป็น ๔ อย่าง

ของที่ให้บริโภคนิดเดียว
ยาวกาลิก ๑

ของที่ให้บริโภคนิดเดียว
ยามกาลิก ๑

ของที่ให้บริโภคนิดเดียว คือ ๗ วัน เรียกว่า สัตตาหกาลิก ๑

ของที่ให้บริโภคนิดเดียวไป ไม่จำกัดกาล เรียกว่า ยาวชิวิก ๑

ชื่อว่ากาลิกนั้น กึ่งเฟื้องเอาของ ๓ อย่างข้างกัน จะกล่าวให้สั้นเชิง
จึงยกเอาของที่ไม่ได้จัดเป็นกาลิกมากกล่าวด้วย เรียกว่า ยาวชิวิก แปล
ว่าของที่บริโภคได้ตลอดชีวิต จึงรวมได้ชนิดเป็น ๔

ยาวกาลิก

ของที่ให้บริโภคเป็นอาหาร จัดเป็นยาวกาลิก ตัวอย่างคือโภชนะ
ทั้ง ๕ คือ ข้าวสุกที่หุงจากธัญชาติทั้งหลาย ๑ ขนมกุมมาสเป็นของ
ทำด้วยแป้งหรือด้วยถั่ว ม้วนจะบุกเมื่อลวงกินแล้ว ๑ สัตตุ คือ
ขนมแห้ง เป็นของไม่บุก ๑ ปลา ๑ เนื้อ ๑ นมสด นมต้ม กจกเข้า
ในโภชนะ ในที่อื่นจากโภชนะ ๕ ขาหนึะ ของขบเคี้ยว คือผลไม้
และเงาะ มีมันเป็นต้น จัดเข้าในยาวกาลิกนี้

พืชไร่เป็นมูลแห่งโภชนะนั้น เป็น ๒ ชนิด เรียกบุพพัตถะ ๑
 อปรัตถะ ๑ ธัญญาชาติ คือพืชผักเกิดเป็นข้าวทุกชนิด ชื่อว่า
 บุพพัตถะ โดยอรรถว่าเป็นของจะพึงกินก่อน แสดงไว้ในบาลี ๗ ชนิด
 “สาธ” ข้าวสาธ ๑ “วห” ข้าวเจ้า ๑ “ยโว” ข้าวเหนียว ๑
 “โคธุม” ข้าวละมาน ๑ “กญฺญ” ข้าวฟ่าง ๑ “วรโก” ลูกเดือย ๑
 “กุฑฺฐโก” หญ้ากบแก้ว ๑ ถั่วต่าง ๆ ชนิดและงา ชื่อว่า อปรัตถะ
 โดยอรรถว่าเป็นของจะพึงกินในภายหลัง ในบาลีหาได้แจกประเภท
 ไว้ไม่ พืช ๒ อย่างนี้ เป็นมูลแห่งข้าวสุก และขนม ๒ อย่าง

ปลานน สงเคราะห์เอาสัตว์นาอย่างอื่น เช่น กุ้ง หอยและปูด้วย
 ไม่มีชนิดที่กำหนดห้ามโดยกำเนิด

เนอนน คือมังสะของสัตว์ ๒ เท้า ๔ เท้า บางอย่างเป็นของ
 ต้องห้ามโดยกำเนิด เนื้อมนุษย์ ห้ามโดยกวดชน เป็นวัตถุแห่ง
 ถลสังขย เลือดก็สงเคราะห์ในเนื้อด้วยเหมือนกัน เนื้อช้าง เนื้อม้า
 เนื้อสุนัข เนื้องู เนื้อสัตว์ เนื้อเสือโคร่ง เนื้อเสือเหลือง เนื้อหมี เนื้อ
 เสือดาว ๕ นเป็นวัตถุแห่งทุกกฎ เนื้อที่เขาใช้กินเป็นพนบ้านพนเมือง
 นอกจากที่ระบุชื่อไว้ เป็นของไม่ห้ามโดยกำเนิด แต่ห้ามโดยความ
 เป็นของดิบ ยังไม่ได้ทำให้สุกด้วยไฟ แม้เนื้อที่เป็นกบปียะโดยกำเนิด
 และทำให้สุกแล้ว แต่เป็นของที่เขาฆ่าสัตว์ลงเพื่อเอาเนื้อทำโภชนะ
 ถวายภิกษุหรือสามเณร เนื้อชนิดนี้ เรียกว่า อุกทิสมังสะ แปลว่า
 เนื้อเจาะจง เป็นของที่ห้ามเหมือนกัน เป็นวัตถุแห่งทุกกฎ ส่วนเนื้อ
 แห่งสัตว์ที่เขาฆ่า เพื่อเอามังสะขายเป็นอาหารของคนพนเมือง เรียกว่า
 ปวัตตมังสะ แปลว่า เนื้อมีอยู่แล้ว หรือเขาฆ่าสัตว์เพื่อเอามังสะทำ

โทษนะ จำเพาะบางคนหรือบางพวก นอกจากสหธรรมิกหรือจำเพาะ
ตัวเขาเอง ไม่ถือว่าเป็นอุททิสมังสะ เขาเอาเนื้อเช่นนั้นแต่งโทษนะถวาย
ฉันได้ไม่เป็นอาบัติ เนื้อเป็นอุททิสมังสะ ภิกษุไม่รู้ ฉันไม่เป็นอาบัติ
แม้ไม่ใช่อุททิสมังสะแต่สำคัญว่าเป็นของเช่นนั้น หรือสงสัยอยู่ ฉัน
ต้องทุกกฎ เนื้ออันบริสุทธฺโดยส่วน ๓ คือ ภิกษุไม่เห็น ไม่ไต่กิน
ไม่ได้สงสัยว่าเขาฆ่าเฉพาะ ฉันไม่มีโทษ กล่าวมาในเนื้ออย่างใด ฟังรู้
ในปลาอย่างนั้นเถิด

การฉันปลาฉันเนื้อของภิกษุ ได้เกิดเป็นปัญหาขึ้นเมื่อครั้ง
พุทธกาลแล้ว มีเรื่องเล่าว่า พระเทวทัตตูลขอพระศาสดา เพื่อทรงห้าม
มิให้ภิกษุฉันปลาฉันเนื้อ แต่มิได้อ่างเหตุว่าอย่างไร ทางที่น่าให้
ปรารภนั้น คือชะรอยจะรังเกียจว่า เขาลกษณะอำนาจปาณาติบาต
คือสมยอมให้เขาทำ ฝ่ายพระศาสดาไม่ทรงอำนาจตาม ทรงอนุญาต
ปลาเนื้ออันบริสุทธฺโดยส่วน ๓ ดังกล่าวแล้วให้ภิกษุฉันได้ ข้อที่ไม่ทรง
อำนาจตามนั้น เพราะไม่เป็นอำนาจปาณาติบาต หรือเพราะถือจัดเกิน
ไปกว่าภาวะของภิกษุ ไม่แจ้ง อนึ่งภิกษุเป็นผู้อาศัยบิณฑบาตอันทายก
เขาถวายจะเลือกโทษนะเกินไป ก็ยอมได้ความผิดเคือง แม้หากเป็นการ
อำนาจปาณาติบาต คือมีผู้กินก็มีผู้ฆ่า ถือกเป็นกรกว้างเกินไปดอก
กรรมจึงทรงจากตพอเหมาะแก่ภาวะของภิกษุ พระเทวทัตต้อเอา
การที่ไม่ทรงอำนาจตามในข้อนี้เป็นสาเหตุประการหนึ่ง แยกจากพระ
ศาสดา ข้าพเจ้าเข้าใจว่า มติของพระเทวทัตตนั้นมผู้นับถือสืบมา จึงมี
ธรรมเนียมฉันเจของพวกอุตตรนิกาย ๆ

วันับขเล่ม ๒ กัณฑ์ที่ ๑๘ "กาลิก ๕" ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม
พระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๑๓๒-๑๓๕

เรื่อง “บุญญกิริยาวัตถุ ๓ บุญญกิริยาวัตถุ ๑๐”

บุญญกิริยาวัตถุ ๓ บุญ ได้แก่ความดีเป็นเครื่องชำระความชั่ว เหมือนน้ำเป็นเครื่องชำระของโสโครก กิริยา แปลว่าทำ วัตถุ แปลว่า ทดง หรือ เรื่อง รวมกันเข้าเป็น บุญญกิริยาวัตถุ ทดง หรือเรื่อง ของการทำบุญ แยกออกเป็น ๓ คือ :-

ทานมยบุญ บุญสำเร็จด้วยทาน มย แปลว่า สำเร็จ เพราะท่าน แสดงว่า ใจของคนที่ตระหนี่เหนียวแน่นหวงกัน ไม่ต้องการจะสงเคราะห์ อุปถัมภ์ใคร ความตระหนี่เหนียวแน่นหวงกันเหล่านี้ทำให้เศร้าหมอง จึงถือว่าเป็นบาป การให้ทานก็เพื่อกำจัดความตระหนี่เหนียวแน่น ความยึด ความพัวพัน มุ่งสงเคราะห์ผู้อื่นให้ได้รับความสุข เพราะได้ รับทานของตน ท่านจึงเป็นบุญญกิริยาวัตถุ เรื่องของการทำบุญข้อหนึ่ง

ศีลมยบุญ บุญสำเร็จด้วยศีล หมายถึงใจที่เป็นปกติ ไม่ถูกโลภะ หรือ โทสะ หรือ โมหะ ชักนำหรือครอบงำใจ แต่เมื่อโลภะ โทสะ โมหะ ครอบงำก็ทำให้ใจขุ่นมัว แต่ท่านมุ่งเอาโทสะที่เกิดขึ้นครอบงำ ทำให้ใจให้เศร้าหมองขุ่นมัวแล้ว ก็ชวนให้ทำชั่วทางกาย ทางวาจา เมื่อ ตั้งใจรักษาศีล เว้นจากการทำร้ายกันและกัน ศีลจึงเป็นบุญญกิริยา วัตถุ เรื่องของการทำบุญอีกข้อหนึ่ง

ภาวนามยบุญ บุญสำเร็จด้วยภาวนา ทำให้มีใจเป็น แยกออกเป็น ๒ คือ สมถภาวนา ทำจิตให้สงบด้วยมุ่งอยู่ในอารมณ์อันเดียว ที่ เรียกว่าสมณะ เพราะทำจิตให้สงบแต่ไม่มีความรู้ วิปัสณาภาวนา

ทำวิบัสนาให้เกิด วิบัสนาคือบุญญาที่พิจารณาให้เห็นแจ้ง ทำบุญญา
ที่เห็นแจ้งให้เกิดเรียกว่า วิบัสนาภาวนา

ทานเป็นเครื่องกำจัดโลภะ ศีลเป็นเครื่องกำจัดโทสะ ภาวนา
เป็นเครื่องกำจัดโมหะ ทานแสดงไว้อย่างนั้น เมื่อว่าถึงบุญญกิริยา-
วัตถุ ๓ ก็ควรต่อไปถึงบุญญกิริยาวัตถุ ๑๐ เพราะสงเคราะห์เข้าด้วย
กันได้

บุญญกิริยาวัตถุ ๑๐ ทานมีข้อ ๑ สลัมยข้อ ๒ ภาวนามีข้อ ๓
แสดงมาแล้ว ทนว่าถึงอีก ๗ ข้อ คือ :-

อปจายนมัย บุญสำเร็จด้วยการประพฤติก่อมทนแก่ผู้ใหญ่หรือ
ผู้ควรถ่อม นี้ควรสงเคราะห์เข้าในอะไร ในทานหรือในศีลหรือในภาวนา
พิจารณาตุการประพฤติก่อมตัวไม่เยอหยิ่งกระต้าง เป็นอาการที่แสดง
ออกทางกาย วาจา พุศถ่อมตัว ทำอะไรด้วยความถ่อมตัวไม่เยอหยิ่ง
เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็สงเคราะห์เข้าในศีล เพราะเกี่ยวกับทางกายทางวาจา

เวยยาวัจจมัย บุญสำเร็จด้วยการชวนชวาย เวยยาวัจจะ ชวนชวาย
หมายถึงช่วยทำกิจการงานให้ผู้อื่น เคยแสดงมาแล้ว ว่าถึงทานวัตถุ
วัตถุที่จะพึงให้ ไต่แก่ทรพยอย่างหนึ่ง กำลังกายอย่างหนึ่ง กำลัง
ความคิด คือ ช่วยคิดการงานให้เขาอย่างหนึ่ง บอกความรู้ให้เขา เป็น
กำลังบุญญาอีกอย่างหนึ่ง นี้เป็นวัตถุทาน เวยยาวัจจะ ช่วยชวนชวาย
ทำกิจการของเขาให้สำเร็จ ก็เป็นให้กำลังกาย เพราะฉะนั้น เวยยาวัจจ-
มัย จึงสงเคราะห์เข้าในทาน

ปัตติทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ คือ ทำดีทำชอบเป็นบุญกุศลแล้ว ไม่หวังบุญกุศล ตั้งใจที่ศบุญกุศลไปถึงผู้อื่น เรียกว่าปัตติทาน การให้ส่วนบุญ การให้ส่วนบุญนี้เห็นง่ายว่าสงเคราะห์เข้าในทาน

ปัตตานุโมทนา มัย บุญสำเร็จด้วยอนุโมทนาส่วนบุญที่เขาให้ปัตติส่วนบุญ อนุโมทนา ทำใจให้ยินดีไปตาม สนธิเป็นปัตตานุโมทนา ยินดีไปตามส่วนบุญที่เขาให้ หรือเขาไม่ให้ก็ยินดีไปตาม เช่น เห็นเขาทำดีทำชอบ เห็นเขาทำบุญ ก็ทำใจให้เบิกบานยินดีไปตาม นี้เรียกว่าปัตตานุโมทนา มัย นี้ควรจะสงเคราะห์เข้าในอะไร เมื่อนึกถึงว่าทำใจให้ยินดีไปตามส่วนบุญที่เขาให้ หรือยินดีไปตามความดีความชอบที่เขาทำ ชื่อว่าให้การอนุโมทนาบุญของเขาเป็นเครื่องกำจัดความริษยาความดีของเขา ทานสงเคราะห์เข้าในทานมัยเหมือนกัน

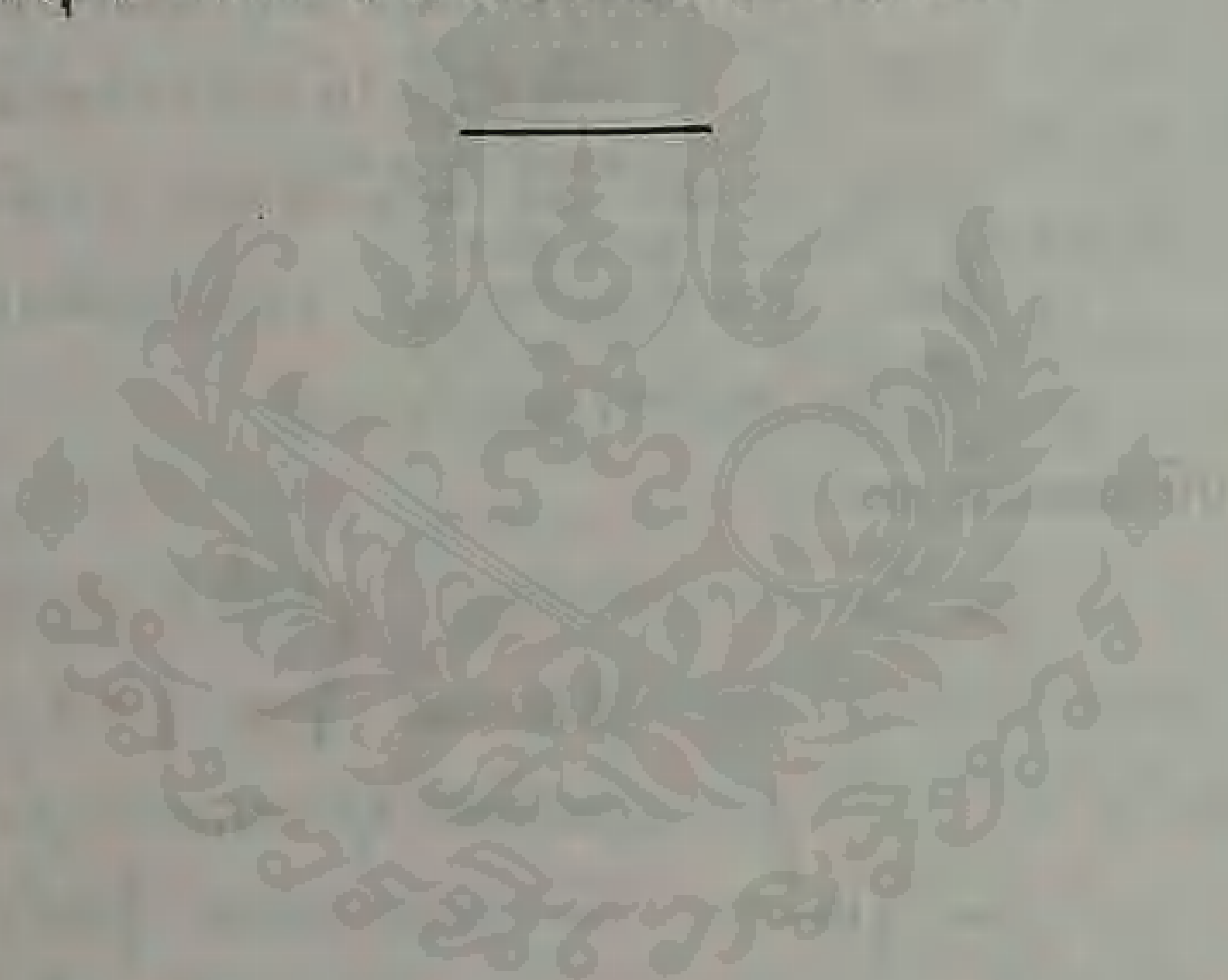
ธัมมัสสวนมัย บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม ธัมมะ กัธรวม สวณะ ฟัง ธัมมัสสวนมัย บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม การฟังธรรม เป็นเหตุให้ใคร่ธรรม เป็นเรื่องกำจัดความไม่รู้ธรรม และเมื่อจะปฏิบัติธรรมให้ถูกต้อง ก็ต้องสำเร็จมาแต่การฟังธรรม ถ้าไม่ฟังธรรมให้รู้ธรรม จะปฏิบัติให้ถูกต้องก็ทำไม่ได้ เพราะฉะนั้นการฟังธรรมจึงเป็นบุญ บุญที่สำเร็จด้วยการฟังธรรมควรจะสงเคราะห์เข้าในอะไร ในทาน หรือในศีล หรือในภาวนา เมื่อพิจารณาดูจะเห็นได้ว่า การฟังธรรมทำให้เกิดความรู้ธรรมขึ้น เพราะฉะนั้นจึงควรสงเคราะห์เข้าในภาวนามัย บุญ บุญสำเร็จด้วยภาวนา

ธรรมเทศนามัย บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม คือเมื่อรู้ธรรม
 อะไร หรือแม้มีความรู้ในทางอะไร เช่น รู้หนังสือ รู้เลข หรือรู้
 อย่างอื่นแล้วก็บอกแก่ผู้อื่น แสดงแก่ผู้อื่นเพื่อให้เขารู้ นั่นบรมช้ำ
 ในธรรมเทศนา การแสดงธรรม แสดงธรรมให้แก่อื่น เป็นไปด้วย
 เมตตาปรารถนาสุขให้เขา หรือ กรุณาปรารถนาให้พ้นทุกข์ คือให้เขา
 ได้ความรู้ขึ้น เขาจะได้พ้นจากความไม่รู้ที่เป็นทุกข์ บุญสำเร็จด้วย
 การแสดงธรรม จึงเรียกว่าธรรมเทศนามัย จะสงเคราะห์เข้าไปในอะไร
 ในทาน หรือในศีล หรือในภาวนา ท่านแสดงไว้ว่า ธรรมเทศนามัย
 บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม สงเคราะห์เข้าไปในภาวนา แต่เมื่อเรา
 พิจารณาดู การแสดงธรรมให้เขาก็นับเป็นธรรมทาน ทำไมจึงสงเคราะห์
 เข้าในภาวนา ควรสงเคราะห์เข้าไปในทานจึงจะตรง เพราะทานมัย
 บุญสำเร็จด้วยทาน เมื่อแยกวัตถุทานออก ก็คือให้กำลังกาย กำลัง
 ความคิด กำลังทรัพย์ และให้ความรู้ แสดงธรรมก็คือให้ความรู้ธรรม
 นั้นเอง แต่ที่ท่านว่าสงเคราะห์เข้าไปในภาวนา นั้นจะเห็นว่าท่านมุ่งถึง
 ผู้แสดงธรรม คือถ้าผู้แสดง ๆ ด้วยไม่นึกคิดไม่พิจารณาธรรม ถึง
 แสดงไปได้แต่ก็ไม่รู้เรื่อง ผู้ฟังก็ไม่รู้เรื่อง ต่อเมื่อผู้แสดงรู้ธรรม
 พิจารณาเนื้อความของธรรมไปด้วย ก็เกิดความรู้ธรรมขึ้น มีตัวอย่าง
 ที่ท่านแสดงว่า พระนาคเสนกล่าวคาถาอนุโมทนาแก่อุบาสิกามุหนิง
 ตามคำสั่งของท่านพระอัสสกุตผู้อาจารย์ อุบาสิกาเป็นผู้ฟัง ก็สำเร็จ
 ประโยชน์คือรู้ธรรม พระนาคเสนผู้แสดงก็สำเร็จประโยชน์ คือรู้ธรรม
 ที่ตัวแสดงนั้นไปด้วยกัน (ที่ท่านกล่าวในมิตินทบัญญัติว่าทั้ง ๒ ฝ่าย

สำเร็จโศกบาปตีผลด้วยกัน) เปรียบความว่า ยิ่งนักด้วยศรลูกเดียว
 ลูกนกสองตัว ผู้ฟังก็สำเร็จประโยชน์ ผู้แสดงก็สำเร็จประโยชน์ ท่าน
 มุ่งอย่างนี้หรืออย่างไรไม่ทราบ จึงสงเคราะห์เข้าในภาวนามัย แต่โดย
 ตรง ควรเป็นทานมัย บุญสำเร็จด้วยทาน

ทิวชุกุกรรม ทำความเห็นให้ตรง เห็นได้ง่าย สงเคราะห์เข้าใน
 ภาวนามัย

บุญญกิริยาวัตถุ ๑๐ เมื่อยนเข้าหรือสงเคราะห์เข้าก็อยู่ในบุญญ-
 กิริยาวัตถุ ๓ ข้างต้น แต่ท่านแสดงให้กว้างขวางออกไป

ปัญหาเกี่ยวกับธรรมะ

ประจำวันที่ ๔ พุทธจิกายน พุทธศักราช ๒๔๕๕

ขั้น ๑ และ ขั้น ๔ หมายถึงอะไร

ขั้น ๑ คือ รูป

ขั้น ๔ คือ นาม ซึ่งประกอบด้วย เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ

จิต

คือ ธรรมะที่สำเร็จความนึก แต่ความนึกกับจิตไม่ใช่
อันเดียวกัน ความนึกจะมึนได้ เพราะอาศัยจิต ถ้า
ไม่มีจิต ความนึกก็ไม่มี จิตไม่ใช่สังขาร ความนึกเป็น
สังขาร ถ้าจิตเป็นสังขารแล้ว ความหลุดพ้นจากทุกข์
ก็ไม่ได้ เพราะความนึกเป็นทุกข์จริง

รู้ แบ่งออกกี่ขั้น คือ

๑. รู้อาการ ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกได้กลิ่น
รู้อารมณ์ รู้คุณ รู้โทษ รู้เหตุ
รู้ผล จิตเข้าสู่ในทวาร

๒. รู้ไม่มีอาการ รู้นิ่ง ไม่มีอารมณ์เลย รู้หยุด รู้วาง
รู้โปร่ง รู้ปล่อย รู้อย่างนี้จิตไม่มา
เกี่ยวกับทวาร เมื่อจิตไม่เข้าเกี่ยวกับ
ทวาร อารมณ์ตามเข้าไปไม่ถึง รู้ตัว
เองทางธรรม โดยภาวะเรียกว่า

อัญญา หรือ ไม่เป็นภาวะ ก็เรียกว่า
 มุนี คือผู้รู้ พุทฺโธ คือผู้ตื่น ตถาคต
 คือผู้บรรลุสังขารม วิมุตโต คือผู้
 หลุดพ้น

พระพุทธเจ้า และพระอรหันต์ ต่างกันอย่างไร

พระพุทธเจ้าละได้ซึ่ง กิเลส และवासนา

พระสาวกยังละवासนาไม่ได้ ได้แต่กิเลสอย่างเดียว

वासนา ทางธรรม หมายถึงเอาอาการความประพฤติกิเลส
 ขึ้นมาแล้ว แต่ไม่มีเจตนา คำว่าवासนา
 ไม่ตรงกับภาษาที่ใช้กัน ซึ่งแปลว่ามีบุญ คำ
 ว่าพระอรหันต์ แปลว่า ผู้หมดข้อสงสัย ไม่มี
 ข้อข้องใจอยู่ในภายใน เป็นผู้ควรเคารพบูชา
 สรรเสริญ เป็นผู้ห่างไกลจากกิเลส (สันดาน
 ของมนุษย์)

พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วอยู่ที่ไหน

อยู่เหนือโลก จิตเข้าสู่นิพพาน คือจิตพ้นโลกไปแล้วนิพพาน

พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ไปรวมกันอยู่ที่ไหน หรือต่างองค์
 ต่างไป

ไม่สามารถตอบได้ เพราะนิพพานพ้นโลกไปแล้ว หมด
 สมมุติไปแล้ว ไม่สามารถทราบได้ ความว่ารวมหรือ
 แยกนั้นเป็นเรื่องของโลก ความไม่กังวล ความไม่ยึดถือ
 นี้คือนิพพานที่พระพุทธเจ้ากล่าวไว้.

พระราชกรณียกิจในวันที่ ๑๕ แห่งการทรงผนวช

วันจันทร์ ที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

- เวลา ๖.๐๐ น. ตื่นพระบรรทม
- เวลา ๖.๔๕ น. เสวยพระกระยาหารเช้า
- เวลา ๗.๕๐ น. เสด็จฯ พระตำหนักปั้นหย่า ไปรดเกล้าฯ ให้
ฉายพระบรมฉายาลักษณ์ พร้อมด้วยเครื่องบริวาร
แล้วเสด็จฯ ลงพระอุโบสถ ทำวัตรเช้า ทรง
สดับเรื่อง "สรุปเรื่องพระวินัยบัญญัติ" ซึ่งพระครู
วิสุทธิธรรมภาณ อำนวยถวาย จากนั้น เสด็จพระราช
ดำเนินกลับมาปลุกทันสัก ๑ ตัน ที่บริเวณข้าง
พระตำหนักปั้นหย่า แล้วทรงปลุกทันสนฉัตร ๒ ตัน
ที่บริเวณหน้าพระตำหนักทรงพรต
- เวลา ๑๐.๑๕ น. เสด็จฯ ออกพระตำหนักปั้นหย่า ในพระราชพิธี
ผนวช ทรงประกาศลาสิกขา ทรงจุดธูปเทียน
เครื่องนมัสการ แล้วทรงประกาศลาสิกขาต่อพระ-
สงฆ์ เวลา ๑๐.๒๓ น. จากนั้นเสด็จพระราชดำเนิน
ไปทรงเปลื้องกาสาหวัดสร้อย เมื่อทรงเสวยตรพัสตร์
แล้วเสด็จฯ ไปทรงเสวยพระองค์เป็นอุบาสก แล้ว
ทรงสมาทานเบญจศีล แล้วเสด็จพระราชดำเนินไป

ยังพระตำหนักทรงพรต เสด็จเข้าที่ทรงสร้างน้ำพระ
พุทมนต์เป็นการภายใน

เมื่อเสร็จทรงเสวยตรพัสตร์แล้ว จึงเสด็จ
ไปทรงประเคนภัตตาหาร พระสงฆ์รับพระราชทาน
ฉัน จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปยังตำหนักใหญ่
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องสักการะทูลลาพระอริสมเด็จ
พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์
และพระอริสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
วชิรญาณวโรรส แล้วเสด็จเข้าสู่ห้องที่ประดิษฐาน
พระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะกราบถวายบังคม
ลา เสร็จแล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินไปยังตำหนัก
เพชร ขณะนั้น สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินี
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พร้อมด้วยพระบรม
วงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี และ
ประธานสภาผู้แทนราษฎร เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
อยู่พร้อมหน้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
ออกพระราชทานกระแสพระราชดำรัสในการทรง
ลาผนวช แล้วจึงเสด็จขึ้นพระตำหนักปั้นหย่า ทรง
ประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา
ถวายอดิเรก เสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ณ
พระตำหนักทรงพรต

เวลา ๑๔.๓๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน
 ไปยังตำหนักบุญจบเบญจมา ทูลลาสมเด็จพระ
 พระราชอุปัชฌายาจารย์ สมเด็จพระ
 พุทธมณฑลถวายพระพร เสร็จแล้วจึงเสด็จพระราช
 ดำเนินไปยังพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราช
 สักการะ พระรูปสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม
 พระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
 กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และพระบรมราชสรี-
 รางการ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระพุทธชินสีห์ พระ-
 สงฆ์ เจริญชัยมงคลคาถา เสด็จออกจากพระอุโบสถ
 ประชาชนคอยเฝ้าชมพระบารมี อยู่สองข้างทางเสด็จ
 พระราชดำเนินผ่านอย่างคับคั่ง พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวเสด็จชนประทับรถยนต์พระที่นั่งทหน้า
 ประตูพระอุโบสถ เสด็จไปยังพระที่นั่งอัมพรสถาน
 พระราชวังดุสิต

สรุปเรื่องพระวินัยบัญญัติ

อ่านถวายครั้งสุดท้ายวันทรงลาผนวช

เช้าวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

พวกภิกษุเราเป็นหมู่ที่ต้งโดยหลักฐาน มีกฎหมายและขนบธรรมเนียมเป็นเครื่องปกครอง เหมือนหมู่อื่นต้งเป็นหลักฐานอื่น ๆ กฎหมายและขนบธรรมเนียมของพวกภิกษุเรา นี้ เรียกว่าพระวินัย เป็นคู่กับพระธรรมอันเป็นข้อปฏิบัติทางใจ รวมทั้ง ๒ อย่างนี้เป็นพระศาสนา เรียกโดยชื่อว่า พระธรรมวินัย พระวินัยนั้น มีตำนานว่า ท่านพระอุบาลีเข้าใจมาก ได้ศึกษามาแต่สำนักพระคาสตา พระองค์ทรงยกย่องว่าเป็นเอกทัคคะ คือเป็นยอดแห่งภิกษุผู้ทรงพระวินัย ไม่มีภิกษุอื่นเทียมถึง เมื่อพระคาสตาปรินิพพานแล้ว ในพรรษานั้นเอง พระเถระทั้งหลาย มีท่านพระมหากัสสปะเป็นประธาน ประชุมกันทำสังคายนา วางแบบแผนแห่งพระพุทธศาสนาไว้เป็นหลัก ณ กรุงราชคฤห์ พระนครหลวงแห่งแคว้นมคธ ในการสังคายนานั้น ท่านสังคายนาพระวินัยด้วยส่วนหนึ่ง ได้ถามขอให้ท่านพระอุบาลีวิสัชนา แล้ววางเป็นแบบ ทรงจำเล่าเรียนสั่งสอนกันมาโดยปากหลายชั่วอายุ หรือล่วงหลายร้อยปีแต่พุทธปรินิพพาน กว่าจะได้จารึกลงเป็นอักษร ในระหว่างนั้น เกิดความเข้าใจผิดกันขึ้นเป็นคราว ๆ พระเถระทั้งหลายในสมัยนั้น ได้ประชุมกันวินิจฉัยลงเป็นแบบนำสืบกันมา แบบอันพระธรรมสังคายนากะทรงหลายได้วางไว้ นั้น เรียกว่า ขาลี นับถือกันว่าเป็นแบบดั้งเดิม จำมาไม่

เคลื่อนคลาต ทงท่านผู้จาในครงแรกก็เป้นพระมหาสาวกในยุคพระศาสดา
 เป้นผู้มปรีชาแตกฉานในพระศาสนา เป้นพระอรหันตผู้บริสุทธิ์ ปกรณ์
 ที่พระอาจารย์ทงหลายในภายหลังรจนาแก้อรรถแห่งบาลีนั้น เรียก
 อรรถกถา นับถือกลายลงมาจากบาลี เพราะเป้นปกรณ์ชนที่ ๒ แต่
 ท่านผู้รจนาเป้นผู้พระพุทธรวจนะ จึงยงเป้นที่เชื่อฟัง ปกรณ์อื่นพระ
 อาจารย์ทงหลายแต่งแก หรืออธิบายเพิ่มเติมอรรถกถา เรียกฎีกา
 ที่เพิ่มเติมฎีกา เรียกอนุฎีกา นับถือน้อยลงมากว่าอรรถกถา ถือเป้น
 เพียงมติของอาจารย์ผู้รจนา ปกรณ์ที่แต่งชนตามความปรารถนาของ
 พระอาจารย์ทงหลาย ไม่อยู่ในสายนี้ ถือเป้นเพียงอาจารย์วาทอย่าง
 หนึ่ง ๆ โดยทางพิจารณาสอดส่องไต่ความเข้าใจว่า ในสังคายนา
 ครงแรก คงเป้นเพียงพระสงฆ์ประชุมกันไต่ถามสอบสวนกันถึงคำสอน
 ของพระศาสดา ทงในส่วนพระธรรม ทงในส่วนพระวินัย ข้อใดได้
 ความรับรองทั่วไปหรือโดยมาก ก็ถือเอาข้อนั้นเป้นที่เชื่อฟังไต่ถามกันสืบ
 มา ในคราวหลัง ๆ เมื่อเกิดความเข้าใจแตกกันขึ้นว่าอย่างไรถูก หรือ
 ต้องการอธิบายข้อความอันยังไม่แจ่ม พระเถระผู้เป้นประธานในครงนั้น
 ก็ประชุมกันทำสังคายนาวินิจฉัย แล้ววางเป้นแบบสบลงมาอีกเป้น
 คราว ๆ กว่าจะไต่จารกลงเป้นอักษร จึงเป้นทางที่รจนาและอธิบาย
 ไต่กว้างขวาง กิริยาที่นำพระศาสนาสืบลงมาด้วยไม่ได้จารกลงเป้น
 อักษรนั้น มีตัวอย่างที่แลเห็นอยู่ใกล้ ๆ ชนบธรรมเนียมของพวก
 (ธรรมยุตติกา) เรานเอง ถึงแต่ครงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวยังทรงผนวช (จนบัดนี้ ๑๐๐ ปีเศษล่วงไปแล้ว) นำสืบกัน

มาด้วยประพจน์ตามกัน ไม่ได้จารกลงเป็นอักษรเลย ยกไว้แต่หนังสือ
พระวินัย ๆ

พระวินัย ภิกษุรักษาดีโดยถูกต้องแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ คือ
ความไม่ต้องเดือดร้อนใจ ซึ่งเรียกว่าวิปฏิสาร ภิกษุผู้ประพฤติก้อย่อน
ทางพระวินัยย่อมได้วิปฏิสาร เพราะอนาจารผิดกฎหมายบ้านเมือง ถูก
จับกุมและถูกลงโทษบ้าง ถูกคุมขังบ้าง ไม่มีคนนับถือ จะเข้าหมู่ภิกษุ
ผู้มีศีลก็หวนหวาดกลัวจะถูกใจท้วง แม้ไม่มีใครว่าอะไรก็ตะขิดตะขวง
ใจไปเอง ที่สุตถกชั้นมาถึงตน ก็ติเตียนตนเองได้ ไม่ได้ปีติปราโมทย์
ฝ้ายภิกษุผู้นิยมในพระวินัย แต่ขาดความเข้าใจแก่นเงื่อน พอใจจะถือ
ให้ตรงตามตำรับ ให้เหมือนกริ่งพุทธกาล แต่ตนเกิดในกาลอื่น ใน
ประเทศอื่น ย่อมได้พบความขัดข้อง ประพฤติไม่สะดวกใจเป็นธรรมดา
และความประพฤตินั้น มักจะไปหนักอยู่ในข้อที่เป็นธรรมเนียมที่ภิกษุ
เคยถือกันมา แต่ไม่เป็นสำคัญจริง ๆ นี้เรียกว่าประพฤติพระวินัยไม่ได้
อานิสงส์ตั้งมุ่งหมาย กลับได้ความลำบากเสียอีก และผู้ประพฤติพระวินัย
โดยไม่มีศกเช่นนั้น มักมีมานะถือคิดว่าตนประพฤติเคร่งครัดดีกว่าผู้อื่น
และดูหมิ่นภิกษุอื่นว่าเลวทราม นเป็นภรรยาที่น่าเกลียดน่าอายอยู่แล้ว ครั้น
จะต้องอยู่รวมและสมาคมกับภิกษุอื่นที่ตนเห็นว่าประพฤติบกพร่องใน
พระวินัย ย่อมรังเกียจและจำทำ กับได้ความเดือดร้อนซ้ำอีก ฝ้ายภิกษุ
ผู้ประพฤติถูกต้อง ย่อมได้ความเข้มแข็งเพราะรู้สึกว่าคุณประพฤติตั้งงาม
ไม่ต้องถูกจับกุมและลงโทษหรือติเตียน มีแต่จะได้ความสรรเสริญ จะ
เข้าหมู่ภิกษุผู้มีศีล ก็องอาจไม่ต้องสะทกสะท้าน

อันจะปฏิบัติพระวินัยให้สำเร็จประโยชน์ ควรพิจารณาให้เข้าใจ
 ผลที่มุ่งหมายแห่งพระวินัยนั้น พระพุทธบัญญัติบางข้อ และอภิสมาจาร
 บางหมวด พระศาสนาทรงตั้งไว้เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนเหี้ยมโหด จน
 ถึงต้องโทษอาชญาแผ่นดินอย่างอุกฤษฏ์ก็มี เช่นห้ามทำโจรกรรมและ
 ชำมมนุษย์ เพื่อป้องกันความลวงโลกเลียงชพก็มี เช่นห้ามไม่ให้อวด
 อุตตรมนุสสรรม เพื่อป้องกันความทุร้ายก็มี เช่นห้ามไม่ให้ตักนตกน
 เป็นต้น เพื่อป้องกันความประพฤติกเลวทรามก็มี เช่นห้ามพุกปด ห้าม
 พุกส่อเสียด ห้ามเสพสุรา เป็นต้น เพื่อป้องกันความประพฤติกเลวทราม
 ก็มี เช่นห้ามแอบฟังความของเขา เพื่อป้องกันความเล่นชุกชกชกก็มี
 เช่นห้ามไม่ให้เล่นจกกัน ไม่ให้เล่นน้ำ ไม่ให้ช้อนบริวารชองกัน ทรง
 บัญญัติตามความนิยมชองคนในครั้งนั้นก็มี เช่นห้ามไม่ให้ชุกชกน ไม่ให้
 ฟันตนไม่ทเขาถือว่ามีชีวิต ทรงบัญญัติโดยเป็นธรรมเนียมชองภิกษุ
 ตามความสะดวกบ้าง ตามนิยมชองบรรพชิตบ้าง เช่นห้ามไม่ให้ฉัน
 อาหารในเวลาวิกาล จะฉันชองอื่นนอกจากนี้ ต้องรับประเคนก่อน
 นี้เป็นตัวอย่างแห่งผลที่มุ่งหมายชองสิกขาบทนั้น ๆ หนึ่ง ฟังใคร่ครวญ
 ถึงพระบัญญัติททรงตั้งชนแล้ว แต่ยังไม่เหมาะค้ำวยประการใดประการ
 หนึ่ง จึงได้ทรงเพิ่มอนุบัญญัติคักแปลงในหนหลัง ว่ายังให้สำเร็จผลที่
 มุ่งหมายเต็ม หรือกลายเป็นอื่นไปแล้ว แต่ยังคงต้องถือไปตามธรรมเนียม
 ชองภิกษุ หนึ่ง ฟังใส่ใจถึงพระบัญญัติ บรรารกเฉพาะกาลประเทศ
 อันเป็นไปในสมัยนั้น ครั้นกาลล่วงมานานและนำมาใช้ในประเทศอื่น
 เป็นไปไม่สะดวก ไม่มีใครจะแก้ไขได้ ภิกษุทั้งหลายในประเทศนั้น ใน

กาลนั้น จึงหันหาทางหลีกเลี่ยงประพฤติกบ้าง เลิกเสียทีเดียวบ้าง เมื่อ
ใคร่ครวญเห็นเช่นนั้นแล้ว พึงนำความประพฤติกไปให้สำเร็จผลที่มุ่งหมาย
ของพระวินัย และให้สำเร็จอานิสงส์ คือได้ความช้านานว่าได้ประพฤติก
คิงาม ไม่ต้องไต่ความเดือดร้อนเพราะเหตุประพฤติกสะเพร่า หรือประพฤติก
ไม่ถูกทางและไม่เกิดมานะความถือตัวและคูหมิ่นผู้อื่น ควรมีเมตตาอารี
แนะนำเพื่อนสหธรรมิก พึงประพฤติกบกพร่องให้ประพฤติกบริบูรณ์

อีกประการหนึ่ง พึงนึกว่าการบวชนั้น มีความสำคัญเป็นที่สุด
เพราะทำในท่ามกลางสงฆ์ในโรงอุโบสถ และต่อหน้าพระพุทธปฏิมา
เมื่อบวชแล้วปฏิบัติดี ย่อมได้อานิสงส์ กล่าวโดยสรุปเป็น ๓ ประเภท
คือแก่ตนเอง แก่ผู้อื่น และแก่พระพุทธศาสนา อานิสงส์แก่ตนเอง
หมายความว่า ไต่ฝึกหัด กาย วาจา ใจ ให้อยู่ในเหตุผลที่ชอบ อานิสงส์
แก่ผู้อื่นหมายความว่า ไต่้นำความปลาบปลื้มไต่ให้เขาชื่นชม ไต่ให้
เขาชมบุญบารมี คือเขาไต่อนุโมทนา นับตั้งแต่บิดามารดา ญาติพี่น้อง
และบรรดาผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ตลอดจนไต่เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บุพพการี
อานิสงส์แก่พระพุทธศาสนา หมายความว่า ไต่ช่วยสืบต่ออายุพระศาสนา
ส่งเสริมผู้ครองผ้ากาสาวพัสตร์ อันเป็นธงชัยของพระอรหันต์ให้โบก
สะบัดสืบไป สมกับพระบาลีที่ว่า อปี รชฺเชน ตัง วรี การบวช
ประเสริฐกว่าการเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

สรุปพระวินัยบัญญัติ จบ

หมายเหตุ:— ข้อความที่อ่านนี้ตัดทอนจากวินัยมุขเล่ม ๑ และเรียง
เพิ่มเติมเล็กน้อย ในวงเล็บมิไต่อ่าน

พระราชดำรัสในการทรงลายนวข

ในคราว

สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินี ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

พระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี

คณะรัฐมนตรี และประธานสภาผู้แทนราษฎร

เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

ณ พระตำหนักเพชร

วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙

ตามที่ข้าพเจ้าได้แจ้งคำ ปรารถนา เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙ จะ
บรรพชาอุปสมบท ในพระพุทธศาสนานั้น ยศนี้ ข้าพเจ้าได้บรรพชา
อุปสมบท และได้ลาสิกขาแล้ว ในวัน

ข้าพเจ้ามีความยินดี ที่ได้รับความร่วมมือช่วยเหลือในการนี้ โดย
พร้อมเพรียง เป็นที่เรียบร้อยทุกประการ

ข้าพเจ้าขอขอบพระทัย สมเด็จพระบรมราชินี และขอบใจ
รัฐบาล ตลอดจนผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ที่ได้ช่วยกันบริหารการ
แผ่นดินให้เป็นไปด้วยดี

ขอท่านทั้งปวง จงมีส่วนได้รับกุศล อันจะพึงเกิดขึ้นแก่การ
บรรพชาอุปสมบทของข้าพเจ้านี้ โดยทั่วกัน.

ภาคผนวก

เนื่องในการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทรงผนวช
ครั้งนั้น ได้ทรงพระอนุสรณ์คำนึงถึงพระคุณูปการอันอเนกของสมเด็จพระ
พระวชิรญาณวงศ์พระสังฆราชผู้ได้ทรงปฏิบัติหน้าที่พระราชาอุปัชฌาย์
ทั้ง ๆ ที่มีพระอาการประชวรทุพพลภาพ ได้เฝ้าพระทัยใส่ในอันที่จะถวาย
ความรู้ทางพุทธศาสนา และถวายโอกาสให้ได้ทรงปฏิบัติสมณกิจให้ได้
ผลเต็มตามภักชุกภาวะเป็นน่านับการ จึงได้มีพระบรมราชโองการดำรัส
เหนือเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีสถาปนาพระอิสริยยศชั้นเป็นสมเด็จพระ
พระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ชั้น ๓ พระอุโบสถวัดบวร
นิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ ความแจ้ง
อยู่ในประกาศพระบรมราชโองการสถาปนาซึ่งได้ลงในราชกิจจานุเบกษา
เล่ม ๗๔ ตอนที่ ๖ ลงวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๐ แล้วนั้น

อนึ่ง ในโอกาสเดียวกันนี้ ยังมีพระเถรานุเถระที่ได้ปฏิบัติการ
สนองพระเดชพระคุณเป็นพิเศษ บางรูปอยู่ในฐานะสูงเต็มขีดชั้นแล้ว
บางรูปทรงคุณวุฒิถึงคราวที่จะได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์อยู่แล้ว
บางรูปได้โปรดให้ยกย่องขึ้นเป็นพิเศษ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณ-
ศักดิ์ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา อาทิ คือ

สมเด็จพระวันรัต สังฆนายก เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร
พระอนุศาสนจารย์ ดำรงสมณศักดิ์สูงสุดอยู่แล้ว

พระศาสนโศภน เจ้าอาวาสวัดมกุฏกษัตริยาราม พระกรรม-
วาจาจารย์ โปรดให้เป็น สมเด็จพระมหาธีรวงศ์

พระพรหมมุนี วัดบวรนิเวศวิหาร ทำหน้าที่รับเสด็จดูแลแทน
เจ้าอาวาสเป็นครั้งคราวที่เจ้าอาวาสประชวร แต่ดำรงสมณศักดิ์สูงอยู่
แล้ว

พระโสภณคณาภรณ์ วัดบวรนิเวศวิหาร พระพี่เลี้ยงฉลอง
พระเดชพระคุณไกล่ชิตตลอดเวลา เป็นพระธรรมวราภรณ์ พระราชา
คณะชั้นธรรม

ส่วนพระราชาคณะในวัดบวรนิเวศวิหารรูปอื่นๆ ก็ได้มีหน้าที่
ถวายการสั่งสอนหรือสนองพระเดชพระคุณไกล่ชิตอย่างอื่น ๆ อีกทุกรูป
ทมทางเลื่อนสมณศักดิ์ได้โปรดพระราชทานเลื่อนขึ้นเป็นพิเศษใน
พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาศก ๒๔๕๕ แล้วเหมือนกัน.

สมเด็จพระราชชนนี ทรงจรดพระกรรไกร
หลังพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

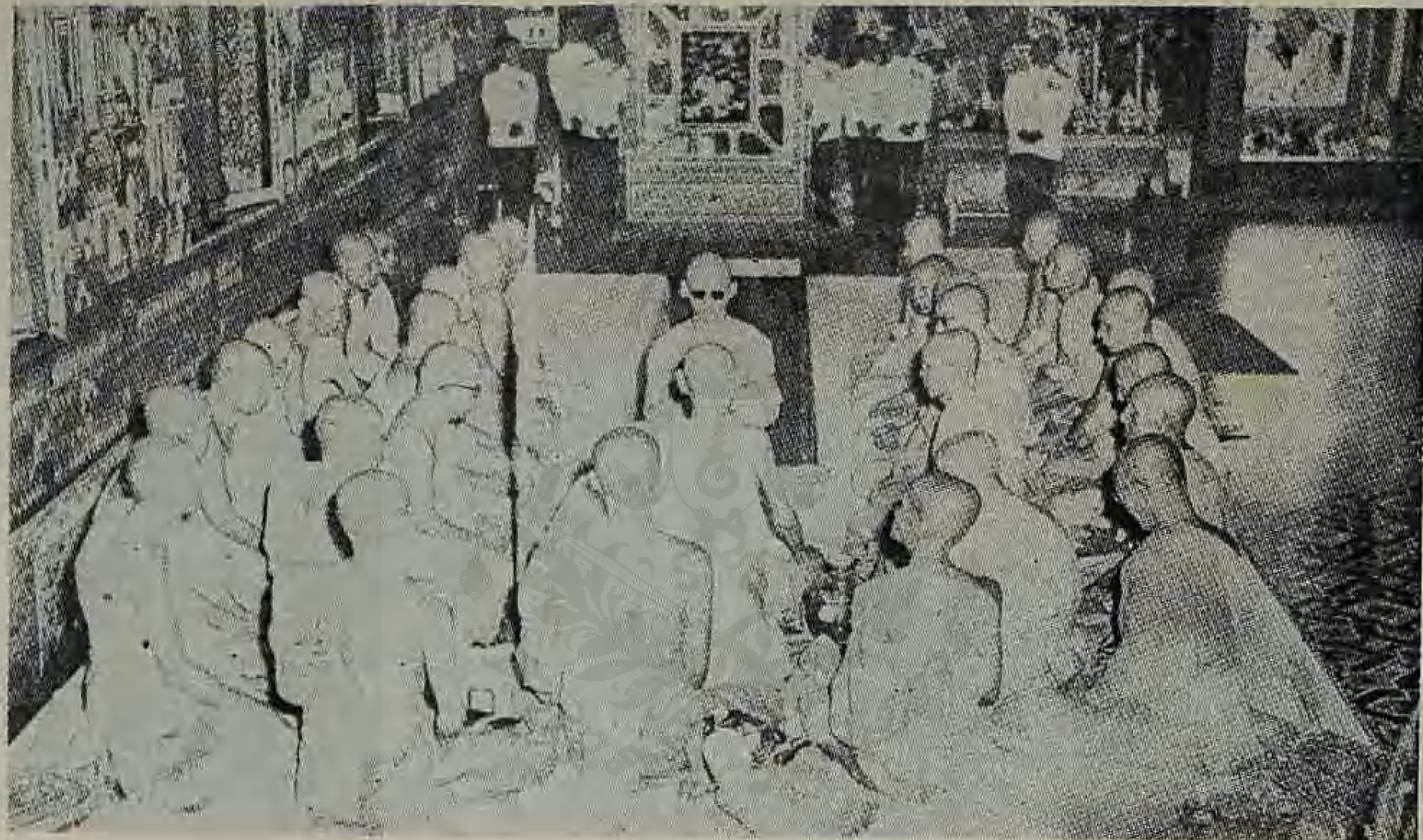
ทรงเครื่องอุปสัมปทาเปกซ์ เสด็จ ฯ เข้าสู่
พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

สมเด็จพระราชชนนีฯ ถวายผ้าไตร เพื่อทรงขอพรพรชา
ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

ทรงถือไตรเข้าไปขอพรพรชา ในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

ทรงขอนิสสัยในท่ามกลางสงฆ์ ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๘

พระศาสนโศภน วัดมกุฏกษัตริยาราม
พระกรรมวาจาจารย์ ทูลชกัถามอันตรา-
ยิกธรรม ในพระราชพิธีทรงผนวช
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๘

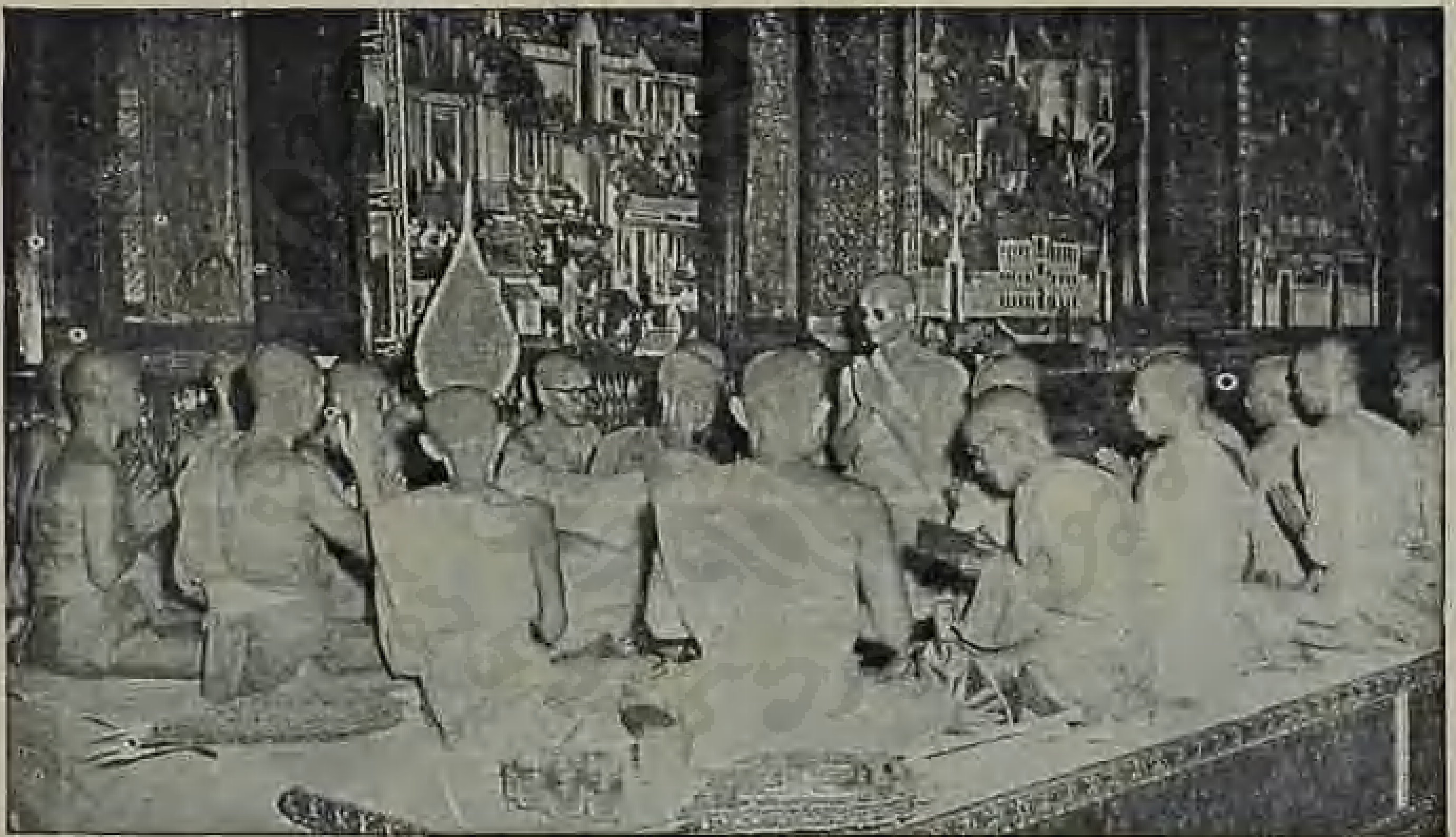
สมเด็จพระวันรัต วัดเบญจมบพิตร พระ
อนุศาสนาจารย์ ถวายอนุศาสน์ ใน
พระราชพิธีทรงผนวช
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๘

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ถวายเครื่องบริวาร
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

สมเด็จพระราชชนนีฯ ถวายบาตรสำหรับพระราชพิธีอุปสมบทกรรม
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๕

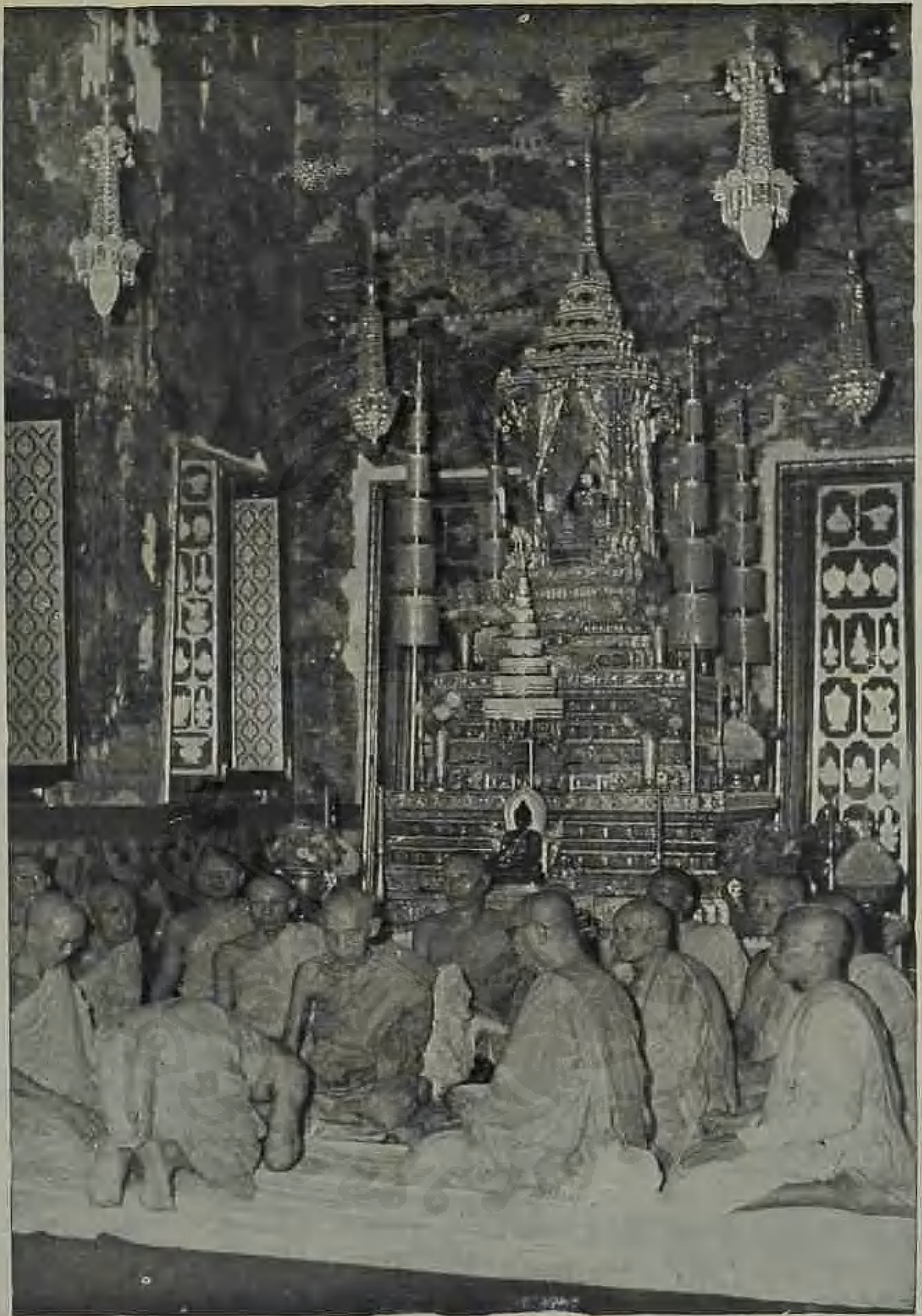
ระหว่างพระราชพิธีทรงผนวช ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๕

ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประทับเป็นประธานในการทรงผนวช
ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๕

พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการเฝ้า ในพระอุโบสถ
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๕

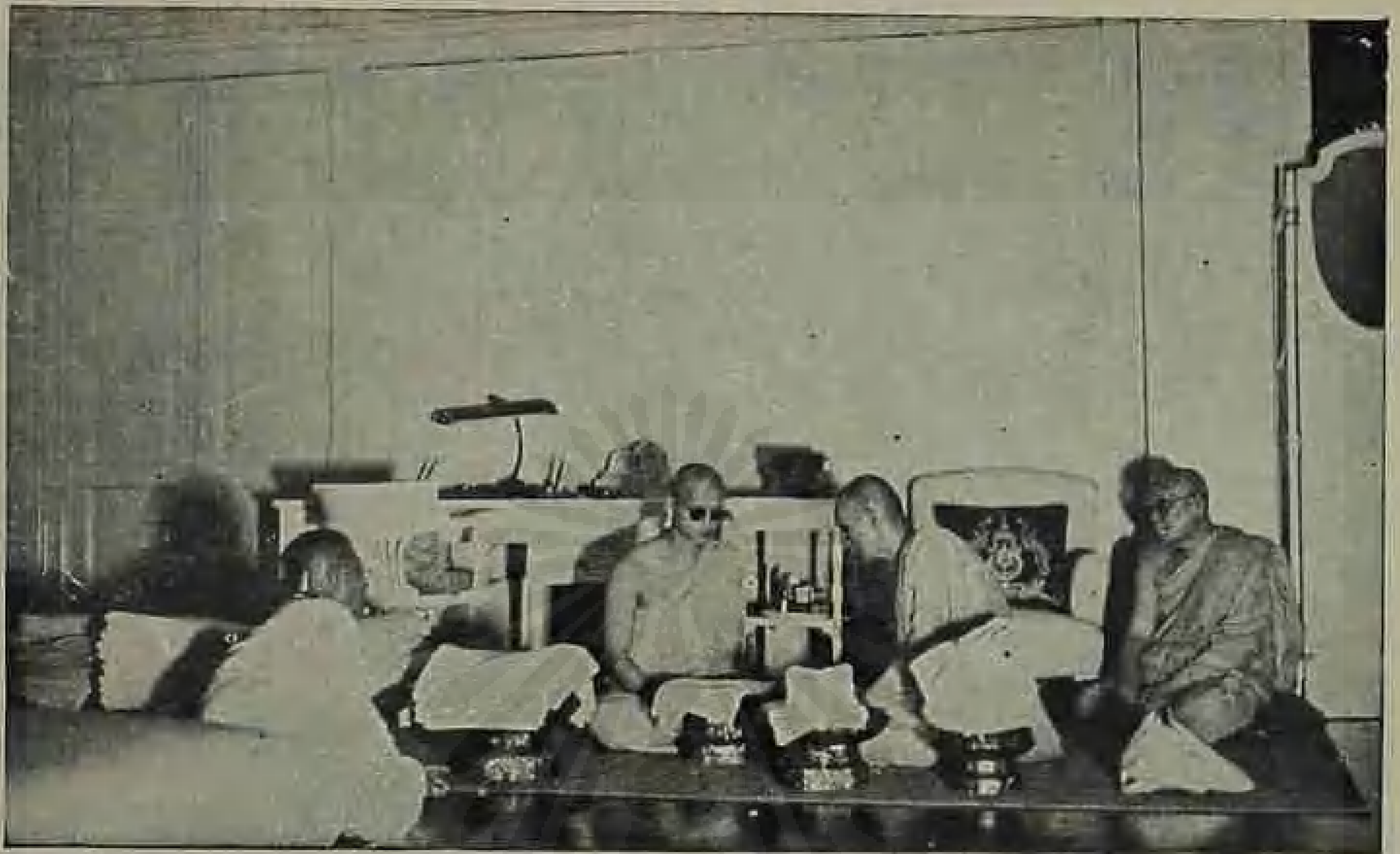
ในพระพุทธรักษสถาน
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

ประชาชนเฝ้า ฯ รายทางเสด็จ ฯ กลับจากการทรงผนวช สู่วัดบวรนิเวศวิหาร
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

เสด็จ ฯ ถึงวัดบวรนิเวศวิหาร
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

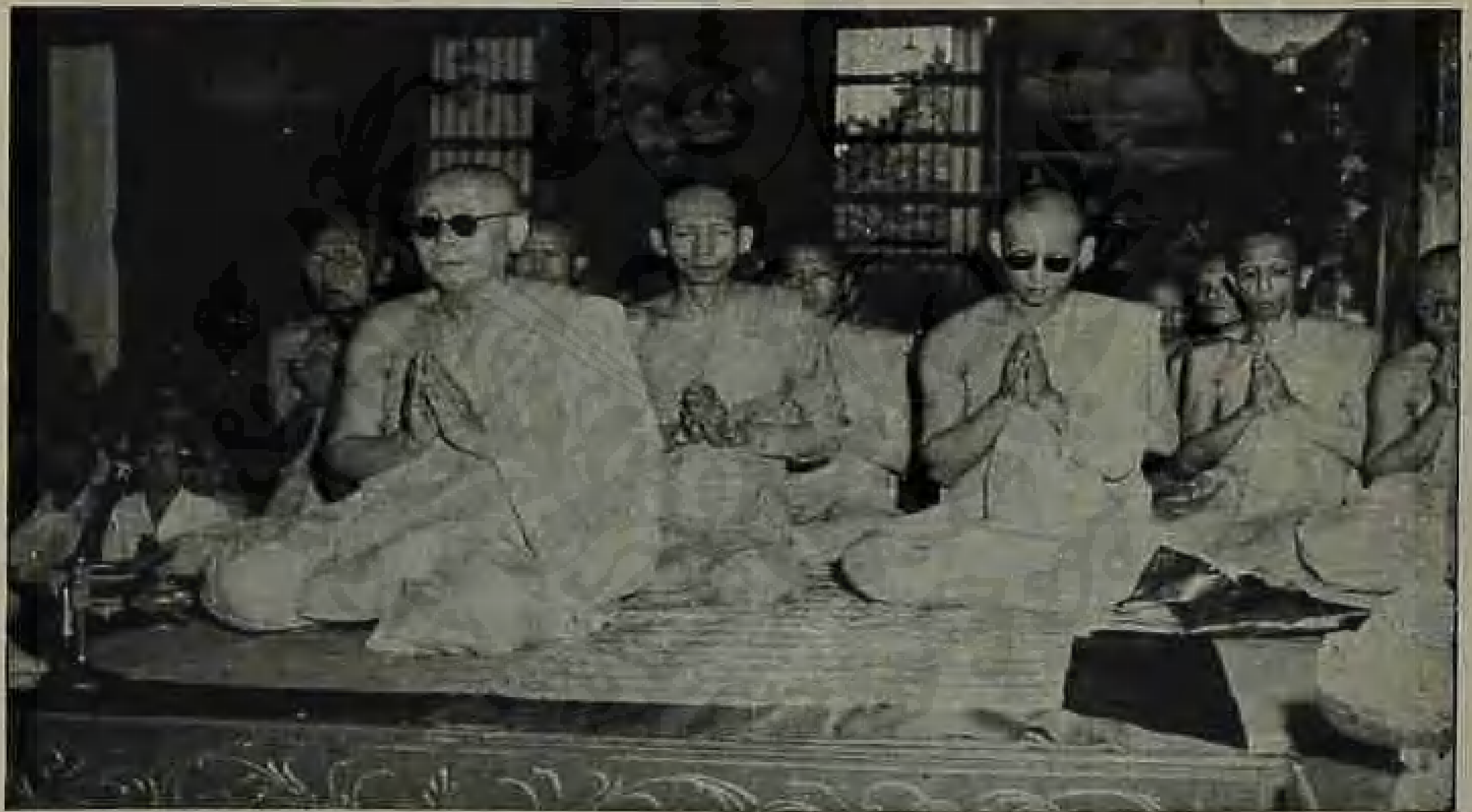
ทรงวิกัปป์ไตรจีวร บนพระตำหนักทรงพรต วัดบวรนิเวศวิหาร
วันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๕

ทรงสนทนาธรรมกับพระพรหมมุนี บนพระตำหนักทรงพรต
วัดบวรนิเวศวิหาร

ทรงทำวัตรในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร

ประทับในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร

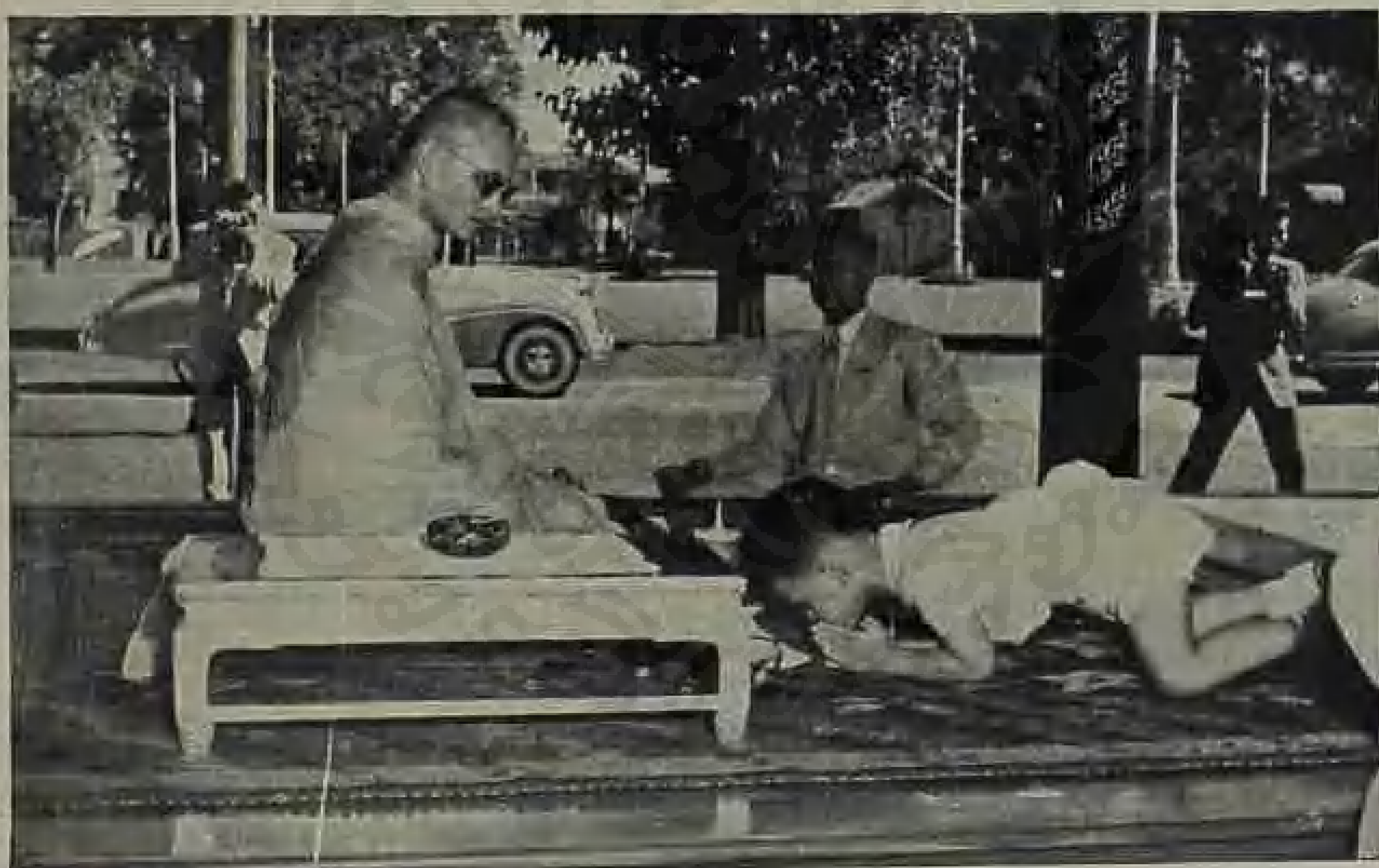
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เสด็จ ฯ พระราชทานกรฐินในพระอุโบสถ

วัดบวรนิเวศวิหาร

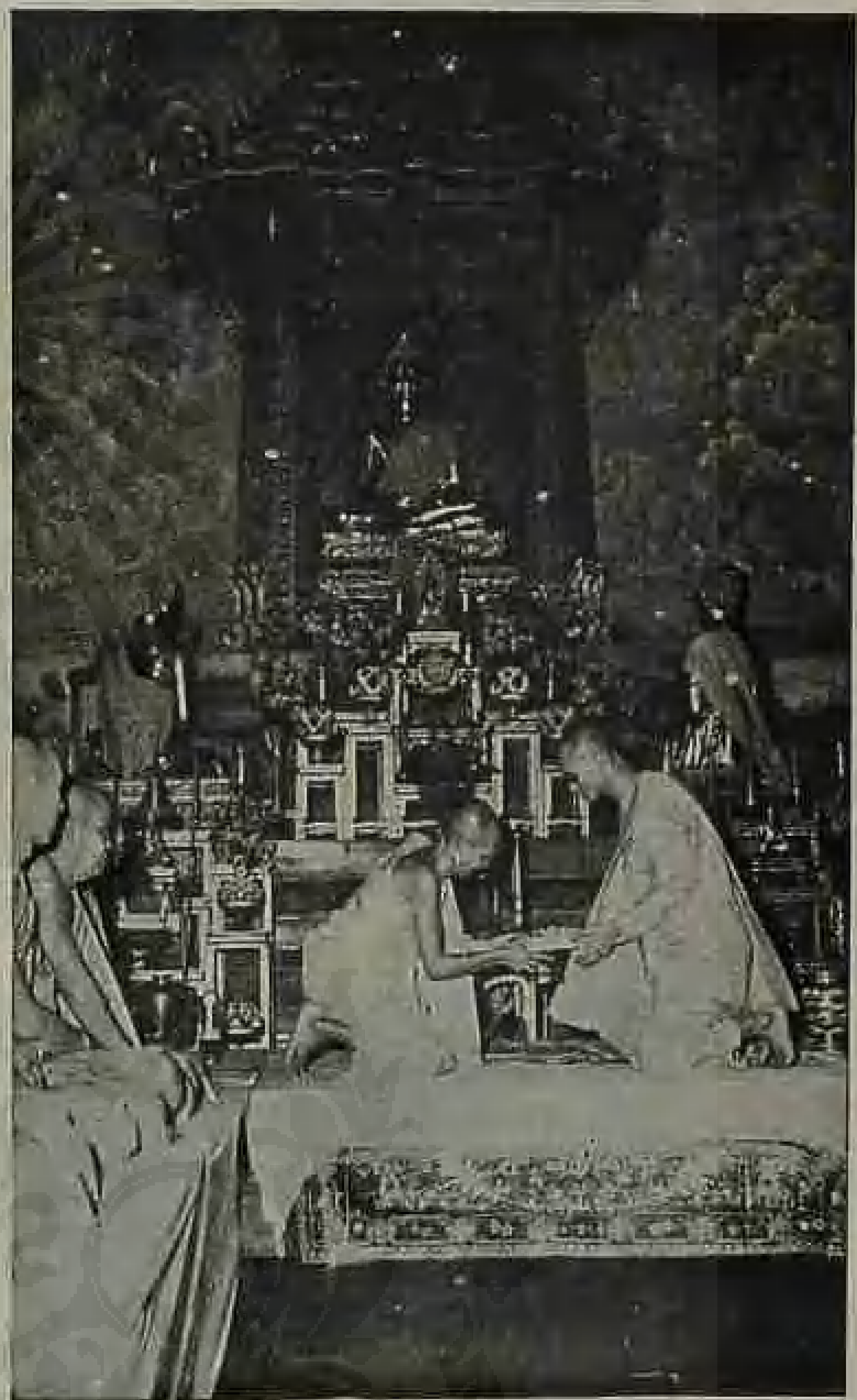
วันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๕

ทรงรับมณฑลบาทในพระราชวังกุสิต
วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ์ เฝ้าในพระราชวังกุสิต
วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

สมเด็จพระวันรัตรับเสด็จ ฯ ในการทรงสักการะ

ในพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร

วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

เสด็จ ฯ วัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

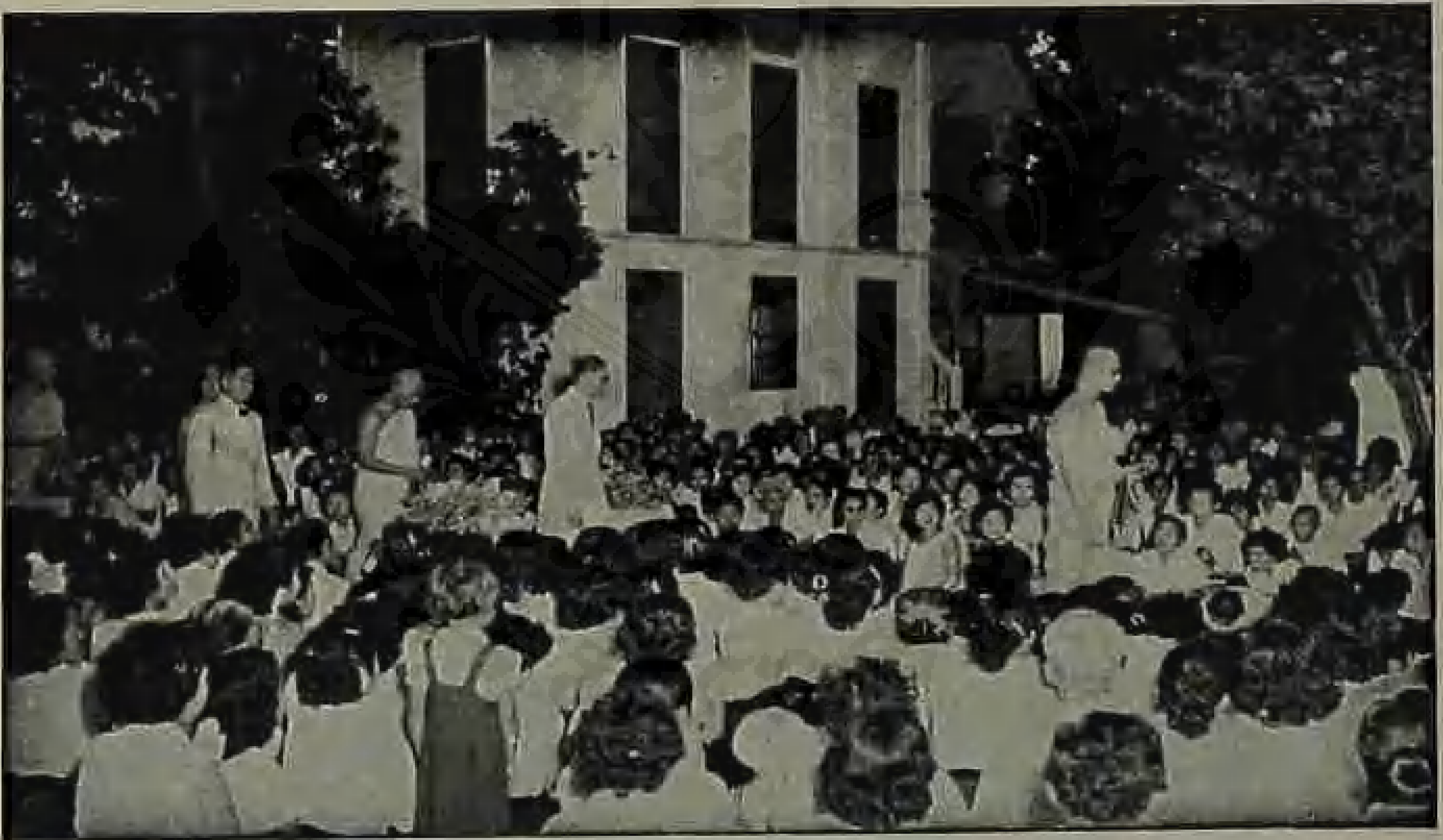
ทรงรับอัฐบริวาร ของ พณ ๕ ประธานาธิบดีแห่งประเทศพม่า
 ทตาทนักรเพ็ชร วัดบวรนิเวศวิหาร
 วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๕

เจ้าจอมมารดา และเจ้าจอมในรัชกาลที่ ๕ เฝ้าที่วัดบวรนิเวศวิหาร
 วันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๕

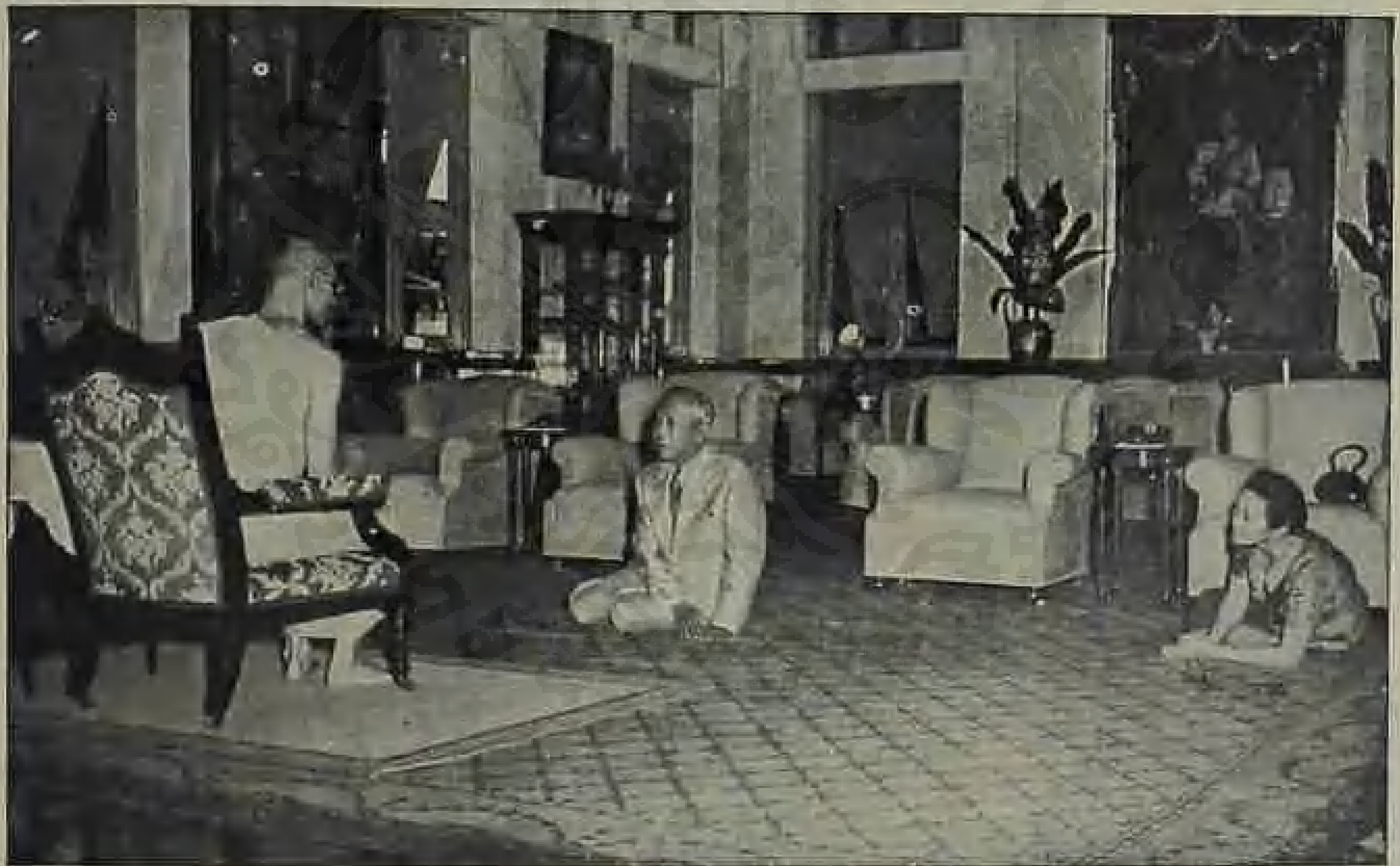
ทรงฉายพระบรมฉายาสาทิสลักษณ์ พร้อมด้วยรองเจ้าอาวาส
และพระนาคหลวง

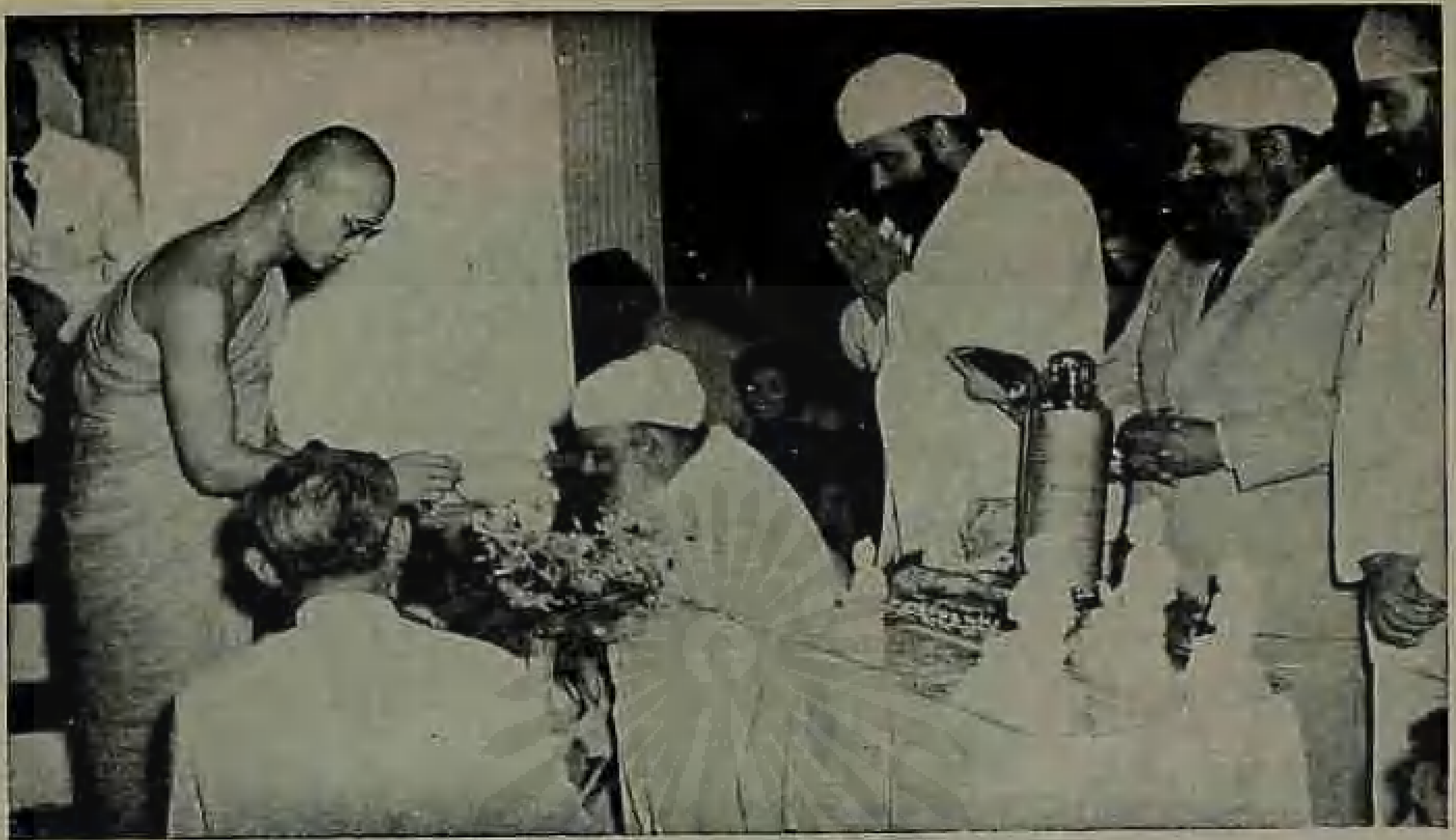
เสด็จ ฯ ลงพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร

ฉายพระรูปพร้อมด้วยพระเถรานุเถระทุกคณะ ที่ตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร
วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

นายกรัฐมนตรีกับภรรยา เฝ้าที่ตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร
วันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

ชาวอินเดียเผ่าที่วัดบวรนิเวศวิหาร

เสด็จทรงอุทิศพระราชกุศลถวายสมเด็จพระราชาธิบดี

ณ อุโบสถ "รังษวณนา" วัดราชบพิธ

วันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๘

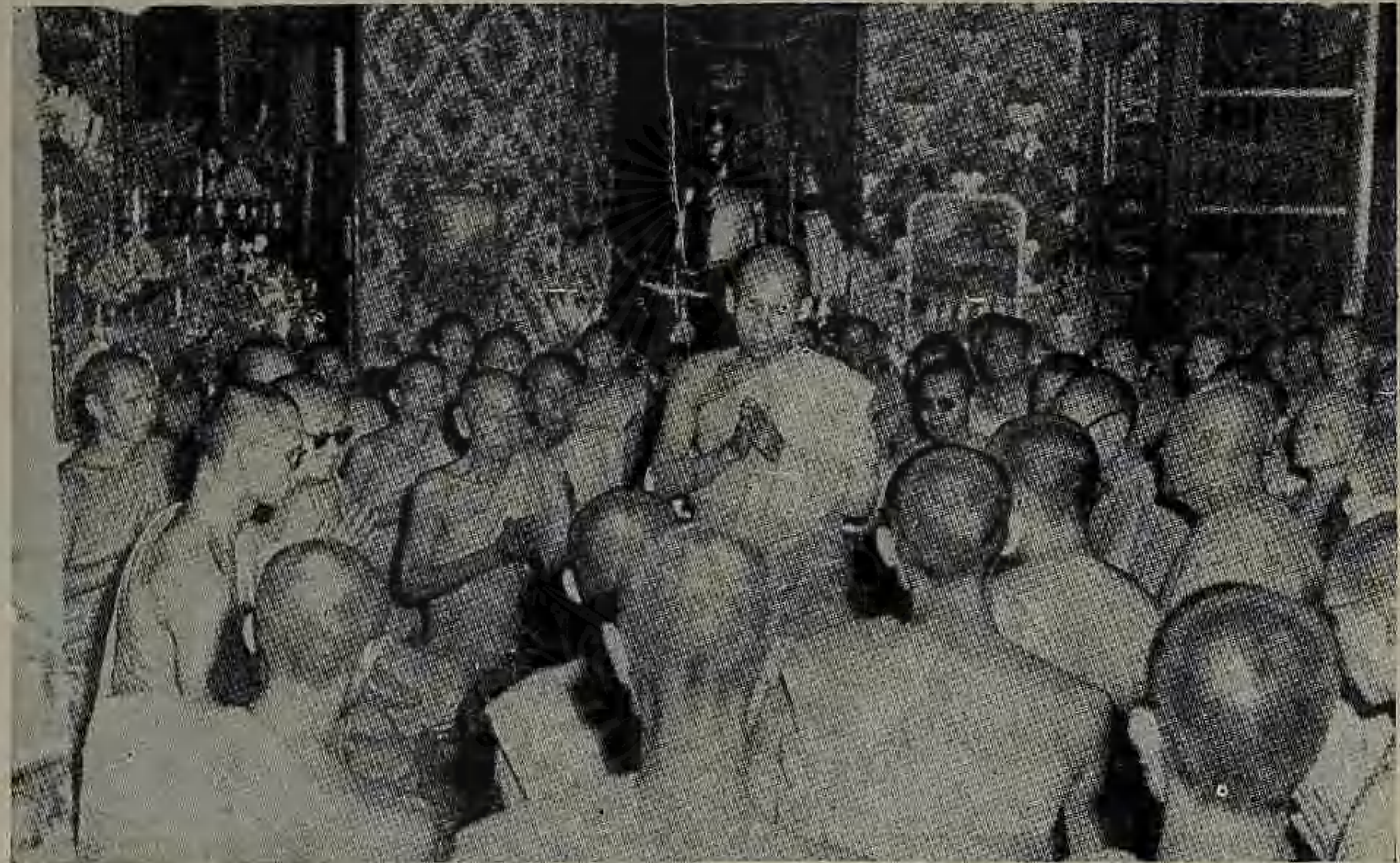
ทรงประทักษณพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม
วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๕

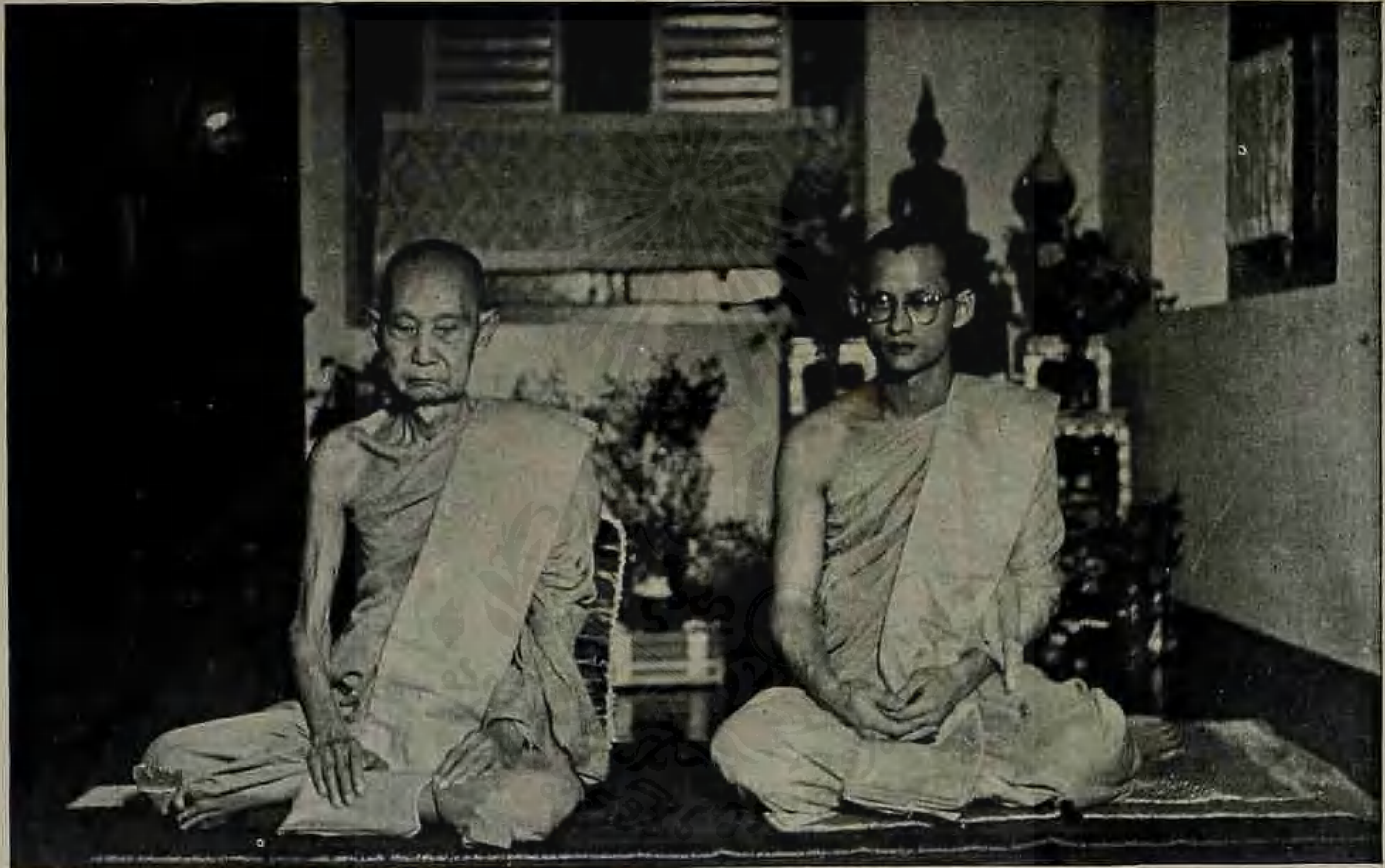
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ประทับเป็นประธานในที่ประชุมองคมนตรี

ในพระที่นั่งราชกรัณียสภา

วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๕

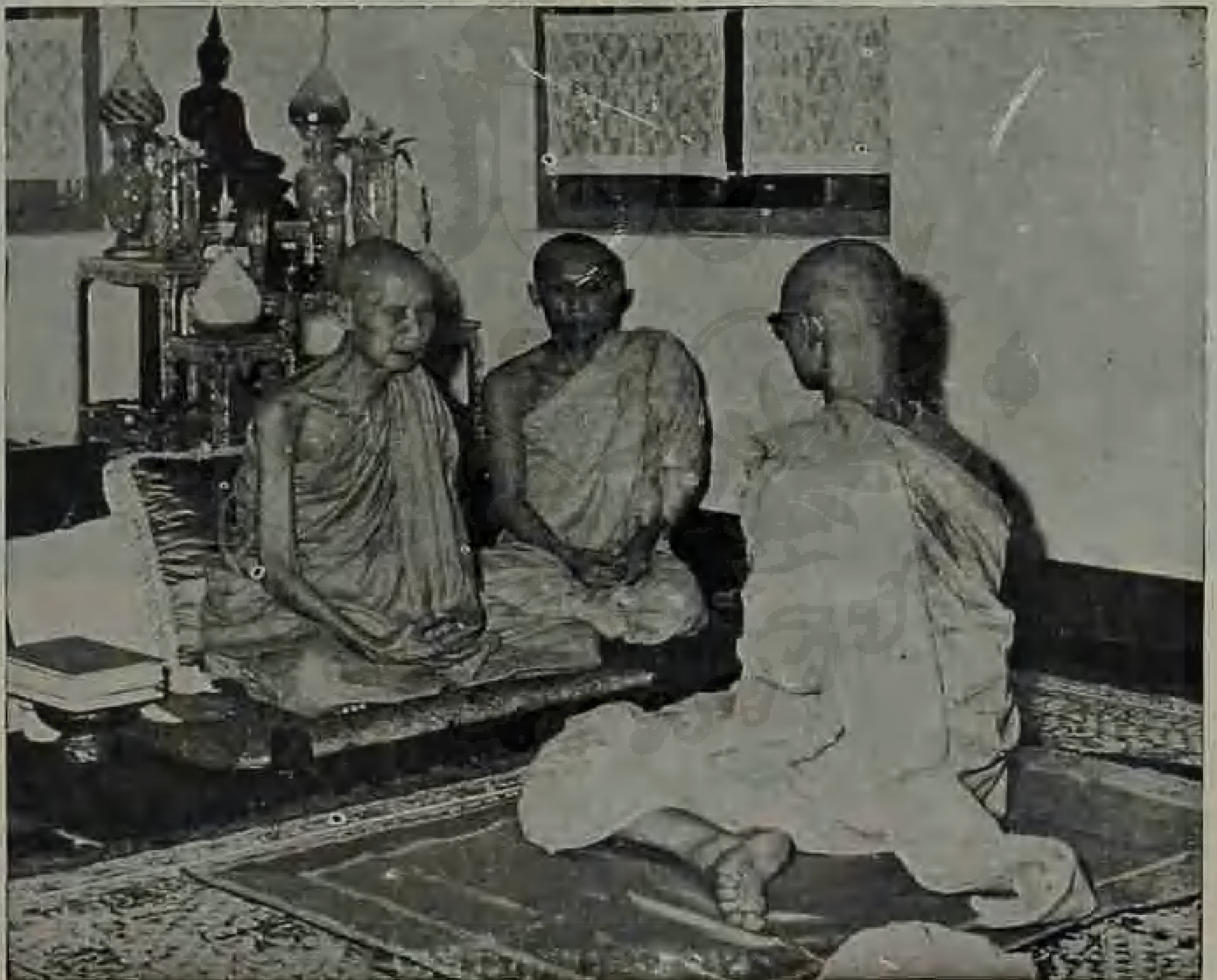
ทรงสดับพระปาฏิโมกข์ ในพระอุโบสถ วัดบวรนิเวศวิหาร
วันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๕

ตำหนักบุญจบเบญจมา วัดบวรนิเวศวิหาร
วันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘

ทรงทูลลาสมเด็จพระราชาธิบดีอาจารย์ บนตำหนักบัณฺฑจบเบญจมา
วันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๕

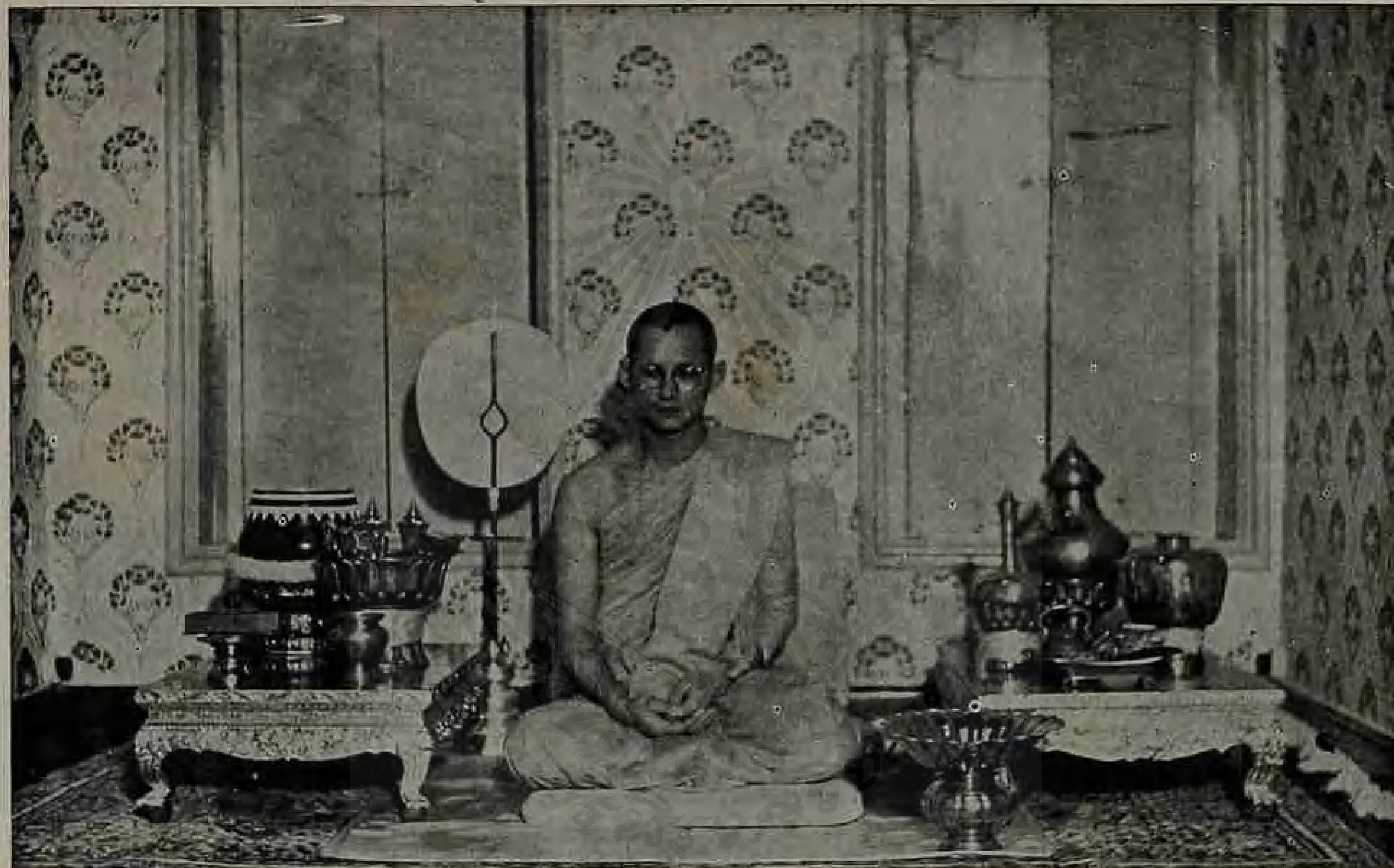
ทรงเฝ้าสมเด็จพระราชาธิบดีอาจารย์ บนตำหนักบัณฺฑจบเบญจมา
วันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๕

ทรงรับอาหารบิณฑบาตในถนนหลวง
วันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๕

อาหารที่ทรงรับมณฑบาต
วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๕

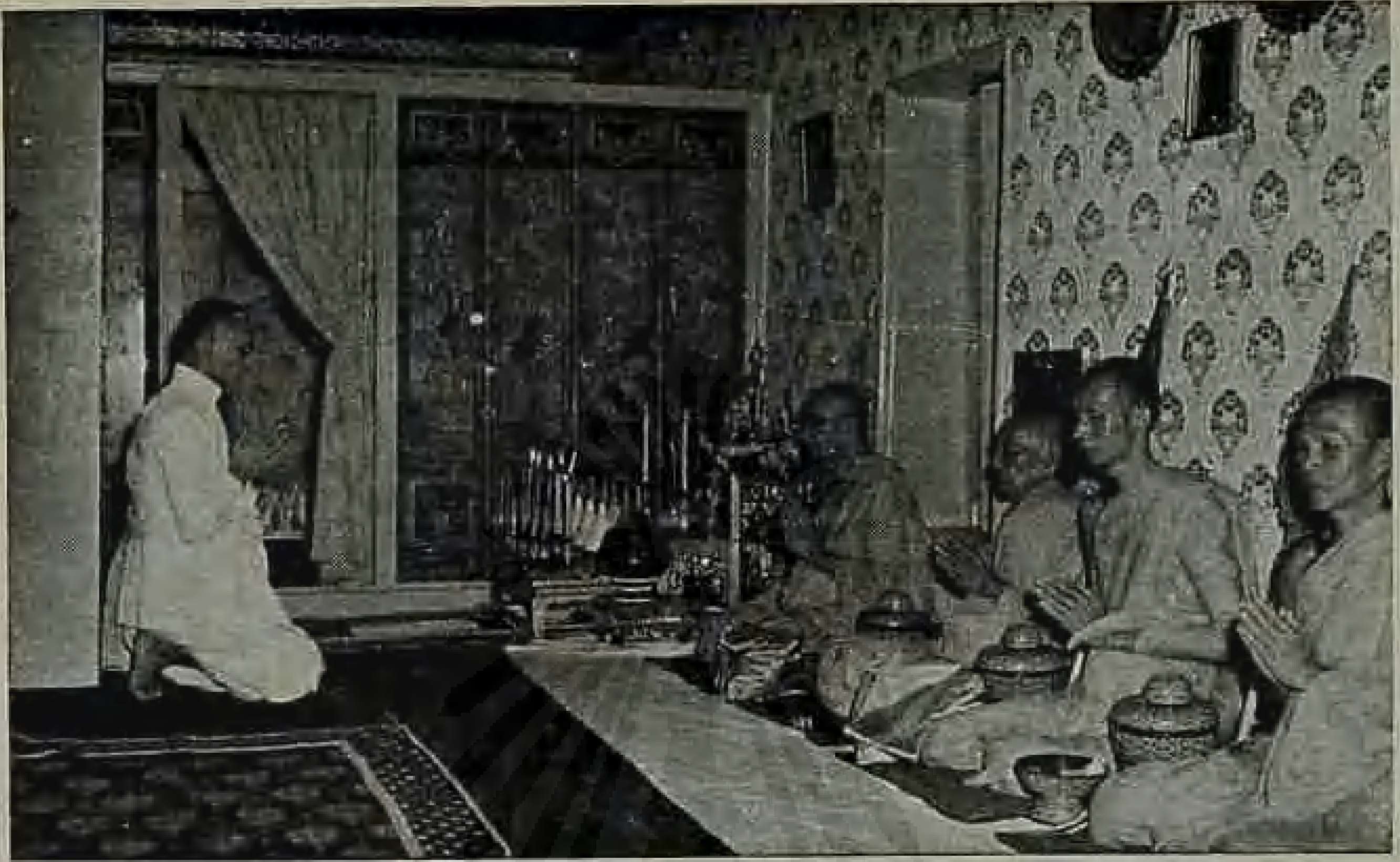
ประทับในพระตำหนักบนหยา วัดบวรนิเวศวิหาร
วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘

๕
บนพระบันหย่า วัดบวรนิเวศวิหาร
วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๕

๕
ทรงปลุกต้นสักข้างพระบันหย่า
วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๕

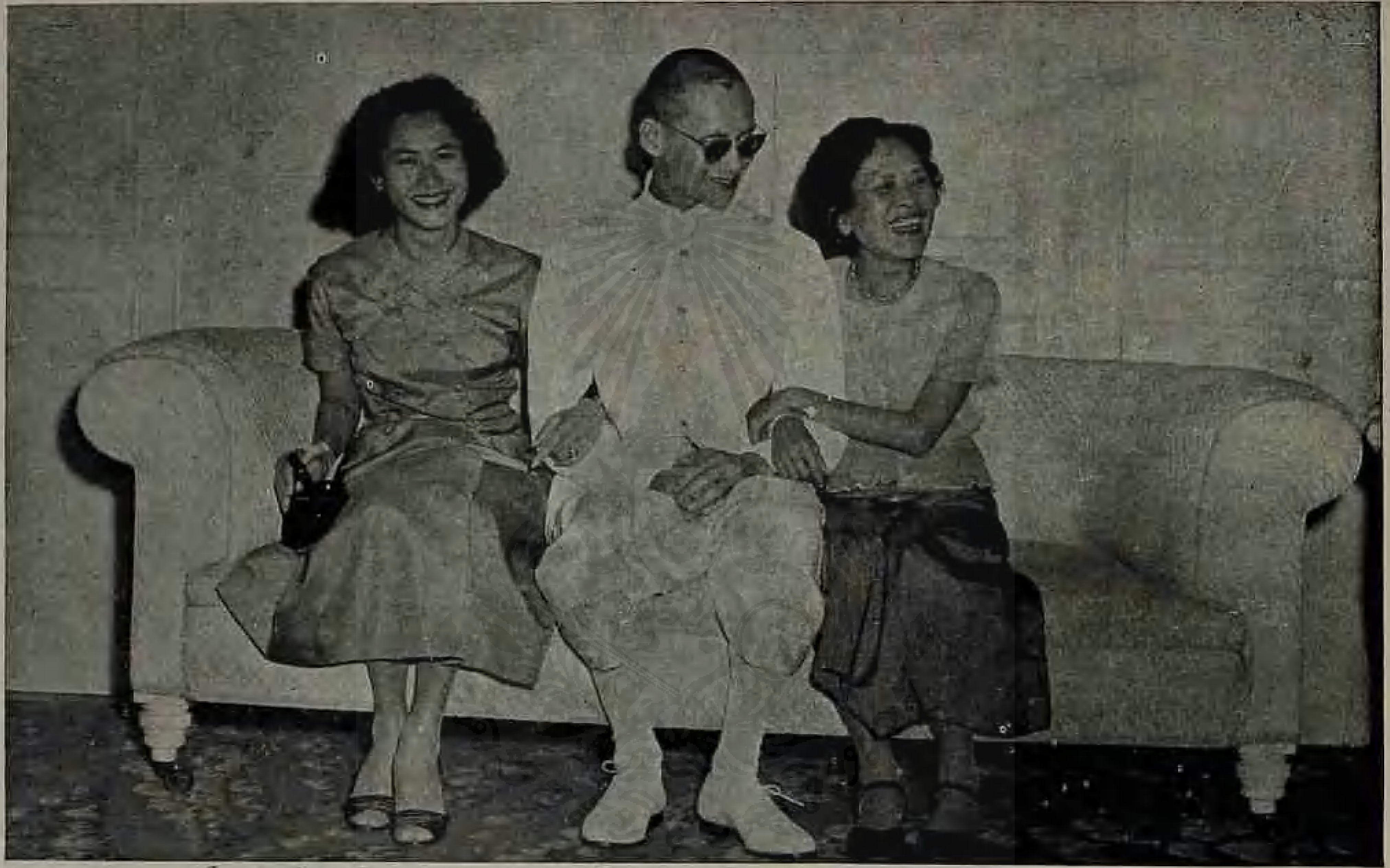
ในการทรงลาผนวช
วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘

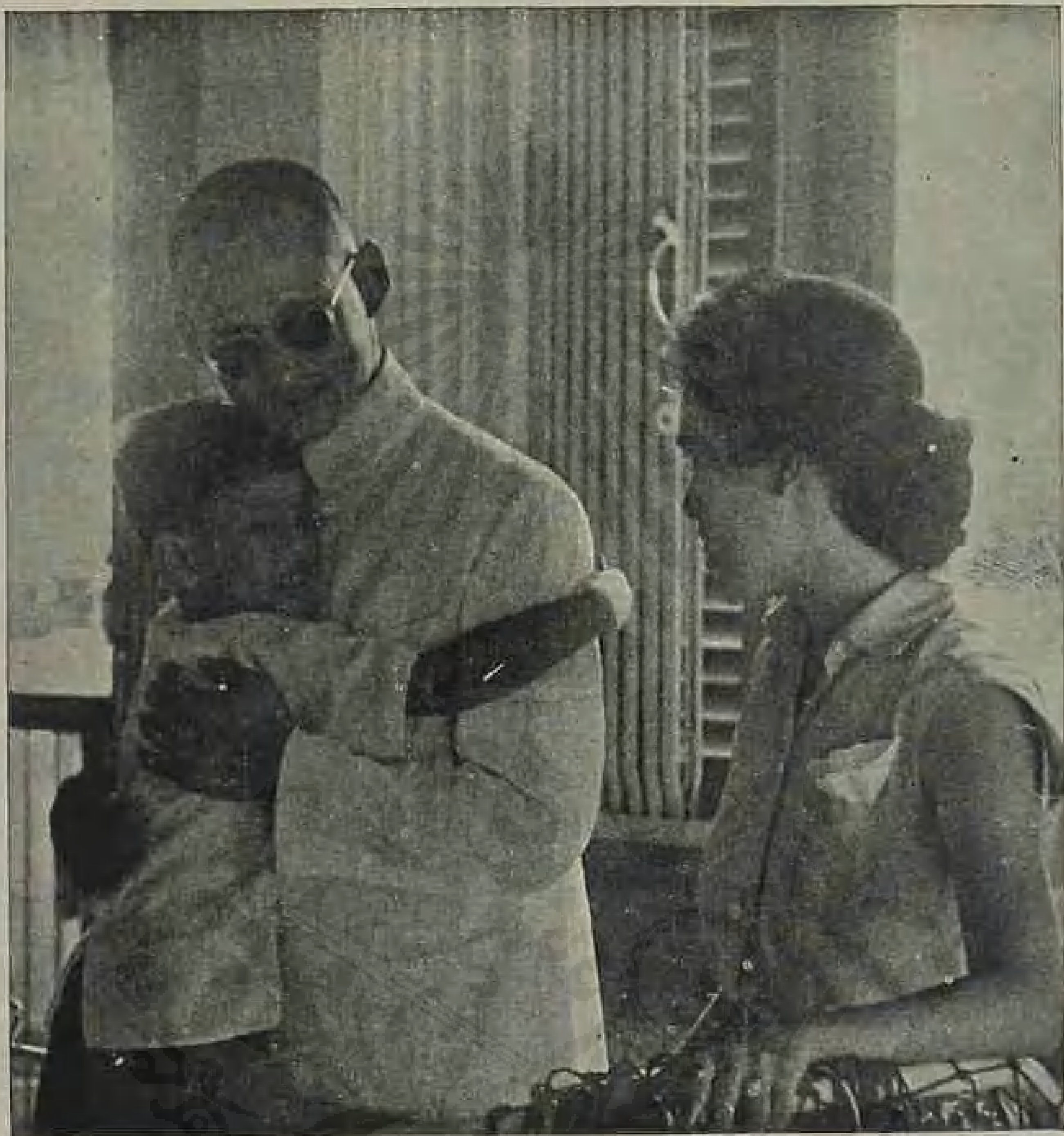
ทรงแถลงการลาผนวช ท่าหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร
วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘

เสด็จ ฯ ทูลลาสมเด็จพระสังฆราชเจ้า บนท่าหน้กับัญจบเบญจมา
วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘

บันทึกประทับใจ ท่านักทรงพรต วัดบวรนิเวศวิหาร ภายหลังทรงลาผนวชแล้ว
วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๕

๗๒๖
พระที่นั่งอมพรสถาน
วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๖

